

Elina Salminen

Monta kuvaa menneisyydestä

Etnologinen tutkimus museokokoelmien
yksityisyydestä ja julkisuudesta

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 149

Elina Salminen

Monta kuvaa menneisyydestä
Etnologinen tutkimus museokokoelmien
yksityisyydestä ja julkisuudesta

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Villa Ranan Paulaharjun salissa
tammikuun 14. päivänä 2011 kello 12.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Monta kuvaa menneisyydestä

Etnologinen tutkimus museokokoelmien
yksityisyydestä ja julkisuudesta

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 149

Elina Salminen

Monta kuvaa menneisyydestä

Etnologinen tutkimus museokokoelmien
yksityisyydestä ja julkisuudesta

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

JYVÄSKYLÄ 2011

Editors

Pirjo Korkiakangas

Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Sini Tuikka

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Raimo Salokangas, Department of Communication, University of Jyväskylä

Cover picture by Elina Salminen

URN:ISBN:978-951-39-4170-3

ISBN 978-951-39-4170-3 (PDF)

ISSN 1459-4331

Copyright © 2011, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2011

ABSTRACT

Salminen, Elina

Images of the Past. An ethnological study of the privacy and publicity of museum collections.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2011, 225 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities,

ISSN 1459-4331; 149)

ISBN 978-951-39-4170-3

There are more than one thousand museums throughout Finland. Some of them are well-known, and others exist only for their owners. According to the statistics of the National Board of Antiquities (2009) only 157 of all the museums in Finland function professionally. Of what sort are the rest of the museums? Do we need all of them, and if so, what do we need them for? In my thesis I focus my attention on the unofficial and hidden field of museums. With the help of interviews, photographs, archives files, object catalogues and the web sites of private museums I endeavour to answer the following questions: How and why do we create material images of the past? Are the images private or communal/public? Why are we nostalgic? How do we preserve the past with the help of objects? Is it possible to go back to the past? What is the relationship between the concepts of private and public within the sphere of memory and cultural heritage? What are the similarities and differences between private and public museums? My aim is to describe the focus of my study and classify it with the help of the following conceptions: collecting (collection), owning (property rights), musealisation (museum), popular history and cultural heritage/heredity. By situating within the sphere of museums the borders between the private and public I bring out one meaningful aspect of people's everyday lives and find new connections between common phenomena and new scientific discussion. I've divided my thesis into six chapters. In the first chapter I focus my topic on the field of ethnology and introduce the reader to my central questions. I present my research data and discuss the ethical questions I have found to be essential in concerning this data. I next move to the concepts of collection, ownership and musealisation, which in this study constitute the basis of the relationship between man and the surrounding material world (objects). In the third chapter I introduce the Finnish field of museums to the reader and present the basics of classification of both private and public museums. My goal is to find the differences that may exist therein. After this I describe the past with respect to private museums, and how private images of the past presumably differ from those made by public museums. I give numerous examples from my research data. In the fifth chapter I look for the phenomena in the middle of these two ends: the history of the museum institution; the home district museums with their connection to the individuals of the local community; and the use of the past in the tourism industry. In addition, I include a discussion of the meaning of attainability. The main conclusion is that all examples given represent a popular perception of the past and its' meaning. I underline this in the last chapter, where I bring out the concepts of popular history and self-education. Making history relevant to today seems to be important for many, both privately and communally. Old objects, with their physical ties to time, function as natural instruments for creating images of the past. Every now and then there has been discussion about the authorisation of museums in Finland and in Western society as a whole: who has the right to establish a museum and to maintain our common cultural heritage? What is common, and what is private? In my thesis I endeavour to find suitable concepts for this discussion and to bring out the scientific debates that could simplify the complicated structure of the chosen field.

Keywords: collecting, collection, museum, private museum, property rights, cultural heritage, cultural heredity

Author's address	Elina Salminen Department of History and Ethnology P.o.Box 35 (H), FI - 40014 University of Jyväskylä elina.k.salminen@jyu.fi
Supervisors	Professor Pirjo Korkiakangas Department of History and Ethnology University of Jyväskylä Professor Kustaa H.J. Vilkkuna Department of History and Ethnology University of Jyväskylä
Reviewers	Professor Juhani U.E. Lehtonen Department of Philosophy, History, Culture and Art Studies University of Helsinki Doctor, Deputy Director, Museum of Ethnography Szuzsa Zsarvas Budapest, Hungary
Opponents	Doctor, researcher Sirkku Pihlman School of History, Culture and Arts Studies University of Turku

ESIPUHE

Etnologian tehtävä on tehdä näkymätön näkyväksi. Näin meitä etnologian opiskelijoita opasti Bo Lönnqvist aloittaessaan professorin työnsarkansa Jyväskylässä vuonna 1995. Professori Lönnqvist luetteli monia muitakin etnologian tehtäviä, mutta erityisesti mainittu jäi mieleeni ja jäsenyi tulevan väitöskirjatyöni kantavaksi teemaksi, kun minut hyväksyttiin Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan jatko-opiskelijaksi. Tutkimusaiheeni, yksityiset museot Suomessa, syntyi ja täsmentyi silloisen etnologian amanuenssi Eeva Uusitalon ehdotuksesta Jyväskylän kaupunginkirjaston portaikossa.

Olen tehnyt väitöskirjaani päivätöiden ohella. Rahoitusta tutkimustyöhön olen saanut Jyväskylän yliopiston humanistiselta tiedekunnalta, Ellen ja Artturi Nyysösen säätiöltä, Suomen Akatemialta, Kordelinin säätiöltä, Suomalais-ruotsalaiselta kulttuurirahastolta sekä Jyväskylän yliopiston historian ja etnologian laitokselta. Työtäni ovat ohjanneet professorit Bo Lönnqvist, Pirjo Korkiakangas sekä Kustaa H.J. Vilkuna. Olen työni eri vaiheissa saanut ohjeita ja kommentteja myös professori Janne Vilkunalta. Minua ovat avustaneet aineistojen keräämisessä ja käsittelyssä Eeva Uusitalo ja Helinä Kalttonen, Pirjo, Mikko ja Ville Korkiakangas, Jari Määttä, Maria Koskijoki, Antti-Henrikki Puustinen, Marita Jalkanen, Jaakko Blomberg sekä Saara Laukkanen.

Olen jatko-opintojeni aikana oppinut sen, ettei tutkimustyötä tehdä yksin. Minulle on ollut tärkeää osallistua yhtä lailla tieteenalan sisäisiin kuin moni- tai poikkitieteellisiin keskusteluihin materiaalisen kulttuurin olemuksesta ja merkityksestä; kukapa ei mieluusti puhuisi omasta aiheestaan! Olen saanut keskustella aiheistani oman oppiaineeni tutkijaseminaarissa, Villa Ranan kanslian kahvipöydässä, historian ja etnologian laitoksen vuosittaisissa tutkijaseminaareissa, kongresseissa, seminaareissa, kahvipöydissä sekä tutkijoiden ja tohtorikoulutettavakollegojeni kanssa. Tärkeitä ovat olleet myös neuvonpidot kentällä: haastateltavani ovat saaneet minut kertomaan tutkimusaiheistani ja kertooneet oman näkemyksensä siitä. Taustatukea työhöni olen saanut yliopistoni erilaisissa työryhmissä ja toimikunnissa samoin kuin humanistisen tiedekunnan palvelukeskuksessa. Minua ovat tukeneet erityisesti dekaanit Maarit Valo ja Petri Karonen, hallintopäällikkö Matti Myllykoski, opintoasiainpäällikkö Ossi Päärnilä, professori Tarja Valkonen, laatupäällikkö Pirjo Halonen, erikoistutkija Marja-Liisa Kinnunen sekä yliopistotutkijat Piia Einonen ja Tiina-Riitta Lappi. Viime vaiheissa minua auttoivat Suomen Museoliitossa työskentelevät Pauliina Kinanen ja Janne Saavalainen, dosenttimme Pertti Anttonen, professori Helena Ruotsala, osastopäällikkö Mikko Markkola, Pirkko Järvelä K.H. Renlundin museosta, Työväen museo Werstaan Kalle Kallio, Maria Koskijoki ja Katri Hirvonen-Nurmi Helinä Rautavaaran museosta, Mia Heinimaa Lenin-museosta, Terttu Pellikka Pohjois-Pohjanmaan museosta sekä Heli-Maija Voutilainen, Sirpa Suhonen ja Pirjo Sojakka Keski-Suomen museosta. Jokainen keskustelu on antanut ajattelemisen aihetta ja vienyt työtäni eteenpäin.

Väitöskirjatyöni viime vaiheissa sain humanistiselta tiedekunnalta ja historian ja etnologian laitokselta puolen vuoden apurahan työn viimeistelyä var-

ten. Kirjoitin suurimman osan työni käsikirjoituksesta virkavapaani aikana ja kyselin innokkaasti asioita lähelläni olevilta ihmisiltä. Ilman heitä työni ei olisi valmistunut. Historioitsijat Petri Karonen, Pirjo Markkola, Ilkka Nummela, Olli Turunen, Merja Uotila ja Kustaa Vilkuna antoivat minulle neuvoja torppariyksymykseen ja omistusoikeuden käsitteisiin liittyen. Niin ikään historioitsijat Heli Valtonen ja Heikki Junnila pohtivat kanssani paikallis- ja pitäjänhistorioiden merkitystä työssäni. Museologian professori Janne Vilkuna kommentoi tekstiäni museoalan asiantuntijana. Monet historian ja etnologian laitoksessa työskentelevät keskustelivat kanssani historian ja etnologian välisistä eroista ja yhtäläisyyksistä sekä humanistisen tutkimuksen olemuksesta. Käsikirjoitukseni ennakkotarkastivat professori Juhani U.E. Lehtonen ja Dr. Zsuzsa Szarvas.

Tieteellisen keskusteluyhteyden lisäksi minulle on ollut hyötyä päivätyöstäni opiskelijoiden parissa. Opetus-, ohjaus- ja neuvontatilanteissa olen saanut jäsentää näkemystäni etnologiasta sekä vastaanottaa monia loistavia ideoita. Amanuenssin työni ja perheellisyyksen aiheuttaman tauon tuottama tieteellisen tekstin tuottamisen tulppa poistui, kun opiskelin yliopistopedagogiikkaan suuntautuneet kasvatustieteen perusopinnot, joiden aikana kirjoitin runsain määrin (puoli)tieteellisiä tekstejä. Opintojen jälkeen tartuin jälleen aikaansaamiini tekstikatkelmiin, ja etnologian professorien Laura Starkin ja Hanna Snellmanin sekä yliopistomme koulutussuunnittelija Aino Palmrothin kannustamana hain ja sain rahoitusta väitöskirjan viimeistelyyn. Väitöskirjan käsikirjoituksen valmistuminen mahdollistui, ja sen saattoivat kanssani julkaisukuntoon Pekka Olsbo ja Hannele Rajaniemi.

Pitkä taival ei olisi koskaan päättynyt ilman kahta naista. Virkavapaani aikana kävin pitkiä vertaiskeskusteluja huonetoverini Minna Mäkisen kanssa. Lainasin Minnan hyllystä kirjoja. Testasin erilaisia asioiden ilmaisemisen tapoja lukemalla virkkeitä ja kappaleita väitöskirjani käsikirjoituksesta ääneen Minnalle, ja Minna luki väitöskirjani käsikirjoitusta sen eri vaiheissa. Teimme Minnan kanssa yhteisen haastattelun Keski-Suomen museossa ja haastattelun pohjalta yhteisen esitelmän elokuussa 2009 Helsingissä pidettyyn kongressiin. Minna auttoi minua myös tekstin taittamisessa. Toivon, että Minna hyötyi yhteisistä hetkistä yhtä paljon kuin minä!

Toinen minulle olennaisen tärkeä nainen on ollut amanuenssikollegani, FT Tuulikki Tuomainen. Hän on esimerkillään viitoittanut tietäni ja huumorillaan pelastanut päiväni useammin kuin osaan laskea. Jos olen itse ollut täynnä tunnetta, Tuulikki on toiminut järjen äänenä.

Kiitän sydämestäni kaikkia edellä mainittuihin viiteryhmiin kuuluvia, nimeltä mainittuja ja mainitsemattomia henkilöitä. Kiitän myös miestäni Timoa ja tyttärtäni Kieloa, jotka päivittäin asettavat elämäni asiat tärkeysjärjestykseen.

Jyväskylässä 6.12.2010
Elina Salminen

SISÄLLYS

JOHDANTO	9
Tutkimusaihe	9
Paikkani etnologisen tutkimuksen kentässä	12
Etnologisen esinetutkimuksen alku	13
Esineellisen etnologian (kansatieteen) vaiheita.....	14
Esinetutkimuksen tila tässä hetkessä.....	18
Kansankulttuurin aika ja esineet pelastamisen kohteina.....	19
Museo tutkimuksen kohteena	22
Tutkimusaineistot	25
Tutkimuseettisiä pohdintoja.....	27
ESINEIDEN HALLINTA, KERÄILY JA MUSEOIMINEN.....	31
Hallinnan, keräilyn ja museoimisen välisistä suhteista.....	31
Hallinnan merkitys	32
Omistamisen selitysmallit	32
Esineiden merkitys nykyisyydessä	33
Nostalgia	36
Keräily esinesuhteen kulminoitumana	37
Mitä keräily on ja mihin sillä pyritään?.....	37
Keräily nostalgian mahdollistajana.....	39
Museoiminen ja sen tulos: museo	42
Suomalaisen museolaitoksen matka nykyisyyteen	42
Museon käsite suomalaisessa museokeskustelussa	47
Museo, yksilö ja yhteisö.....	51
MENNEISYYS ESINEISSÄ JA KOKOELMISSA.....	56
Museoiden keinot rakentaa menneisyyskuvia	56
Julkisten museoiden tehtävät ja toiminta.....	56
Yksityisten museoiden tavat kerätä ja esittää menneisyyttä.....	61
Yksityiset erikoismuseot.....	63
Yksityiset yleismuseot.....	65
Esineiden luokittelu osana menneisyyskuvan rakentamista.....	75
Luokittelun perusteet ja käytännöt julkisissa museoissa.....	75
Luokittelu yksityisissä kokoelmissa	77
Esineiden esittämisen käytäntöjä	80
Esineiden hallinnan suhde menneisyyskuvan rakentamiseen.....	83
MILTÄ MENNEISYYS NÄYTTÄÄ?	89
Suunnitelmallinen menneisyyden tallentaminen.....	89
Tallennusperiaatteiden muotoutuminen	89
Kokoelmapoliittinen ohjelma työkaluna menneisyyskuvien luomiseen	91
Menneisyys yksityisissä museoissa	92

Menneisyys työteliällä maaseudulla.....	92
Puu ja aika.....	102
Aikakäsitykset esinekeräilyssä.....	106
Esineiden autenttisuus.....	108
Yksityiset yleismuseot ja talonpoikainen aika.....	108
Yleistäminen institutionaalisen menneisyyden tavoittamisen keinona.....	115
Yhteisölliset arvot.....	117
Museot muistina.....	118
Nostalginen suhde menneisyyteen.....	120
YKSITYISEN JA JULKISEN VÄLILLÄ.....	124
Museolaitoksen alkuajat eli miten yksityinen ja julkinen eriytyivät.....	124
Erikoismuseoiden suuntaus yksityisistä julkisiksi.....	126
Yksityiset kokoelmat julkisissa museoissa.....	129
Yritysten, säätiöiden ja seurojen museot.....	134
Museot ja paikalliset menneisyydet.....	136
Paikan menneisyys.....	136
Kotipaikan menneisyys ”omassa” museossa.....	138
Kodin menneisyys omassa museossa.....	142
Menneisyys, museot ja talous.....	145
Vastakkainasettelu julkisen ja yksityisen välillä.....	151
Poimintoja aineistosta.....	151
Julkisuus, yhteisöllisyys, avoimuus, saavutettavuus.....	153
Kokoelmatyö ja esineiden museoarvo.....	158
ITSEOPPINEET JA AMMATTILAISET.....	162
Itseoppineisuus museaalisen tietämisen tapana.....	163
Kansanomaiset tulkinnat menneisyydestä.....	167
NÄKYVÄT JA NÄKYMÄTTÖMÄT MUSEOT.....	172
Aineellisen kulttuuriperinnön tuottamat menneisyyskuvat.....	172
Miltä menneisyys näyttää ja miten se rakentuu esineiden avulla?.....	173
Julkisen ja yksityisen välinen rajanveto.....	174
SUMMARY.....	177
Cultural heritage and images of the past.....	177
What does the past look like?.....	178
Between public and private.....	179
LÄHTEET.....	182

JOHDANTO

Tutkimusaihe

Väitöskirjassani keskityn kuvaamaan ja tulkitsemaan ihmisen suhdetta menneisyyteen. Aineellinen kulttuuri ja sen tutkimus toimivat työssäni viitekehyksenä, koska ihmisen suhde materiaaliseen muodostaa suuren osan modernista kokemusmaailmasta: kulutus, identiteettien muovaaminen ja esittäminen, statusneuvottelut sekä valtapyrkimykset rakentuvat kaikki esineiden avulla. Museo puolestaan on aineellisen kulttuurin kentässä oma erityinen ilmiönsä.

Ihmisen suhde menneisyyteen kuulostaa ilmauksena yksinkertaiselta: menneisyys on se mistä me tulemme ja minne emme pääse takaisin. Matka menneestä nykyisyyteen on yksisuuntainen, kun aika rinnastetaan ihmisen elämän kulkuun. Aikaa, erityisesti mennyttä aikaa, voi tarkastella muillakin tavoilla, jolloin päädytään pohtimaan moniselitteistä ja vaikeaa käsitettä. Perinteentutkimuksen professori Seppo Knuutila on luonnehtinut menneisyyttä vieraaksi maaksi, jota kuvaavat ja josta kertovat käsitteet ovat epätäsmällisiä. Näiksi käsitteiksi Knuutila lukee muun muassa eetoksen, maailmankuvan, kollektiivisen tietoisuuden, käytännön järjen ja mentaliteetin. Mainitut käsitteet toimivat menneisyyden suhteen kaksisuuntaisesti: ne viittaavat 1) menneisyyteen, joka vaikuttaa nykyisyyteen ja 2) nykyisyyteen, joka muuttaa menneisyyttä. (Knuutila 1994, 53.)¹ Menneisyys näyttäytyy näillä tavoilla ja tasoilla tutkimuksessani. Sen keskeisen kohteen muodostavat suomalaiset yksityiset museokokoelmat, joita on maassamme varovaisesti arvioiden tuhat tai kaksi tuhatta². Rinnastan ne työssäni museon julkiseen ilmiösuureen, kansalliseen museoinstituutioon. Tarkasteluni kohdentuu museoiden kokoelmiin ja niiden muodostami-

¹ Knuutilan esittämät ajatukset ovat samansuuntaisia kuin David Lowenthalin pohdinnat kirjassa *The Past is a Foreign Country* (1986). Knuutila tarkastelee menneisyyttä kuitenkin ensisijaisesti oman tieteenalansa ja sille tyypillisten suullisten aineistojen näkökulmasta.

² Luku on arvio, todellista määrää ei varmasti tiedä kukaan. Määrä on riippuvainen yksityisen ja julkisen määrittelystä, jota tutkimuksessani tarkastelen.

seen sekä ylläpitoon liittyviin toimintoihin. Yksityisten museoiden tarkkaa lukumäärää on mahdoton sanoa, eikä sillä ole käytännön merkitystä työssäni; tutkimukseni ei ole kaiken kattava tilastollinen selvitys suomalaisesta yksityisten museoiden muodostamasta kentästä, eikä kyseisen kulttuurisen ilmiön kuvaus alusta loppuun.

Ollakseni johdonmukainen käytän tutkimuskohteistani pääasiassa yksityisen museon käsitettä. Muita mahdollisia termejä voisivat olla muun muassa yksityiskokoelma tai kotimuseo. Yksityisen museon käsite erottaa tarkasteluni kohteen julkisesta museolaitoksesta, sillä erottelua ei ole olemassa valmiiksi annettuna: Suomessa kuka tahansa voi perustaa museon. Kokoelman ja museon erottaa tarkastelutavassani ennen kaikkea se, että informanttini nimittävät itse kokoelmaansa nimenomaan museoksi. Kotimuseon käsitteellä taas viitataan sekä yksityiskodissa sijaitsevaan museoon että museoituun kotiin ilman sen kummempaa viittaussuhdetta yksityisen ja julkisen kenttiin. Yksityisen museon käsitteeseenkin sisältyy tietysti monia eri variaatioita, joista osaa sivuan tutkimuksessani.

Suunnitellessani aineistonkeruuta en osannut pitää kokoelman kutsumista museoksi merkityksellisenä ja kysymisen arvoisena asiana, vaikka jälkikäteen ajatellen se olisi sellainen ollutkin. Arvelen, että *museon* käsite herättää positiivisia mielikuvia ja on arvostettu ilmiö, jotain jonka omistaminen koetaan enemäksi kuin kokoelman omistaminen. Lähtökohta eroaa muista muistiorganisaatioista, joiden yksityisiä ilmentymiä harvoin kutsutaan kirjastoiksi tai arkistoiksi.

Työni käsittelee museoita, joita voi kutsua kulttuurihistoriallisiksi, historiallisiksi tai yleismuseoiksi. Suomalainen museoinstituutio jakaa oman kenttensä kolmeen erilaiseen museotyyppiin: *kulttuurihistoriallisiin*, *luonnontieteellisiin* ja *taidemuseoihin*. Detlef Hoffmann (1994, 3) sijoittaa taidemuseoiden erikoistumisen osaksi hänen mukaansa 1700-luvun aikana tapahtunutta tieteenalojen eriytymistä, jossa yhteydessä myös taide ja tiede erotettiin toisistaan. Hoffmann myötäilee tekstissään tulkintamallia (taide)museoiden kehityksestä, jossa korostetaan erityisesti Ranskan vallankumouksen vaikutusta, ja osoittaa sen merkityksen Saksan kansallisvaltion ja saksalaisen taidemuseokentän synnyssä. Eriytyminen on johtanut tilanteeseen, jossa taiteesta ja luonnosta on tullut ihmisen kulttuurisesta toiminnasta irrallisia museoimisen kohteita. Olemassa oleva jaottelu ei kuvaa oman työni kohdetta parhaalla mahdollisella tavalla, joten olen valinnut tutkimustani varten toisenlaiset käsitteet. Kirjoitan yleis- ja erikoismuseoista. Olen poiminut käsitteet vuoden 2009 lopussa Museoviraston pääjohtajaksi nimitetyn Juhani Kostetin artikkelista *Kokoelmien muodostuminen*, joka on julkaistu Suomen museoliiton kustantamassa kirjassa *Museologia tänään* (Kostet 2007, 148). Yleis- ja erikoismuseo ovat konkreettisia määreitä ja havainnollistavat tekstissäni parhaiten museokentän sisältöjä.

Jako yleis- ja erikoismuseoihin on tapahtunut Kostetin (2007, 148) mukaan siinä vaiheessa, kun on alkanut syntyä yhden ilmiön tallentamiseen keskittyneitä museoita. Museolaitoksen kasvu ja ammatillistuminen ovat ehkäpä vauhdittaneet tarvetta luokitella museot eri tyypeihin. Suomen Valokuvataiteen museon johtajana toiminut Asko Mäkelä (2010, 213) kuvailee Suomen museohisto-

riassa (2010) julkaistussa artikkelissaan *Keräilyn intohimosta erikoismuseoksi* erikoismuseoiden alkutaivalta 1960–1970-luvuille saakka hankalaksi kyseessä olevien museoiden vähäisen arvostuksen vuoksi. Erikoismuseonimike otettiin hänen mukaansa käyttöön vasta 1970-luvun alussa, kun valtioneuvoston asettama Museotoimen aluehallintokomitea loi perustan nykymuotoisen museolaitoksen rakenteelle. Outi Turpeinen (2005, 37) sijoittaa museoiden jaon luonnontieteellisiin, kulttuurihistoriallisiin ja taidemuseoihin 1800-luvulle ja määrittelee taiteen omista lähtökohdistaan kulttuurihistoriasta erilliseksi ilmiöksi. Erikoismuseon käsitteen voi kuitenkin tarkastelunäkökulmasta riippuen ajatella päällekkäiseksi taidemuseon käsitteen kanssa, jos sijoittaa taiteen osaksi museon kulttuurista olemassaoloa ja sen menneisyyttä. Tässä tapauksessa taide määrittellään sen yhteisöllisten vaikutusten kautta, ei esteettisin kriteerein.

Jako yleis- ja erikoismuseoihin ei ole tutkimuksessani absoluuttinen, vaan monet tarkastelemistani museoista voisivat kuulua kumpaankin luokkaan. Esimerkiksi maaseudulle sijoittuvat maatilan esineistöä sisältävät museokokoelmat voisivat hyvin olla kohdettaan kuvaavia erikoismuseoita, vaikka ne jaotellussani sijoittuvat ensisijaisesti yleismuseoiksi laaja-alaisen esineistönsä vuoksi. Asko Mäkelä kuvailee jakoa aineistoni kaltaisissa tilanteissa seuraavasti:

Kulttuurihistoriallisessa museossa eri alojen kokoelmien valikoima on laaja. Paikallismuseoilla on oma tehtävänsä alueensa kulttuurin tallentajana. Erikoismuseo ei ole myöskään kotimuseo, joka kuuluu lähinnä kulttuurihistoriallisiin museoihin. Mutta jos paikallismuseo tai koti on pyhitetty jollekin toiminnan erityisalueelle ja yleissilmäyksellä tällaiseen museoon näkee vain tietyn erityisalan esineitä, on kyseessä erikoismuseo. (Mäkelä 2010, 213.)

Lähtökohtani jaottelulle on Mäkelän tapaan konkreettinen: lähden liikkeelle siitä, mitä olen kentällä havainnoinut. Pysin kuitenkin tuomaan tekstissä esille muita mahdollisia vaihtoehtoja, mikäli se on käsittelyn kannalta tarpeellista. Maaseudulle sijoittuvat, maatilan menneisyyttä esittelevät museot ovat yleismuseoita, koska niiden esineistö usein viittaa muuhunkin kuin maatilaan ja sen ihmisiin liittyviin asioihin.

Rajat erityisesti yksityisen ja julkisen välillä ovat häilyviä, koska kyseessä on tarkemmin määrittelemätön ilmiö. Pysin tutkimuksellani kuvaamaan valitsemaani ilmiötä ja täsmentämään sen olemusta nimenomaan suomalaisessa museokentässä. Tarkasteluni kohde on melko yleinen, arkinen ilmiö Suomessa. Pienimmillään yksilön itsensä museokokoelmaksi nimeämä ryhmä objekteja voi sisältää esineen tai pari, ja sellainen voi olla kenellä tahansa kotona. Toisaalta yksityinen museo voi olla suuri ja tunnettu laitos. Määrittelen yksityisen museon käsitettä samoin kuin muita käsittelyn kannalta keskeisiä käsitteitä työssäni sen edetessä.

KUVA 1 Suuri osa yksityisistä museoista sijaitsee maaseudulla. Kuvassa suomalaisen maatalon pihapiirissä sijaitseva aittarivi, johon on sijoitettu museoituja esineitä. Rakennuksen katto on katettu pellillä, jotta sisällä olevat esineet säilyisivät mahdollisimman hyvin. Kuva: Saara Laukkanen, 2007.

Tutkimusaiheeni on syntynyt huomioista, jotka kohdentuvat menneen esillä pitämiseen ympäröivässä kulttuurissa sen eri tasoilla ja eri toimijoiden taholta. Tutkimukseni fokus on museon käsite sen aineellisen kulttuurin kenttään sijoittuvan erityislaatuisuuden vuoksi: käsitteessä kulminoituvat modernin ihmisen kaipuu menneeseen, luokittelun tarve sekä keräily ja museoiminen yksilöllisenä ja yhteisöllisenä elämänhallinnan prosessina. Näitä kaikkia näkökulmia tarkastelen työssäni. Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

Miten ihmiset muodostavat kuvia menneisyydestä esineiden avulla? Millaiset kulttuuriset prosessit niitä tuottavat? Millaisia menneisyyden jäsentämisen tapoja ihmisen esinesuhteiden avulla muodostuu?

Miten menneisyys säilyy esineiden avulla? Voiko menneeseen palata? Miksi on tärkeää pitää yllä kuvia menneisyydestä?

Mikä on yksityisen suhde yhteisölliseen/julkiseen muistin ja kulttuuriperinnön kentässä? Miten yksityiset ja julkiset museot eroavat toisistaan, ja missä suhteessa ne ovat samanlaisia?

Paikkani etnologisen tutkimuksen kentässä

Tutkimusongelmani on moniulotteinen. Pystyäkseen pureutumaan siihen olen tutustunut niin etnologisen esinetutkimuksen historiaan Suomessa, selityksiin

modernin olemuksesta kuin itse esineisiinkin. Miellän itseni osaksi etnologista materiaalisen kulttuurin tutkimuksen traditiota, vaikka tarkoitukseni onkin ottaa tarkastelun kohteeksi esineiden sijaan ihminen sekä korostaa kulttuurin vuorovaikutteista prosessinomaisuutta. Bjarne Rogan (1996, 3) on hahmotellut aineellisesta kulttuurista kiinnostuneen etnologin kentäksi esineet inhimillisen toiminnan ilmauksina, ei siis esineitä itsessään eikä toisaalta niiden merkityssisältöjä pelkästään. Ajalla, paikalla, esineiden fyysisillä ulottuvuuksilla ja materiaaleilla on merkityksensä tutkimuksessa. Omassa tutkimusotteessani esineiden fyysiset ulottuvuudet ovat läsnä informanttieni elämässä; he luovat merkityksiä ja merkitysjärjestelmiä kokoelmansa esineille ja niiden välille. Nämä tulokset he ovat välittäneet minulle puheessa, ja minä teen niistä tulkintoja työni tieteellisessä viitekehityksessä.

Tarkalleen ottaen aineistoni haastattelut ja niiden litteraatiot ovat tulkinnan tulkintaa. Työni ei ole menneisyyden (re)konstruoimista vaan nykyisyyden tulkintaa: tarkastelen sitä, mitä tässä päivässä elävät ihmiset menneisyydestä ajattelevat; miten menneisyyttä tulkitaan ja tavoitellaan esineiden avulla. Käytän esineitä analysointi-instrumentteina, kartoitan niiden merkityksiä sekä tarkastelen niitä symboleina etsien niiden kommunikatiivisia funktioita (ks. Silvén-Garnert 1992, 6). Esineet ovat läsnä informanttieni elämässä sekä henkilökohtaisina että jaettuina viittaussuhteina elettyyn elämään tai henkilöihin, asioihin, toiveisiin, muistoihin. Samalla ne ovat toiminnan kohteita.

Miten olen päätynyt sijoittamaan itseni etnologian kenttään yllä kuvaamalla tavalla? Kuvailen tässä etnologisen materiaalisen kulttuurin tutkimuksen muuttumista ajassa pystyäkseen osoittamaan oman paikkani tieteenalan viitekehityksessä. Seuraavien lukujen tekstit perustuvat osittain kirjoittamiini artikkeleihin *Esineet etnologiassa* (1999) ja *Itsestäänselvyksiä ja umpisolmuja* (2001), joissa artikkeleissa olen pohtinut oman tieteenalani teoreettisia ja metodologisia painotuksia erityisesti esinetutkimuksessa.

Etnologisen esinetutkimuksen alku

Etnologia erillisenä, itsenäisenä tiedealana kirjoitti itsensä tieteen kenttään Euroopassa 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun aikana, ja sen lähtökohtiin on alusta alkaen kuulunut modernin ihmisen tarve selittää olemassaoloaan. Tieteenalan oppihistoria on osa yleistä tieteenhistoriaa, jossa esimerkiksi uuden ajan alun löytöretket, renessanssin aikana herännyt kiinnostus antiikkiin, menneisyyteen ja sen esineisiin, syklisen aikakäsityksen rinnalle syntynyt lineaarinen suhde aikaan, luonnontieteiden kehitys ja alati lisääntynyt merkitys, ihmisen erottaminen luonnosta sekä kokemuksellisen, henkilökohtaisen tiedon erottaminen objektiivisesta tiedosta synnyttivät osaltaan ihmiskeskeisen, järkeä ja empiriaa korostavan tieteenfilosofian. Luonnontieteet kehittyivät, ja tieteen maailmankuvasta tuli mekanistinen. Kansatieteen professori Juhani U.E. Lehtonen määrittelee tieteenalansa oppihistoriaa käsittelevässä artikkelissa luonnontieteiden merkityksen kansatieteessä koskeneen erityisesti tutkimusmetodien kehittymistä ja rinnastaa (kansa)tieteen edistyksen alituisen tunteen ja järjen kamppailuun (Lehtonen 2005, 11–12): kansatieteilijät tutkivat kansaa – itseään –

ja suhtautuvat aiheeseensa tunteellisesti. Tutkimusmenetelmien eksaktius tai analyysin tarkkuus puolestaan haastavat tutkijan loogiseen päättelyyn.

Edellä mainitsemani mekanistinen maailmankuva korostaa empiiristen havaintojen merkitystä tiedon syntymisessä. Mittaaminen, punnitseminen ja laskeminen muodostavat siinä tieteen perustan. Esineet soveltuvat tämänkaltaisen tutkimuksen kohteiksi oivallisesti. Niitä tarkastellaan todistuskappaleina, jotka verifioivat tutkimuksen kohteena olevan asian; järjestämällä ja luokittelemalla esineitä pyritään saavuttamaan ihmisestä itsestään riippumaton totuus. Todellisuuden ja totuuden käsitetään olevan yksi yhteen -suhteessa materiaan. Varsin konkreettisesti tämä pyrkimys totuuteen näkyi kokoelman käsitteessä ja erilaisissa kokoelmissa aina tieteen vallankumouksen yleistymisestä lähtien. Luontoa ja kulttuuria erottelemattomien, aiemmin yleistä keräilyn tapaa toistavien taide- ja kuriositeettikabinettien sekä katolisen kirkon reliikkikokoelmien sijaan alettiin tuolloin kerätä (luonnon)tieteellisiä kokoelmia, jotka koostuivat kasvi- tai eläinkunnan eri lajeista. Näitä systemaattisia kokoelmia käytettiin esimerkiksi luonnon järjestyksen tai erilaisten fysiikan lakien havainnollistajina. Niiden avulla pyrittiin ennen kaikkea hallitsemaan ja hyödyntämään luontoa. Luonnonesineet eivät olleet enää pelkästään todistuskappaleita Jumalan tiedoista ja taidoista.

Suomessa tieteellisten kokoelmien keruutoiminta alkoi jo 1700-luvulla Turun Akatemiassa ja jatkui myöhemmin, vuoden 1827 Turun palon jälkeen, Keisarillisen Aleksanterin yliopistossa Helsingissä. Aluksi kerättiin ja tallennettiin näytteitä suomalaisesta kasvi- ja eläinkunnasta erityisesti opetustarkoituksessa, myöhemmin (1800-luvulla) mielenkiinto suuntautui jo itse lajeihin eikä enää niiden käytännön merkityksiin (Kukkonen 1987, 13). Myös rahoja, mitaleja ja muinaisesineitä kerättiin kokoelmiin. Tämänkaltaisista kokoelmista tuli myöhemmin osa länsimaista museolaitosta, kun kokoelmia alettiin avata yleisölle nähtäviksi. Sittemmin yliopisto- ja museoinstituutio ovat Suomessa erkaantuneet toisistaan, ja varsinkin museolaitos sai vaikutteensa kansallisromantiikan aiheuttamasta kansallistunnon heräämisestä.

Esineellisen etnologian (kansatieteen) vaiheita

Etnologista tutkimusta Suomessa on leimannut sen sitoutuminen alun perin aineelliseen kulttuuriin. Tieteenalojen oppihistoriaan liittyvä jako henkisen (suomalainen ja vertaileva kansanrunouden tutkimus, folkloristiikka, uskonto-tiede jne.) ja aineellisen (suomalainen ja vertaileva kansatiede, kansatiede, suomalais-ugrilainen kansatiede jne.) perinteentutkimukseen on ohjannut tutkijoiden kiinnostuksen suuntautumista, vaikka "etnologinen käsitys ihmisen maailmasuhteesta jo sinällään pitää sisällään ihmisen ja materiaalisen välisen vuorovaikutuksen jatkuvana ja aina läsnä olevana prosessina" (Sääskilahti 2001, 193). Kansatieteen oppituoli perustettiin Suomen kansallisen herätyksen ja itsenäistymisen jälkeen Helsingin yliopistoon vuonna 1921, ja sen ensimmäinen haltija U.T. Sirelius (ks. Lehtonen 1972) toimi professorin virkansa ohella myös Kansallismuseon johtajana. Linkki materiaalisen kulttuurin tutkimukseen oli

siten hänen kohdallaan itsestään selvä, ja se muokkasi oppiaineen kehittymistä myöhemminkin.

Miten esineitä on tutkittu kansatieteessä ja etnologiassa? Tutkijat ovat järjestäneet, luokitelleet, typologisoineet sekä esittäneet eri tavoin materiaalista kohdettaan eri aikoina. Kuten professori Nils Storå (1982) on Pohjoismaiden esineellistä etnologiaa tarkastelevassa tekstissään todennut, painotus tarkastelutavassa on ollut riippuvainen siitä, millaisiin ideoihin ja tutkimustrendeihin tutkija on sitoutunut kulloisenakin hetkenä. Tällaisia epämääräisiä ideoita ja suuntauksia on mahdoton asettaa kronologiseen järjestykseen koulukuntien tapaan, sillä "kantavan idean renessanssi sisältää aina uudelleensyntyymisen muuttuneessa muodossa". (Storå 1982, 3; käännös ES.)

Siten kansatieteelliseen tutkimukseen ovat vaikuttaneet evolutionismin, diffusionismin, funktionalismin ja strukturalismin lisäksi muutkin tutkimuksessa ja tieteessä esiintyneet valtavirrat ja pienet teoriapurot. Esimerkiksi kelpaa vaikkapa Toini-Inkeri Kaukosen tutkimus *Suomen kansanomaiset nauhat* (1965), jonka alussa tekijä esittää työnsä tarkoitukseksi selvittää kansanomaisten nauhojen käyttöä (funktionalismi), eri tyyppisiä (typologia), kuviomalleja, levinneisyyttä (historiallis-maantieteellinen metodi) sekä kansatieteellistä taustaa ja nauhojen merkitystä aikansa kulttuurissa (Kaukonen 1965, 12). Erilaiset tarkastelutavat ja näkökulmat kietoutuvat yhteen yhden esineryhmän ympärille, joka on koko ajan tutkimuksen kohteena. Ihminen itse kulttuuriolentona on läsnä epäsuorasti, taustalla. Hän on kyllä tehnyt tarkastelun kohteena olevat nauhat, suunnitellut kuviomallit ja käyttänyt nauhoja, mutta tutkijalle on samantekevää, kuka itse asiassa on ollut se yksilö, joka esineen kanssa on ollut tekemisissä, mitä hän on ajatellut tai kuinka toiminut elämässään nauhaa suunnitellessaan ja käyttäessään. Tutkimusote on yleistävä, esinekeskeinen sekä empiriasta löytyvään, yhdenmukaisen totuuden mahdollisuuteen uskova. Tärkeintä on pelastaa katoamassa oleva kansankulttuuriin kuuluvaksi mielletty piirre:

Kudottujen ja palmikoitujen nauhojen valmistus on ainakin yhtä vanhaa kuin kangaspuilla kutominen, ilmeisesti vanhempaakin. Eri tyyppisiä nauhoja osataan maasamme vielä nyt 1960-luvulla siellä täällä valmistaa perinteellisenä taitona, joskin useimmat nykyiset nauhatyön ystävät ovat oppineet tämän taidon käsityökurseilla. - - Nykyisin napit, sukkanauhat ym. erilaiset ostonauhat ja ostovyöt täyttävät ne tehtävät, joihin ennen tarvittiin käsin tehtyjä nauhoja, ja uudenlaiset asusteet ja lahjaesineet korvaavat aistikkaasti sommiteltujen koristenauhojen kansan juhlapuvuille antaman huolitellun leiman ja häihin liittyneet, morsiamen jakelemat lahjanauhat. (Kaukonen 1965, 9.)

Suomalaisen kansatieteen tutkimukset painottuvat alueellisesti oman maan ja kansan tarkastelemiseen, mutta sen tutkimusmenetelmät ja teoreettiset viitekehukset ovat yhdensuuntaisia eurooppalaisen tutkimustradition kanssa. Edellisen esimerkin kaltaisia piirteitä voi lukea vaikkapa vuonna 1974 julkaistusta Edit Félin ja Tamás Hoferin tutkimuksesta *Geräte der Átányer Bauern*. Félin ja Hoferin tutkimuksessa tarkastellaan yhden alueen (Átány) 1800–1900-luvuilla talonpoikaiseen elämäntapaan ja elinkeinon liittyneitä työvälineitä ja etsitään niiden kulttuurista ja sosiaalista merkitystä. Luetelluiksi ja tarkasti kuvatuiksi tulevat niin hevoscärryt, aurat, karhit, lapiot, viikatteet, talikot, varstat, saha-

pukit, ämpärit kuin ruoskatkin (Fél & Hofer 1974, 52–279). Tutkimuksen lopussa esitetään kahdeksan erilaista maatilamallia, jotka tutkimus Átányn alueella on tuottanut. Luokittelu perustuu tilojen ulkoisiin piirteisiin.

Molemmat esimerkit sisältävät kaksi etnologialle leimallista piirrettä. Ensimmäinen niistä liittyy *kansan* käsitteeseen ja sen nostalgisoimiseen. Seppo Knuuttila on huomauttanut kirjassaan Tyhmän kansan teoria (1994, 20–21), kuinka (suullisen) perinteen tutkimuksessa on pyritty tekemään ero menneisyyden ja nykyisyyden välille ja kuinka katkos puolestaan on mahdollistanut ”kokonaisen” kertomuksen syntymisen tutkimuksen kohteeksi³. Toiseksi piirteeksi jäsenmän kulttuurievolutionistisen paradigman, jossa Suomen kansan ajateltiin kehittyneen ”alkukantaisesta”, yksinkertaisesta ja ”luonnollisesta” metsästäjäkansasta varsin yksisuuntaisesti ja suoraviivaisesti maata viljeleviksi, taitaviksi ja ympäröivän luonnon kanssa sopusoinnussa eläviksi talonpojiksi. Tämän osoittamiseksi järjestettiin museoihin kerätyt esineet aluksi typologisiksi sarjoiksi siten, että tarkastelukulma oli ”paremmassa nykyisyydessä”:

Ne museomiehet, jotka ovat ottaneet talteen arkipäiväistäkin, ovat tehneet tutkimukselle huomattavia palveluksia, sillä eihän kehityksen alkuaste luonnon mukaan ole sitä, mikä on täyspitoista, vaan päinvastoin tavallisimmin sitä, mikä on kehityskykystä. (Sirelius 1923, 40, 50.)

Sirelius oli Helsingin yliopiston kansatieteen oppituolin ensimmäinen, Juhani U.E. Lehtonen sen nykyinen professori. Lehtosen oppiaineen menneisyyttä arvioiva tarkastelu nostaa esiin luonnontieteen eksaktin tutkimustavan⁴ ihanoinnin lisäksi tunteet tutkimusta ohjailleina tekijöinä, erityisesti tutkimusaiheen valinnan keinoina (Lehtonen 2005, 16). Toini-Inkeri Kaukosen tunteista naisten käsitöitä kohtaan minulla ei ole tietoa, mutta ainakin on mahdollista ajatella hänen pitäneen niistä ja valinneen tutkimusaiheensa tuntemustensa perusteella.

Evolutionistinen tutkimusote edusti aiemmin homogeenisoivaa ja muutumatonta kuvaa ympäröivästä kulttuurista. Pääpainon mainitunlaisessa tarkastelutavassa sai kulttuurin pelkistäminen ja yksinkertaistaminen: tarkasteltavan kulttuurin/kulttuuri-ilmion ajateltiin sisältävän tietyt kansanelämään kuuluvat osa-alueet tai kuuluvan tiettyyn kohtaan kulttuurin kokonaiskuvassa. Margrit Wettstein kuvailee ihmisten esinesuhteita poikkeustilanteissa käsittelevän väitöskirjansa johdannossa ruotsalaisen etnologian yhteyttä aineelliseen kulttuuriin seuraavasti:

Materiaalinen kulttuuri kiinnosti varhaisia etnologeja lähdemateriaalina. Esineiden ja työkalujen avulla he halusivat saavuttaa tiedon menneiden aikojen elämäntavasta.

³ Itse asiassa Knuuttila käy aiheesta tieteenfilosofista keskustelua teoreettisesta presentismistä, metodisesta retrospektiosta ja positivistisesta tieteenkäsitteestä.

⁴ Lehtonen liittää kansatieteessä yleiset typologiset luokittelut, kulttuurievolutionismin, diffusionismin ja tutkimuksissa yleisen kronologisen käsittelytavan osaksi luonnontieteiden vaikutusta, ks. Lehtonen 2005, 12–13. Lähin vaikuttaja on kaiketi ollut arkeologia, jonka välityksellä luonnontieteelle ominaiset tavat tarkastella ilmiöitä ovat vaikuttaneet kansatieteelliseen tutkimukseen.

Sigurd Erixon kehitti luokituksen 1930-luvulla, josta tuli kantava useiden vuosikymmenten ajaksi. Jokainen esine edusti kolmea eri ulottuvuutta: tilaa, aikaa ja sosiaalista ympäristöä. Menetelmä oli aluksi typologinen ja evolutionistinen. Sigurd Erixon oli kiinnostunut vanhempien aikojen leviämisreiteistä ja kulttuurisuhteista. (Wettstein 2009, 27; suomennos ES.)

Wettsteinin mainitsemat ajan, paikan (tilan) ja sosiaalisen ympäristön ulottuvuudet omaksuttiin myös suomalaiseen tutkimukseen. Sitaatissa Erixoniin yhdistettyjä ajatusrakennelmia toisti (toistaa) myös diffusionistinen tutkimusote, joka tarkasteli kulttuuripiirteiden kulkeutumista sekä lainautumista kulttuurista toiseen ja siihen liittyen esineiden levinneisyysalueiden kartoittamista. Historiallis-maantieteellisessä ja siihen liittyvässä kartografisessa tutkimuksessa pääpaino on esinetyyppien levinneisyyksien ja nimitysten tarkastelussa (Wörter und Sachen).

Edellisten näkökulmien ohella on esineiden tutkimisessa sovellettu niin sanottua funktionalistista lähtökohtaa: on ollut tarpeen selvittää, mitä milläkin esineellä on tehty. Esineelle on etsitty käyttötarkoitus, jotta se on voitu asettaa paikoilleen edellä mainittuun kansankulttuurin järjestykseen. Funktionalistinen tutkimus on luonteeltaan pelkistävä, ja sen päämäärä on ollut kuvata tarkasteltavan ilmiön funktion ohella (esineen) ajallinen ja paikallinen levinneisyys sekä mahdolliset sosiaaliset implikaatiot ja sidonnaisuudet.

Hyvän käsityksen näiden paradigmojen sekoittumisesta saa, kun tarkastelee Kustaa Vilkun tutkimuksia. Funktioon keskittyvä tapa tarkastella esineitä jäsentää niissä menneen elämän tarkoituksenmukaiseksi kokonaisuudeksi, jota rakennelmaa tukevat levinneisyyskartat sekä nimitykset. Asioiden (esineiden) alkuperä on tärkeä, ja sitä etsitään usein nimitysten, kielitieteen, avulla. Samalla syntyy jako läntiseen ja itäiseen kulttuuripiiriin, joka jakaa Suomen esineelliskielellisesti toisistaan eroaviksi alueiksi. Itä esitetään esineellisesti köyhänä, mutta kielellisesti rikkaana rajamaana, jonne lännen ulkomailta saapuneet uutuudet levisivät hitaasti. Vilkun mielestä oli tärkeää paitsi tutkia esineitä, myös tallettaa niitä tulevaa tutkimusta varten. Esimerkiksi kotiseututyön tarpeen, merkityksen ja lähtökohdat hän on määritellyt haluksi 1) tallettaa ja kunnioittaa vanhaa perinnettä, jonka isät ja esi-isät ovat muokanneet itselleen tarkoituksenmukaiseen ja usein kauniiseen asuun, 2) tehdä kotiseutu viihtyisäksi "vaalimalla sen kasvoja ja maisemia, siisteyttä ja kauneutta, edistää matkailua ja kotiseudun mainetta", 3) painottaa kotiseudun omaleimaisuutta ja siten kartuttaa yhteistä suomalaista kulttuuripääomaa sekä 4) "koota kentältä pitäjänmuseoihin aitoja rakennuksia ja esineitä sekä niihin liittyviä selostuksia käytöstä ja historiasta, mahdollisimman edustavia esineitä ja täyteläisiä kertomuksia". (Vilkuna 1969, 143.) Esineiden tutkimus ja säilyttäminen liittyivät siis olennaisesti yhteen.

Myös innovaatiotutkimus, kulttuuriekologia tai työväentutkimus ovat siivonneet esineellistä kulttuuria; erityisesti ensiksi mainitussa on keskitytty analysoimaan esineellisiä innovaatioita ja niiden leviämisaikaa, -mekanismia sekä -olosuhteita (ks. Anttila 1985, 73). Viimeisinä vuosikymmeninä on alkanut yleistyä hermeneuttisen tulkinnan, reflektiivisen tutkimusotteen ja kulttuurirelativistisen suhtautumisen myötä kulttuuri-ilmiöiden, tässä tapauksessa esineiden,

merkitysten korostaminen ja ihmiselämän ymmärtämiseen pyrkiminen vertailemalla, tulkitsemalla sekä suhteuttamalla ilmiötä toisiinsa. Tutkimuskohde on vaihtunut esiteollisesta myös teolliseen massatuotantoon liittyväksi samalla, kun ongelmanasettelu on muuttunut muodon, konstruktion ja käyttöfunktion tarkastelusta merkityksien ja symboliulottuvuuksien pohdintaan (Rogan 1996, 1–2).

Tulkitsevan, kulttuuria kommunikaationa tarkastelevan tutkimusotteen rinnalla on elänyt myös kansankulttuuriin sitoutunut, menneen elämänmuodon rekonstruoimiseen ja mahdolliseen pelastamiseen tähtäävä tutkimisen tapa. Vielä 1960- ja 1970-luvuilla suuri osa väitöskirjoista ja muista tutkimuksista keskittyi kuvaamaan valitun esineryhmän ulkoasua, levinneisyyttä sekä käyttöä. Pyrkimyksenä oli selittää ilmiön historia, alkuperä ja levinneisyys. Näin estettiin sen täydellinen katoaminen. Tutkimuksissa käytettiin hyväksi museoiden esinekokoelmia, joita luokiteltiin, järjestettiin ja kuvailtiin sanallisesti valitun teeman (esineryhmän) mukaisesti. Tästä esimerkkeinä voi mainita vaikkapa Osmo Vuoriston 1978 valmistuneen väitöskirjan *Suomalaiset haarikka-astiat* (ks. Vuoristo 1978) tai Leena Sammallahten kehtotutkimuksen 1980-luvun alusta (ks. Sammallahti 1980), jotka molemmat pyrkivät esittämään autenttisen ja täydellisen kuvan yhden esineryhmän historiasta, levinneisyydestä sekä käytöstä (ja nimityksistä) Suomessa. Tosin Sammallahti on itse kommentoinut sekä omaa väitöskirjaansa sen julkaisuvuotena että Vuoriston vastaavaa seuraavasti: "Pari vuotta sitten ilmestyneen Osmo Vuoriston väitöskirjan 'Suomalaiset haarikka-astiat' ja oman tutkimukseni perusaineisto on samantapainen, kysymyksessä on jo käytöstä väistynyt ilmiö, josta saatavat tiedot keskittyvät museoihin ja perinnekistöihin. Koska museoesineiden ja arkistovastausten laatu on sidoksissa keruuaikansa näkemyksiin, ne eivät täytä moderneimman 'kansanomaisen' kriteereitä." (Sammallahti 1980, 116.) Vaikka Sammallahti itse arvioi kriittisesti tapansa, samoin kuin Vuoriston tapaa, tehdä etnologista esinetutkimusta, heidän käyttämänsä tutkimusote voidaan nähdä aiemman tutkimustradition luontevana jatkona eikä suinkaan pelkästään vanhentuneena tapana. Kuten huomautin, paradigman muutos ei ole koskaan ollut totaalinen.

Esineiden liittyminen etnologian ja kansatieteen oppialoihin on enemmän kuin itsestään selvää, kun ajattelee sekä esineiden olemassaolon että koko tieteenalan lähtökohtia: esineet ovat ihmisen kulttuurisesti tuottamia, kulttuuria esittäviä kappaleita, ja etnologia tutkii ihmistä kulttuuriolentona. Esineitä määrittää sama etnologinen käsitys olemassaolon dualismista kuin mihin edellä viittasin: ne ovat samanaikaisesti sekä konkreettisesti olemassa olevia muotoja, värejä, kolmiulotteisia kappaleita että ajatuksia, muistoja, merkityksiä, kertomuksia. Esineet muodostavat fyysisesti läsnä olevina tutkimuskohteina helposti saavutettavan, vaikkakin passiivisen kentän.

Esinetutkimuksen tila tässä hetkessä

Siinä missä aiempi tutkimus jätti kirjoittamatta ihmisen ja esineen välisen suhteen periaatteet ja keskittyi kohteen kuvaamisen kautta tarkastelemaan ihmisten (arki)elämää, nykyiset tutkijat kiinnittävät huomionsa esineisiin liittyvien

tulkintojen eri tasoihin. Tutkijan esineistä keräämä tieto on luonteeltaan kielellistä: hän haastattelee esineistä kertovia ihmisiä, käy läpi esineitä kuvaavia arkistolähteitä ja hyödyntää valokuvia visualisoidakseen esimerkiksi esineiden välisiä suhteita tilassa tai ihmisen jäsentämiä esineiden järjestyksiä. Tutkija tuottaa saamiensa tietojen kautta oman tekstuaalisen tulkintansa aiheesta. Kuvaus on samalla sekä vähemmän kuin itse esine että enemmän kuin esine; kyse on kahdesta eri todellisuudesta, joita ei voi täysin rinnastaa. (Tilley 1990, 332.) Toisaalta juuri tässä kahden eri todellisuuden vuorovaikutusprosessissa piilee esineiden tutkimuksellinen viehätys:

On selvää, että kyky tehdä esineitä ja kyky sanoa asioita (Pearce käyttää molemmista kohdissa englannin kielen sanaa 'thing', huomautus ES) – kaksi läheisesti toisiinsa kietoutuvaa kykyä – ovat osa inhimillisen kulttuurin perustaa. Kielen ja materiaalisen kulttuurin diskurssien välillä on eroja, ja yksi tärkeimmistä on se, että esineillä on meidän itsemme tapaan fyysinen, paikkansa ja aikansa valtaava olemus toisin kuin sanoilla. Tämä tarkoittaa, että esineillä, taas toisin kuin sanoilla, on luontainen yhteys alkuperäiseen kontekstiinsa, josta ne ovat tulleet, koska ne ovat aina materiaalinsa materiaalia, vaikka niitä toistamiseen uudelleentulkittaisiin. Mainittu tarkoittaa myös, että esineitä, toisin kuin ääniä, voidaan omistaa ja siitä johtuen tietenkin myös hankkia, varastoida ja kerätä. (Pearce 1995, 14: käännös ES.)

Henkinen ja materiaallinen tarkastelukulma ovat esiintyneet eri tavoin jäsennehtyminä kansatieteellisessä esinetutkimuksessa. Liitän omaan ajatteluuni Johan Granlundin (1961) Marcel Maget'n ajatuksia myötäilevän elementaarisen (elementär; materiaaliin kulttuurituotteisiin sidottu) sekä systemaattisen (systematisk; ihmiseen ja yhteisöön sidottu) näkökulman (Storå 1982, 1), jota Teppo Korhonen jäsentää erottamalla esinetutkimuksen kuvailevasta kansatieteestä eli etnografiasta (Korhonen 1999, 10). Hän viittaa luultavasti esineellisen kansatieteen käsitteellä siihen tieteenalan historiassa yleiseen esineiden tarkastelun tapaan, joka sitoutuu Granlundin elementaarisen näkökulman materiaaliin kulttuurituotteisiin. Oma näkökulmani painottaa esineiden merkitystä tekemisen ja merkityksellistämisen kohteina. Etnologina minulle olennaisia ovat esineissä materialisoituvat *kulttuuriset* merkitykset. (Ks. Otto & Pedersen 1998, 78.) Tarkastelen niin yksittäisten museonomistajien kuin yhteisöllisten museoorganisaatioidenkin tapoja ja toimintoja, jotka kohdistuvat esineisiin.

Kansankulttuurin aika ja esineet pelastamisen kohteina

Kansatieteellistä esinetutkimusta on sen lähtökohtiin kuuluneen kansankulttuurin pelastusfunktion tähden leimannut kiinnostus erityisesti vanhoihin esineisiin. Olennaista näissä kiinnostuksen kohteissa on ollut niiden kansanomaisuus. Kansatieteen osuus materiaalisen kulttuurin tutkimuksesta on määrääntynyt kansan käsitteen kautta ja vakiintunut tarkoittamaan kansankulttuurista maailmanjärjestyksestä, joka jäsentyy saumattomasti ja varsin funktionaalisesti kategorioihin ja niiden alaluokkiin (Sääskilahti 1998, 65)⁵. Esineiden on ajateltu

⁵ Hyvän käsityksen tästä kansatieteellisestä maailmanjärjestyksestä saa tarkastelemalla kansankulttuurin yleisesityksiä (ks. esimerkiksi Vuorela 1975 ja Talve 1990 [1978]), jotka U.T. Sireliuksen teoksesta Suomen kansanomaista kulttuuria I-II (1919, 1921)

konkretisoivan tuon maailmanjärjestyksen ja samalla havainnollistavan 'kansan' elämää jossain toisessa ajassa ja paikassa menneisyydessä. Kustaa Vilkuna esittää asian seuraavasti:

Kaikki se, mikä yhteisön elämässä jatkuvasti toistuu tai on toistunut näiden syklusten piirissä, kuuluu nimenomaan kansanelämäntutkimuksen piiriin. Siihen kuuluu kaikki se, mitä vuoden puitteissa ja iän kuluessa yhteisön piirissä jatkuvasti yhä uudelleen tarvitaan ihmiselämän välttämättömään tai oletettuun turvaamiseen. - - Niitä ovat pyyntivälineet, työkalut, kulkuneuvot sekä niiden valmistus- ja käyttötekniikka, käsityöt; niitä ovat asunnot, rakennukset, puvut, ruokatalous, parannuskeinot, ajanlasku, yhteiskunnalliset tavat ja sopimukset, riittimenot, loitsut, rukoukset. (Vilkuna 1969, 8–9.)

Tällainen huolellinen menneisyyden rekonstruointi esineiden avulla ei ole kuitenkaan eletyn todellisuuden palauttamista nykyisyyteen täydellisenä ja kokonaisena. Menneeseen ei voi palata muutoin kuin hetkellisesti ja epätäydellisesti:

Koskaan emme voi saada unohtunutta täysin takaisin. Ja ehkä näin on hyvä. - - Ehkä unohtuneesta tekee niin arvokkaan ja kantavan ainoastaan siihen jäänyt jälki kadonneista tottumuksista, joita emme enää voi tavoittaa. - - Samoin minä voin uneksia, miten kerran opin kävelemään. - - Nyt voin kävellä; en enää oppia kävelemään. (Benjamin 1989, 16–17.)

Tietoinen pyrkimys säilyttää, tallentaa ja tutkia (järjestää, luetteloida, typologisoida jne.) esineitä on ollut ennen kaikkea kansankulttuurin pelastamista. Kansankulttuuri on tiivistetty ja yksinkertaistettu mainitunlaiseksi funktionaaliseksi ja hallituksi kokonaisuudeksi, jossa jokaisella esineellä on paikkansa ja tehtävänsä. Samalla kun on määritelty, mikä kuuluu *kansankulttuuriin* eli tärkeäksi koettuun, menneeseen elämänmuotoon, valikoidut muodot on jähmetetty muuttumattomiksi (ks. Knuutila 1991, 132). Muuttumattomuus on merkinnyt stereotyyppisten kulttuurikuvien muodostamista ja ylläpitämistä. Esimerkiksi kansankulttuurin aika tutkimuksessa ei ole (ollut) varsinaisesti elettyä ja koetua historiallista aikaa, vaan esinetyyppien kehityksen lineaarista ja evolutionistista aikaa tai diffusionistista aikaa, joka kertoo esineen leviämisestä ja katoamisesta. Etnologi on jäsentänyt tutkimansa menneisyyden ilmiön esineiden avulla ajallisesti ja paikallisesti siten, että on saanut syntymään kuvailtavissa olevan kokonaisuuden. (Sääskilähti 1997, 11.) Toisaalta voi tietenkin ajatella, että juuri tämä on etnologitutkijan tehtäväkin: saada aineistonsa järjestettyä ja esitettyä niin, että se kertoo jotain olennaista ja merkityksellistä ihmisenä olemisesta. Sääskilähten tekstin kriittinen sävy⁶ antaa olettaa, ettei esineiden tutkimisella

alkaen ovat nojautuneet essentialisoivaan, eheään ja staattiseen kuvaan kulttuurista sekä vahvistaneet sen olemassaoloa omalta osaltaan. Tähän kulttuurikuvaan voi törmätä kulttuurihistoriallisissa museoissa, joiden tapa luokitella ja luetteloida esineensä perustuu samanlaiseen yleistävään ja pysäytettyyn rakenteeseen. Järjestämisen kannalta tämä on tietysti olennaista.

⁶ Kriittisestä sävystä esimerkkinä seuraava lausahdus: Kun esineet museossa on yleensä luokiteltu lineaarisen aikakäsityksen mukaisesti, on etnologiseen aikakäsitykseen juurtunut typologinen, lineaarinen, diffusionistinen tai tyyllinen "esine aika". Samalla ihmistieteeksi itseään kutsuvasta tieteenalasta on tullut esinetiedettä. ("Då fö-

olisi ollut merkitystä ja että esineet itsessään olisivat olleet sen ainoa fokus. Oletan kuitenkin, että esineet on käsitetty ihmisen toiminnan välineiksi tai tuloksiksi, ja niiden tutkiminen on siten loppujen lopuksi mielletty ihmisen ja kulttuurin tutkimiseksi, vaikkei ajatusta olekaan kirjoitettu esiin tekstiin.

Vaikka esineitä on pyritty säilyttämään tietoisesti, niiden säilyminen on silti aina myös mielivaltaista perustuessaan ihmisen toimintaan ja tahtoon. Samalla tavalla mielivaltaista on tällöin myös esineiden kautta rakennettu kokonaiskäsitelmä menneistä ajoista. Tämän päivän ihmiselle tyypillinen pyrkimys säilyttää, järjestää ja hallita menneisyys esineiden avulla perustuu kolmeen tietoisuusaspektiin menneisyydestä:

- 1) menneisyys on (ollut) erilaista kuin nykyisyys,
- 2) menneisyys on ensiarvoisen tärkeä sitä tarkastelevan modernin ihmisen identiteetin kannalta ja
- 3) menneisyys "katoaa" eli sen olennaiset materiaaliset muistot ovat häviämässä (Lowenthal & Binney 1981, 17).

Menneisyys ja sen säilyttäminen koetaan siis tärkeäksi:

Menneisyys ei aina tunnu meistä järkevältä, mutta meistä tuntuu, että sen pitäisi tuntua. Sen on oltava jollain tavalla mielekäs, koska me olemme sen tuotteita; itsekunnioituksemme alenisi, jos me olisimme vain 'tapahtuneet' emmekä rationaalisen tai ainakin selitettävissä olevan prosessin tulos. (Fowler 1981: 64, käännös ES.)

Menneisyys ja sen autenttisuus määritellään itse asiassa aina nykyisyydessä. Mennyt kiinnittyy johonkin ajallis-paikalliseen pisteeseen historiassa tarkastelijan lähtökohtien ja mieltymysten mukaisesti. (Barthel 1996, 12–13, 29.) Tarkastellessani tässä tutkimuksessa muiden ihmisten tapaa (re)konstruoida menneisyys esineiden avulla olen osa kansatieteellis-etnologista aineellisen kulttuurin jatkumoa. Vanhojen esineiden tarkastelun sijaan olen valinnut omaksi pelastustehtäväkseni ihmisten arkeen liittyvän menneisyyden tallentamisen muotojen nostamisen tieteelliseen keskusteluun. Näkymätön ja arkinen, tavallinenkin tapa selittää menneisyyttä ja sitä kautta omaa olemassaoloa rinnastuu työssäni rakentamani vertailuasetelman kautta yhteiskunnallisesti (yhteisöllisesti) hyväksytyyn institutionaaliseen tapaan tarkastella kulttuurisia juuriamme. Vertailun tarkoitus ei ole rakentaa arvoasetelmaa kahden eri museomaaailman välille, ei myöskään tehdä kumpaakaan niistä tarpeettomaksi.

remålen på ett museum i allmänhet är klassificerade enligt en lineär tidsuppfattning, har den etnologiska tidsuppfattning slagit rot i en typologisk, lineär, diffusionistisk eller stilistisk "föremålstid". Samtidigt har den vetenskap som kallar sig för människo- vetenskap blivit en föremålsvetenskap." (Sääskilähti 1997, 12, suomennos ES.)

Museo tutkimuksen kohteena

Kansatieteellis-etnologisen esinetutkimuksen lisäksi liitän työni toiseenkin tieteelliseen viitekehykseen. Museoita koskeva tutkimus on ollut Suomessa tois-taiseksi pääasiassa niin sanottujen perinteisten museoaineiden tuottamaa tietoa ilmiön erilaisista muodoista ja merkityksistä yhteiskunnassa. Ennen museologi-an tietealan syntyä museoaineiksi määriteltiin ne yliopistolliset oppiaineet, jotka tuottivat kulttuuriperinnön ammattilaisia museotyöhön: etnologia (kansa-tiede), historia, taidehistoria ja kontekstista riippuen muutamat muut tiete-enalat⁷. Nämä tietealanat ovat tuottaneet Suomessa kuusi väitöskirjaa, joiden ensi-sijainen tutkimuskohde on museo:

taidehistoria:

- Marja-Liisa Rönkkö 1999: *Suomalainen taidemuseo. Louvren ja Louisianan perilliset*
- Anne Aurasmaa 2002: *Salomonin talo. Museon idea renessanssiajattelun valossa*

etnologia:

- Solveig Sjöberg-Pietarinen 2004: *Museer ger mening. Friluftsmuseerna Klosterbacken och Amuri som representationer*
- Kirsi Hänninen 2006: *Visiosta toimintaan. Museoiden ympäristökasvatus sosiokulttuurisena jatkumona, säätelymekanismina ja innovatiivisena viestintänä*
- Hanneleena Hieta 2010: *Mukautuva museo. Kolmen eurooppalaisen kansanelämämuseon muutostarina 1970-luvulta 2000-luvun alkuun*

Taideteollinen korkeakoulu⁸

- Outi Turpeinen 2005: *Merkityksellinen museoesine. Kriittinen visuaalisuus kulttuurihistoriallisen museon näyttelysuunnittelussa.*

Lisäksi Petja Aarnipuu on väitellyt Turun linnasta kerrottuna ja kertovana kulttuuriperintökohteena Helsingin yliopiston folkloristiikan oppiaineessa (Aarnipuu 2008), ja Susanna Pettersson taidehistorian oppiaineeseen Suomen Taideyhdistyksen kokoelmasta⁹. Petterssonin väitöskirjan fokus ei ole (tai-de)museo, vaan hän käsittelee Suomen Taideyhdistyksen kokoelmaa keskittyen kumoamaan aikaisemman kokoelmahistoriallisen kirjoittelun, jossa yhdistyk-sen kokoelmahistoria on yksiselitteisesti määritelty myöhemmin syntyneen Ateneumin taidemuseon esihistoriaksi. Aihe sivuaa kuitenkin museon käsitettä

⁷ Luonnontieteet erityisesti luonnontieteellisten museoiden osalta.

⁸ Turpeinen on väitellyt Taideteollisen korkeakoulun Visuaalisen kulttuurin osastossa.

⁹ Pettersson, Susanna 2008: Suomen Taideyhdistyksestä Ateneumiin. Fredrik Cygnaeus, Carl Gustaf Estlander ja taidekokoelman roolit.

merkittäväällä tavalla keskittyen kokoelmatyöhön, yhteisen museon perustehtävistä.

Jyväskylän yliopiston museologian oppiaineessa on ainoa alan oppituoli maassamme. Museologiaan on tehty vuoden 2009 loppuun mennessä kaksi konservoinnin tarkasteluun painottuvaa väitöskirjaa¹⁰. Niissä tarkastellaan museoesineitä konservoinnin kohteina; kuvataan konservointiprosessia sekä tarkastellaan konservoitavien esineiden materiaalien tutkimusta. Kolmas museologiaan tehty väitöskirja, Hannu Valtosen vuonna 2006 valmistunut tutkimus *Tavallisesta kuriositeetiksi. Kahden Keski-Suomen Ilmailumuseon Messerschmitt Bf 109 -lentokoneen museoarvo*, painottuu edellä mainittujen tavoien museoesineiden ja -kokoelmien tarkasteluun. Mainitut suomalaiset väitöskirjatutkimukset voi karkeasti jakaa joko museon ilmiöön eri näkökulmista keskittyvään tai museon esine- ja kokoelmatyötä painottavaan tarkastelun tapaan. Jälkimmäisen tavan painoarvoa kasvattaa kokoelmien merkitys erottavana tekijänä muistiorganisaatioiden kentässä.¹¹

Kansainvälisesti museon ilmiötä tarkasteleva tutkimus on myös jakautunut museologian ja lähitieteiden kenttiin. Museologista oppi- ja tutkimuskirjallisuutta ovat tuottaneet erityisesti oppituolin haltijat ja opetushenkilökuntaan kuuluvat henkilöt eri maissa. Heihin kuuluvat muun muassa Janne Vilku, Susan M. Pearce, Eileen Cooper-Hill, Simon Knell, Tomislav Šola, Peter van Mensch sekä Kerstin Smeds. Heidän teksteissään museo on olemassa oleva yhteiskunnallinen instituutio, jota tarkastellaan sen perusteiden tai toimintojen kautta. Näiden museologisiksi luettavien tekstien lisäksi museota tarkastelevat museologian tieteenalan ulkopuolelle sijoittuvat, eri tieteenaloja edustavat tutkijat. Osa heistä työskentelee museoissa eri puolilla maailmaa, osa yliopistoissa. Koska aihetta sivuavan tutkimuksen kuvailu maailmanlaajuisesti on tässä yhteydessä toisarvoista, pidättäydyn siitä ja totean, että viitataan sekä oppi- että tutkimuskirjallisuuteen työssäni siinä määrin kuin se on aiheeni kannalta oleellista.

Edellä mainittu museologian tieteenalan olemassaolo herättää kysymyksen siitä, miksi väittelen etnologian oppiaineessa enkä museologiassa. Selitykseksi tuskin riittää se, että olen koulutukseltani etnologi, sillä museologia on perusteiltaan monitieteinen oppiaine ja saattaisi helposti pitää sisällään etnologisen näkökulman. Toisaalta yksinkertainen selitys museota koskevan tutkimuksen liittymisestä museologian tieteenalaan ei sekään ole vakuuttava.

¹⁰ 2008* Istvan Kecskeméti: Papyruksesta megabitteihin: Arkisto- ja valokuvakokoelmien konservoinnin prosessin hallinta (2008) ja Ulla Knuutinen: Kulttuurihistoriallisten materiaalien menneisyys ja tulevaisuus - Konservoinnin materiaalitutkimuksen heritologiset funktiot (2009).

¹¹ Viitataan tässä kohden esineiden olemukseen niin fyysisinä todistuskappaleina kuin erilaisten merkitysten kantajinakin. Kokoelmien fyysisyys on leimallista myös arkisto- ja kirjastolaitokselle, mutta se nousee esille oikeastaan vain kokoelmien säilyvyyttä ja säilytystä koskevissa keskusteluissa. Arkisto- ja kirjastoaineistojen yhdenmukaisuus (tietoarvon painottuminen itse esineen kustannuksella) saattaa vaikuttaa keskustelun suuntautumiseen, vaikka onkin tehty aloitteita muun muassa kirjamuseon perustamisen ja erilaisten arkistoaineistonäyttelyjen muodossa esineellisyyskoston suuntaan.

Solveig Sjöberg-Pietarinen on etnologisen, ulkoilmamuseoita käsittelevän väitöskirjansa johdannossa (2004, 19) kirjoittanut museologian syntyneen aluksi museoissa työskentelevien tiedollisista tarpeista: oltiin kiinnostuneita siitä, miten erilaisia (museoteknisiä) ongelmia voitaisiin ratkaista museoissa. Sjöberg-Pietarinen kutsuu museologian tieteenalan syntyä *soveltavaksi museologiaksi* (tilämpad museologi) vastakohtana *uudelle museologialle* (den nya museologin), joka hänen mukaansa tarkastelee yhteiskuntaa museon kautta ja kysyy *miksi*. Sjöberg-Pietarinen kuvailee uutta museologiaa kirjoittaen tutkimuksensa johdannossa muutamaa sivua myöhemmin, että se on lähentynyt yhteiskuntatieteellistä tutkimusta ja tarkastelee konstruktivistisesti nykyisyyden arkea. Hänen mukaansa uuden museologian tärkeimmät tutkimukselliset käsitteet ovat *representaatio* ja *identiteetti*. (Sjöberg-Pietarinen 2004, 24.) Museologian professori Tomislav Šola (2005, 5) puolestaan huomauttaa, etteivät yhä kiivaammassa tahdissa perustettavat museot enää välttämättä tavoita sitä mitä niiltä odotetaan, kuten museot tähän saakka ovat tehneet. Opetus, koulutus ja markkinointi ovat vieneet instituutioita eteenpäin samassa tahdissa yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten kanssa, mutta mitä museoille niiden tuottaman hyödyn jälkeen tapahtuu? Šolan mielestä museot eivät enää voi jatkaa olemassaoloaan erillisinä, hyvin määriteltyinä, itsetarkoituksellisesti olemassa olevina kokonaisuuksina, vaan tarvitaan kriittistä, teoreettisluontoista keskustelua muun muassa siitä, kuka museolaitoksen omistaa, ja kenen menneisyyttä se tallentaa, tutkii ja esittää. Hänen mielestään heritologian käsitettä¹² voitaisiin käyttää yhdistämään muistiorganisaatio ja sen tutkimus, joka keskittyisi tarkastelemaan perinnön (heritage) käsitettä ja yhteisöllistä muistia soveltaen saavutettua tietoa yhteiskunnalliseen, kestävään kehitykseen ja toiminnan arviointiin. (Šola 2005, 5–6, 9–10.) Museologian professori Janne Vilkun (Vilkuna J. 2010b, 344) ajatus museologiasta museon ”läpi” kulttuuri- ja luonnonympäristöjä tarkkailevana ja niitä ilmaisevana tieteenalana on samansuuntainen kuin Sjöberg-Pietarisen ja Šolan: katse kohdistuu museosta yhteiskuntaan päin.

Sjöberg-Pietarisen ja Šolan huomioihin tarkastelun kohteesta ja katseen suunnasta on helppo yhtyä, kun täydentää ajatuksen vastavuoroiseksi: jos museologia tarkastelee yhteiskuntaa (vai kenties kulttuuria?) museon näkökulmasta, voi etnologia tarkastella museota kulttuurin ja sen tutkimuksen viitekehyksestä käsin. Etnologina olen rakentanut tutkimukseni teoreettisen viitekehyksen ja valinnut tutkimusmenetelmäni siten, että ne vastaavat etnologisen tutkimuksen käytänteitä. Etnologinen tapani tarkastella esineitä kiinnittää ne osaksi ihmisten arkielämää ja kulttuurista toimintaa. Museologinen tutkimus puolestaan

¹² Šola viittaa artikkelissaan myös Sjöberg-Pietarisen esille ottamaan ’uuteen museologiaan’, joka hänen mukaansa liittyy mainittuun museologian tieteenalan tulevaisuuskeskusteluun. ’Uusi museologia’ (new museology) on Šolan mukaan rinnasteinen muille samassa yhteydessä käyttöön otetuille nimityksille, joita ovat muun muassa ’ecomuseology’, ’economuseology’, ’general theory of heritage’, ’heritage studies’, ’cultural heritage sciences’, ’heritage management’ ja ’identity management’ (nimitysten suomentaminen tässä yhteydessä ei ole tarkoituksenmukaista lukuun ottamatta ’heritologiaa’, joka suomennos on vakiintunut yleiseen käyttöön, ES). (Šola 2005, 10.)

saattaisi tuottaa tietoa esimerkiksi esineen elämäkerran¹³ rekonstruoinnin kautta kiinnittäen huomiota sen rakenteelliseen ja funktionaaliseen tasoon ja käsitteelliseen, faktuaaliseen sekä aktuaaliseen identiteettiin (van Mensch 1990, 146).

Etnologinen näkökulmani museon käsitteeseen korostaa käsitteen merkitysten analysointia ja purkamista. Museoalaa koskevissa kirjoituksissa itse museon käsitettä ei välttämättä pohdita, vaan se voidaan ottaa annettuna. Museon käsitteen sijaan museoalalla 2000-luvulla käydyt keskustelut ovat sivunneet rahoitusta, saavutettavuutta, elämyksellisyyttä tai museoiden imagoa (Turpeinen 2005, 16) eli toimintaa ja sen resursseja sekä toiminnan yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Tutkimusaineistot

Kaikki etnologisesta esinetutkimuksesta edellä kirjoittamani kulkee mukani tässä tutkimuksessa. Erilaiset kansatiedettä ja etnologiaa hyödyttäneet paradigmat tulevat varmastikin esille tavassani ajatella, ja erityisesti työni on etnologinen tiedealaa selvästi määrittävän kenttätönnön kautta. Työni kiinnittyy Sigurd Erixonin 1930-luvulla esille nostamiin etnologian ulottuvuuksiin: aikaan, paikkaan ja sosiaalisiin ympäristöihin. Koko tutkimusprosessi kiinnittyy mainittuihin määreisiin ennen kaikkea aineiston kautta: tutkimussuunnitelma, aineistonkeruusuunnitelma, tutkimustiedon hankkiminen ja kriittinen arviointi, tutkimuskysymysten varovainen muotoilu ja uudelleenmuotoilu aineiston analysoimisen myötä, viime kädessä myös tämän tutkimusraportin kirjoittaminen riippuvat täysin aineiston laadusta.

Tavoitteenani on tulkita ja ymmärtää tarkastelemaani ilmiötä tutkimuskysymysteni kautta. Työskentelytapaani voi sanoa etnografiseksi ja kvalitatiiviseksi. Analysoin aineistoni vertailevan tapaustutkimuksen keinoin. Etsin aineistostani tutkimusongelmaani jäsentäviä teemoja ja sijoitan ne luomaani teoreettiseen viitekehykseen käsitteellistämällä ja luokittelemalla. Vertailemalla aineistoa ja tutkimuskirjallisuuden tarjoamia teoreettisia väittämiä pyrin saavuttamaan eri abstraktiotasoilla kulkevia tulkintoja aiheestani. Tutkimuskenttäni laajuus rajaa työskentelytapaani; ei ole mahdollista kuvata museota sen kaikissa mahdollisissa olomuodoissa siten, että syntyisi kattava yleiskuva aiheesta. Sen sijaan pyrin käymään kriittistä keskustelua valinnoistani ja niiden merkityksestä työn tulokseen.

Keräämäni tutkimusaineisto on monimuotoista. Olen jaotellut sen ryhmiin seuraavalla tavalla:

¹³ Museologisissa teksteissä puhutaan esineen biografiasta, jolla viitataan yleisimmin esineen valmistus-, käyttö- ja omistustietoihin. Biografisiin tietoihin liitetään esineeseen liittyvät tarinat, tapahtumat, muistot, henkilötietoja tai muita vastaavia ihmisten ja esineen väliseen suhteeseen liittyviä tietoja.

1) Haastattelut

Tutkimusaineistoni sisältää 14 haastattelua. Olen tehnyt viisi niistä tutkimusavustajan tai -avustajien läsnä ollessa, ja yhden haastattelun on tehnyt opiskelija Saara Laukkanen osana etnologian aineopintojaan. Haastatteluihin sisältyy museokokoelmien esittelyjä samoin kuin tarinoita yksittäisistä esineistä. Haastattelutavat ovat kotoisin eri puolilta Suomea, koska pienemmän alueen systemaattinen tarkastelu saattaisi helpommin tuottaa tunnistetietoja haastateltavasta tai itse museosta. Anonymiteettisuoja tavoittelun vuoksi en myöskään kokoelmista kirjoittaessani viittaa paikkakuntaan tai käytä tekstissä haastateltavien nimiä.

Tutkimusaineistostani puuttuu neljä 1990-luvun lopulla tekemääni haastattelua. Annoin niiden litteroimisen tehtäväksi etnologian opiskelijalle syksyllä 2008, enkä ole saanut niitä takaisin käsikirjoituksen valmistumiseen mennessä. Tarkoitukseni oli paitsi jouduttaa tutkimuksen valmistumista, myös testata aineiston käsittelyn vaikutusta tutkimusprosessiin. Tältä osin tavoitteeni eivät ole täyttyneet, vaikka osan tekemistäni haastatteluista onkin käyttööni litteroinut historian ja etnologian laitoksen opiskelija Jaakko Blomberg.¹⁴

2) Valokuvat

Olen kuvannut haastattelujen yhteydessä museot ja niiden kokoelmat. Käytän ottamiani samoin kuin opiskelija Saara Laukkasen ottamia kuvia havainnollistaakseni käsittelemiäni asioita. Yksittäiset kuvat eivät välttämättä viittaa tekstissä kuvan kohdalla käsiteltyihin yksityisiin museoihin, sillä olen sijoittanut kuvat tekstin yhteyteen niiden esittämien sisällöllisten teemojen mukaisesti.

3) Kirjeet

Aloittaessani väitöskirjatyöni pyysin keskisuomalaisten sanoma- ja paikallislehden kautta ihmisiä lähettämään minulle tietoja omistamistaan museoista. Sain vastauksia kirjeitse 28 kappaletta. Yhteystietojen lisäksi kirjeet sisältävät kuvauksia kokoelmien sisällöistä, karttumistavoista, esineiden määrästä sekä omistajuussuhteista. Mukana on myös valokuvia. Näitä kirjeitä käytän ilman henkilö- ja paikkatietoja. Lisäksi tiedustelin maakuntamuseoiden maakuntamuseotutkijoilta tietoja heidän alueellaan sijaitsevista museoista ja sain tiedusteluuni kirjallisia vastauksia. Aikaviiveestä johtuen olen pyytänyt luvat kirjeiden käyttöön syksyllä 2009 sähköpostitse. Samoin olen käynyt sähköpostikirjeenvaihtoa eri museoiden työntekijöiden kanssa sellaisissa kysymyksissä, joita en ole voinut ratkaista aineistoni avulla.

4) Muistiinpanot puhelinkeskusteluista

Keskisuomalaisissa sanoma- ja paikallislehdissä julkaistu yhteydenottopyyntöni sai monet museonomistajat soittamaan minulle. Kirjasin puheluisa minulle kerrotut asiat ylös, ja viittaan tekstissäni muistiinpanoihin. Muistiinpanoni sisältävät tietoja museoiden sijainnista, perustamisajankohdista, omistajuussuhteista sekä kokoelmiin kuuluvien esineiden määrästä ja laadusta.

¹⁴ Litteroitavaksi annetuista haastatteluista eivät käy ilmi haastateltavien tunnistetiedot.

5) Arkistolähteet

Yksi työssäni esiintyvistä museokokoelmista esiintyy mainintoina myös perustajansa Museovirastoon lähettämässä kyselyvastauksissa, joita käytän havainnollistamaan museon perustajan pyrkimyksiä. Työväenarkiston muistitietoineistojen avulla olen täsmentänyt erään museonomistajan henkilö- ja elämäkertatietoja.

6) Verkkosivustot

Suuri osa museoista palvelee kävijöitään pitämällä yllä omia verkkosivustoja. Niissä kerrotaan museoiden perustamisen historiasta, aukioloajoista sekä yhteystiedoista. Myös kuvauksia esinekokoelmista, tallennus- ja dokumentointityöstä, kokoelmapoliittisia ohjelmia sekä erilaisia verkkosovelluksia (museokaupat, kokoelmatietokannat ym.) on tarjolla museosta riippuen. Erityisesti verkkosivustoja pitävät yllä ammatilliset museot, mutta olen käyttänyt aineistonani muutamien yksityistenkin museoiden sivustoja. Sivustot ovat julkisia, joten viittaan niihin ylläpitäjän yhteystiedoin. Erityisesti museoiden kokoelmapoliittiset ohjelmat samoin kuin museoiden perustamiseen liittyvät tiedot ovat olleet mielenkiintoni kohteina.

7) Paikallis- ja pitäjänhistoriat

Erityisesti kotiseutumuseoiden perustamiseen liittyy vahvasti paikallinen yhdistystoiminta eri puolilla maata. Paikallis- ja pitäjänhistorioissa mainitaan usein paikallisen kotiseutuyhdistyksen toiminta perustamisvuosineen samoin kuin museon perustamiseen liittyviä tietoja. Työni eettisiin ratkaisuihin liittyen olen luonut lähde- ja kirjallisuusluettelon erillisen kohdan 'Paikallis- ja pitäjänhistoriat', johon viittaan tekstissä kokonaisuutena erittelemättä minkä paikkakunnan historiateoksesta on kyse. Tällä tavoin pyrin suojelemaan informanttien yksityisyyttä esimerkiksi niissä tapauksissa, joissa yhteydet yksityisten museoiden ja kotiseutuliikkeessä toimimisen välillä ovat selkeät.

8) Asiakirjat, kirjeet, esineluettelot ym.

Olen saanut museoissa vieraillessani käyttöni niiden esineluetteloita, perustamisasiakirjoja samoin kuin perustajiin liittyviä muita dokumentteja. Esitän esimerkkejä asiakirja-aineistosta liitteissä niiltä osin kuin se on tarkoituksenmukaista.

Tutkimuseettisiä pohdintoja

Olen kerännyt tutkimusaineistoni pääsääntöisesti vuosina 1996–2002. Aloittaessani väitöskirjatyöni tutkimuseettinen keskustelu oli nykyistä vähäisempää, enkä pohtinut aloittaessani aiheeni mahdollisia tutkimuseettisiä ongelmia. Huomasin haastatteluja tehdessäni, että oli olemassa varsin konkreettinen tarve salata tutkittavien nimet ja museokokoelmien sijainnit: tarkastelemani museot sijaitsivat maaseudulla harvaan asutuilla alueilla, eivätkä ne välttämättä olleet

vakituisesti asuttujen talojen läheisyydessä. Oli siis hyvä syy pelätä varkaita. Tämän konkreettisen pelon vuoksi olen koodannut haastattelut ja valokuva-aineiston siten, etteivät niiden kontekstitiedot välity tutkimuksen lukijoille. Tunnistamista en toimenpiteillä voi tietenkään täysin estää, mutta haastattelujen sijoittuminen ympäri Suomea vähentää sekin varkauksien riskiä. Samoin olen välttänyt viittaamista yksityisiin museoihin sekä niiden verkkosivustojen että haastattelujen kautta, jotta museota mahdollisesti vahingoittavat, yksityiskohtaiset tiedot eivät välittyisi lukijalle. Tuomalla esille konkreetin riskin toivon samalla, että yksityisten museoiden omistajat kiinnittävätkin riittävästi huomiota omaisuutensa suojaamiseen ja siitä huolehtimiseen.

Tutkimusaineistojen hankintaan, käyttöön ja säilytykseen liittyvät tutkimuseettiset näkökulmat, joita Arja Kuula on kuvannut aiheesta kirjoittamassaan kirjassa (Kuula 2006), muuttuvat tilanteessa jossa tutkimusaineiston keräämisestä on kulunut pitkä aika. Lähtökohtani olivat samat kuin mitä Kuula (2006, 61) mainitsee: ihmisillä on ollut mahdollisuus päättää itse haluavatko osallistua tutkimukseeni, ja he ovat saaneet kaiken sen tiedon tutkimuksestani, jota minulla oli haastatteluhetkellä antaa. 1990-luvun tutkimusotteeni ei kuitenkaan korostanut esimerkiksi aineistojeni säilytykseen liittyvien kysymysten esittämistä haastateltaville. Osa haastatteleistani ihmisistä on kuollut, enkä voi enää palata kentälle kertomaan tutkimusongelmani täsmentymisestä tai kysymään lupaa tutkimusaineiston arkistointiin. Varsin samankaltaiseen tilanteeseen päätyi Laura Aro vuonna 1996 väitöskirjatutkimuksessaan. Hänen aineistonsa oli kerätty parikymmentä vuotta aikaisemmin toista tarkoitusta varten, eikä hänellä ollut mahdollisuutta palata kentälle kysymään lupaa aineiston käyttöön. Aro päätyi hänkin käyttämään aineistoa ”omin luvin” ja viittasi tutkimusraporttinsa eettisessä pohdinnassa amerikkalaisen sosiologin Richard G. Mitchellin¹⁵ hahmottamaan tutkimuseettisen keskustelun kahteen pääsuuntaukseen: *liberaaleihin* ja *humanisteihin*. Aro liittyy itsensä jälkimmäiseen ryhmään siinä suhteessa, ettei pidä muodollisuuksia ja institutionaalisesti säädettyjä ohjeita eettisesti kestävästä tutkimuksesta takeena. (Aro 1996, 55–57.) Itse ajattelen samalla tavalla.

Pyysin ennen haastattelujen alkua haastateltavia huomauttamaan, mikäli kysymykset ovat sellaisia, joihin he eivät halua tai osaa vastata. Sanoin myös, että he voivat halutessaan ottaa yhteyttä ja kieltää haastattelun käytön. Kukaan ei ole ottanut yhteyttä kieltääkseen aineiston käytön, joten katson olevani luvalinen kirjoittamaan haastattelujen, valokuvien ja muun materiaalin pohjalta. Olen silti päätenyt muokkaamaan tutkimuskysymykseni sellaisiksi, etteivät ne aiheuta taloudellista haittaa haastateltaville.

Olen rakentanut tutkimusasetelmani yksityisen ja julkisen käsitteiden ympärille. Etnologialle tyypillisen muistitietoaineiston lisäksi käsitteiden museoiden tuottamia julkisia dokumentteja, kuten museoiden kokoelmapoliittisia ohjelmia ja esineluetteloita. Lisäksi olen haastatellut Keski-Suomen ja Helinä Rautavaaran museoiden henkilökuntaan kuuluvia museoammattilaisia. He

¹⁵ Mitchell, Richard G., Jr. 1993: *Secrecy and Fieldwork*. Sage Publications: Newbury Park & al.

esiintyvät kuitenkin tekstissä museoammattilaisina, sillä merkityksellisiä asian käsittelemisen kannalta ovat työnkuvaan liittyvät tehtävät. Museoammattilaisten yksityisyys liittyy heidän rooliinsa museo-organisaatiossa: jokaisessa museossa on yleensä vain yksi henkilö, joka vastaa tietyn tyyppisistä tehtävistä. Tällaisessa tilanteessa yksilön henkilökohtaiset valinnat, tausta ja mielipiteet korostuvat. Tuon tekstin tasolla esille ammatillisuuteen liittyviä rajanvetoja yksilön ja yhteisön (organisaation) välillä, mikäli se on tarpeellista asian selvittämiseksi. Muissa tapauksissa pyrin suojelemaan työntekijöiden yksityisyyttä.

Minulla ei ole yksiselitteistä lupaa arkistoida keräämäni tutkimusaineisto, jotta se olisi muiden tutkijoiden käytettävissä tutkimukseni valmistumisen jälkeen. En voi palata kentälle voidakseni jälkikäteen pyytää luvan arkistointiin. Tässä tilanteessa rinnastan kenttätöni Arja Kuulan (2006, 89) kuvailemaan ainutkertaiseen sopimukseen ja noudatan hänen luottamuksellisuuteen liittyvää neuvoaan:

Mikäli tutkija on haastateltaville luvannut, että kukaan muu ei aineistoa tule näkemään ja vain hän käyttää sitä tekeillä olevaan väitöskirjaan, tämä sopimus katsotaan lain mukaiseksi. - - Lakia ja aineistolle keruutilanteessa määriteltyä luottamuksellisuutta noudattaen tällaisella sopimuksella ('vain minä ja vain tähän tutkimukseen') **kerätty aineisto pitää hävittää väitöskirjan oikeellisuuden tarkastamisen jälkeen.** (Lihavointi: ES.)

Tekstissä esiintyvät, haastatteluihin, valokuviin ja kirjeisiin viittaavat koodit ovat siis vain tätä tutkimusta varten luodut, eikä niillä ole yhtymäkohtaa minäkään olemassa olevan arkiston arkistokaavaan tai aineiston koodausjärjestelmään. Ratkaisuni hävittää tutkimusaineisto ei ole etnologiassa tyypillinen. Päinvastoin, tieteenalaa on sen olemassaolon aikana profiloitunut vahvasti kerätyjen tutkimusaineistojen säilyttäminen. Liitän säilyttämisen tavan kansallisuusaatteeseen ja sen vauhdittamaan arkisto- ja museolaitosten kehittymiseen. Edelleen Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkisto samoin kuin Museoviraston Keruuarkisto ja Svenska Litteratursällskapetin arkisto keräävät aktiivisesti etnologis-folkloristisia tutkimusaineistoja, ja yliopistoilla on omia muistitietoaineistojen arkistojaan tutkijoiden tuottamien tutkimusaineistojen arkistointia varten. Jyväskylän yliopiston Historian ja etnologian laitoksen arkistona toimii Keski-Suomen Muistiarkisto. Tutkimusaineistojen säilyttäminen on institutionalisoitu, jotta tutkijoilla on mahdollisuus päästä käsiksi niihin.

Aineistojen arkistointi on myös ollut keino osoittaa niiden todenmukaisuus. Tutkimusaineistot ovat rinnastuneet museoituihin esineisiin, jotka yhtä lailla paitsi odottavat tulevien sukupolvien kiinnostusta, myös todistavat menneestä ajasta. Otan tekemälläni päätöksellä aktiivisesti kantaa tutkimusaineistojen arkistointiin ja kysyn, ketä varten niitä arkistoidaan. Onko kaikkien etnologisten tutkimusaineistojen säilyttäminen tarpeellista, kun aineistot mitä suurimmassa määrin ovat yksittäisen tutkijan tutkimusintressien muovaamia ja kontekstisidonnaisia? Mitkä ovat ne tutkimuseettiset ja tutkimukselliset haasteet, joihin tutkija törmää käyttäessään kollegansa menneinä aikoina keräämää aineistoa? Kansatieteellisen tutkimuksen profiili on muuttunut suomalaiskansallisista alkuajoistaan, kun koko muistitiedon käsite on määritelty uudelleen.

Määrittelyn myötä tutkimusaineistot ovat muuttuneet samoin kuin niiden tulokinnan tavat. Aiemmin saatettiin keskittyä nykyistä enemmän tiedonkeruuseen, jolloin aineiston arkistointi oli perusteltua – tiedot säilyivät niiden tuottajan määrittelemässä muodossa. Syvähaastattelujen ja niiden lähiluvun yleistyttyä tutkimusaineistot ovat saaneet yhä tiukemmin tutkijaan itseensä kiinnittyvän luonteen. Itse olen päätenyt ajattelemaan, etteivät oman tutkimukseni kohteet, yksityiset ja julkiset museot omistajineen, häviä helposti mihinkään. Kyseessä ei ole enää katoavan kansankulttuurin ”pelastaminen”. Museokentällä puhutaan esinebulimiasta, kun arvioidaan kriittisesti museoiden kokoelmatyön painopisteitä. Museoiden säilytyskapasiteetti on tietysti esineiden koon ja muodon vuoksi rajallisempi kuin arkistojen arkistoaineistojen säilytykseen tarvitsema tila, mutta voisi olla hyödyllistä pohtia kriittisesti myös tutkimusaineistojen arkistoinnin tarpeellisuutta ja laatia museoiden kokoelmapoliittisia ohjelmia vastaavia suunnitelmia aineistojen tallentamisesta.

ESINEIDEN HALLINTA, KERÄILY JA MUSEOIMINEN

Hallinnan, keräilyn ja museoimisen välisistä suhteista

Ensimmäinen väitöskirjani aiheeseen liittyvä ajatukseni oli pohtia, miksi ihmiset omistavat museon tai mitä eroa on julkisella ja yksityisellä museolla. Kiinnitin huomioni omistamisen käsitteeseen, koska se tuntui tarjoavan suurimman tarttumapinta-alan. Omistamista seurasivat pian sen käytännön toteutukset valitsemassani kontekstissa, kun aloin pohtia museoimista keräilyn erityisenä muotona sekä kokoelmaa toiminnan päämääränä ja tuloksena. Yhä edelleen, pitkän punnitsemisen jälkeen, pidän mainitsemiani käsitteitä keskeisinä ja tarkastelemisen arvoisina. Otan tässä luvussa esille omistamisen, keräilyn ja museoimisen käsitteet selvittääkseni niiden keskinäisiä suhteita. Samalla muotoilen käsitteiden osalta sen teoreettisen viitekehyksen, johon työni sijoitan.

Tieteellisen keskustelun kautta minulle on syntynyt taustaoletus siitä, että ihmiset ovat nykyään ihmisiä mitä suurimmassa määrin hallitsemiensa esineiden kautta. On tultu varsin kauas siitä yksinkertaisesta tosiasiasta, ettei ihminen kykene elämään ilman esineitä, työkaluja. Yhtä lailla kaukaiselta tuntuu ajatus esineistä ennen kaikkea funktionaalisina, käyttötarkoituksensa mukaisesti luokiteltuina välineinä. Sen sijaan merkityksellistä itselleni on se, miten esineitä luokitellaan kulttuurisesti jäsentyvän luokittelu- ja merkitysjärjestelmän avulla tai siitä poiketen, miten niiden kanssa toimitaan (kerätään, hankitaan, omistetaan, järjestellään, sijoitetaan, ryhmitellään, museoidaan ym.) ja mitä niistä kerrotaan. Keräilyä käsittelevässä pro gradu -tutkielmassani (Kiuru 1995) erityisesti toiminta keräilyn kohteiden - esineiden ja niistä muodostetun kokoelman - parissa herätti huomioni, ja nostin sen informanttieni keräilyharrastuksen tulokinnassa keräilyn keskeiseksi merkitykseksi. Niin fyysinen kuin mentaalinenkin toiminta esineiden parissa, erityyppisten aineellisten ja aineettomien rakenteiden luominen, muodostaa väitöskirjatyöni keskeisen toimintaympäristön. Keräily omistamisen muotona on tapa hallita elämää kokoelman hallitsemisen kautta, ja museoiminen kokoelman pysyvyyteen tähtäävä muoto.

Huomioni kohdistuu esineiden omistamisen, keräilyn ja museoimisen kautta ihmisen esinesuhteiden tarkasteluun. Erilaisine ilmenemismuotoineen esinesuhteet ovat osa niin omistamisen, keräilyn kuin museoimisenkin käsitteitä; tapamme olla olemassa esineiden kanssa on suhtautumista ja suhteuttamista. Ihmisten aktiivinen toiminta korostuu. Esineet eivät tee vaan ovat toiminnan kohteita. Omistaminen ja keräily puolestaan sivuavat olennaisella tavalla museoimista tai ovat sen perusedellytys.

Hallinnan merkitys

Omistamisen selitysmallit

Omistaminen määrittäyty tarkastelussani paitsi esineiden hallussa pitämiseen, myös niiden ajattelemiseen ja luokitteluun. Se on aktiivista toimintaa. Omistaminen pitää käsitteenä sisällään kiistämättömän määräysvallan omistamisen kohteisiin, josta syystä se on käsitteenä hankala erityisesti yhteisöllisiksi määriteltyjen kulttuuriperintökohteiden ja kulttuurisesti merkittävien esineiden kohdalla: kenelle kuuluvat Saksan kansallissosialistien anastamat taide-esineet, ja onko alkuperäiskansoilla oikeus vaatia itselleen museoihin talletettuja pyhiä esineitään? Voidaanko ihmiskunnan kolonialistinen menneisyys haudata ja menneisyydestä kertovat esineet jättää sinne, mihin ne on museoitu, vai pitääkö ne palauttaa? Jos pitää, niin kenelle? Kysymys erityisesti museoesineiden omistusoikeuksista on herättänyt keskustelua jo pidemmän aikaa samoin kuin aineettomien kulttuuriperintöainesten tekijänoikeusasiat. Käytän työssäni omistamisen käsitettä sen hallinnassa pitämiseen liittyvässä merkityksessä ja pyydän lukijaa huomioimaan esittämäni varaukset.

Pystyäkseen hallitsemaan esineitä ihmisen on ensiksi hankittava jollain keinoin itselleen aineellisia tai aineettomia hyödykkeitä. Hallinta edellyttää kulutusta tai laajemmin ottaen materiaalisen ympäristön hyödyntämistä. Sen antropologisessa tarkastelussa on hahmotettavissa sosiologi Kaj Ilmosen kirjassaan *Tavaroiden taikamaailma* (1993) siteeraaman Marshall Sahlinsin (1976, 55) mukaan kaksi erilaista tulkintaa tai painotusta sen mukaan, mikä asema kulttuuriselle ainekselle annetaan ihmisen elämässä. Niin sanotussa objektiivisen edun selitysmallissa ihmiset mukauttavat tarpeidensa tyydyttämisen aineellisen elinympäristönsä vaatimuksiin¹⁶, kun taas kulttuurista merkityksenantoa painottavassa mallissa arjen käytännöt eivät synny suoraan elinolosuhteiden aset-

¹⁶ Tässä selitysmallissa arjen rutiinit perustuvat siis ympäristön vaatimuksiin, eikä ihmisen ajattelulla tai kulttuurisella toiminnalla ole niitä seuraamatonta, itsellistä merkitystä. Inhimilliset tarpeet eivät selitysmallin mukaan vaihtelevat, vaan ihminen sopeutuu täydellisesti ympäristön muuttuviin vaatimuksiin. Siten esimerkiksi uhrilahjat luonnonjumalille tai vaikkapa totemismi selittyisivät luonnonehtojen heijastumiksi, ks. Ilmonen 1993, 48–49; Lévi-Strauss 1969, 77–80; Sahlins 1976, 56. Ehkä pisimmälle vietyinä mallin voisi tiivistää siten, että luonnonvaihtelu saa aikaan eroja ja muutoksia kulttuurissa (Ilmonen 1993, 50).

tamista vaatimuksista vaan kulttuuristen mallien pohjalta. Jokaista arjen toimintaan liittyvää tapahtumaa edeltää ajatuksellinen jäsentäminen (luokittelu, abstrakti tai kokemuspohjainen vertailu jne.), jolloin toiminnan suunta on toinen kuin objektiivisen edun mallissa. Ajateltu todellisuus edeltää (ympäristöön kohdistuvaa) inhimillistä toimintaa, ja kulttuurinen merkityksenanto luo muuntelua sekä kulttuurin sisällä että eri kulttuurien välillä. (Ilmonen 1993, 48–51.)

Sahlins esitti viittaamassani teoksessa *Culture and Practical Reason* (1976) kritiikkinsä 1970-luvun antropologian teorioita kohtaan. Teoriat perustuivat tuolloin kahden vastakkaisen yhteiskuntamallin, primitiivin ja modernin, olemassaoloon ja toistivat perinteistä eroavaisuutta 'taloudellisen järjestyksen' (käytännön järki) ja 'symbolisen järjestyksen' (kulttuurinen järki) välillä (Drummond 1979, 81)¹⁷. Kaj Ilmonen kehittää Sahlinsin kritiikkiä ja esittää kaksi vastakohtaista suhtautumistapaa luontoon ja ihmisen tarpeisiin pyrkien sitten luomaan kuvan kulutuksen kentästä omistamisen ehtona. Hän rinnastaa objektiivisen edun selitysmallin antropologiseen utilitarismiin ja erityisesti Bronislaw Malinowskiin sekä Marvin Harrisin esittäen utilitaristisen ajattelun heikkouden: kumpikin mainituista antropologeista suhtautuu Ilmosen mielestä ihmiseen yksipuolisesti arjen toimijana eikä kiinnitä riittävää huomiota ihmisen ajatusprosessien merkitykseen (Ilmonen 1993, 51–59). Kulttuurisen selitysmallin hän taas sitoo aineellisiin ehtoihin ja antaa esimerkiksi ehtojen kentässä toimivasta vuorovaikutuksesta Pierre Bourdieun habituksen käsitteen (Ilmonen 1993, 62)¹⁸. Sahlinsin ja Ilmosen esittämät kritiikit tarjoavat omalle tutkimusasetelmalleni hyödyllisen lähtökohdan siinä, että ne purkavat vakiintuneita käsityksiä suomalaiskansallisen menneisyyden omistamiseen liittyvistä reunaehdoista.

Jäsenän ja analysoin omaa aineistoani tietoisena edellä esittämistäni selitysmalleista. Liikun tutkimuskentälläni informanttien ja minun itseni museoissa tekemien tulkintojen kautta. Tarkastelen museoihin rakennettuja kuvia menneisyydestä tietoisena kulttuurievolutionistisesta kritiikistä, joka hyljeksii aineen ja hengen erottamattomuutta. Lähtökohtani on se, että esineet ovat läsnä ihmisen elämässä aina niin aineellisina kuin ajatustenkin muodossa.

Esineiden merkitys nykyisyydessä

Millainen on se esinemaailma, jossa tutkimukseni informantit elävät, ja millainen erityisesti sen ihmisille itselleen merkityksellinen osa? Miten sitä voisi jä-

¹⁷ Oletan, että Sahlinsin kritiikki on osa "antropologian kriisiä", jota esimerkiksi Kirsten Hastrup kuvaa antropologian oppikirjansa *A Passage to Anthropology. Between Experience and Theory* (1995) esipuheessa. Hän viittaa muun muassa Renato Rosaldon vuonna 1989 ilmestyneessä kirjassa *Culture and Truth. The Remaking of Social Analysis* (Berkeley: University of California Press) esittämään imperialistisen nostalgian käsitteeseen, jolla Rosaldo viittaa länsimaisten antropologien tapaan ajatella ja suhtautua 'toiseen' katoavana ja kallisarvoisena tilanteessa, jossa länsimaat (imperialistit) ovat olleet aiheuttamassa muutoksen tai katoamisen, ks. Hastrup 1995, 1–8.

¹⁸ Ilmosen tieteellinen viitekehys eroaa omastani.

sennellä ja sen merkityssuhteita kuvata? Millainen rooli informanttieni valitsemilla esinejoukoilla, museokokoelmilla, heidän elämässään on ja miksi?

Omistuksien määrässä ja laadussa on tapahtunut muutoksia ajan kuluessa erilaisten yhteiskunnallisten, taloudellisten, kulttuuristen sekä sosiaalisten prosessien myötä. Erityisesti teollistuminen on tuonut ihmisten ulottuville uudentyyppisiä esineitä, elämää helpottavia keksintöjä sekä halpoja massatuotantotarvikkeita. Yksilön omistusten määrä on lisääntynyt samassa tahdissa erilaisten uusien tarpeiden¹⁹ syntymisen kanssa. Toisaalta tuotannon kasvu on vastannut yksilöllisten tarpeiden kasvua (Ilmonen 1993, 71). Samansuuntaisia muutoksia tapahtuu koko ajan, jolloin ihmisen suhdetta esineelliseen ympäristöönsä voidaan tarkastella prosessina sekä ihmisen elämänvaiheiden että materiaalsen todellisuuden näkökulmasta.

Teollistuminen mahdollistaa koko ajan yhä suuremmassa määrin valinnan esineiden hankkimisessa, omistamisessa ja käyttämisessä. Tähän on viitannut muun muassa sosiologi, kulttuurifilosofi Jean Baudrillard kirjassaan *Le Système des Objets*, joka ilmestyi vuonna 1968. Baudrillardin teos tarkastelee kulutusta ja ihmisen esinesuhteita erityisesti ranskalaisen strukturalismin ja semiotiikan näkökulmista. Esitän muutamia hänen ajatuksiaan tarkastellakseni 'modernia' esinemaailmaa ja sen mahdollisia merkityksiä. Marshall Sahlinsin selitysmalleissa Baudrillardin lähestymistapa on mitä suurimmassa määrin kulttuurista merkityksenantoa painottava, eikä Baudrillard problematisoi suuremmin primitiivien ja modernien yhteiskuntamallien olemassaoloa tutkimuksensa selitysmalleina.

Yksilön suhde materiaan koki Jean Baudrillardin (1997, 21, 86) mukaan esinemaailman muutoksen myötä paitsi havaittavissa olevan määrällisen ja laadullisen myös ja ennen kaikkea ajatuksellisen muutoksen. Ihmiset vapauttivat esineet tilan ja muodon suhteen perinteen kahleista samoin kuin jatkuvuudesta ja ajan läsnäolosta annettuina elämän määreinä. Esineitä ei enää määrittänyt käyttö- ja hyötyfunktio vaan omistajasubjekti, jolla oli mahdollisuus määrittellä niiden merkitys individuaalissa olemassaolossaan riippumatta esineiden perinteisistä tehtävistä. Täten esineiden funktio ei enää liitykään niiden tarpeellisuuteen vaan tunnelmaan, joka syntyy ihmisen ja esineen välisessä kommunikoinnissa.

Tutkimuksellisen mielenkiintoni kannalta ehkä olennaisimmat Baudrillardin tarjoamat tulkinnat koskevat vanhojen esineiden asemaa nykyisessä esineympäristössä. Minua kiinnostavat ne erityiset merkitykset, joita informanttini asettavat omistamiinsa vanhoihin esineisiin tai osaan niistä. Informanttieni elämässä vanhoiksi mielletyt esineet saavat erityisen sijan, paikan ja tehtävän: ne muodostavat museon.

Ne toimivat ajan merkkeinä pitkäikäisyytensä vuoksi. Ne on usein erotettu muista informanttien arjessa läsnä olevista esineistä omaksi kokonaisuudekseen, joka on saatettu sijoittaa erilliseen tilaan tai merkitä erilliseksi kokonaisuudeksi

¹⁹ Sanalla *tarve* on tässä samansuuntainen merkitys kuin *halulla*.

jollain keinolla. Baudrillardin ajattelussa vanhat esineet toimivat ehdottoman ja tiedostetun olemassaolon vaatimuksen täyttäjinä kantaessaan olemuksessaan ajan merkkejä (ks. Baudrillard 1997, 74–75). Samalla ne ovat osa nostalgisen kunnioittavaa suhtautumista menneisyyteen²⁰.

KUVA 2 Vanhoja esineitä yksityisessä museossa niitä varten järjestetyssä paikassa. Kuvan hylly on osa omistajan kodin sisustusta, mutta erottaa kuitenkin museoesineet käyttöesineistä. Voi ajatella, että vanhoilla, museoiduilla esineillä on kodissa myös sisustuksellinen ulottuvuutensa. Kuva: Saara Laukkanen, 2007.

Baudrillard määrittelee vanhat esineet hahmottelemassaan kulutuspelissä täydellistä muistuttaviksi, ei sisäisiksi tai ulkoisiksi vaan 'toisaalla oleviksi', anakronisiksi synkronisen tai diakronisen sijaan. Niillä on autenttisuudessaan minimaalinen funktio, mutta maksimaalisen suuri merkitys. (Baudrillard 1997, 80–81.) Vanhojen esineiden *toiseus* pitää sisällään niin aitouden, alkuperäisyyden, arvon ja arvostuksen kuin statuksenkin. Voisiko vanhojen esineiden omistaminen olla pyrkimys saavuttaa *toinen*?

²⁰ Ajatus kunnioittavasta suhteesta menneisyyteen on muokkautunut vuosisatojen ja -tuhansien aikana, ja sen voi löytää vaikkapa Raamatusta: "Muista muinaisia aikoja, tarkasta vuosikaudet suvusta sukuun: kysy isältä ja hän ilmoittaa sinulle ja vanhemmiltas, niin he sinulle sanovat." (5 Moos. 32:7.)

Nostalgia

Viittasin edellisessä kappaleessa nostalgian käsitteeseen. Sen avulla on totuttu selittämään ihmisen suhdetta menneeseen, mutta miten nostalgia toimii suhteissa materiaan?

Nostalgia määrittyy tutkimuksessani yritykseksi palata menneeseen aikaan ja paikkaan esineiden avulla (vrt. Knuuttila 1994, 8). Esineet toimivat koelmakonteksteissaan konkreetteina muistutuksina menneestä ja vievät niitä tarkastelevan ajatukset joko henkilökohtaisesti koettuun menneeseen aikaan tai muistin ulottumattomaan yhteisölliseen kertomukseen siitä, mikä on joskus ollut. Nostalgian voi määritellä hienosyisemmin Bryan S. Turnerin mukaan kaipuuksi menetettyyn ”kultaiseen aikaan” tai kadonneeseen sosiaaliseen ja moraaliseen eheyteen, ja se pitää sisällään ajatukset yhteisöllisyyden ohenemisesta, yksilön vapauden näennäisyydestä sekä luonnollisen ihmisen ja spontaanien, yhteisöllisesti ilmenneiden tunteiden katoamisesta (Knuuttila 1994, 10–12; Turner 1987). Niin Turner kuin muutkin nostalgiaa käsitelleet tutkijat korostavat määrittelyssään nostalgian kohteen positiivista latautumista; epämiellyttävistäkin asioista voi tulla nostalgian kohteita (ks. Korkiakangas 2001, 75; Davis 1979, viii).

Nostalgia voi olla luonteeltaan yksinkertaista, reflektiivista tai tulkitsevaa (Korkiakangas 1999, 173; Davis 1979, 17–25). Sen ja materian suhdetta voi tarkastella esittämällä materian, esineet, suorina viittaussuhteina menneeseen – niiden olemus fyysisinä todistuskappaleina antaa siihen mahdollisuuden. Esineillä on ikänsä, ja ne voivat toimia muistamisen ja muistelun apukeinoina silloin, kun ne viittaavat johonkin henkilökohtaisesti koettuun tai kerrotun kautta omaksuttuun. Ainakin osa niistä kuuluu selkeästi menetettyyn elämäntapaan; omistamme esineitä joiden käyttötarkoitus on hämärä tai joita ei enää tarvita. Tällöin ne viittaavat ehkä ”kultaiseen aikaan” (Turner), jota ihminen esineiden avulla tulkitsee tai johon hän suhteuttaa itsensä (Davis), jonne hän kaipaa. Museo kokoelmissa ’mennyt maailma’ konkretisoituu ja tiivistyy esineelliseksi, absoluuttiseksi totuudeksi, jota ei voi kiistää. Samalla kokoelman esineet erottautuvat elämän muista esineistä kokoelmaluonteensa vuoksi.

Esineitä voidaan käyttää myös perinteen välittämisen keinoina tilanteissa, joissa halutaan turvata jatkuvuus. Jatkuvuudella ei perinteen käsitteen yhteydessä tarkoiteta välttämättä muuttumattomuutta. Perinteet muuttuvat ajassa, ja uusia syntyy. Oma kiinnostuksen kohteeni on kuitenkin erityisesti niissä omistamiseen, keräilyyn ja museoimiseen liittyvissä käytänteissä, joissa uhatuksi ja menneisyyteen kuuluvaksi koetun perinteisen elämänmuodon tai työtavan muistaminen ja muistojen siirtäminen muuttumattomina eteenpäin on museoijalle tärkeää. Olennaista kiinnostukseni kohteessa saattaisi olla, että esinettä tarkasteleva ihminen jakaa saman tiedon siitä kuin sen esille asettajakin; että

esine saa esimerkiksi nimen ja käyttötarkoituksen. Tällöin esine on osa kollektiivista tai sosiaalista muistia²¹.

Korkiakangas huomauttaa artikkelissaan *Muisti, muistelu, perinne* (1999, 171–173), että nostalgia on erityinen muisteleminen tapa. Muistella voi mitä tahansa menneisyyteen sijoittuvaa, mutta nostalgiaan liitetään tunne menneen kadottamisesta (katkos perinteessä) ja kaipuu menetettyyn. Ylipäänsä nostalgian käsitteeseen liitetään tunnelatautuneisuus. Millaista on esineellisen keräilyn avulla tapahtuva kaipaaminen, ja mitä tunteita se mahdollisesti herättää? Palaan nostalgian käsitteeseen käsitellessäni tutkimusaineistoni sisältöjä ja aineistoista esille nostamani teemoja.

Keräily esinesuhteen kulminoitumana

Mitä keräily on ja mihin sillä pyritään?

Määrittelin keräilyn pro gradu-tutkielmassani kulutustutkija Russell W. Belkin (et al. 1991, 180) tapaan valikoivaksi, aktiiviseksi ja pitkäjänteiseksi aineellisten tai aineettomien kohteiden hankkimiseksi, omistamiseksi ja jäsentelyksi. Tämä toiminta saa erityismerkityksensä siitä kokonaisuudesta (kokoelmasta), jonka kerätty objektien joukko muodostaa. Käyttämäni määritelmä sulkee ulkopuolelleen mm. haalimisen ja kasaamisen eli sellaisen toiminnan, jolla on muita kuin kokoelmaan kohdistuvia, käytännöllispainotteisia päämääriä. Keräilyn käsitteen syvälinen analyysi on löydettävissä Ari Pöyhtäriin lisensiaatintyön julkaisusta versiosta Keräilystä kokoelmaan (1996). Pöyhtäri määrittelee yhteiskuntapolitiikan alaan kuuluvassa tutkimuksessaan keräilyn tutkimuksen ”klassikoksi” (lainausmerkit Pöyhtäriin, ES) erityisesti Walter Benjaminin aiheita käsittelevät tekstit (Pöyhtäri 1996, 4).²²

Benjaminin kirjoituksissa kokoelma edustaa menneen maailman henkiinherättämisen yritystä esineiden avulla (ks. muun muassa Benjamin 1988, 487). Samalla se herättää hänen mielestään henkiin jo kadonneen tavan omistaa; Benjamininkin (vrt. Baudrillardin käsitykset, joihin olen viitannut aiemmin) käsitys modernista oli, että se oli aikaansaanut katkoksen perinteeseen ja muuttanut ihmisten suhtautumista esineisiin. Benjaminille keräily ilmensi mahdollisuutta syrjäyttää valistuksen myötä syntynyt rationaalinen ja järkeen perustuva hyötysuhde tavaroihin ja korvata se jonkinlaisella maagisuudella, puhtaalla lumoutumisella. (Benjamin 1982, 273, 277.) Keräily ei ole tuottavaa toimintaa eikä sillä ole käytännöllisiä päämääriä – miten muutoin voisi kuvailla usean sadan van-

²¹ Kollektiivisen ja sosiaalisen muistin käsitteitä on selvittänyt Pirjo Korkiakangas muistista ja muistamisesta kirjoittamissaan teksteissä (muun muassa Korkiakangas 1999, 164–165 ja Korkiakangas 2006).

²² Muita ”klassikoiksi” määriteltäviä keräilyä ja siihen liittyviä ilmiöitä teksteissään tarkastelleita ovat Pöyhtäriin mielestä muun muassa Georg Simmel, Jean Baudrillard, Russell W. Belk, Susan Stewart, Susan M. Pearce, Joseph Alsop, Dale Dannefer ja Igor Kopytoff (Pöyhtäri 1996, 4–5).

han esineen kokoelmia, jotka täyttävät asuin- ja piharakennuksia ympäri Suomea tai tuhansien eurojen rahallista resurssia vaativia esinehankintoja? Toiminnan mielekkyys on jossain toisaalla.

KUVA 3 Osa keräilijä Leo Torpan kamerakokoelmasta. Kokoelma sisältää yhteensä yli 900 kameraa, ja vuonna 1996 se oli jaettu kahteen osaan: osan kokoelman esineistä oli ostanut K.H. Renlundin museo, ja osa esineistä oli jäänyt Leo Torpan omistukseen. Kuva: Elina Kiuru, 1996.

Benjaminin 'puhtaaksi lumoutumiseksi' nimittämää suhdetta keräilyn kohteisiin²³ voi tarkastella myös rationaalisuuden näkökulmasta. Vaikka keräily toimintana sisältääkin järjestyksen ja luokittelun elementtejä, ei sitä kokonaisuudessaan voi pitää rationaalisenä tapana suhtautua ympäröivään esine- ja ilmiömaailmaan. Siinä missä rationaalisuus demystifioi esineet, keräilijä pyrkii pikemminkin remystifioimaan, palauttamaan elämäänsä keräilyn kautta sen lumouksen (Pöyhtäri 1996, 59; Belk 1991, 17). Kun esineestä (tai aineettomasta hyödykkeestä, ilmiöstä, ajatuksesta, tapahtumasta) tulee osa kokoelmaa, se ir-

²³ 'Puhtaan lumoutumisen' sijaan keräilyn kiinnostavuutta voi tarkastella yksinkertaisemmastakin näkökulmasta: museologian professori Susan M. Pearce ehdottaa kirjassaan *On Collecting. An Investigation into Collecting in the European Tradition* (1995, 178–196), että keräilyn voima elämässämme modernissa esineympäristössä on sen suomissa kontrollin, vallan ja voiman tunteissa. Sen sijaan, että yrittäisimme käsittää ja hallita kaiken meitä ympäröivän, erotammekin materiasta itsellemme tärkeän osan ja hallitsemme sitä. Kokoelmasta tulee ymmärrettävän kokoinen toiminnan kohde. Tämä näkökulma ei sulje millään tavalla pois lumoutumista tai "puhdasta keräilyä". Pearcen selitysmalli on yhteneväinen ihmisten arkeen liittyvien, elämänhallintaan tähtäävien toimintamallien kanssa.

tautuu vaihdon ja kulutuksen kehästä. Kokoelmassa objektin käyttö- ja vaihtoarvot säilyvät potentiaaleina, mutta ne eivät määritä sitä suhteessa kokoelman muihin objekteihin. Puhutaan objektien singularisaatiosta (Kopytoff 1986, 69–81), joka kulutuksen kentässä toimii sekä yksityisellä että kollektiivisella tasolla hyödykkeistymisen vastavoimana. Singularisaation kautta esineisiin muodostetaan henkilökohtainen suhde, ne tehdään ”omiksi” liittämällä niihin itselle tärkeitä arvolatauksia (Kopytoff 1986, 80–88). Kun useat ihmiset (tässä yhteydessä erityisesti keräilijät) singularisoivat samaan objektiryhmään luokiteltuja esineitä (esimerkiksi postimerkit) irrottamalla ne kulutuksen piiristä, voidaan ilmiötä tarkastella kollektiivisena toimintana.

Irrottaessaan esineet kulutuksen piiristä keräilijä toimii Walter Benjaminin mielestä *keräilijän positiivisena vastatyypinä*²⁴ (Pöyhtäri 1996, 80–82; Benjamin 1982, 277). Samalla hän tulee irrottaneeksi esineen historismin lineaarisesta menneisyyden tarkastelun tavasta, tuo menneen nykyisyyteen ja merkityksellistää sen ainutkertaiseksi menneisyyskokemukseksi (Pöyhtäri 1996, 81; Benjamin 1989, 187). Esinettä ei siis määritä kokoelman kontekstissa enää historiallinen jatkumo tai kausaaliselitysmalli. Kokoelman todellisuus tai menneisyyskuva on Benjaminin ajattelussa keräilijän itsensä rakentama, ja keräilijä on tietoinen vähintään siitä, mitä merkityksiä kohteen irrottamisella historistisesta selitysmal- lista on.

Keräily on säilyttävää toimintaa, eli menneisyyden säilöminen on osa keräilyn olemusta. Käytännöllisemmässä mielessä menneisyys on osa keräilyä siinä, että se toimintana voi kohdistua vanhoihin esineisiin esimerkiksi niiden harvinaisuuden vuoksi sekä siksi, että keräily itsessään on ajassa tapahtuvaa toimintaa (ks. mm. Pearce 1995, 235). Sen sijaan moderni, avoin ja keräilijää itseään kuvastava, keräilyn tapa (Koskijoki 1994, 66–69) korostaa keräilijän itsensä merkitystä suhteessa kokoelmaan, jolloin esimerkiksi perittyjen esineiden merkitys kokoelman muodostumisessa ei ole välttämättä suuri. Perityt tai saadut esineet saattavat toimia kimmokkeina keräilyharrastukselle, mutta tällais- sakin tapauksissa pääosa kokoelmasta on keräilijän aktiivisen toiminnan tulosta. Kokonaiset useassa sukupolvessa perityt kokoelmat, joihin jokainen perijä lisää jotain, viittaavat enemmän menneeseen kuin nykyisin yleiseen tapaan keräillä. Grant McCracken käyttää tästä ilmiöstä käsitettä *kuratorinen kulutuksen tapa* (curatorial pattern of consumption). Hän viittaa käsitteellä perittyjen esineiden kanssa elämiseen. Menneisyys on läsnä suhteissa kokoelman esineisiin, mikäli esineitä osataan ”lukea”. (Pöyhtäri 1996, 75–76; McCracken 1988, 52.)

Keräily nostalgian mahdollistajana

Keräily säilyttävänä toimintana saa aikaan sen, että keräilijälle kehittyy ensisijaisesti menneeseen aikaan viittaava suhde esineisiin (ks. Pöyhtäri 1996, 77). Keräilijä on siis harrastaessaan jatkuvasti tekemisissä menneisyyden kanssa.

²⁴ Benjaminin positiivinen vastatyyppi on toki utopia, ajatusrakennelma, jonka vastavuus ”todellisuuteen” on tarkasteltavissa vain suhteessa aikaan, paikkaan ja sosiaali- seen ympäristöön sidottuun ”todelliseen” keräilijään.

Hän saattaa muistella menneisyyttä sen henkilökohtaisella tasolla toimiessaan esineiden parissa esimerkiksi silloin, kun yksittäiset esineet herättävät hänen mieleensä muistoja²⁵. Muistelu saattaa olla keräilyä ylläpitävä voima, jos keräilijä itse siihen tuntee tarvetta. Susan Pearce määrittelee menneisyyteen, erityisesti keräilijän henkilökohtaiseen menneisyyteen, kohdistuvan keräilyn matkamuis-tokeräilyksi, jossa esineet toimivat konkreettisina muistutuksina oman elämän tapahtumista tuoden menneet hetket osaksi nykyisyyttä muistelun avulla (Pearce 1992, 71–72). Susan Stewart taas arvelee, että tällainen tapa toteuttaa muistelua ja menneeseen kohdistuvaa kaipausta on yleisempi kuin *antikvaari-mainen* tapa yrittää herättää henkiin menetetty aika vanhojen esineiden kautta ilman sidosta omaan henkilökohtaiseen menneisyyteen. Jälkimmäisen edellytyksenä on katkos, joka mahdollistaa menneisyyden muuttumisen tarpeeksi vieraaksi, yleiseksi ja mahdolliseksi kaipaamisen kohteeksi. (Stewart 1984, 142.) Antikvaarille keräilijälle tärkeää on ennen kaikkea alkuperäinen hetki menneisyydessä, kun taas Benjaminin keräilijän positiivinen vastatyyppe suhteuttaa kokoelman merkityksen menneisyysskuvan luomisessa tähän päivään ja tarkastelee menneisyyttä tästä hetkestä käsin (ks. Pöyhtäri 1996, 88–89). Kaikkien näiden eri tavoin jäseneltyjen keräilijätyyppien suhde menneisyyteen rakentuu kuitenkin esineissä ja on luonteeltaan joko henkilökohtainen tai kulttuurisesti jäsentävä.

Stewartin antikvaariksi nimittämä, nostalgisen kaipuun mahdollistava muistelu on luonteeltaan sosiaalista/kollektiivista. Tällainen muistelu voi toimia keräilijän elämää jäsentävänä toimintana ja kulunutta, mennyttä aikaa jaksottavana tekijänä (ks. Korhokangas 1999, 170). Keräilijä ei kuitenkaan kaipuussaan pääse perille, koska menneisyydestä rakentuu kokoelmassa uusi, kuvitteellinen todellisuus, kun esineet saavat suhteissa toisiinsa erilaisen merkityksen kuin aiemmassa kontekstissään (Stewart 1984, 145). Pelkkä perillepääsyn toive, menneisyyden tavoittaminen, ei siis selitä keräilyn lumoa hänen mielestään. Selityksen mielenkiinnon säilymiselle voisivat sen sijaan tarjota esineisiin sitoutuvat fyysiset todisteet menneestä. Susan M. Pearcen mielestä nimenomaan ne mahdollistavat keräilijän omakohtaisen pitkän ja keskipitkän aikavälin sekä välittömän näkökulman menneeseen heidän oman elämänkaarensa kautta (Pearce 1995, 236). Braudelin historiaan ja mentaliteetteihin sitoutuvat käsitteet saavat siten henkilökohtaisen, yksilön tunteisiin ja toimintaan sidotun selityksen ja merkityksen.

²⁵ Esineiden herättämistä muistoista on kirjoittanut muun muassa Åsa Ljungström väitöskirjassaan *Öster om Arlanda* vuonna 1997.

KUVA 4 Kahvikuppikokoelma, joka voi viitata joko oman elämän muistoihin (matkamuis-tokeräily) tai antikvaarin keräilijän pyrkimykseen herättää henkiin suomalaisen kahvikup-pin "historia". Kuva: Elina Kiuru, 1995.

Esineiden fyysinen olemassaolo antaa ymmärtää, että menneisyys on läsnä. Kaipuu menneeseen ei kuitenkaan täyty, koska perille ei voi päästä:

Menneisyyden todellinen kuva vain välähtää ohi. Menneisyydestä voi saada otteen vain kuvana, joka juuri tunnistettavuutensa hetkellä äkkiä ilmestyy häipyäkseen sit-ten iäksi näkymättömiin. "Totuus ei juokse meitä pakoon" - tämä Gottfried Kelleriltä juontuva sanonta luonnehtii historismin käsityksessä juuri sitä kohtaa, josta historial-linen materialismi tunkeutuu eteenpäin. Sillä sellaista menneisyyden kuvaa ei voi saada takaisin, joka uhkaa kadota jokaisen sellaisen nykyisyyden myötä, joka ei tun-nistanut siinä itseään. (Benjamin 1989, 179.)

Menneisyyden avulla ihminen selittää kuitenkin omaa olemassaoloaan. Jotta tämä olisi mahdollista, menneisyyden on oltava tai siitä on tehtävä käsitettävä. Ihminen kokee itsensä sen tuotteeksi, ja itsekunnioituksensa vuoksi haluaa olla muutakin kuin sattuman tulos. (Ks. Fowler 1981, 64.) Esineiden avulla mennei-syys voi olla "läsnä" tavalla tai toisella, joka selitys tekee keräilystä ja museoi-misesta merkittävän ilmiön. Esineisiin voidaan sitoa etäännytettyjä merkityksiä: jokapäiväisessä arjessa uhatuiksi koetut arvot kiinnitetään menneeseen tai kau-kaiseen aikaan ja paikkaan viittaaviin esineisiin (etäännytetty merkitykset, ks. McCracken 1988, 104–117).

Museoiminen ja sen tulos: museo

Suomalaisen museolaitoksen matka nykyisyyteen

Keräilyn kohde ja päämäärä on kokoelma. Museo muodostuu sekin kokoelman ympärille, joten mikä erottaa nämä kaksi ilmiötä toisistaan? Mikä on kokoelma, ja mikä on museo? Voiko keräily tarkoittaa samaa kuin museoiminen? Tarkastelen museota ilmiönä sen eri puolilta ja keskityn kuvaamaan museoinstituution toiminnan periaatteita, jotta voin muodostaa kuvan museon kentästä ja sijoittaa omat tutkimukselliset lähtökohtani siihen.

Museo on käsitteenä yhtä länsimainen kuin keräilykin. Itse asiassa kyse on kahdesta monin tavoin sekä ajallisesti että muutoin päällekkäisestä ilmiöstä – keräily ja museo eivät asetu esimerkiksi menneisyyden aikajanalla peräkkäin siten, että keräily olisi edeltänyt museoita. Museoiden kokoelmatoiminta on keräilyä, jos toki nykyisin paljon muutakin, ja keräilijän kokoelmasta on muodostettu museoita monin eri tavoin eri aikoina. Museon toiminta on ennen kaikkea keräilyä siksi, että kokoelma muodostaa museon olemassaolon tarkoituksen; yhä edelleen museo pitää sisällään yhtymäkohdan menneisyyden aineellisiin todisteisiin esinekokoelmien muodossa. Museo²⁶ eroaa muista kansalliseen muistiorganisaatioon luettavissa olevista instituutioista siten, ettei museoiden kokoelma- ja tallennustyötä ohjailta lainsäädännöllisesti. Muistiorganisaatio huolehtii kansallisesti merkittävän aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön säilymisestä ja säilyttämisestä.²⁷

Museolaitoksen kerrotaan saaneen alkunsa muun muassa ihmisen uteliaisuuden (uuden ajan alussa erityisesti löytöretket, *toinen* ja *vieras* kiinnostuksen kohteena), vallanhalun (maallinen ja hengellinen hallitseminen, sodat, omistaminen, statuksen osoittaminen) sekä rationaalisuuden myötä heränneen ja ”normaaliksi” muodostuneen järjestyksentarpeen kautta yleistyneestä keräilyn käytännöstä. Syntyi uusi tieteen maailmankuva, joka perustui järkeen ja korosti asioiden järjestystä. Museolaitoksen syntyyn vaikuttanut keräily kohdistui kuriositeetteihin²⁸ eli luonnon ja kulttuurin tarjoamiin kummallisuuksiin, harvinaisuuksiin, uutuuksiin sekä kauneuteen, mutta maailmankuvan muuttuessa keräilijätkin omaksuivat lineaarisen käsityksen ajasta ja menneisyydeksi, nykyisyydeksi ja tulevaisuudeksi aikajanalla jäsentävästä olemassaolosta. Museon tehtäväksi muodostui renessanssista lähtien ympäröivän maailmankuvan esittäminen. Esittäminen kohdistui aluksi kuriositeettikabinetin omistajan lähipiiriin, mutta erityisesti 1700-luvulta lähtien museokokoelmia avattiin laajalle yleisölle (Turpeinen

²⁶ Viittaan museon käsitteellä tekstissäni niin yksittäiseen museoon kuin kokonaiseen instituutionkin, joten yritän sanavalintojen avulla osoittaa mistä keskustelen kulloinkin.

²⁷ Erityisesti 2000-luvulla keskustelu muistiorganisaatiosta on liikkunut ennen kaikkea sen aineistojen digitoinnin ja saavutettavuuden ympärillä, ks. esimerkiksi Opetusministeriön julkaisuja 2003:24 [online].

²⁸ Kuriositeettikabineteista ks. mm. Anna Aurasmaan väitöskirja (Aurasmaa 2002).

2005, 45). Museon prototyypiksi nimetään museologisissa teksteissä usein 1500-luvun firenzeläinen maailmankabinetti, jossa pyrittiin esittämään esineiden avulla systemaattisesti koko maailman järjestys (Aurasmaa 2002, 94; Hooper-Greenhill 1992, 105–106). Mahdollisuus tutustua museoiden kokoelmiin tarjosi mahdollisuuden jäsentää visuaalisesti tieteen maailmankuvaa²⁹.

KUVA 5 Luonto ja kulttuuri samassa yksityisen museon vitriinissä. Ylä- ja alahyllyillä luonnonesineitä, keskellä ja vitriinin päällä miniatyyriartefakteja. Vitriinin olemus muistuttaa kuriositeetikabinettia pienoiskoossa. Kuva: Elina Salminen, 1997.

Modernisaatioprosessissa erityisesti evolutionismin eri tieteenaloilla saavuttama suosio 1800-luvulta nykyisyyteen saakka synnytti ja ruokki käsitystä jatkuvasta, aikaan sitoutuvasta kehityksestä. Sen myötä alettiin myös enenevässä määrin kiinnittää huomiota historiaan esineiden ja asioiden alkuperän etsimisen muodossa (ks. Lönnqvist 1993, 100 ja Wittlin 1949, 94). Samalla keräilyidea muuttui: kokoelmasta suljettuna pienoismaailmana (muun muassa kuriositeetikabinetit) tuli avoimempi ja keräilijää itseään heijastava esineellinen oma-

²⁹ Lisää maailmankuvan esittämisestä, ks. Turpeinen 2005, 45–46.

kuva (Koskijoki 1994, 66–69). Museot alkoivat vähitellen erottautua ilmiönä keräilystä: ensiksi mainitut painottivat toiminnassaan tieteellistä maailmankuvaa ja avasivat kokoelmansa vähitellen yleisölle. Yksityiset keräilijät toimivat yhä enemmän oman identiteettinsä rakentajina.

Suomen kansallisen museoinstituution synty sijoittuu pääosin 1800-luvulle. Etnologi Hanneleena Hieta viittaa väitöskirjatutkimuksessaan (2010, 24–25) Mary Douglasin teokseen *How Institutions Think?* (1987) ja määrittelee instituutioille luonteenomaisiksi piirteiksi seuraavat: 1) ne hallitsevat yksilön muistia tarjoamalla ajattelumalleja ja -kategorioita, 2) ne pyhittävät oikeusperiaatteet sekä 3) ne voidaan perustella järjellä. Hieta viittaa myös sosiologien Peter Bergerin ja Thomas Luckmannin kirjaan *The Social Construction of Reality: A Treatise in in the Sociology of Knowledge* (1966), jossa tekijät nostavat esille instituutioiden väistämättömän ja muuttumattoman luonteen olemassaolon todellisuudessa osana ihmisten luomaa yhteiskuntarakennetta. Hieta tulkitsee Bergerin ja Luckmannin ajatuksen siten, että ihmiset ajan kuluessa luovat käsityksiä ympäröivästä maailmasta ja että käsitykset edelleen ajan myötä muuttuvat yhteisöllisiksi. Douglasiin viitaten hän painottaa yhteisöllisen luokittelujärjestelmän merkitystä yksilöiden tavassa jäsentää ympäröivää todellisuutta. (Hieta 2010, 25–27.) Ottaessaan esille instituutioiden synnyn ja kehityksen Hieta viittaa Bergerin ja Luckmannin huomion kilpailevien asiantuntijoiden alajärjestelmistä osana nykyistä monien taloudellisten järjestelmien yhteiskuntaa. Museoinstituution osalta asiantuntijuus kohdentuu Hiedan mukaan sekä uusien museoiden perustamiseen olemassa olevan mallin mukaan että ylenkatseeseen museoinstituution ulkopuolisia, ”maallikkovoimin perustettuja museoita” kohtaan (Hieta 2010, 31). Oma näkökulmani museoihin muodostuu samankaltaiseksi Hiedan kanssa painottaessaan instituution ulkopuolista näkökulmaa.

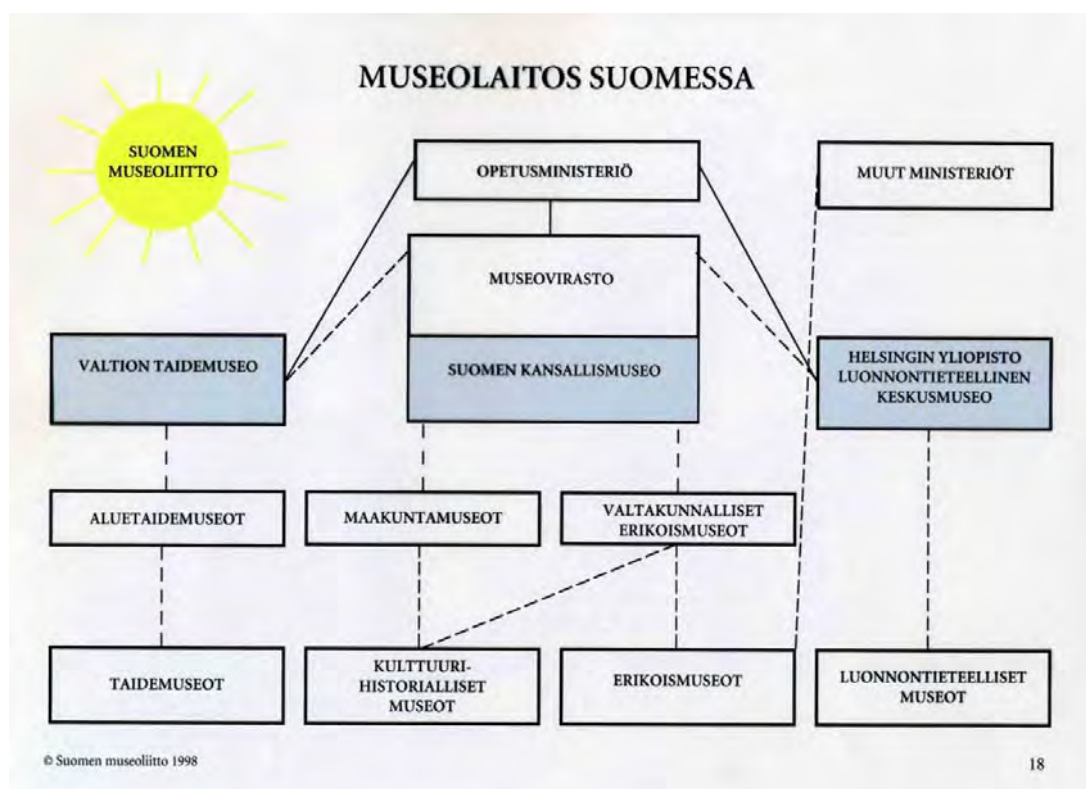
Miten suomalaiskansallinen museoinstituutio sai alkunsa? Turun Akatemian kokoelmat olivat muodostuneet alusta alkaen institutionaaliseksi ja kollektiiviseksi tiedeyhteisön omaisuudeksi. Varsinaisia museoiksi kutsuttavia kokoelmia alettiin kuitenkin perustaa heräävän kansallisuusaatteen vuosisadalla, 1800-luvulla. Esi-isiltä perittyjen kulttuuristen muistojen säilyttäminen koettiin tärkeäksi osaksi kansallisen historian rakentamista. Historian rakentaminen koettiin niin tieteen kuin kehittyvän museolaitoksenkin tehtäväksi (ks. Kostet 2010, 266). Huomattavaa on, ettei Suomen museolaitos syntynyt ylhäältä käsin. Erilaiset yhteisöt perustivat herätteen saatuaan omia museoitaan, jotka sittemmin liittyivät yhteen Museoliitoksi ja kehittivät toimintaansa kohti ammatti- maista museo-organisaatiota. (Vilkuna J. 2010a, 27–27.) Ensimmäisenä modernina paikallismuseona Suomessa pidetään Raahen museota³⁰, joka perustettiin

³⁰ 1960-luvulla kyseisestä museosta kirjoittanut etnologian professori Veikko Anttila tosin vähättelee Raahen museon merkitystä mainitsemalla, että ”se ei ollut alkuaan meidän määritelmämme mukainen, paikallista historiaa ja kansanperinnettä valaiseva kokoelma, vaan sisälsi kaupungin merenkulkijain eri puolilta maailmaa tuomia esineitä.” (Anttila 1968, 9–10.) Tästä päivästä käsin ajatellen voi todeta, että eri puolilta maailmaa tuodut esineet olivat mitä suurimmassa määrin paikallisia: niitä omistettiin, käytettiin, ihailtiin ja keräiltiin nimenomaan rannikkoseuduilla, ja ne liittyivät merenkulusta elantonsa saavien ihmisten arkeen mitä suurimmassa määrin.

vuonna 1862. Siitä lähtien museoita perustettiin kiihtyvässä tahdissa ympäri maata, eikä suuntaus ole osoittanut päättymisen merkkejä. Helsingissä yhdistettiin 1800-luvun lopussa yliopiston Historiallis-kansatieteellinen museo, Ylioppilasosakuntain kansatieteellinen museo sekä Suomen Muinaismuistoyhdistyksen kokoelmat Valtion historialliseksi museoksi, josta myöhemmin tuli Kansallismuseo. (Vilkuna 1998, 14–15.) Huomattavaa on myös toisen maailmansodan jälkeinen kotiseutuliikkeen toiminnan kasvu, jonka seurauksena Suomen maaseudulle syntyi lukuisia kotiseutumuseoita.

Alkuvaiheissaan museot syntyivät usein yksityisten keräilijöiden kokoelmien ympärille tai niiden innoittamina. Kokoelmat saattoivat olla eksoottisia, kuten oli laivanvarustaja Erik Julinin etnografisia esineitä ympäri maailmaa sisältänyt kokoelma. Julin sai keräilyyn esimerkin isältään apteekkari Johan Julinilta. Myöhemmin kiinnostus omaa, suomalaisiksi määriteltävissä olevaa kulttuuriperintöä kohtaan kasvoi, ja museoiden kokoelmat alkoivat täyttyä kaupunkien museoissa säätyläiskotien esineistöstä samoin kuin ammattikuntien edustajien elämäntapaan liittyneistä esineistä. Katoavaksi koettu kansankulttuuri sai sijansa museokokoelmissa, sekin. (Kostet 2010, 267–277.)

Vuonna 2010 julkaistu Suomen museohistoria käsittelee seikkaperäisesti museolaitoksemme menneisyyttä eri näkökulmista, ja viittaa kirjan sisältöön niissä kohdissa, joissa museolaitoksen menneisyys on merkityksellinen tutkimukseni kannalta. Yli satavuotisen historiansa tuotoksena museolaitos jäsenne-tään nykyisin yleisimmin seuraavan kuvion mukaisesti kolmeen eri tasoon ja kolmeen eri tyyppiin.

KUVA 6 Suomen museolaitoksen organisaatiokaavio. Suomen Museoliitto 2000: kalvosarja.

Jäsennys on syntynyt ajan ja muualta saatujen vaikutteiden myötä. Omana luokkanaan museokenttään kuuluvat erikoismuseot, jotka yleisimmin ovat valtakunnallisia ja keskittyneet erityisalansa museaalisiin tehtäviin. Suomessa oli Museoviraston julkaiseman Museotilaston mukaan vuonna 2009 museoyksiköitä yhteensä 157, ja niiden hoidossa yhteensä 329 museokohdetta. Luvut kuvastavat niiden museoiden määrää, jotka ovat museolain määrittelemässä mielessä museoammatillisesti hoidettuja ja saavat toimintaansa rahoitusta valtiolta. (Museotilasto 2009 [online].) Suomen Museoliiton ylläpitämässä museotietokannassa Museot.fi on yhteensä yli 1000 museon tiedot, joka luku kuvastaa jollain tavalla suhdetta ammatillisten ja ei-ammatillisiksi luokiteltujen museoiden välillä. Luvuista puuttuvat melkein kokonaan tämän tutkimuksen aineistoesimerkit eli täysin yksityiset museokokoelmat. Kaavion esittämät tiedot ja käsitteet samoin kuin Suomen Museoviraston tilastot asettavat työssäni rajoja, joiden merkitykseen paneudun tulevissa luvuissa.

Museolaitos on kansallinen instituutio yhdessä koululaitoksen, yliopiston sekä jo mainittujen arkisto- ja kirjastolaitosten kanssa. Instituutiona se on osa kansalaisyhteiskuntaa, ja sillä on yhteiskuntavelvoitteenaan palvella kansalaisia tarjoamalla heille huvia ja hyötyä. Sen tehtävät erottavat sen muista instituutioista. (ks. Eriksen 2009, 13–14.)

KUVA 7 Historiska museet Tukholmassa on osa ruotsalaista museoinstituutiota samalla tavoin kuin esimerkiksi Museoviraston alainen Kansallismuseo Suomessa. Kuva: Elina Kiuru, 1999.

Museoiden ammatillisuus on syntynyt osana museolaitoksen muutosprosessia tilanteessa, jossa yksi ja jakamaton yläkäsite *museo* ei ole enää riittänyt kuvaamaan kaikkea museoon liitettävissä olevia olemassaolon muotoja. Samalla tavalla museoiden sisällä on alettu kaivata työnjakoa ja erikoistumista, joka on ollut osa ammatillistumisprosessia. Ammatillisuuden korostaminen on puolestaan synnyttänyt ajatuksia ammatillisuuden vastakohtasta: ei-ammattillisesti toimivat museot on määritelty harrastustoiminnaksi tai jossain tapauksissa myös epätieteellisen toiminnan piiriin kuuluviksi. Työni keskeinen tavoite on purkaa auki mainittu kahtiajako ja määritellä tarkemmin erityisesti ei-ammattillisen museon käsite.

Museon käsite suomalaisessa museokeskustelussa

Museon käsitteen määrittely on tullut tarpeelliseksi ajan myötä erityisesti museotyön rahoitukseen liittyvien kysymysten kautta, kun kansalliseksi kehittyneet museolaitokset on ammatillistunut, ja museoissa tehtävää työtä on alettu rahoittaa valtion toimesta. Suomessa niin sanottujen julkisten museoiden tai museoinstituution toimintaa säätelee museolainsäädännön määrittelemä valtionavustuskelpoisuus. Museolaki (Finlex. Museolaki 3.8.1992/729 [online]) määrittelee museoiden tehtävät seuraavasti:

Museotoiminnan tavoitteena on ylläpitää ja vahvistaa väestön ymmärrystä kulttuuristaan, historiastaan ja ympäristöstään.

Museoiden tulee edistää kulttuuri- ja luonnonperintöä koskevan tiedon saatavuutta tallentamalla ja säilyttämällä aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville, harjoittamalla siihen liittyvää tutkimusta, opetusta ja tiedonvälitystä sekä näyttely- ja julkaisutoimintaa.

Kuvaus tehtävistä suhteutuu Kansainvälisen museoneuvoston (International Council of Museums) museomääritelmään:

Museo on pysyvä, taloudellista hyötyä tavoittelematon, yhteiskuntaa ja sen kehitystä palveleva laitos, joka on avoinna yleisölle ja joka tutkimusta ja opetusta edistääkseen ja mielihyvää tuottaakseen hankkii, säilyttää, tutkii, käyttää tiedonvälitykseen ja pitää näytteillä aineellisia todisteita ihmisestä ja hänen ympäristöstään. (ICOM Statutes, Article 2: definitions). (Suomen museoliitto. ICOM:in museomääritelmä 2009 [online].)

Lakiteksti antaa siis ymmärtää, että museoiden velvollisuus on *tallentaa, säilyttää, tutkia sekä opettaa ja välittää tietoa menneisyydestä näyttelyjen ja julkaisujen avulla*. Esineiden muodostamat kokoelmat toimivat museoiden välineinä menneisyyden tallentamisessa, säilyttämisessä, tutkimisessa, opettamisessa ja tiedon välittämisessä. Suomen museolainsäädäntö perustuu osaltaan ICOM:n määritelmään, ja huolimatta yksittäisistä eroavaisuuksista tekstien sisältö on melko yhteneväinen. Puuttumatta sanavalintoihin ja painotuksiin voi siis todeta, että

Suomen museolaitoksen tehtävät ovat kutakuinkin samanlaiset kuin museoiden muualla maailmassa³¹.

Museolain rahoitukseen liittyvä pykälä (2 §³²) antaa ymmärtää, että museoiden omistajuudella on merkitystä olemassaolon kannalta:

Valtionosuuden saamisen edellytyksenä on, että:

- 1) museon omistaa kunta tai kuntayhtymä taikka yksityinen yhteisö tai säätiö, jonka sääntömääräisiin tehtäviin kuuluu museotoiminnan harjoittaminen tai museon ylläpitäminen;
- 2) museon toiminnalle on taloudelliset edellytykset, mutta että museota ei kuitenkaan ylläpidetä taloudellisen voiton tavoittelemiseksi;
- 3) museolla on sen toimintaa ohjaavat säännöt, joissa museon toimiala on määritelty sen mukaan kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään;
- 4) museon kokoelmien säilyminen museokokoelmina on turvattu myös museon lopettaessa toimintansa;
- 5) museolla on toiminnasta vastaava päätoiminen museonjohtaja ja riittävä määrä museoalan koulutuksen saanutta henkilöstöä;
- 6) museon näyttely-, työ- ja yleisötilat sekä kokoelmien hoitoon ja säilytykseen tarkoitettut tilat ovat tarkoituksenmukaisia;
- 7) museon toiminta on ympärivuotista ja sen kokoelmat ovat museon käyttäjien tavoitettavissa;
- 8) museolla on toiminta- ja taloussuunnitelma sekä muut toimintaa ohjaavat suunnitelmat siten kuin valtioneuvoston asetuksella säädetään. (Finlex. Museolaki 3.8.1992/729 [online].)

Erityisesti pykälän kohta 1) käsittelee omistajuutta ja rajaa valtionosuuden ulkopuolelle yksityiset ihmiset. Olemassaolo kytkeytyy lakitekstissä toiminnan rahoitukseen, vaikkei laki sinänsä ota kantaa museon käsitteen käyttöön.

Suomeen ajan myötä muodostuneen museoinstituution lisäksi museon käsitteen sisään mahtuu toinen, virallisen ja säädellyn ulkopuolelle asettuva kenttä. Viitataan tällä kaikkeen siihen museoimisen toimintaan, joka tapahtuu yksityisten ihmisten aloitteesta; *museoihin jotka eivät ole välttämättä avoinna yleisölle ja joita niiden omistajat itse kutsuvat museoiksi*. Ne toimivat työni fokuksena ja keskustelun avaajina. Koko museokentän tarkastelemisen lähtökohtani on ihmisten itsensä käsitys omasta toiminnastaan. Kyse on siitä kuka määrittelee ja mitä; kenellä on oikeus määrittellä museo ja miksi.

Julkisen ja yksityisen määrittäminen museon kentässä on sopimuksenvaaraista ja määrittelijän asemasta riippuvaa. Suomen museolaitoksen katto-

³¹ Sillä edellytyksellä tietenkin, että museot ovat sitoutuneet kansainvälisen kattojärjestönsä säästöksiin.

³² Lakia päivitettiin erityisesti sen valtionosuutta käsittelevän pykälän osalta vuonna 2005.

organisaatio Museovirasto käsittelee uusimmassa julkaisemassaan tilastossa 157 ammatillisesti hoidetun museon asemaa julkisuus-yksityisyysasteikolla museoiden omistajuuden mukaan siten, että kaikista tilastoiduista museoista 60 eli 38 % oli yksityisiä. Yksityisellä omistajuudella tarkoitetaan tilastossa säätiöiden ja yhdistysten ylläpitämiä museoita, jotka lain mukaan voivat saada toimintansa rahoittamiseen valtionosuutta. (Museotilasto 2009 [online].) Yksityisyys tarkoittaa tässä kohden juridista, omistajuuteen liittyvää yksityisyyttä eikä ota kantaa omistajan harjoittaman toiminnan yksityisyyteen tai yhteisöllisyyteen. Oma lähtökohtani yksityisen ja julkisen käsitteissä on laajempi kuin Museotilastoissa esitetty. Selvitän työssäni museoiden yksityisyyttä ja julkisuutta niiden omistajuuden, talouden, toiminnan sekä saavutettavuuden näkökulmista.

KUVA 8 Esimerkki yksityisestä museotoiminnasta: museo omistajan omalla kotitilalla. Kuva: Eeva Uusitalo, 1998.

Ari Pöytäriille yksityiset museot voisivat edustaa Walter Benjaminin utopiaa keräilijän positiivisesta vastatyypistä. Keräilijän suhde kokoelmaansa ja sen esiinnsiin sisältää tunteita ja synnyttää henkilökohtaisia menneisyyskuvia ja merkityksiä kokoelman muodossa. Museolaitos taas perustuu ennen kaikkea järjen ja järjestyksen periaatteille. Keräilijä löytää merkityksiä roskasta samassa missä

museolaitoksen edustajat ohittavat hetkelliseksi, aikaa kestävämmäksi jätteesi luokittelemansa esineet. (Pöyhtäri 1996, 96–100.)

Ammatillinen museolaitos toimii siis toisin periaattein kuin yksityinen museosektori. Aina välillä toimintatapojen erot kärjistyvät ja näkyvät esimerkiksi julkisessa museoalan keskustelussa. Pöyhtärin mielestä (1996, 97) kyse on museolaitoksen itse itselleen asettamasta etuoikeudesta määritellä ”oikea” tapa nähdä menneet, mikä asettaa sen edustajat puolustusasemiin kun oikeutta loukataan. Näin tapahtuu esimerkiksi silloin, kun yksityinen keräilijä kutsuu kokoelmaansa museoksi.

Asia oli esillä Suomessa jo 1930-luvulla, jolloin Julius Ailio esitelmöi museopäivillä museoiden suhteista yksityisiin keräilijöihin. Hänen mukaansa yksityiset keräilijät voidaan keräilytoimintansa luonteen perusteella jakaa neljään eri ryhmään: julkisten museoiden periaatteita noudattaviin, sukuperinnön säilyttäjiin, harvinaisuuksien keräilijöihin sekä kaupallisia tarkoituksia varten keräilyä harjoittaviin (Kostet 2007, 142–143; Ailio 1931, 26–27). Ailion jaottelua ei sellaisenaan voi soveltaa tähän päivään, mutta se kuvastaa hyvin kansallisen museolaitoksemme kehitysprosessin vaiheita 1930-luvulla, kun oli koettu innostus esineiden keräilyyn ja siirretty kokoelmien hallintaan ja niiden hoitamiseen. Kokoelmien hallinta alkoi edellyttää systemaattista otetta: kokoelmia inventoitiin, luettelointiin, restauroitiin ja tutkittiin. (Sjöberg-Pietarinen 1997, 6–7.) Ammatillisuuden kehittyminen synnytti vastakohtan, joka aika ajoin 1900–2000-lukujen aikana on nostettu esiin museota koskevissa keskusteluissa. 1990-luvulla kahtiajako oli esillä muun muassa Suomen Museoliiton jäsenlehti Juliuksen valtakunnallisia museopäiviä koskevassa kuvauksessa vuodelta 1997:

Marketta Tamminen jatkoi edelleen museo-käsitteemme ongelmallisuutta valaisten. Hän pohdiskeli mm. sitä, voiko kuka tahansa antaa kokoelmalleen tai niin kuin Tamminen ehdotti ”romukasalleen” museon nimen. Museon merkityksen, tarkoituksen ja arvostuksen korostamiseksi Tamminen ehdotti otettavaksi käyttöön ”rekisteröity museo” -käsitteen. Aivan samalla tavalla kuin meillä kontrolloidaan yhdistysten ja puolueiden perustamista, tulisi valvoa myös museo-nimen käyttöä, onhan museolla keskeinen yhteiskunnallinen tehtävä ja se on osittain yhteiskunnan valvomaa ja rahoittamaa toimintaa. (Julius 7/1997, 13.)

Samaan sävyyn, vaikkakin lyhyemmin, kommentoi asiaa Maaria Linko vuonna 1994 ilmestyneessä artikkelissaan *Kenen museo? Museoideologia ja museoiden merkitys kävijöille*, kun hän ottaa esille museon käsitteenmäärittelyn. Linko aloittaa määrittelyn 1990-luvun alun ”konventionaalisella määritelmällä”, jonka mukaan museot ovat olemassa erilaisten esineiden hankintaa, säilyttämistä, konservoimista ja esillepanoa varten, ja huomauttaa sitten miten (silloisessa) nykyisydessä museo-nimitystä käytetään mistä tahansa ”kokoelmasta tai puuhausta” (Linko 1994, 178). Keskustelu on ollut luonteeltaan yleismaailmallista tai vähintään läntistä maailmaa koskevaa. Peter Jenkins jäseni sen vuonna 1989 ilmestyneessä artikkelissaan *Material Culture, People's History and Populism* erityisesti osaksi museoinstituution sisäistä ammatillistumisprosessia, johon hän liitti myös erottautumisen teoriattomasta ja esinekeskeisestä museotoiminnasta. Jenkins korosti eroa entiseen nimittämällä uuden päämäärän professionaaliksi ja asettamalla sen vastakohtiksi amatöörit ja antikvaarit (Jenkins 1989, 142).

Hänen tekstinsä pyrkimys oli painottaa tieteellisen teoriapohjan tarpeellisuutta museotyössä osana ammatillistumisprosessia, jonka pyrkimyksen hän satoi 1980-luvun brittiläiseen keskusteluun historiankirjoituksen lähtökohdista³³. Janne Vilkuna liittää ammatillistumisen ennen kaikkea yliopistolliseen koulutukseen sen muodollisessa merkityksessä artikkelissaan Suomen museolain uudistamisesta. Vilkuna pitää lain vaadetta museologisen koulutuksen saaneesta henkilökunnasta osana valtionosuuskelpoisuutta museologian tieteenalan läpimurtona, muttei Jenkinsin tavoin ota kantaa koulutuksen sisällöllisiin tavoitteisiin. (Vilkuna 2006.) Tätä tutkimusta varten keräämässäni aineistossa on havaittavissa piirteitä vastakkainasettelusta sen suomalaisessa kontekstissa, ja tutkimusaiheeni valinta 1990-luvun jälkipuoliskolla oli varmasti osittain seurausta museon käsitteen problematisoitumisesta. Palaan aiheeseen aineistoesimerkein tarkastellessani museokenttien välisiä rajoja luvussa viisi.

Pöyhkäri painottaa tekstissään yksityisten museoiden vapautta keskittyä sellaisiin esineisiin, jotka virallisilta museoilta jäävät tallentamatta tai joita ne eivät huomaa. Hän asettaa vastakkain virallisen museolaitoksen tavan rakentaa kuva historiasta homogeenisena jatkumona ja yksityisten museoiden hallitun kaaoksen järjestelmän, joka perustuu museoijan itsensä tekemiin henkilökohtaisiin valintoihin. Hän viittaa myös niihin tapauksiin, joissa *yksityinen* otetaan osaksi *virallista* vaikkapa näyttelyn tai muun vastaavan keinoin; tapahtuu yhteistyötä kahden eri kentän välillä. Hän ei kuitenkaan usko, että yhteistyö poistaa edellä mainittua, perustavanlaatuaista eroa toiminnan tavoissa. Jatkan Pöyhkäriin aloittamaa keskustelua virallisen ja yksityisen välisistä eroista tulevissa luvuissa osoittaen esimerkein mistä voi olla kyse. Pyrin löytämään rajojen ja eroavaisuuksien lisäksi yhteisiä rajapintoja ja tuomaan Pöyhkäriin viittaaman, erityisesti 1990-lukua koskeneen keskustelun lähemmäksi tätä päivää.

Käsitteiden tasolla minua kiinnostaa siis ennen kaikkea yksilöllisten ja kollektiivisten museokäsitysten välinen ero. Etnologialle ja antropologialle ominaisesti työni liikkuu kulttuurin käsitteen ympärillä sen eri ulottuvuuksia tarkastellen ja testaten. Sen jännitteet sijaitsevat akselilla yksityinen – yleinen, sillä "ihmisten itsensä ilmaisemiseen ja kehittämiseen liittyvät ajatukset, unelmat ja tunteet eivät sellaisinaan ole antropologin tarkastelun kohteita, mutta niistä tulee sellaisia, kun ne käännetään teoiksi, jotka vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen" ja "ryhmän symbolisilla käsitteillä voi olla konkreetteja ilmauksia kuten liput tai patsaat, mutta niiden merkityksiä kuvaavat yksilöt". (Firth 1972, 210–213.)

Museo, yksilö ja yhteisö

Vaikka museolaitoksesta tulikin alusta alkaen kollektiivisen menneisyyden säilyttämiseen keskittyvä instituutio ja tiedon tyyssija, se muodostuu yksilöiden toiminnasta ja sen tuloksista. *Ihmiset* keräävät, säilyttävät ja dokumentoivat menneisyyttä esineiden muodossa museoissa. Otan esille muutamia niistä yksi-

³³ Jenkins viittaa tekstissään useasti kansanomaiseen historiaan ja muistitietotutkimukseen (*history from below, people's history, popular memory, oral history*).

lön ja yhteisön käsitteisiin sitoutuvista jännitteistä, jotka liittyvät keskeisesti työni lähtökohtiin.

Ensimmäinen jännite muodostuu kokoelman olemuksen kahden eri ääripään välille. Aiemmin mainitsemani Walter Benjaminin keräilijän positiivinen vastatyyppe oli Benjaminin itsensä mielestä katoava utopia. Douglas Crimp on ennustanut sen häviämisen jälkeen syntyvän kaksi erillistä tyyppiä: *yksityisen kokoelman keräilijän*, joka itse asiassa olisi positiivisen keräilijän vastatyypin vastakohta siinä, että arvostaisi myös esineiden käyttö- ja vaihtoarvoa sekä *julkisen kokoelman keräilijän*, museon (Pöyhtäri 1996, 94–95). Benjaminille ero yksityisen ja julkisen kokoelman välillä oli selvä: yksityinen esittää ainutkertaisen ja henkilökohtaisen kuvan menneisyydestä, kun taas julkinen sitoutuu historismin lineaariseen selitykseen. Hänen arvostuksensa asetelma on selvä; yksityinen voittaa yleisen. Pöyhtäriin sanoin yksityisen keräilijän ja museon välillä oleva kuilu muodostuu keräilijän intohimosta ja kyvystä erottaa merkityksiä siinä, missä instituution edustajat havaitsivat vain roskaa (Pöyhtäri 1996, 97).

Toisenlainen jännitekenttä on löydettävissä museolaitoksen historiasta eli ajassa tapahtuneista muutoksista museoimisen käytännöissä ja periaatteissa. Suomen museolaitos on erityisesti viime vuosikymmeninä alkanut kaivata selityksiä olemassaololleen, ja vuonna 2010 ilmestyi vihdoinkin *Suomen museohistoria*. Kokonaisesityksen lisäksi on julkaistu esityksiä yksittäisten museoiden historiasta ja toiminnasta ajassa, esimerkiksi Etelä-Karjalan museon historia *Katse menneisyyteen. Etelä-Karjalan museo 100 vuotta* (Kurri & Luoto & Vuori 2010). Ennen historiateosta julkaistuissa museoiden historiaa tarkastelevissa tai sitä sivuavissa teksteissä 1800-luvun loppu on usein selitetty osaksi instituution historiaa määrittelemällä ensimmäisten museoiden perustajat ja/tai kuraattorit esimerkiksi *kerääjiksi* (ks. Sjöberg-Pietarinen 1997, 6–7) ja jonkinasteisiksi ammattilaisuuden “esiasteiksi”. Viitataan tässä Solveig Sjöberg-Pietarisen lisensiaattintyön kohtaan, jossa hän kirjoittaa museoammattilaisista tekemänsä kolmijakotellun keskimmäisestä luokasta:

Toista sukupolvea kutsun ”hoitajiksi” (förvaltarna). Heidän tehtäkseen tuli systematisoida: inventoida, luetteloida, restauroida ja tutkia. Tässä voi jo puhua museoammattilaisista siinä tapauksessa, että museoilla oli varaa palkata intendentti (tähän työhön). (Sjöberg-Pietarinen 1997, 7; käännös ES.)

Sjöberg-Pietarisen tapa tarkastella museoiden ammatillistumista perustuu oletettavasti siihen, milloin mikäkin esille otettu piirre museotyössä on tullut ensimmäistä kertaa tärkeäksi; muutoin kronologiaan perustuva jako kerääjiksi, hoitajiksi ja välittäjiksi (Sjöberg-Pietarinen 1997, 6) ei ole käsiteltävä. Voidaan kuitenkin helposti havaita, että niin esineiden kerääminen, hallitseminen kuin niiden sisältämän informaation välittäminenkin ovat olennainen osa ammatillista museotyötä jatkuvasti, eikä esimerkiksi kuvaus välittäjistä ammattikoulutettuina, informaation arvoa ja yleisöystävällisyyttä painottavina teoreetikoina (Sjöberg-Pietarinen 1997, 7) olisi väärä kuvaus myöskään kerääjiksi nimitetyistä museolaitoksen henkiin herättäjistä. Knut Draken samasta aiheesta tekemä jako sijoittuu vielä tarkemmin aikaan, sillä Drake on jakanut Suomen museolaitoksen olemassaolon vähän yli sata vuotta neljään vaiheeseen: 1) 1890–1920 -luku

ja ensimmäinen harvalukuinen polvi, jolla oli vankka tieteellinen koulutus ja jokaisella oma näkemys museosta ja sen tehtävistä, 2) 1930–1960, toinen polvi, jolle museotyö oli kutsumusammatti; museoeettiset kysymykset etualalla ja ammattitaitoa kehitettiin, museo koettiin laitokseksi jolla oli suuri tehtävä pelastaa ja säilyttää kansakunnan kulttuuriperintö sekä antaa historiallista oikeutusta uudelle valtiolle, 3) 1960–1990, kolmas polvi joka koki täydellisen alan mullistuksen museoiden määrän kaksinkertaistuessa, jolloin pyhien arvojen vaalijasta tuli ammattilainen ja työntekijöiden tieteellinen valmius kärsi koska kasvanut museoiden määrä houkutteli valmistumattomatkin töihin sekä 4) 1990–, neljäs sukupolvi ja sen tietoyhteiskunnan asettamat haasteet. (Drake 1994.) Yksinkertaistaen voisi ajatella, että Sjöberg-Pietarisen esittämä ammatillistumismalli on suhteellinen ja Draken aikasidonnainen malli absoluuttinen. Molemmat jäsenyykset sitoutuvat suomalaiseen museokenttään.

Amerikkalainen Julian Spalding hahmottaa museoinstituution muuttumisen ongelmakeskeisemmin ja vähemmän kronologisesti kulminoimalla muutoksen 1960- ja 1970-lukuihin, jolloin kysymys kokoelman ja esineiden merkityksestä museossa synnytti kuilun säilyttäjän ja kasvattajan roolien välille museoissa. Jälkimmäiseen vaikutti mm. tiedekeskusten ja muiden vastaavien suosio ihmisten vapaa-ajan vieton kohteina, mikä ilmiö pakotti museotkin kiinnittämään huomiota asiakkaidensa viihtymiseen enemmän kuin ennen – kyse oli ja on kilpailusta. (Spalding 2002, 51.) Samankaltaisen tulkinnan museolaitoksen nykyisyydestä esittää Mari Hatakka, jonka museolaitoksen historian jaottelu käsittää koko ilmiön sen länsimaisessa kontekstissa. Hatakan esitystä tiivistäen ja käsitteellistäen museon menneisyyden voisi esittää seuraavasti: arkaainen vaihe – kuriositeettikabinetit – klassinen moderni museo (1700-luvulta 1950-luvulle) – museoiden postmoderni käänne (1950-luvulta lähtien). Hatakka esittää, että nykyisin havaittavissa oleva elämyksellisyyden pyrkimys toteutuu museoissa erityisesti kertomuksellisuutena. (Hatakka 2007, 2–3 [online].) Niin Spalding kuin Hatakkakin tarkastelevat museoinstituutiota sen kansainvälisessä kontekstissa. Ero esimerkiksi Draken ja Hatakan tulkinnoissa muutaman viimeisimmän vuosikymmenen museotyön painotuksista selittynee kontekstierojen lisäksi sillä, että Drake on ollut mukana käytännön museotyössä ja Hatakka taas tarkastelee työtä etäältä ja eri abstraktiotasolta. Suomen museohistoriassa aihetta tarkastelee Ritva Palviainen, joka teksti keskittyy museotyön ammatillistumiseen. Palviainen ottaa esille ammatillistumisen lähtökohtana yleiset yhteiskunnalliset muutokset: yleinen virkajärjestelmän kehittyi 1800-luvun aikana yhteiskuntaluokkasidonnaisesta sukulaisuusjärjestelmästä ammattitaitoa ja koulutusta korostavaksi professioksi, ja naisten osuus työelämässä kasvoi. Syntyi ensimmäinen innokas museosukupolvi, jota seurasi museoalan järjestäytyminen Museoliitoksi vuonna 1923. Itsenäistymisen ja sotakokemusten jälkeen museotyössä korostuivat kansallisen identiteetin rakentaminen ja kotiseutuliike; paikallismuseoiden aalto toi mukanaan innokkaita harrastelijamuseoijia. Toisen maailmansodan jälkeinen yhteiskuntakehitys korosti kaupungistumista ja johti hyvinvointiyhteiskunnan syntyyn. Kansainvälistyminen näkyi Suomen museolaitoksen yhteyksissä muun muassa UNESCOon ja sen alaiseen ICOMiin. Yh-

teydet, muuttuva museotyö samoin kuin joukkotiedotusvälineiden kehittyminen loivat Palviaisen mukaan mediasukupolven museoammatillisten joukon, jossa tilanteessa olemme tällä hetkellä. (Palviainen 2010, 317–318.)

Palviaisen kuvaama ammatillistumisprosessi noudattelee suurimmaksi osaksi Sjöberg-Pietarisen ja Draken jaotteluja, jotka kuvaavat museoinstituution muuttumisen toisiaan seuraaviksi ja toisistaan riippuvaisiksi kausiksi. Samalla ne kuitenkin jättävät samalla huomiotta ne inhimilliset tunteet, tilanteet ja sattumat, jotka ovat vaikuttaneet kerätyn kokoelman luonteeseen, tallennetun tiedon määrään ja laatuun tai vaikkapa yksittäisten esineiden vaiheisiin. Museologi Janne Vilkuna toteaa kyllä kirjoittamassaan Suomen Museoliiton historiassa sen esipuheessa kuinka

-- organisaatiot eivät toimi, vaan ihmiset. Museoalalle on ollut ominaista aktiivisten luottamushenkilöiden ja muiden vapaaehtoisten työpanos. Kun työt tahtovat kasaantua, sama henkilö on usein ollut (jopa yhtäaikaan) esimerkiksi museovirassa, Museoliiton luottamushenkilönä ja muutaman muun liiton johdossa tai valtioelimen jäsenenä. Tästä syntyy tutkimukselle ongelma, etenkin asioita kauan jälkeenpäin tarkasteltaessa, että on lähes mahdotonta ratkaista, missä roolissa henkilö on ollut mihinkin asiaan vaikuttamassa. (Vilkuna 1998, 9.)

Vilkuna esittää historiankirjoituksessaan useita alalla vaikuttaneita henkilöitä, muttei pohdi syvällisesti heidän tekemiensä ratkaisujen merkitystä museon välittämien menneisyyskuvien rakentamisessa. Historiankirjoitus ei ehkä anna siihen tilaisuutta; sen näkökulma on yhteisöllinen ja korostaa Museoliittoa toimijana museoalalla. Vilkunan tekstissä museo on yhteisö – yksilön toiminnalla on merkitystä osana yhteisöä, eikä yksittäisiä toiminnan osoituksia ole syytä nostaa esille, jollei niillä ole selitysvoimaa kokonaisuuden kannalta. Toisenlaisen näkökulman yksilön merkityksestä museolaitoksessa saa, kun lukee Marja-Liisa Rönkön väitöskirjaa suomalaisesta taidemuseosta. Hänenkin näkökulmansa on jollain tasolla yleinen, mutta toisin kuin Vilkuna, hän painottaa nimenomaan persoonallisia (tutkimus)panoksia museotyössä:

Museoiden ja yliopistojen välistä rajankäyntiä tulee tarkastella uudelleen. 1970-luvulla tutkimusnäkökulmaa painottivat Hansen ja Kruskopf, 1980-luvulta lähtien ns. museoammatillisten aineiden professorit Riitta Nikula ja Bo Lönnqvist. Vain oikeanlaisen tutkimuksen kautta museoiden todellinen ammattitaito voi tulla näkyviin ja jäädä myös jälkipolvien käyttöön. Museoiden taso legitimoituu niissä työskentelevien henkilöiden pysyvän persoonallisen panoksen kautta. (Rönkkö 1999, 263.)

Samalla hän viittaa museolaitoksen historian alkuaikoihin, jolloin suurin osa museoväestä oli saanut akateemisen koulutuksen ja teki samanaikaisesti tutkimusta museossa työskennellessään (ks. Draken tekemä jaottelu ylempänä tekstissä). Yksilöiden merkitys tulee esille myös Janne Vilkunan (2010, 27–46) Suomen museohistoriaan kirjoittamassa, museoalan organisoitumista käsittelevässä artikkelissa, jossa Vilkuna esittelee koko joukon organisoitumiskehitykseen vaikuttaneita henkilöitä. Näkökulma on mielenkiintoinen.

Kukaan mainituista museo-organisaation historian tarkastelijoista (Rönkön lyhyitä mainintoja lukuun ottamatta) ei ota huomioon museon ”toista kenttää”. Kirjoitusten painotus on museoinstituutiossa. Raja vedetään keräilyn

ja 'ammattillisen museotoiminnan' välille. Olen ottanut esille nimenomaan museotyötä tekevien suhteen museoon sen vuoksi, että rinnastan sen yksityiseen museoimisen tapaan. Siinä suhde menneisyyteen, samoin kuin toiminnan luonne, on riippuvainen museoijasta itsestään. Se, onko hän "ammattilainen" vai "harrastelija" on loppujen lopuksi toissijainen kysymys; enemmän työssäni on kyse toiminnan periaatteista ja tuloksista. Palaan kysymykseen rajoista tutkimuksen viidennessä pääluvussa.

MENNEISYYS ESINEISSÄ JA KOKOELMISSA

Museoiden keinot rakentaa menneisyyskuvia

Julkisten museoiden tehtävät ja toiminta

Esineet kantavat mukanaan niin fyysisiä kuin mentaalisiakin yhtymäkohtia menneisyyteen. Tässä luvussa pohdin, millaisia keinoja museoilla on re(konstruoida) menneisyyttä esineiden avulla. Keskityn esineisiin ja kokoelmiin, koska ne eittämättä muodostavat kaikkia museoita yhdistävän toimintojen kentän (ks. esimerkiksi Jenkins 1989). Aloitan ottamalla esille julkisen museolaitoksen tehtävät. Niistä esittämäni tulkinnat perustuvat tekemiini haastatteluihin, museoiden verkkosivustoihin, Työväenmuseo Werstaan kokoelmapiiittiseen ohjelmaan sekä museologiseen kirjallisuuteen. Vielä 1980-luvun lopulla museologian alalla painotettiin tarvetta löytää teoreettisia lähestymistapoja museaaliseen materiaalisen kulttuurin tutkimukseen sekä toimivia suhteita tieteen kenttiin, Britanniassa erityisesti 1980-luvulla heränneisiin pyrkimyksiin tuoda esille kansan historiaa (people's history, community history, popular memory) ja ennustettiin museoiden ammatillistuvan tässäkin suhteessa vuosituhannen vaihteeseen mennessä (ks. Jenkins 1989). Suomen kontekstissa ammatillistumista voi tarkastella paitsi museolain määritelmien³⁴ kautta, myös museologisen tutkimuksen osalta. Sitä on julkaistu enenevässä määrin 1990-luvulta lähtien, ja sen luonne on aiempaa abstraktimpi. Muutosta kuvataan museologian tieteenalalla suuntauksena museografiasta museologiaksi. Tästä syystä rinnastan esineellisen kulttuurin tutkimuksesta kirjoitetut – erityisesti museologiset – tekstit käytännön toiminnasta kertovien haastatteluiden kanssa ja pyrin muodostamaan kuvauksen museoiden toiminnasta ja sen tavoitteista.

³⁴ Ammatillistuminen viittaa tässä laissa annettuun museotyöntekijöiden kelpoisuusmääritelmään eli siihen, että valtionosuuskelpoisuuden saavuttamiseksi museossa on oltava museologian opinnot suorittaneita tai käytännön museotyössä pätevöityneitä työntekijöitä.

Määrittelin edellisessä luvussa keräilyn ja museon käsitteitä sekä nostin esille tutkimukseni kannalta oleelliset, museoiden omistajuuteen liittyvät yksityisen ja julkisen käsitteet. Tarkastelen tässä alaluvussa erityisesti julkiseen museokenttään sijoittuvan kansallisen museolaitoksen tehtäviä ja niiden kautta muodostuvia menneisyyden rakentamisen keinoja. Kysymyksenasetteluni vuoksi keskityn erityisesti museon niihin tehtäviin ja toimintoihin, jotka keskittyvät menneisyyden esineellisiin ulottuvuuksiin.

Julkisten museoiden keinot konstruoida ja rekonstruoida kuvia menneisyydestä määrittyvät museolaissa mainittujen museoiden tehtävien kautta. Museot tallentavat ja säilyttävät aineellista ja visuaalista kulttuuriperintöä tuleville sukupolville sekä harjoittavat siihen liittyvää tutkimusta, opetusta, tiedonvälitystä ja näyttely- ja julkaisutoimintaa. Museolain tekstissä³⁵ mainitut sanat *julkisuus* ja *yhteiskunnallisuus* viittaavat yhteisesti sovittuihin pelisääntöihin menneisyyskuvien luomisessa. Miten yhteisiä sopimuksia tehdään museolaitoksen kontekstissa?

Museoalalla pitkään työskennellyt Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet esittää Suomen museoliiton vuonna 2007 julkaisemassa kirjassa *Museologia tänään* museoiden keräystoiminnan perustavanlaatuisiksi lähtökohdiksi seuraavat: 1. museokokoelman rajallisuus; 2. keräystoiminnan valikoivuus ja 3. se, että keräystoiminnan kohteet ovat kuvia todellisesta maailmasta (Kostet 2007, 143). Kolmas kohta nostaa esiin objektiivisuuden vaateen, jota vaadetta kaksi ensimmäistä kohtaa täsmentävät. Toisaalta Kostet ottaa tekstissään esille myös sattuman, lahjoittajat, esineiden hinnan ja koon, kulloinkin vallitsevan (kansallisen) kulttuurin sekä museon perinteen kokoelmatyöhön vaikuttavina tekijöinä (Kostet 2007, 152). Nämä kuvastavat konkreetilla tavalla museossa työskentelevien ammattilaisten toiminnan kenttiä tällä hetkellä: kaikkea ei voi tallettaa museoon, ja menneisyydestä on tunnistettava jollain tavalla ne kohteet, jotka kertovat museoitavista ilmiöistä. Erityistä painoarvoa saa toiminnan suunnitelmallisuus.

Miten suunnitelmallinen tallennettavien ilmiöiden ja esineiden valinta käytännössä toteutuu? Pystyäkseni tarkastelemaan tätä olen valinnut Suomen 164 ammatillisesti hoidetusta ja valtionosuutta saavasta museosta työni tapausesimerkeiksi Keski-Suomen museon ja Työväenmuseo Werstaan erityisesti siksi, että kokoelmatyön tarkastelu on molemmissa museoissa ajankohtainen. Keski-Suomen museo työstää tutkimukseni kirjoittamishetkellä kokoelmapoliittista ohjelmaansa, ja Werstaalla on ollut sellainen käytössä vuodesta 2006 saakka. Kuvailen museoissa tehtävää käytännön tallennustyötä Keski-Suomen museon henkilökunnan parissa tekemäni haastattelun ja Työväen museon käyttöönsä tekemän kokoelmapoliittisen ohjelman avulla sekä rinnastan aineistoni aiheeseen liittyviin museologisiin teksteihin.

Keski-Suomen museo on yksi maamme maakuntamuseoista, ja sen toiminta ulottuu entisen Keski-Suomen läänin alueelle. Museo toimii myös Jyväskylän kaupunginmuseona. Maakuntamuseostatus edellyttää, että museo täyttää

³⁵ Finlex. Museolaki 3.8.1992/729.

museolain määrittämien tehtävien lisäksi erityisesti maakuntamuseoille museoasetuksessa (Finlex. Valtioneuvoston asetus museoista 1192/2005 [online]) annetut tehtävät:

- 1) edistää museotoimintaa, kulttuuriympäristön säilymistä sekä visuaalista kulttuuria toiminta-alueellaan;
- 2) huolehtia alueensa museotoiminnan keskinäisestä yhteistyöstä ja kulttuuriperintöön ja taiteeseen liittyvän tiedon saatavuudesta;
- 3) antaa asiantuntija-apua toimialaansa liittyvissä kysymyksissä;
- 4) huolehtia niistä valtiolle kuuluvista tehtävistä, joista on Museoviraston kanssa erikseen sovittu;
- 5) suorittaa opetusministeriön antamat muut tehtävät.

Museon kokoelmissa on noin 60 000 esinettä, ja kokoelmat karttuvat vuosittain 50–60 uudella esineellä. Niistä yksi tai kaksi voidaan hankkia määrärahan turvin, muut ovat lahjoituksia. Museon hankintapolitiikka perustuu museotyön periaatteisiin: kokoelmatoiminnan päämääränä on yleisyys, tyypillisuus, merkittävyys ja alueellisuus. (Haastattelu 12.) Periaatteiden mukaisesti kokoelmiin ei liitetä esineitä, jotka ovat museon toimialueen ulkopuolelta, vailla merkitystä, huonokuntoisia, paremmin johonkin toiseen museoon sopivia tai kokoelmassa jo olevien esineiden toisintoja. (Heinonen ja Lahti 2001, 83.)

Miten museon henkilökunta sitten tekee kokoelmatyötä? Kokoelmista vastaava amanuenssi, maakuntamuseotutkija ja museon johtaja kertovat haastattelussa (haastattelu 12), että työssä tärkeää on kulttuurin käsitteen sitominen aikaan, paikkaan ja sosiaalisiin sidonnaisuuksiin. Aika, paikka ja sosiaalinen ympäristö muodostavat konkreetin kehyksen, johon esineet sijoittuvat. Keski-Suomen museo on saanut kulttuurihistoriallisen, maakunta- ja paikallismuseostatuksensa opetusministeriön ja Museoviraston määrittelemänä, jotka määreet antavat viitekehyksen tallennus-, dokumentointi- ja keräystoiminnalle. Haastatellut henkilökunnan jäsenet painottavat sitä, ettei museo yksin voi kerätä ja esittää kokoelmien avulla kaikkea aikaan, paikkaan ja sosiaaliseen rakenteeseen sidottua menneisyyttä – ”keskisuomalaisuutta” – vaan että se toimii yhdessä muiden medioiden kanssa. Kuvia menneisyydestä tuottavat niin tutkimus, yksilöiden henkilökohtaiseen elämään sitoutuvat muistot kuin tiedotusvälineetkin. (Haastattelu 12.)

Keski-Suomen museoon tarjotaan esineitä enemmän kuin mitä se voi ottaa vastaan. Museon kokoelmatoiminnan painopisteet ovat ”tavallisten ihmisten”, käsityöläisten, kaupunkilaisten sekä maaseudun väestön menneisyydessä. Lisäksi museossa on mittava kokoelma paikallista teollisuushistoriaa esittelevää esineistöä (Keski-Suomen museo. Esinekokoelmat [online]). Henkilökunta, lähinnä esinekokoelmista vastaava amanuenssi ja tarvittaessa museon johtaja, tekevät päätökset museoon tarjottujen esineiden liittämistä museokokoelmiin sen mukaisesti, miten ne sopivat jo olemassa olevaan kokoelmaan. Ajatus kokoelmatyön taustalla on siis, ettei yksittäinen esine sinänsä ole merkittävä, vaan

että se toimii osana kokoelmaa muodostaen siten kuvan paikallisesta menneisyydestä. (Haastattelu 12.) Kokoelman merkitys on suuri myös siinä mielessä, että sen aktiivinen hoitaminen vie suurimman osan kokoelmatyön resursseista. 60 000 esinettä vaativat niin tilaa, oikeat säilytysolosuhteet, luettelointityövoimaa kuin säännöllistä silmälläpitoakin.

Museon kokoelmaan päätyvät tyypillisimmin tavallisten ihmisten arjesta kertovat esineet. Käsitteenä ”tavallinen ihminen” on hankala, sillä jos määritelmäkriteerit olisivat hyvin hienovaraisia ja niitä olisi paljon, kukaan ei olisi samankaltainen kuin joku toinen. Museon määrittelemänä tavallisuuden kriteeri on osa sen toiminnan perusteita: tavallinen on keskisuomalainen ihminen. Variaatioiden kirjo on siksi suuri, ettei se rajoita kokoelmatyötä. Sen sijaan museon työntekijät mainitsevat määritteleväksi tekijäksi museon oman historian; sen, mitä aiemmin on kerätty. Olemassa olevat kokoelmat määrittelevät osaltaan sen, mitä tulevaisuudessa kerätään ja tallennetaan. Käytännössä kokoelmatyötä tekevät monet eri museon työntekijät: kokoelmista vastaava amanuenssi, maakuntamuseotutkijana toimiva amanuenssi, arkeologiaan erikoistunut amanuenssi, kaikki luettelointityötä tekevät henkilökunnan jäsenet sekä museonjohtaja, joka muun muassa päättää kokoelmiin ostettavista esineistä. (Haastattelu 12.)

Keski-Suomen museon henkilökunta arvioi museon tehtäväksi ennen kaikkea menneisyyttä koskevan tiedon tuottamisen ja jakamisen. Tässä suhteessa museon päämääränä on toimia tasapuolisesti ja olla olemassa kaikkia varten. Viime aikoina Suomen museolaitoksen piirissä on käyty keskustelua erityisesti museoiden saavutettavuudesta³⁶. Se, mihin saavutettavuudessa ei ole kiinnitetty huomiota on, että se toimii aina museon ehdoilla: museo päättää mitkä osat museosta, tässä tapauksessa erityisesti kokoelmista, ovat saavutettavissa. Saavutettavuutta rajoittavat esimerkiksi esineiden säilymiseen liittyvät tekijät: säilytysolosuhteiden on oltava vakaat ja säilyvyyden turvaavat, jolloin ei ole mahdollista päästää asiakkaita kosketusetäisyydelle. Käytännössä kommunikaatio museon ja asiakkaan välillä muodostuu paitsi näyttelytoiminnan, myös esinelahjoitusten, erilaisten kyselyjen, rakennussuojeluasioiden tai maakuntamuseotyön ympärille, eikä museon henkilökunta pidä saavutettavuutta erityisenä ongelmana (Haastattelu 12). Oma näkökulmani painottuu museoiden kokoelmatoimintaan, jossa neuvotteluja menneisyydestä ja sen yleisestä merkityksestä käydään muun muassa silloin, kun yksittäiset ihmiset haluavat lahjoittaa esineitä museoon tai kun haetaan korjausavustusta vanhan rakennuksen ylläpitämiseen. Molemmissa tapauksissa ja muissa vastaavissa museo käyttää valtaa päättäessään ehdotetun kohteen yhteisöllisestä museoarvosta. Museoarvon määrittelyssä konkretisoituvat esineen eritasoiset merkitys- ja arvovakenteet; niillä on samanaikaisesti niin käyttö-, symbolinen kuin historiallinen arvonsakin (ks. Hodder 1994, 12), jotka kaikki yhdessä rakentavat esineen museoarvon. Museoarvo määrittyy abstraktiksi, jossa esineen konkreettia käyttöä tai histo-

³⁶ Saavutettavuuskeskustelun tuloksena ovat syntyneet muun muassa avoimuseo.fi -sivustot (Avoimuseo.fi [online]) sekä Valtion taidemuseon Kulttuurialueen portaalit (Kulttuurialueen portaalit [online]).

riallista syy-seuraussuhdetta tärkeämpi on sen yhteisöllinen, kulttuurinen, viittaussuhde menneeseen. Museon kokoelmissa esineet eivät toimi yksittäisinä objekteina vaan suhteissa toisiinsa, jolloin kokoelmasta muodostuu vähitellen rakenne.

Millaiset esineet sitten päätyvät julkisten museoiden kokoelmiin, ja miten? Keski-Suomen museon keräystoiminnan historia määrittää sen kokoelmapoliittisen ohjelman painopisteiksi edellä mainittujen ilmiöiden lisäksi muun muassa ryijyt ja vakat (Keski-Suomen museo. Esinekokoelmat [online]). Ne, samoin kuin muut museoon tallennetut esinekokoelmat, määrittyvät siis museon kontekstissa ”keskisuomalaisen” menneisyyden ilmentymiksi. Museologisessa kirjallisuudessa museoiden tallennustyön kohteet luokitellaan yleensä tavanomaisiksi, yleisiksi tai rahallisesti arvottomiksi esineiksi (ks. Heinonen & Lahti 2001, 76; Kostet 2007, 143–144). Tämän voi ymmärtää siten, että julkiset museot, kerätessään ihmisten arkeen liittyviä esineitä, keskittyvät sellaisiin esineisiin, joiden perusteella voidaan esittää jollain tavalla kattava ja *yleinen* kuva menneestä henkilökohtaisiin merkityksiin sitoutumisen sijaan. Kulttuurinen ja henkilökohtainen asettuvat siis museaalisessa kontekstissa toistensa vastakohdiksi, ja museoon tallennetut esineet toimivat erityisesti kulttuuristen menneisyyskertomusten välineinä (museoiden tavasta kertoa menneisyydestä esineiden avulla, ks. myös Sjöberg-Pietarinen 2004, 162).

Susan M. Pearcen (1992, 81) esittämässä museoiden keräystapojen luokittelussa edellä kuvattu kokoelmatoiminnan malli jäsentyy *systemaattiseksi keräilyksi*, jossa kokoelma todentaa sen taustalla olevaa abstraktia ajatusmallia. Abstrakti malli liittyy Keski-Suomen museon tapauksessa sekä museon pyrkimykseen välittää kuva kulttuuriympäristön menneisyydestä että museon omaan menneisyyteen kokoelmatoiminnassaan, jonka tuloksena ovat syntyneet yhä täydennettävät erityiset kokoelmat (muun muassa ryijyt ja vakat). Museon välittämä yleinen sekä yksilöön liittyvä henkilökohtainen näkökulma kohtaavat museon asiakkaassa, joka tulkitsee museon toimintaa omasta lähtökohdastaan käsin. Yksilöllinen näkökulma esitettyyn menneisyyskuvaan voi syntyä, mikäli näyttelyn aihe tai sen esineet synnyttävät asiakkaassa henkilökohtaisia muistoja, tunteita tai kiinnostusta, mutta myös silloin, mikäli asiakas yleisellä tasolla jäsentää museon kokoelmat osaksi hallinnassaan olevaa materiaa ja itsensä osaksi museon omistavaa yhteiskuntaa. Se, syntyykö hallinnan tunne, on oman keskustelunsa aihe enkä puutu siihen tässä kohdassa.

Systemaattisen keräilyn lisäksi Pearce mainitsee muistoesineiden keräämisen ja fetisistisen keräilyn (Pearce 1992, 81; ks. myös Kostet 2007, 142). Systemaattisen keräilyn sijoittaminen julkisen museolaitoksen toiminnan kuvaukseksi antaa helposti ymmärtää, että yksityinen keräilijä keskittyisi puolestaan kahteen muuhun hänen mainitsemaansa tapaan. Näin jaottelua tulkitsee esimerkiksi Juhani Kostet, joka jäsentää tekstissään muistoesineiden keräilyn liittyvän yksilön nostalgisiin muistoihin menneisyydestä ja sijoittaa fetisistisen keräilyn keräilyn kaukaiseen historiaan. Kostet viittaa Pearcen myös kriittisessä mielessä pohiessaan systemaattista keräilyä keräilijän (museon työntekijän) näkökulmana tai luokittelujärjestelmän mahdollista muuttumista tieteessä ta-

pahtuvien edistysten johdosta. (Kostet 2007, 142.) Hylkään siis Pearcen luokittelun omassa tarkastelussani, koska en sen avulla pääse pintaa syvemmälle tutkimuskysymysteni ratkaisemisessa. Luokittelu ei tunnu sopivan aineistoni jäsentelyyn.

Pearcen luokittelun sijaan otan esille ruotsalaisen etnologin Kjell Hansenin (2001, 167) käsitteen *kaksoisrepresentaatio*, jonka Solveig Sjöberg-Pietarinen on muotoillut tieteelliseksi käsitteeksi väitöskirjassaan *Museer ger mening. Friluftsmuseerna Klosterbacken och Amuri som representationer* (2004). Sjöberg-Pietarisen käsitteenmuodostuksen mukaan representaatioista ensimmäisellä viitataan museoitavan esineen tietosisältöön ja menneisyyteen eli kaikkeen siihen, mitä esineeseen on sitoutunut. Tämän voi ajatella vaikuttavan museointipäätökseen niin julkisessa kuin yksityisessäkin museokontekstissa. Museossa esine saa paikkansa kokoelmassa, suhteessa muihin esineisiin ja niiden sisältämiin, menneisyyteen viittaaviin tietoihin. Se, mitä yksittäiselle esineelle museossa tapahtuu, vaihtelee suuresti sen mukaan onko kyseessä yksityinen vai julkinen museo. Kun esineellä kuitenkin on paikkansa kokoelmassa, se saa toisen representaationsa esineistä (kokoelman osana) museokontekstissa tehtävänä valintana ja tulkintana. Myös tulkinnan keinot ja muodot vaihtelevat niitä tekevän museon mukaan.

Solveig Sjöberg-Pietarinen (2004) lisää Hansenin representaatioihin kolmannenkin ottaessaan esille asiakkaan roolin. Tämä representaatio aktualisoituu niissä museoissa, jotka ovat avoinna yleisölle ja viittaa siten konkreetilla tasolla enimmäkseen julkisen museolaitoksen toimintaan. Sen sijaan ajatus museoidusta esineestä jonkun menneisyyteen liittyvän asian tai ilmiön autenttisenä todisteena³⁷ on riippumaton museon omistajuudesta tai sen toiminnoista menneisyyden rakentamisessa. Niinpä museoesineet ja niiden muodostamat kokoelmat yhdistävät kaikkia museoiksi kutsuttavia tahoja.

Yksityisten museoiden tavat kerätä ja esittää menneisyyttä

Museolaki ja -asetus eivät koske yksityisiä museoita, jolleivät ne pyri ammattimaiseen toimintaan. Ensisijaisesti kyse on toiminnan rahoituksesta, johon lakitekstikin museon ammattimaisen toiminnan sitoo. Millaisia yksityiset museot sitten ovat, ja millaisia ovat niiden kokoelmien avulla syntyvät kuvat menneisyydestä? Toimivatko ne samalla tavalla kuin julkiset, ammatillisesti hoidetut museot, vai onko niillä käytössään toisenlaisia menneisyyden rakentamisen keinoja?

Keräsin väitöskirjaprosessini alkuvaiheissa vuonna 1996 tietoa yksityisiksi luokiteltavista museoista Suomessa lähestymällä kirjeitse maakuntamuseotutkijoita kaikissa Suomen maakuntamuseoissa. Sain heiltä vastauksia, jotka sisälsivät tietoa kunkin maakunnan alueella sijaitsevista yksityisistä museokokoelmista ja -rakennuksista. Täsmensin tiedonkeruuta yhden maakunnan – Keski-

³⁷ Ks. van Mensch 1992 sekä Pearce 1992, 24. Susan Pearce ottaa esille esineiden kyvyn kantaa menneisyyttä materiassaan, joka ominaisuus tekee niistä kiehtovia todistuskappaleita ja museoimisen arvoisia.

Suomen - osalta lähettämällä sen kaikkien paikallislehtien yleisönosastonpalstoille yhteydenottoopyynnön, joka oli tarkoitettu museonomistajille. Se oli yksinkertaisuudessaan tällainen:

OMISTATKO MUSEON?

Teen väitöskirjaa Jyväskylän yliopiston etnologian laitokselle yksityisomistuksessa olevista museoista ja kaipaan tietoja erityisesti keskisuomalaisista kotimuseoista. Kaikki yksityiset museot/kokoelmat kokoon ja ulkonäköön katsomatta kiinnostavat! Vastaamalla oheisiin kysymyksiin ja lähettämällä vastaukset allaolevaan osoitteeseen autat tutkimukseni edistymistä. Jos olet lisäksi kiinnostunut esittelemään museotasi, tulen mielelläni vierailemaan. Käsittelen kaikki saamani vastaukset luottamuksellisesti.

Museon tai kokoelman nimi:

Omistaja(t):

Osoite, yhteystiedot:

Millainen museo/kokoelma on (millaisia esineitä, montako)?

Milloin museo/kokoelma on perustettu? Kuka perusti?

Missä esineitä säilytetään? Millainen museorakennus on?

Miten esineet on järjestetty?

Pidetäänkö museota/kokoelmaa avoinna yleisölle? Jos, niin milloin?

Etukäteen kiittäen:

Elina Kiuru, Jyväskylän yliopisto/etnologian laitos, PL 35, 40351 Jyväskylä. Puh. (virka-aikana) 014 - 60 1235.

Keski-Suomen museon maakuntamuseotutkijan antamien tietojen ja yhteydenottoopyyntöjeni tuottamien vastausten kautta syntyy kuva maakunnasta 146 yksityisen museon tyyssijana. Museoista 80 on sellaisia, joista olen saanut tietooni muutakin kuin omistajien nimen ja yhteystiedot, joten käytännössä tässä esittämäni kuvaukset perustuvat tekemieni haastattelujen lisäksi niistä kirjeitse, puhelimitse ja Keski-Suomen museon maakuntamuseotutkijan kautta saamiini tietoihin. Maakunnan museot eivät eroa millään tavalla muissa maakunnissa sijaitsevista museoista, joten antamani esimerkit saattavat olla muualtakin kuin Keski-Suomesta. Valintani perustuvat sisällöllisiin tekijöihin.

Kuvailen aluksi sekä haastattelujen että yhteydenottoopyyntöjen kautta saamiini vastausten antamaa kuvaa yksityisten museoiden toiminnasta menneisyyden (re)konstruoimisessa. Erotan aineistotyypit tekstissä toisistaan sanallisesti. Annan myös esimerkkejä kuvailemalla kohteita sanallisesti ja esittämällä niistä valokuvia.

Yksityiset erikoismuseot

Kuten kirjoitin johdannossa, olen jaotellut aineistoni yksityiset museot yleis- ja erikoismuseoiksi, joista jälkimmäistä käytän yhteen esineryhmään – vaikkapa taiteeseen, autoihin tai muuhun menneisyyden ilmiöön – keskittyvistä museoista. Yhteen esinetyyppiin tai ilmiöön keskittyneitä, yksityisiä erikoismuseoita oli saamieni tietojen mukaan Keski-Suomen alueella 1990-luvun lopussa yhteensä neljätoista: kauppa-, metsuri-, sota-, kirja-, radio-, metsästysase-, ajokalu-, puhelin- ja radio-, auto-, harmoni- ja kameramuseo sekä kolme erilaista taidemuseota/-kokoelmaa. Eri puolilla Suomea tekemäni haastattelut kertovat yhdestä puhelinmuseosta, tutkimusmatkailun historiaan keskittyvästä Nanoq-museosta Pietarsaareissa, Helinä Rautavaaran museosta Espoossa, Rosa Liksomien neuvostolelukokoelmasta Lenin-museossa Tampereella ja Leo Torpan kamerakokoelmasta K.H. Renlundin museossa Kokkolassa. Osa mainituista museoista on selkeästi yksityisiä niin taloudellisten kuin omistajuuteen liittyvien kriteerienkin perusteella, osa taas julkisia tai yksityisen ja julkisen rajamaastoon sijoittuvia.

Erikoismuseoita voi kuvailla melko tarkasti museoiduiksi keräilijöiden kokoelmiksi, joissa keräilyn kohteena on (ollut) keräilijää ja museoijaa itseään kiinnostanut elämänalue tai ilmiö. Vain yksi erikoismuseo oli rakentunut museoijan itsensä tekemien esineiden ympärille, kun taiteen harrastaja oli perustanut museon omille töilleen. Erikoismuseot sijoittuvat Asko Mäkelän mukaan erilaisissa museoita kuvaavissa tilastoissa joko paikallismuseoiden tai kulttuurihistoriallisten museoiden kenttään, tai sitten ne kuvataan omana yksikkönään (Mäkelä 2010, 213).

Erikoismuseon käsite ei liity millään tavoin pelkästään yksityisten museoiden kenttään, vaan sitä käytetään yleisesti myös julkisen museolaitoksen sisällä kuvaamaan niitä museoita, jotka keskittyvät työstämään menneisyyskuvia yhdestä inhimilliseen elämään ja kulttuuriin liittyvästä ilmiöstä. Suomen museolaitoksen organisaatiokaaviosta (kuva 7 sivulla 45) voi havaita, että julkisten erikoismuseoiden status on useimmiten valtakunnallinen. (Kuva)taidemuseot eivät Suomen museoliiton organisaatiokaaviossa ole erikoismuseoita vaan oma museotyyppinsä. Valtakunnalliset erikoismuseot syntyivät 1970-luvulla alkaneen kehityksen tuloksena, kun valtioneuvoston toimesta alettiin luoda nykyisen museolaitoksen rakennetta Suomessa ja kun museot enenevässä määrin itse halusivat erikoistua toiminnassaan tiettyyn suuntaan. Sama ilmiö oli havaittavissa niin julkisessa kuin yksityisessäkin museokentässä. (Mäkelä 2010, 213–216.)

Oman aineistoni yhteen ilmiöön keskittyneet erikoismuseot kertovat kaikki tallennuksen kohteena olevasta ilmiöstä siihen liittyvien esineiden avulla. Esimerkiksi keskisuomalaisen kameramuseon omistaja kertoo museossa olevan

vanhoja kameroita vuosilta 1898-1997 n. 550 kappaletta Salamalaitteita, projektoreita, katselulaitteita objektiivveja, jalustoja, suurennuskoneita, kirjallisuutta ym. vanhaa valokuvausalan esineistöä”. (Kirje, ei päivätty.)

Ajokalumuseoon taas on vuosien varrella kerätty

pääasiassa yhden hevosen ajettavia, kunnossa olevia vanhoja ajopelejä mm. vaunut, kiesejä, rekiä ja työrattaita. Vanhimmat yli 100 vuotta, nuorin kärry 40-luvulta. Lisäksi valjaita, länkiä ym. varusteita. (Kirje, 16.10.1997.)

Museoimisen kohteena oleva ilmiö jäsennetään aikajanelle ja esitetään kronologisena kehityskaarena. Sama menneisyyden esittämisen tapa toistuu myös haastatteluissa:

Ja sit on vähän tommonen hieman idyllisempi on vuodelta 1889 Hämeenlinnan käsi-keskus, jota hoiti silloin ensimmäinen, silloinen ensimmäinen puhelunvälittäjä neiti Julia Drusin tässä. Ja tommosella 25 numeron rautajalkaisella pikkupöydällä lähdettiin täällä 1883 liikkeelle, että sitten kun pöytä täyty siinä vuosien kuluessa, niin sitten on tullu tommonen sadan numeron pöytä siihen rinnalle ja. Tää on vielä sitä aikaa, millon tätä multippelisysteemiä ei oltu keksitty, että piti olla sit kaks erillistä pöytää, ja niin lähellä, että pysty nuo johdot sitten yhistämään ristiin ja rastiin tossa. Mutta et sitten Helsingissä näkyy jo 1900-luvun taitteessa on siinä ollu sitten, Esplanadilla sijaitsevassa semmonen Grönqvistin kivi, kivikerrostalo, missä oli viidennessä kerroksessa oli toi puhelinkeskus silloin, ja se näytti tommoselta sitten. (Puhelin-museo, haastattelu x.x.1996.)

KUVA 9 Keräilijän erikoismuseota muistuttava kokoelma. Mikäli ei tuntisi kokoelman tarinaa, voisi ajatella että kyseessä on yksityinen museo. Kyseinen keräilijän kokoelma hajotettiin kuitenkin osiin, kun omistaja myi osan siitä ammatillisesti toimivalle museolle. Kuvan esineet olivat vuonna 1996 keräilijän kotona. Kuva: Elina Kiuru, 1996.

Yhteen esineryhmään ja sen lineaarisesti jäsentyvään kehitykseen keskittymisen lisäksi esimerkiksi käy ilmi toinenkin yksityisille erikoismuseoille varsin tyypillinen piirre: niiden omistajat tietävät museonsa kohteesta paljon. He ovat hankineet tietoa harrastuksensa kautta, tai keräily on alkanut kiinnostaa, koska he ovat vaikkapa työnsä kautta tunteneet läheisesti aiheen. Puhelinmuseon omistaja kertoo keräilynsä alusta seuraavasti:

Lähti tommosesta LM Ericssonin seinäpuhelinl koneesta, joka näkyy tossa oikealla ihan ensimmäisenä (haastattelu tehty museotilassa, ES). Ja se oli meidän tuttavaperheellä oli niinku lasten leikkikaluna sitten lastenhuoneessa, eli semmosella sit soiteltiin siellä kun käytiin kylässä. Ja sit herätti aina suunnatonta närää sen jälkeen, et miks ei meillä oo kotona tommosta. Sitten tota opiskeluaikana täällä X:ssa (paikkakunta poistettu, ES) niin, osto- ja myyntiliikkeessä sitten, löyty tommonen puhelin, mikä on ja se piti sit sieltä saada. Ja se oli hirveen kallis siihen aikaan, vuonna -77 se makso 550. Ja tuli ensimmäinen kesätyöpalkka, niin mä sain kai kuukaudessa 600 markkaa palkkaa, et se oli niinku tosi, tosi kallis ja tota. (Haastattelu 1.)

Modernissa keräilyharrastuksessa keskittyminen yhteen esineryhmään tai ilmiöön on varsin tyypillistä. Esineen tai asian "historian" selvittäminen ja kertominen esineiden avulla auttavat keräilijää jäsentämään aikaa sekä hallitsemaan jotakin kohtaa häntä ympäröivässä esinekaoksessa. Voidaan puhua elämänhallinnan yrityksestä. (Ks. Kiuru 1995.) Erikoismuseoiden kentässä ajatus yksityisyydestä on ehkä helpommin ymmärrettävä kuin yleismuseoissa nimenomaan keräily-yhteyden vuoksi. Yleismuseoita ei yhtä yksiselitteisesti käsitetä keräilijöiden harrastuksen tuotoksiksi, vaikka ne voidaan sellaisiksi tulkitakin.

Erikoismuseot voivat rakentua minkä tahansa ilmiön ympärille. Suomessa on runsain määrin muun muassa moottoriajoneuvoihin keskittyneitä yksityisiä museoita, joiden toiminta on joskus varsin laajaa ja tunnettuakin. Toisaalta erikoismuseot voivat olla pieniä ja luonteeltaan privaatteja kokoelmia. Erityisintä niissä on kokoelmien nimittäminen museoksi – mitä lisäarvoa se tuo kokoelmalle?

Yksityiset yleismuseot

Suurin osa yhteydenottopyyntöni vastauksista sisälsi tietoja yksityisistä yleismuseoista. Kaikkiaan yhteydenottoja oli 80, ja niistä 66 oli luonteeltaan yleismuseoita. Näiden museoiden kokoelmat muodostuvat monentyyppisistä ja eriklaisista esineistä. Kirjeiden ja puhelinsoittojen kautta saamieni tietojen perusteella yleismuseoiden kuvaavin piirre on se, että ne sijaitsevat muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta maaseudulla, useimmiten maatilojen ulkorakennuksissa. 66 yleismuseosta vähintään 58³⁸ sijaitsee maatilan pää- tai ulkorakennuk-

³⁸ Yhteydenottopyyntöni kysymykset ovat ohjanneet vastaamista siten, että museon sijaintitietoja on kerrottu minulle runsaasti. Ne museot, joista tietoja ei ole käytettävissäni, saattavat olla maakuntamuseotutkijan minulle ilmoittamia tietoja, tai sitten omistaja ei ole jostain syystä halunnut kertoa tietoja museonsa ja kokoelmansa sijainnista kovin tarkasti.

nessa tai kesäasunnolla³⁹. Erityisesti aitta museon sijoituspaikkana mainitaan 36 kertaa, ja muutamissa tapauksissa museona toimii koko asumaton maatalo rakennuksineen.

Yleismuseoiden kokoelmien esinemäärä vaihtelee muutamista kymmenistä pariin tuhanteen. Esineet ovat ainakin pääsääntöisesti omalta tilalta talletettuja, käytöstä poistettuja esineitä, jotka sellaisina viittaavat vanhoihin työtapoihin ja jo ohitettuun elämänmuotoon:

Ne on omia. (Puhelinkeskustelu 1998.)

Yks kahvipaketti ol mänössä kaatopaikale ni siitä kuormasta minä sen nappasin. (Puhelinkeskustelu syksyllä 1997.)

Esineet "löydetty" vasta 1960 luvulla rakennusten vinttilöiltä. (Kirje, ei päivätty.)

3. - - Esineitä museossani on n. 120. Perustin sen kahteen pieneen tyhjiksi jääneisiin eloaittoihin. 4. Esineet ovat kaikki tästä kotitalosta. 5. 1989 lokakuussa. Itse perustin. Olin jo aikaisemmin säästellyt joitakin esineitä tätä varten, mutta nyt vasta eloaitat jäivät tyhjiksi, kun lopetimme karjanpidon ja maanviljelyksen tehtyämme valtion tarjoaman viljelemättömyyssopimuksen. 6. Museorakennuksena on kaksi pientä hirsiaittaa, jotka ovat Museoviraston mielestä edustavia ja merkitty Suomen rakennuskulttuurin yleisluetteloon. (Kirje, ei päivätty.)

X.X. (omistajan isä, ES) tallenteli vanhaa ja alkoi keräillä aittaan 1950 luvulla. (Kirje, 8.11.1997.)

KUVA 10 Vanhoja, käytöstä poistettuja esineitä yksityisessä, maatalon ulkorakennuksessa sijaitsevassa museossa. Kuva: Elina Kiuru, 1996.

³⁹ Kesäasunnot ovat sekä varsinaisia kesämökkejä että suvun vanhoja maatiloja, joita käytetään loma-asuntoina. En erottele niitä tekstissä, koska olennaista on asumisen vuodenaikavaihtelu.

Esineet eivät välttämättä ole ”perintöesineitä” siinä merkityksessä, että ne olisi erityisesti haluttu testamentata seuraavalle sukupolvelle. Monessa tapauksessa esineet ovat joutuneet museon perustajan omistukseen talon ja tilan myötä; ne on löydetty rakennusten nurkista hyljättyinä. Tällöin ei ole kyseessä tavanomainen esineellinen perintösuhde, jonka tarkoitus on sitoa perinnön saaja menneisyyteen ja korostaa verisukulaisuuden merkitystä yleisten historiallisten kausaliteettien joukossa (perintösuhteesta ks. Stewart 1984, 137). Pikemminkin kyseessä on käänteinen perintösuhde, kun vahingossa omistukseen päätyneistä esineistä on tullut ulkoisten vaikutteiden kuten kotiseutuliikkeen tai antiikki-markkinoiden vuoksi ihmisille itselleen tärkeitä todisteita oman suvun ja tilan menneisyydestä. Tietoisuus kulttuuriperinnön merkityksestä on saanut ihmiset arvostamaan omaa esineellistä perintöään.

Museon perustajille omat juuret ovat tärkeä ja säilyttämisen arvoinen asia, mutta asian tärkeyttä perustellaan usein viittaamalla ulkoisiin, objektiiviselta vaikuttaviin faktoihin, vaikkapa esineiden tai talon ikään, samoin kuin edellisissä esimerkeissä esille tulleeseen viralliseen auktoriteettiin eli Museovirastoon. Kansallismuseon esinekerääjien toiminta vaikutti ihmisten elämään konkreetilla tavalla:

Haastattelija (jatkossa K): Mistähän nää esineet on tänne (museoon, ES) tuotu, onko teillä tietoo?

Haastateltava (jatkossa V): Voi vitsi, mä sanon niinku äiti sanoi eilen jossain kohassa, että ne on aina ollu täällä (nauraa).

K: Aha. Eli ne on tän talon esineitä?

V: Ne on tän talon esineitä kaikki, juu. Elikä sen, siis tää on meidän suvulla ollu vuodesta 1559, vai kaheksan. Niin tota, siinä vuosien myötä on tänne kerätty, että. Niitä ei oo mistään, siis me ei oo niitä mistään kerätty, vaan ne on meidän omaa, talon käyttötavaraa.

K: Ja teidän äitinne on nää sitten tänne, tänne tuonut tähän tilaan?

V: Niin on, tähän nyt aittaan, kun niitä on ollu joka paikka pullollaan. Ja sit osa, jotain hän sieltä, Kansallismuseokin kävi jossain vaiheessa ja vei jotain täältä.

K: Aijaa. Onks teillä tietoo, onko he lähettäny sieltä mitään tarkempaa tietoa, että mihin ne on sinne?

V: En mä muista enää, se on nimittäin ollu, oisko 50-luvulla. Mä olin niin pieni, että mä en muista oikeen siitä enää. Muistan, kun isä sano, että viekää mitä viette, mutta älkää minua viekö. Vaikka muuten on jouten. (Haastattelu 6.)

On vaikea tulkita sanavalintojen taustalla vaikuttavia tunteita. ”Viedä” kuulostaa negatiiviselta verbiltä, kun sitä käyttää viemisen kohde, mutta toisaalta sanaa käyttää tilan nuorempi sukupolvi, jolle suhde oman tilan esineisiin on erilainen kuin vanhemmilla, jotka ovat kokeneet tilanteen omakohtaisesti ja kenties aivan toisella tavalla. Keskustelu on jatkoa edellisenä päivänä tehdyille haastattelulle, jossa haastatellun henkilön äiti kuvaili yksityisen museon perustamisen aikaa ja perustamisperiaatteita. Esimerkistä voi päätellä, että talon ikä on sen omistajille tärkeä asia. Aineistossani se on vanhin saman suvun hallussa

säilynyt tila. Yleisimmin aineistoissani kuvaillut esineet ja rakennukset ovat peräisin aikajaksolta 1700-luvun lopusta 1900-luvun puoliväliin. Aikajana vastaa Matti Räsänen artikkelissaan *Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna* (1989, 10–11) esille nostamaa suomalaisen yhteiskunnan suhdetta menneisyyteen ja sen merkitystä kansallisen itseymmärryksen välineenä. Räsänen vertaa Kari Immosen vuonna 1988 suomalaista historiografiaa käsittelevässä tekstissään esittämiä kansallisen menneisyytemme vaiheita kansankulttuuritutkimuksessa esitettyihin tulkintoihin menneestä ja toteaa, että vaikka jälkimmäiseen liittyvät tulkinnat eroavat joissain kohdin edellisistä, yhteistä tarkasteluille on itseymmärryksen etsiminen.

KUVA 11 Yksityisen yleismuseon omistajan minulle osoittama vuosiluku piharakennuksen seinässä. Huomion kiinnittäminen erityisesti vuosilukuun kertoo sen merkityksestä omistajalle. Kuva: Elina Kiuru, 1998.

Omaan aineistooni suhteutettuna olennaista tulkinnoissa on kansallisen identiteetin käsite, jonka etsiminen kärjistyi Räsänen mukaan 1960-luvulla⁴⁰, kun heräsi huoli kansankulttuurin häviämisestä uudenaikaistumisen ja tietoteknisien uudistusten myötä (Räsänen 1989, 11). Koettu katkos perinteen jatkumisessa on kääntänyt katseet ”vanhaan hyvään aikaan”, eikä uudistuksia ole pidetty tallentamisen arvoisina kenties siksi, että ne eivät eroa museon perustajien ja omistajien elämäkokemuksista. Katkosta menneeseen ei niiden osalta ole olemassa, jolloin ne mielletään tallennuksen osalta ehkä osaksi nykyistä. Nykyi-

⁴⁰ Huolen aihe oli toki esitetty jo aiemmin eri yhteyksissä, mutta se kärjistyi erityisesti toisen maailmansodan jälkeisessä tilanteessa kaupungistumisen ja muiden samansuuntaisten yhteiskunnallisten muutosprosessien myötä.

syys taas on yksityisen museon kentässä osa museoijan itsensä nykyisyyttä, osa hänen henkilökohtaista muistiaan, eikä sitä ole tarvetta museoida:

- - mun mielestä museo on niinku sellainen, sellainen paikka, mihin sä voit mennä kattomaan tavallaan niinku esineitä, jotka suurelta osalta on semmosta vanhempaa, eri aikakaudelta kertovaa esineistöä, mitä sä itte ehkä olet. Tai sitten ihan sellaisia, mitkä on just lapsuusajalta, mitä sä muistat, niin sä voit mennä katsomaan niitä sinne. Et mun mielestä museo on semmoinen, mikä antaa sulle tavallaan niinku tietoa semmoisesta, mitä on ollu ennen ja kuinka ennen on tultu toimeen tai eletty tai tehty jotain. (Haastattelu 1.)

Voisi melkein tehdä sen päätelmän, että ne esineet, jotka ovat vanhempia kuin museoija itse ja hänen kantamansa muistitieto, mielletään enemmän museoimisen arvoisiksi kuin ne, jotka viittaavat museoijan itsensä muistamaan aikaan. Ajatusta tukee sekin, että vaikka museoijia kiinnostaa koko ilmiön elinkaari, esineistä tulee heille sitä arvokkaampia ja merkityksellisempiä, mitä pidemmälle aikaan sukeltaan. Monissa minulle tulleissa yhteydenotoissa mainitaan ne yksityiseen museoon talletetut vanhat esineet tai museorakennukset, jotka ovat erityisen iäkkäitä⁴¹:

Tilan omia esineitä 1700 luvulta alkaen noin 400 esinettä (ei jaksa luetella). (Kirje, ei päivätty.)

Meillä on vuonna 1783 rakennettu aitta joka on alkujaan ollut tuohikattoinen. Tähän aittaan on kerätty vanhoja maatilan käyttöesineitä. (Kirje, 23.10.1997.)

Talo, jonka omistamme, on vanha sukutila vuodesta 1795. (Tilan nimi poistettu, ES) on tilan nimi. Vanhoja esineitä lienee 200-300 ja ne on kaikki tämän talon peruja. (Kirje, 10.10.1997.)

Kokoelma käsittää varsin sekalaisen valikoiman käyttöesineitä 1800-1960 väliseltä ajalta. (Kirje, 14.11.1997.)

Museo on maatilan entinen päärakennus ja 2 aittaa. Rakennukset ovat 1800-luvulta, päärakennus 1860. Esineet on kerätty talon vintiltä, ulkorakennuksista y.m. Kaikki ovat talon tarve-esineitä ja kaikki ovat niille kuuluvilla paikoillaan, ikäänkuin talossa asuttaisiin edelleen. (Kirje, ei päivätty.)

Museot toimivat siten paitsi menneisyyden, myös yhteisöllisen muistin rakentamisen keinoina yksityisessä kentässä. Menneisyys rakentuu esimerkkitapauksissa suhteessa mitattavissa olevaan kronologiseen aikaan samoin kuin paikkaan. Yhteisöllinen muisti voi museokokoelman luonteesta riippuen viitata konkreetilla tasolla joko yleisempään yhteisölliseen muistiin (paikallisyhteisön, maakunnan tai jopa kansallinen "muisti", jolla viitataan yhteisesti jaettuun kokemukseen, tapahtumiin tms.) tai museoijan itsensä lähiyhteisöön: sukuun, perheeseen, kylään. Useimmiten kyseessä on oman suvun ja tilan tarina, jota halutaan kertoa. Esimerkeissä mainitut museot on perustettu, rakennettu ja tallennettu 'in situ'. Niiden tarkoitus on esittää millainen maatila, kotitila, paikka, ilmiö on ollut *ennen*. Esineet ovat osa maatilaa, joka puolestaan on osa museota.

⁴¹ "Erityisen iäkäs" viittaa tässä yhteydessä yksittäisen museon kontekstiin eli mainitun esineen ikään suhteessa muihin kyseisen museon esineisiin tai rakennuksiin.

Merkityksellistä käsitteessä *ennen* on se, mihin se sijoittuu ja missä *ennen* loppuu ja *nyt* alkaa.

Haastattelujen ja kirjeiden kautta avautuvat yksityisiin museoihin tallennetut kuvat menneisyydestä ovat samankaltaisia. Haastattelemistani museonomistajistakin valtaosa oli perustanut museonsa koti- tai sukutilalta löytyneiden esineiden säilymiseksi seuraaville sukupolville. Mukaan on saattanut joutua muutamia naapureiden tai tuttavien museoon lahjoittamia esineitä, ja muutama museoija on perustanut museonsa tyystin muualta hankkimiansa esineiden varaan. Kokoelmia tarkastelemalla museoita ei kuitenkaan voi erottaa toisistaan, vaan niiden sisällöt ovat samankaltaisia. Herää kysymys siitä olisiko jossain olemassa museon ideaalimalli, jota kaikki aineistoni yksityiset museot tavalla tai toisella toistavat, vai olenko luonut ideaalimallin aineistoa tulkitessani.

KUVA 12 Erikoinen esimerkki uudehkojen ja vanhojen esineiden yhteiselosta yksityisessä museossa. Kuva, varsinkin kun sen rinnastaa vastaavanlaisissa yksityisissä museoissa otettuihin valokuviiin, herättää kysymyksen muovihevosten merkityksestä omistajalle. Kuva: Saara Laukkanen, 2007.

Annan kaksi esimerkkiä yleismuseoiksi luokittelemistani yksityisistä museoista. Molemmat niistä perustuvat tekemiini haastatteluihin ja kuvastavat kentän laajaa kirjoa. Ensimmäinen esimerkkinä on 1800–1900-lukujen taitteessa valmistunut entinen metsänvartijan mökki. Paikassa on asunut tilapäisesti torpanväen lisäksi metsätyömiehiä. Mäkiseen maisemaan ei juuri kannattanut isoja peltoja raivata, sillä maaperä on kivistä ja huonomultaista. Siksi metsäomistuksilla oli aiemmin suuri merkitys tilalle. Tilalla nykyisin sijaitsevassa museossa on paljon

metsätyökaluja ja "miesten töihin" liittyviä esineitä, vaikka toki "naisten töitäkin" kuvaavia esineitä löytyy kokoelmasta (sitaateissa olevat käsitteet suoria lainauksia haastatteluista, ES). Kenttätyöpäiväkirjaani kirjaamissani kokemuksissa mielikuvani museosta ovat kuitenkin erityisesti "miesten töihin" liittyviä: museosta on jäänyt mieleeni ennen kaikkea sen metsään, metsästyksen ja karuun elämään liittyvä vivahde. Omistajan mukaan noin 90 % museon esineistä on peräisin tilalta, sillä

Mulle tulj jo kymmenvuotijaana halu säilyttää näetä, minä jopa piilottelin niitä, nyt ne o ollu tarpeen. - - Sanotaan näe, jos sata vuotta asuu missä ni rojuva kertyy jos ei hävitä. Äet sano et ei se ruokoo vaaji jos tallessa piteä. (Haastattelu 7, muistiinpanot Kenttätyöpäiväkirja, ES 2009.)

Luultavasti miehinen painotus on osittain haastattelutilanteeseen liittyvä, kokemuksellinen vivahde. Museon omistajan sukupuoli korostaa sitä, samoin hänen omat mielenkiintonsa kohteet museossa. Mikäli museota olisi esitellyt joku toinen, painotus olisi voinut olla erilainen, ja koko museosta olisi syntynyt toisenlainen mielikuva. Valokuvuihin on tallentunut "miesten töiden" lisäksi tekstiilejä ja muuta omistajan itsensä "naisten töihin" liittyvää.

KUVA 13 "Miesten töihin" viittaavia esineitä entisen metsätorpan museokokoelmassa. Kuva: Elina Kiuru, 1997.

Esineitä museossa on noin tuhat, ja ne on sijoitettu viiteen eri rakennukseen tilan pihapiirissä ja sen ulkopuolellakin. Itse asuinrakennus näyttää pieneltä ja vaatimattomalta, eivätkä piharakennukset anna yhtään suurempaa vaikutelmaa.

Paikalla on ollut samankaltaisia mökkejä aiemminkin, ja yhteensä tilalta on purettu kymmenkunta rakennusta uusien tieltä. Kaikkein *alkuperäisimmistä* eli vanhimmaksi tiedetystä rakennuksesta – savutorpasta 1700-luvulta – on jäljellä enää ovi. Ulkorakennuksissa on metsätyökalujen lisäksi kalastukseen, metsästykseseen, maatalouteen sekä muihin ulkotöihin liittyviä esineitä.

KUVA 14 Torpparimuseon "naisellinen" puoli? Kuva: Elina Kiuru, 1997.

Museon omistaja erottaa puheessaan käsin tehdyt esineet tehdastekoisista ja osoittaa arvostavansa ensiksi mainittuja enemmän. Ylipäänsä hän kaipaa nykypäivään "enemmän tekemistä ja vähemmän olemista". Museon vieraskirjan alkulehdille hän on kirjoittanut mietelauseeksi seuraavaa:

Vanhat esineet on muisto menneiltä ajoilta, muisto kunniakkaasta menneisyydestä. Tulevat suku polvet pitäkää perinteistä kiinni. (Haastattelu 7, muistiinpanot Kenttätöypäiväkirja ES, 2009.)

Menneisyyden kaipuu kohdistuu haastateltavan puheissa funktionaalisuuteen. Tokaisut "kaikella ol tarkotuksensa" tai "entinen aika ol parempi ku sai liikuntaa ku elämä ol kovaa" kertovat nostalgisesta ja värittyneestä kaipuusta yksinkertaiseen ja parempaan elämäntapaan, jonka haastateltava luokittelee menneeksi ja kadonneeksi. Kaipuu synnyttää huolen menneisyyden säilymisestä tiedollisella ja esineellisellä tasolla. Säilyttämällä esineitä omassa museossaan

hän museoi ennen kaikkea sitä menneisyyttä, jonka kokee omakseen: oman sukunsa ja elämäntapansa, paikkansa elämää ”ennen vanhaan”. Pitämällä museoita avoimena kesäaikaan ja esittelemällä sitä nuoremmille sukupolville omistaja erottaa itsensä ”nykyajan ihmisistä”. Esineet toimivat konkreettisina siltoina siihen ajanjaksoon, johon hän tuntee kuuluvansa ja jossa elää nykyisyyden keskellä.

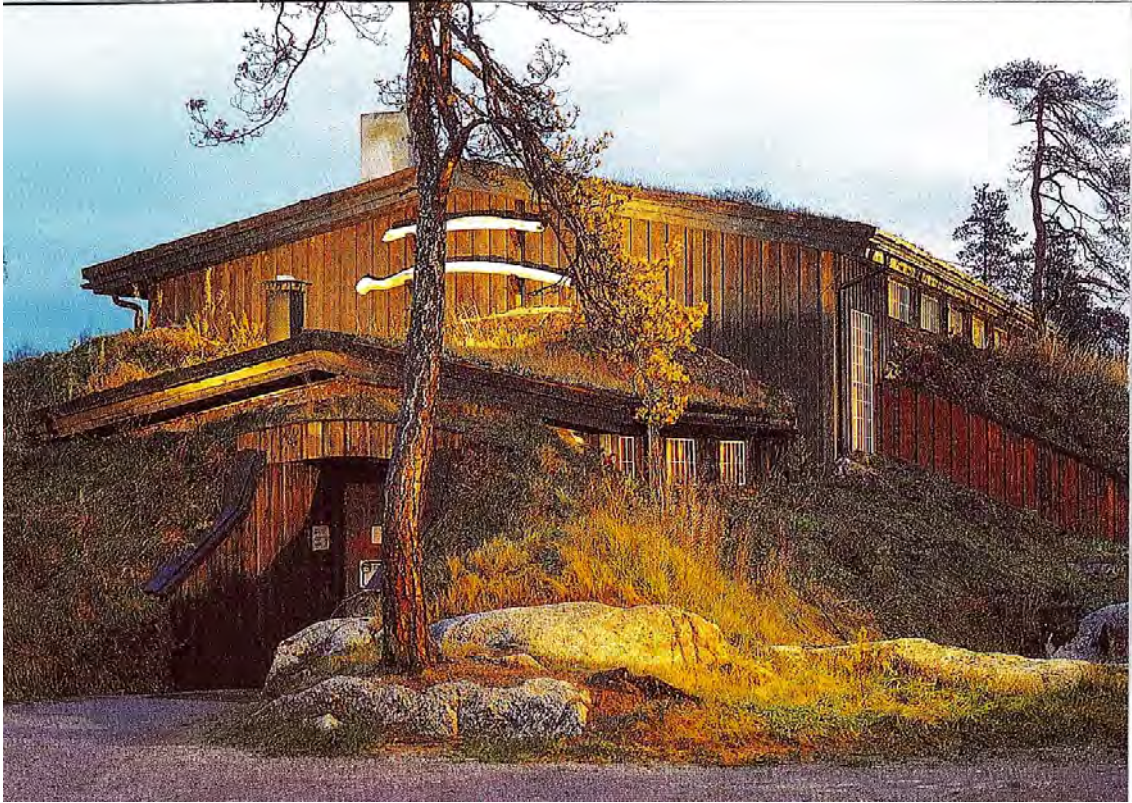
Toinen esimerkkini kertoo museon perustajalle tärkeän ilmiön säilyttämisestä. Pietarsaassa palopäällikkönä toiminut Pentti Kronqvist kiinnostui arktisista alueista ja niihin suuntautuvasta tutkimusmatkailusta omien kokemustensa kautta. Hän osallistui vuonna 1971 ensimmäisen kerran retkelle Grönlantiin, ja on sen jälkeen retkeillyt siellä ja muualla useasti. Harrastuksensa myötä häntä alkoi kiinnostaa myös arktisten kansojen elämän ja siihen kohdistuvan tutkimusmatkailun dokumentointi ja tallentaminen:

Se on ollu mielenkiintosta elämätä, ja kirjoitin sen takia tuommonen kuvateos Thulen eskimot, se on maailman pohjosin alue tai kunta, ja (epäselvää) on maailman pohjoisin kylä nykyään. Siellä elää noin 60 Thulen eskimoa, metsästää mursuja, valaita, hyljeitä ja jääkarhuja. Ja ja. Ja sit mää oon ostanu ja keränny ja saanu lahjoja niistä, ja ja. Voi sanoa vielä silloin kun mä kävin, mä kävin -93 viimeks Pohjois-Grönlannissa ja kiersin ja ostin siellä esineitä tätä museo varten. Mutta ennen sitä ei ollu, ei ollu tuota tätä suunnitelmaa, että hankkii museon. Mulla oli näitä esineitä, mulla oli tossa, ja ne oli näyttelyssä ympäri Suomee ja kuvia, valokuvia mitä mä oon kuvannu Thulen eskimo. Ja myöskin esineet, mitä ne on käyttäny, ja sit mää oon filmannu tv:tä varten, Ruotsin tv, ja osa näistä filmeistä on kiertäny ympäri maailmaa, myöskin tämä dokumentti, kun hiihdettiin yli Grönlannin. (Haastattelu 3.)

Museon perustamisen idea heräsi, kun Kronqvist jutteli museoalalla toimivan ystävänsä kanssa. Hän perusti Nanoq-seuran syksyllä 1987, jotta se voisi kerätä rahaa perustettavaa museota varten:

Mä olin ensimmäinen puheenjohtaja, varapuheenjohtaja oli XX (nimi poistettu, ES), XX:n (yrityksen nimi poistettu, ES) ympäristöpäällikkö ja tällasta. Kun meillä oli johdokunta, oli tarkoitus sit ne kerää rahaa. Katotaan jos se saa 300 000, rahaa. Tää raha aiheutti sitten, me alotetaan sitten ens, seuraavana keväänä -88. Ensimmäinen sponsori oli Pietarsaaren kaupunki. - - Ne jätti tähän meidän esittelyyn vaan viis minuuttia, kesti noin kolme viikkoa, tuli tieto että me saadaan 100 000. - - No sit, me otti yhteys tämän X-pankki (pankkiryhmittymä poistettu, ES), se oli iso tämä aluepankki täällä. Varajohtaja siellä oli XX (nimi poistettu, ES) ja kävin hänen luonaan sitten, ja hän sanoi että tää on mielenkiintoinen projekti, että tuota, kyllä ne tukee tätä. Ja sitten hän kysyi että paljonko. (Haastattelu 3.)

Aluksi sponsorit olivat varovaisempia, mutta projektin edettyä rahan hankkimisesta tuli helpompaa. Kronqvistin persoonalla oli luultavasti suuri merkitys rahoituksen myöntämisessä. Museon kokoelmat puolestaan alkoivat karttua, kun museo avattiin, ja aiheesta kiinnostuneet kuuluivat siitä. Kronqvistin mukaan monet ajattelivat hänen laillaan, että esineet museossa puhuvat asiansa puolesta ja kertovat heidän tärkeäksi kokemastaan ilmiöstä muille. Museosta tuli vaikuttava.

KUVA 15 Nanoq-museo Pietarsaassa. Kuva: Pertti Puranen.

Kronqvistin persoonan vaikutus museon aikaansaamisessa oli olennainen tekijä. Hänen tapansa esittää asia antaa ymmärtää, että hän itse oli aloitteen tekijä museon syntyyn liittyneissä vaiheissa, eikä asiaa käy kiistäminen: vähintään hänen itsensä näkökulmasta asia oli niin. Erityisesti hänen oman kertomuksensa vuoksi museo edustaa työssäni yksityistä menneisyyden tallentamiseen ja (re)konstruointiin keskittyvää pyrkimystä: museon idea sen materiaalisen olomuodon taustalla on yksityinen.

Valitsemani esimerkit kuvaavat tutkimuskohteeni moninaisuutta. Olen valinnut ne kuvatakseni yksityisiä tapoja valita, tallentaa ja kuvata kuvia menneisyydestä. Seuraavaksi tarkastelen menneisyyskuvien rakentamiseen liittyviä mentaalisia prosesseja, jotka heijastuvat toimintaan käytännön tasolla. Näkökulmani on museon omistajan tai työntekijän näkökulma. Sellaisena se korostaa aktiivista toimintaa – asiakkaan näkökulma joko passiivisena menneisyyskuvan vastaanottajana tai aktiivisena omien tulkintojen tekijänä vaatisi aivan toisenlaisen tutkimusasetelman.

Esineiden luokittelu osana menneisyyskuvan rakentamista

Luokittelun perusteet ja käytännöt julkisissa museoissa

Julkinen museolaitos kerää esineitä suunnitellusti. Tallennussuunnitelmista ja kokoelmapoliittisista ohjelmista on alkanut tulla yleisiä viimeisten vuosikymmenten aikana. Yleistymisen myötä vakiintuneet käytänteet on saatettu kirjallisiksi dokumenteiksi museolaitosten toiminnasta. Kuten Keski-Suomen museon esimerkki osoittaa, museoiden jo olemassa olevat kokoelmat ohjailevat kokoelmatyötä toisin kuin museolaitoksen alkuvaiheissa, jolloin kokoelmien keruuperiaatteita vasta luotiin. Museot eivät voi aloittaa uudelleen tyhjältä pöydältä, vaikkakin toki dokumentoivat nykyisyyteen liittyviä esineitä mahdollisuuksiensa mukaan (vrt. esimerkiksi ruotsalaisten museoiden sandok-hanke).

Susan M. Pearcen käsite *systemaattinen keräily*⁴² (Pearce 1992, 81) sopii kuvaamaan *julkisten museoiden* tapaa esittää menneisyys siinä mielessä, että keräily ohjaa suunnitelma, abstrakti ajatusmalli siitä millainen menneisyys on ollut ja mitä siitä museossa esineiden avulla esitetään. Suunnitelma on monitasoinen, sillä se ottaa huomioon jo tehdyn keräystyön ja sen tulokset. Kuva menneisyydestä rakentuu siis paitsi suhteessa ympäröivän yhteisön menneisyyteen, myös suhteessa museon itsensä menneisyyteen. Systemaattinen keräily perustuu kategorisointiin, joka puolestaan perustuu kieleen ja sen sanoihin. Ammatillisesti toimivassa julkisessa museossa jokainen kokoelmiin tallennettu esine saa tallennusprosessin yhteydessä nimen ja asiasanoja, jotka viittaavat sen alkuperään, valmistajaan, käyttäjään, kulttuuriseen viitekehykseen ja muuhun vastaavaan esineen biografiaan liittyvään kontekstiin. Esine ajoitetaan ja sijoitetaan suhteessa menneeseen ja nykyisyyteen eli museon kokoelmiin. (Kinanen 2007, 181.)

Museoteoreettisissa teksteissä viitataan luokittelun yhteydessä usein Michel Foucault'n esittämiin kysymyksiin luokittelun luonteesta. Foucault pohdii kirjassaan *The Order of Things. An Archaeology of Human Sciences* (1970, xix) muun muassa luokittelun pätevyyttä samoin kuin sen taustalla olevia identiteetti-, samankaltaisuus- ja analogiarakennelmia. Samalla hän liittyy luokittelun konkreettisiin tarpeisiin eritellä, analysoida ja lokeroida sisältöjä. Kyseessä on pitkäkestoinen prosessi, jolle on muotoutunut ajan kuluessa omat käytänteensä.

Esineiden luokittelu perustuu *asiasanoihin* ja yleiseen kulttuurin luokitteluun. Luokittelu perustuu yhteisiin sopimuksiin kielen ja sen sanojen merkityksestä. YSA eli yleinen suomalainen asiasanasto (YSA [online]) perustuu amerikkalaisten antropologien New Havenissa, Connecticutissa kehittämään Outline of Cultural Materials -luokitukseen (Outline of Cultural Materials [online]), jonka ensimmäinen versio julkaistiin vuonna 1983. Suomessa otettiin vuonna 1996 käyttöön Museoviraston julkaisema, vuoden 1987 viidenteen, uudistettuun painokseen kyseisestä julkaisusta perustunut *Kulttuurihistoriallisen aineiston luo-*

⁴² Tässä irrotettuna Pearcen alkuperäisestä keräilyn tapoja luokittelevasta kontekstista, jonka hyökkäsin aiemmin tekstissäni tarkoituksiini sopimattomana.

kitus, joka oli käytössä aina vuoteen 2006 saakka. Silloin julkaistiin yhdessä Yalen yliopiston kanssa työstetty toinen, uudistettu versio luokituksista.

Luokittelu on periaatteiltaan jatkuvaa ja päättämätöntä työtä, koska sen kohteena oleva inhimillinen kulttuuri käsitetään nykyisin jatkuvasti muuttuvaksi prosessiksi. Pitäisikö menneisyyteen sijoittuvien esineiden luokittelussa käyttää ajalle tyypillisiä käsitteitä, vai jäsenytyvätkö esineet luokiksi tästä päivästä käsin? Muuttuuko luokittelu kielen muuttuessa? (Ks. Kay 1997, 62–63.) Käytännössä asiansanojen käyttö on aina riippuvaista niiden käyttäjästä eli siitä museotyöntekijästä, joka esineitä luetteloi. Sama riippuvuussuhde koskee tietysti kaikkea inhimillistä, kielen avulla tapahtuvaa vuorovaikutusta. Esineiden merkitykset määrittävät luokitusten kautta, ja eri konteksteissa – esimerkiksi eri museoissa – esine luokiteltaisiin eri tavoin (Hooper-Greenhill 1992, 6–7).

Keski-Suomen museon työntekijät pohtivat luetteloinnin ongelmaa keskustellessani heidän kanssaan museotyöstä ja esittivät ratkaisuksi sen, että esineen tallennus- ja luettelointityössä otettaisiin huomioon niin esineen yksilölliset kuin kulttuurisetkin sidokset ja merkitykset. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että esineluetteloinnin yhteydessä esineen tietoihin kirjataan mahdollisimman tarkasti kaikki se, mitä esineestä tallennushetkellä tiedetään, ja että tietoja täydennetään tieteellisen tutkimuksen kautta saavutetulla tiedolla. Jälkimmäinen määrittäytyy museon kontekstissa yhteisölliseksi, kulttuuriseksi tiedoksi esineestä.

Julkisten museoiden kokoelmat karttuvat jatkuvasti. Esineiden määrän kasvu pakottaa museot tarkastelemaan kokoelmiaan ja niiden esineitä kriittisesti sekä kehittämään uusia tapoja luokitella jo kerättyjä esineitä. Tavoitteena on hallita kokoelmia ja esittää niiden avulla mahdollisimman kattava kuva tallennuksen kohteena olevasta menneisyyden osa-alueesta. Koska keräilyn systemaattisuus ja suunnitelmallisuus on kehittynyt ajan myötä, ovat kriittisen tarkastelun kohteena usein museon toiminnan alkuvaiheisiin liittyvät kokoelmat. Tällä hetkellä aineistoni museoista ainakin Työväenmuseo Werstas ja Helinä Rautavaaran museo hyödyntävät tässä työssä Tampereen museoissa vuonna 1994 kehitettyä esineiden arvoluokitusjärjestelmää, jota museoamanuenssit Ritva Palo-oja ja Leena Willberg esittelivät vuonna 2000 ilmestyneessä artikkelikoelmassa *Näkökulmia museoon ja museologiaan*.

Palo-ojan ja Willbergin mukaan (2000, 72–73) luokitus perustuu ajatuksen museoesineiden eriarvoisuudesta. Arvolla tarkoitetaan tässä tapauksessa niin sanottua museoarvoa, jolla on kriteerinsä:

1. kansallisesti ja kansainvälisesti korvaamaton ainutkertaisuus
2. tieteellinen, historiallinen, tyyli- ja taidehistoriallinen edustavuus
3. alueellinen kattavuus
4. yhteiskunnallinen sitoutuneisuus
5. museo-objektin vaiheiden tuntemus
6. tekniset ja valmistustekniset näkökohdat
7. valmistajatiedot
8. kunto

Kriteerien avulla esineet jaetaan viiteen eri arvoluokkaan:

I kokoelman oleellisin kulttuuriperintö

II arvoluokan I veroiset objektit, joilla voidaan tarvittaessa korvata luokan II objektit

III pysyväisnäyttelyiden objektit

IV objektit, jotka eivät sisällä kokoelman kannalta uutta kulttuuriarvoa; havaintokokoelma, jonka esineitä voidaan kohdella käyttöesineinä

V poistoluokka

Näin luokiteltuna esineen museoarvo määrittyy tarkemmin kuin aiemmin esittämiäni käyttö-, symboli- ja historiallisen arvon kautta. Arvoluokituksen hyöty on sen konkretiassa: esineiden luokittelu ja pisteytys kriteerien mukaisesti antaa mahdollisuuden priorisoida huolto-, säilytys- ja konservointitoimenpiteissä niitä esineitä, jotka katsotaan osaksi saavutettavuudeltaan oleellisen tärkeää kulttuuriperintöä. Esineiden luokitus on systemaattista ja paljastaa kokoelman sisältämän kulttuuripääoman (arvoluokituksen hyödyistä, ks. Palo-oja ja Willberg 2000, 81–82). Keski-Suomen museon henkilökunnan mainitsemiin henkilökohdaisiin merkityksiin arvoluokitus ei ota kantaa muutoin kuin osana museoobjektin vaiheita, joiden tuntemus on osa esineen museaalista arvoa.

Luokittelun merkitys julkisissa museoissa käy ymmärrettäväksi, kun ottaa huomioon museoiden kokoluokan. Suuri osa Suomen ammatillisesti toimivista museoista on kokoelmiensa osalta laajoja tai vähintään keskikokoisia. Mitä pidempään museot ovat toimineet, sitä laajempia ja määrällisesti suurempia niiden kokoelmat ovat. Kokoelmien ja esineiden hallitseminen vaatii luettelointijärjestelmien kaltaisia työkaluja, jotta on mahdollista tietää mitä kaikkea museoissa on. Luettelointi- ja luokittelujärjestelmät kehittyvät ja kerrostuvat ajassa; niistä tulee yhä monimutkaisempia.

Luokittelu yksityisissä kokoelmissa

Yksityisten museoiden esinekkokoelmat ovat nekin kieleen ja sanoihin perustuvan luokittelun perusteella syntyneitä, koska esineillä on nimet ja ajateltu käyttötarkoitus. Luokittelu ei kuitenkaan ole välttämättä systemaattista tai perustu erityisiin yleisesti hyväksytyihin asiasanoihin. Mikäli museoissa on esineluetteiloita, ne saattavat olla juoksevin numeroin varustettuja listoja esineiden nimistä:

1. Voikirnu ja kirnunmäntä
2. Puutynnyri
3. Voikirnu
4. Puuastia
5. Hierin
6. Hierin
7. Viljalapio

- 8. Kiulu
- 9. Piimäleili
- 10. Huhmare
- Jne. (Esineluettelo 1.)

Joskus museon omistaja on saattanut perehtyä museaaliseen luettelointityöhön toimiessaan kotiseutuyhdistyksessä, paikallismuseon kannatusyhdistyksessä tai muussa vastaavassa järjestössä. Tällöin esineluettelo on yleensä kirjattu mui-
takin tietoja kuin niiden nimi:

1. 17.6.1969 Tuvan pöytä. Peräisin 1830 luvulta, ollut perintö pöytänä A torpassa.
2. 17.6.1969 Pöytäkaappi. A kamarin pöytänä ollut vuodesta 1889.
3. 17.6.1969 Kamarin pöytä. 18 vuosisadan alkupuolelta Ollut A kamarissa vuodesta 1880.
4. 17.6.1969 Pirtin sänky. A torpan pirtissä 18 vuosisadan alkupuolelta.
5. Sama kuin no 4.
6. 17.6.1969 Seinä kaappi. Peräisin X talosta (sukulaistalo, ES), josta perintönä X, kaappi tehty vuonna 1870.
7. 17.6.1969 Seinä kaappi. A.
8. 17.6.1969 Tualetti peili. A ja AA (museoija ja vaimonsa, ES) saaneet häälahjaksi 17.9.1923 X.X:lta jonka tekoa se on.
9. 17.6.1969 Kehlo hylly. Ollut A:n kehlohyllynä 150 vuotta.
10. 17.6.1969 Seinä hylly. Astia hyllynä 18 vuosisadalla X:ssa nyt viimeksi X:ssa (tuntemattomia talon- tai paikannimiä, ES). (Esineluettelo 2.)

Esineiden luokittelun perusteet eivät aineistoni perusteella kiinnosta museoijia; tosin ne eivät kiinnostaneet myöskään minua, kun pyysin museon omistajia ottamaan yhteyttä tai kun haastattelin heitä ympäri Suomea. Kiinnostumattomuuteni esineiden luokittelusta ja sen perusteista on saattanut vaikuttaa aineistoni luonteeseen. Viitteitä luokittelun suuntaan antavat ne harvat maininnat, joita on tehty museon luonteesta: museoita on saatettu kuvailla muun muassa talon museoksi tai erikoismuseoksi. Esineitä yksityisten museoiden kokoelmissa on tyypillisesti kymmeniä tai satoja, harvemmin tuhansia. Esineet ovat museoiden omistajien muistissa, tai niiden merkitykset viittaussuhteina menneeseen aikaan rakentuvat niiden fyysisten ominaisuuksien varaan. Aineistosta voi kuitenkin lukea erilaisia esineiden jaotteluja, joissa korostuvat konkreetit tarpeet saada esineet järjestettyä ja esille:

Aitta I ulkotyössä tarvittavat esineet. Aitta II sisätyössä tarvittavat esineet. (Kirje, ei päivätty.)

Ulkona myös tuulimylly, vesimyllyn kiviä maanviljelykoneita ym. 7. Alakerrassa raskaampi talouskalusto ja yläkerrassa taloustavaraa ja vaatepuolta. Sisältä löytyy vanhoja kirjoja ja koulukirjoja 1800 luvulta. Muutamia esineitä oli luovutettu (paikkakunta poistettu, ES) museoon ennen omaa keräilyä omaan aittaan. (Kirje, 8.11.1997.)

Miesten työvälineet, naisten tavarat, kaupan pakkaukset. (Kirje, ei päivätty.)

Esineitä ei ole vielä luetteloitu, mutta ne ovat ryhmitelty siten, että käsityöt ovat "ylä-aitassa", kotitaloustavarat "ala-aitassa" ja maataloustavarat omassaan. (Kirje, 14.10.1997.)

Esineitä ei ole erikseen luokiteltu, mutta ne on järjestetty seinille ja näyttelylaatikoihin suunnilleen ammatin tai käyttötarkoituksen perusteella. (Kirje, 14.11.1997.)

Se, mihin tarkoituksenmukainen luokitus loppujen lopuksi perustuu, onkin kokonaan oma asiansa. Jotain voi päätellä niistä luokituksista, joihin esineet on asetettu: ulkotyöt ja sisätyöt, maanviljely, taloustavarat, miesten ja naisten tavarat. Luokitukset korostavat työntekoa ja sukupuolta. Samat luokittelut on myös aiemmassa kansatieteellisessä kirjallisuudessa määritelty talonpoikaista Suomea kuvaaviksi jäsenyksiksi. U. T. Sireliuksen *Suomen kansanomaista kulttuuria I. Esineellisen kansatieteen tuloksia* (1919) esittelee kohteensa, Suomen kansan, ennen kaikkea työtä tekevinä (ensimmäinen pääluke: Elinkeinot), syövinä ja juovina (toinen pääluke: Ruokatalous ja nautintoaineet) sekä liikkuvina (kolmas pääluke: Kulku- ja kuljetusneuvot) ihmisinä. Sukupuolten välinen työnjako käy ilmi selvästi:

Ne eri tehtävät, jotka luonto⁴³ on asettanut eri sukupuolien suoritettavaksi, ovat hammaasta alusta johtaneet työnjakoon miehen ja vaimon välillä. Jälkimmäiselle kuuluu lasten ja kodin hoito, edelliselle niiden suojeleminen. Mutta kumpikin sukupuoli ottaa osaa ravinnon hankkimiseen. - - Mutta edistyneemmällä maanviljelystasolla tapahtuu osain vaihdos: ensin saa nainen orjia avukseen maanviljelystöihin, sitten tarttuu vapaakin mies auraan. Vihdoin siirtyy kevyempi karjanhoito naisen huollettavaksi.

Meidän maassamme on kehitys jo aikoja sitten asettunut tähän uomaan: viljelystyöt ovat yleensä miesten ja karjanhoito naisten asioita. (Sirelius 1919, 19–20.)

Koska suomalais-ugrilaisen kansatieteen alkuaika oli myös museolaitoksen kasvun aikaa Suomessa ja koska museolaitos alusta saakka tukeutui tieteenalan tuottamaan tutkimustietoon niin kokoelmiensa hoidossa kuin museotyöntekijöiden koulutuksessakin, museolaitoksen ensimmäiset kokoelmat toistivat tutkimusten tuottamia luokitteluja. Samalla museot tuottivat kokoelmia tutkimuksen käyttöön. Saman luokituksen voi havaita aineistoni yksityisissä museoissa. On mahdotonta selvittää miksi näin on, joten huomio ilmiön toistumisesta riittääköön tässä yhteydessä. Huomionarvoista yksityisiin museoihin liittyvässä luokittelussa on sen sijaan, että se perustuu esineiden nimiin ja funktioihin. Esineissä tärkeää on se, mitä niillä on tehty. Esineiden symboliarvo ei

⁴³ Sanavalinnallaan Sirelius luokittelee sukupuolen biologiseksi käsitteeksi ja muuttomattomaksi tosiasiaksi.

korostu, ja niiden historiallinen arvokin tuodaan esille funktion kautta, vaikka haastatteluissa toki saatetaan korostaa tekemisen lisäksi tekijää: kerrotaan kuinka äiti tai isoäiti käytti taikinatiinua, tai yleisemmin kuinka aiemmat sukupolvet työskentelivät esineillä. Tekemisen korostaminen kuvastaa sitä, millaiseksi menneisyys halutaan kuvata: se on tekemisen aika, paikka ja sosiaalinen ympäristö. Tekemisten ja niitä kuvaavien esineiden luokittelu sijoittuu selkeästi menneisyyteen ja on luonteeltaan nostalgista.

Esineiden esittämisen käytäntöjä

Ammatillisesti hoidettujen museoiden kohdalla toimintojen eriytyminen on johtanut vähitellen siihen, että niiden kokoelmien esineitä esitetään näyttelyiden kontekstissa. Näyttelyihin valikoituvat ne esineet, jotka sen teeman kannalta ovat olennaisia. Ammatillisten museoiden näyttelytoiminnasta, esineiden merkityksestä esittämisen kontekstissa sekä näyttelytoiminnan kritiikin mahdollisuuksista väitellyt Outi Turpeinen kiinnittää tutkimuksensa neljännessä luvussa huomiota erityisesti ammatillisten (taide)museoiden vallankäyttöön menneisyyden esittämisessä, vitriinietäisyyteen sekä esineiden merkitysten kontekstisidonnaisuuteen. Vitriinietäisyydellä on merkityksensä esineiden säilymisen kannalta, joka puolestaan määrittää museoiden tehtäväksi lainsäädännöllisesti (ks. Finlex. Museolaki [online]). Käytännössä se säätelee yksittäisen ihmisen – museon asiakkaan, mikäli kyseessä on julkinen museo – mahdollisuutta päästä käsiksi esineeseen eri aistien avulla. Yksityiset ja julkiset museot eroavat toisistaan vitriinietäisyyden määrittelyssä ja olemassaolossa museokokoelman esittämisen käytäntöjen osalta. Yksityisissä museoissa esineet saattavat olla vitriineissä, mutta se on melko harvinaista. Yleisempää on, että esineet on sijoitettu hyllyille tai kodinomaiseen järjestykseen.

Suuri osa yksityisten ihmisten omistamista museoista sijoittuu yhteen tai useampaan rakennukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että kaikki museokokoelman esineet ovat esillä museossa. Erillisiä varastotiloja on harvoissa yksityisissä museoissa. Myös kotiseutumuseot ja yhdistysten tai seurojen omistamat museot ovat rakentuneet usein samalla tavalla. Mahdolliset asiakkaat voivat tutustua kaikkiin esineisiin yhdellä kertaa, koska esineiden määrä on pieni ja sijoittelu museossa mahdollistaa fyysisen saavutettavuuden.

KUVAT 16 ja 17 Osa Leo Torpan kamerakokoelmasta sijaitsi 1990-luvun lopulla hänen kotonaan, osa oli sijoitettu K.H. Renlundin museoon. Vasemmanpuoleinen kuva esittää kokoelman sijoittelua Torpan kotona, kun taas oikeanpuoleisessa kuvassa kokoelman esineet ovat esillä museossa. Vaikka kamerat Leo Torpan kotonakin ovat vitriinissä pölyltä suojattuina, niihin pääsee käsiksi ja ne ovat osa kodin sisustusta. Julkisessa museossa kamerat ovat esillä vitriinissä siten, että niitä voi tarkastella näköaistin avulla eri puolilta. Esineitä ei voi koskettaa. *Kaikkissa* yksityisissä museoissa esineiden koskettaminen ei välttämättä ole mahdollista. Kuva 17: Elina Kiuru 1990-luvun loppu, kuva 18: K.H.Renlundin museo - Keski-Pohjanmaan maakuntamuseo 2010.

Esineet on sijoitettu yksityisissä museoissa museon omistajan päättämällä tavalla⁴⁴. Karkeasti sijoittelun voi jakaa kolmeen eri tapaan: esineet ovat joko samankaltaisuusjärjestyksessä (puukot samalla hyllyllä, kahvipannut vierekkäin jne.), käyttökontekstin mukaan ryhmiteltyinä (naisten työt, miesten työt, käsityöt, metsästys, maatalous jne.) tai ne on sijoitettu niille paikoille, joissa niitä on käytetty (kodinomainen sisustus). Esineiden sijoittelu museossa on siis riippuvainen sijoittelun taustalla olevasta luokittelusta, josta annoin esimerkkejä edellisissä luvuissa. Käytännössä samankaltaisuus, käyttökonteksti ja kodinomaisuus voivat nekin tiivistyä yhteen ja samaan esillepanoon: "naisten töihin" viittaavat esineet viittaavat samalla tupaan tai keittiöön, "naisten valtakuntaan", ja tuvasa esineet on saatettu järjestää esinetyypeittäin siten, että esimerkiksi rukit ovat vierekkäin, samoin puulusikat tai pellavankäsittelyvälineet. Museokokoelmaksi

⁴⁴ Tapa voi tietenkin olla omaksuttu muista museoista. En ole haastatteluja tehdessäni kysynyt asiasta.

asettelun saattaa tunnistaa esineiden määrästä: kuparisia kahvipannuja saattaa kokoelmassa olla vierekkäin kymmenenkin⁴⁵.

KUVA 18 Yksityisen museon esineitä esillä. Järjestyksessä on viitteitä niin samankaltaisuudesta (länget) kuin käyttöyhteydestäkin: ratsastushousut, länget ja auton rekisterikilpi viittaavat kaikki liikkumiseen paikasta toiseen. Kuva: Saara Laukkanen, 2007.

Joissain museoissa on päädytty näyttelynomaisiin esillepanoihin. Esimerkiksi yksityisen puhelinmuseon omistaja on rakentanut museonsa "looseja", joissa esitellään eri ajoille tyypillisiä interiöörejä ja puhelimen käyttötilanteita pysäytettyinä hetkinä:

Sit ne sai niinku tilat täältä. Ja pääsi vähän niitä sijoitteleen sit sillä lailla, niinku ne pitää ollakin, koska ei ne missään pienessä kerrostaloasunnossa, mikä on 60 neliöä ja normaalit huonekalut, niin eihän ne siellä, jos sä oot senttimetrimitalalla mitannu kaikki vapaana olevan tilan, että tohon menee toi puhelin ja toi puhelin, miin tota, eihän ne näytä, ei se anna sitä semmosta todellista, niinku, kuvaa, että ne pääsis oikeuksiinsa ahdetussa tilassa. Nyt tää on niinku vähän kivempi sit kun tässä on nää loosit ja muuta ja on puettu noi mallinuket sitten ajan, ajan niinku vaatteisiin, niin tota, vähän elävöittää sitten tätä. Ettei vaan oo sitä konetta koneen perässä.

Haastattelija: Oot sä ite laittanut nää nyt tänne?

Ihan kaikki, siis kaikki on suunniteltu aivan yks ja sama henkilö, joka puhuu tässä, että.

Haastattelija: Entäs nää, just nää loosit, mistä sä oot hankkinu nää muut esineet?

No sitten, tota noin, niinku mä tossa kerroin, kun asemalle sua tulin vastaan, et hyvä etten myöhästyny. Niin yksi keräily ja intokohde on kirpparit tietysti, ne on ihan jokaviikkoset. Että jos mä oon kotona, niin se lauantai - sunnuntai on pyhitetty kirppa-

⁴⁵ Oletan, etteivät torpan tai pienehkön maatilan asukkaat omistaneet kymmentä kuparipannua yhdellä kertaa, siis.

ripäiviksi. - - Että moni on niinku sillä lailla just sanonu, että aika, aika jännä miehen suunnittelemaksi, kaikki tilpehöörit ja näin. Mutta kun on paljon haastatellu näitä puhelunvälittäjiä ja nähny vanhoja valokuvia, tosin mustavalkosia, mutta kyllähän niistä kuitenkin esineet ja, se miljöö sillä lailla niinku jää mieleen, että minkälaista siellä on ollu. Niin tota, se on siitä niinku vaan sit, naps (napsauttaa sormia, ES) hahmottunu täällä päässä, että aha, tohon pöytä, tohon tulee maljakko ja tohon kukat ja kahvikuppi ja puhelinluettelot ja vanha sanomalehti ja. (Haastattelu 1.)

Museon omistaja on pyrkinyt palaamaan menneisyyteen haastattelujen ja valokuvien avulla, pyrkinyt tavoittamaan visuaalisen mielikuvan siitä, millaista puhelimen käyttäminen on ollut eri vuosikymmeninä. Rakennettujen interiöörien tarkoitus on havainnollistaa hetkiä menneisyydestä tavalla, johon pelkät puhelimet eivät omistajan mielestä kykene. Tätä selittää ehkä museoijan ikä haastatteluhetkellä: hänellä itsellään ei ollut muistinvaraista kokemusta aika-kausista, joihin interiöörit viittaavat. Esineiden esittäminen ”looseissa” on siis museoijan itsensä lähtökohdista rakentunut tapa jäsentää ja esittää menneisyyttä, vaikka palvelee toki mahdollisten asiakkaidenkin tarpeita.

Esinetyypeittäin jäsenyneissä museokokoelmien esityksissä esineet on joissain tapauksissa järjestetty niiden oletettujen kehityskaarien mukaisesti tyypologisiksi sarjoiksi. Esimerkiksi puhelinmuseon hyllyihin järjestetyt esineet ”loosien” vieressä on pyritty järjestämään kronologiseen aikajärjestykseen, kehittymättömistä kehittyneisiin. Olennaista yksityisissä museoissa tuntuu olevan esineiden hallinta sen konkreetimmassa mahdollisessa muodossa: esteetön ja välitön eläminen kokoelman parissa antaa mahdollisuuden aistinvaraisiin tulkintoihin menneestä. Julkiset, ammattimaisesti toimivat museot taas pitävät yllä vitriinietaisyyttä objekteihin pyrkiessään esineiden ikuiseen säilyvyyteen. Tämän eron voi havaita kaikissa kokoelmien hoitoon ja esittämiseen liittyvissä toimissa.

Esineiden hallinnan suhde menneisyyskuvan rakentamiseen

Liitän julkisen museolaitoksen historiaan ajatuksen julkisten kokoelmien ja niiden hallinnan historiasta. Marshall Sahlinsin (1976, 55) esittämä, elämän materiaalisiin edellytyksiin liittyvä jaottelu *objektiivisen edun selitysmalliin* ja *kulttuurista merkityksen antoa painottavaan malliin* tarjoaa lähtökohdan esineiden hallinnan tarkasteluun, johon tuovat sävynsä niin markkinatalous kuin erilaiset esineisiin liittyvät arvot ja arvostuksetkin. Otan tekstissä niistä esille kulttuuriperinnön käsitteen.

Materiaalin hallinta palvelee ääriolettamuksina joko välitöntä hyötyä, selviämistä, tai kulttuurista kommunikaatiota, selviämistä ajassa, paikassa ja sosiaalisissa konteksteissa. Se voi olla luonteeltaan yksilöllistä tai yhteisöllistä. Yhteisöllisyys perustuu vapaaehtoisuuteen tai on ennalta määriteltyä: valtion kansalaisuutta, sukuun ja perheeseen kuulumista tai paikkakunnalla asumista. Vapaaehtoinen yhteisöllinen omistajataho rinnastuu vaikkapa kansalaisyhteiskunnan käsitteeseen sitä tutkivien tieteentekijöiden määrittelemänä. Sekä kan-

salaisyhteiskunnan suomalaiset tutkijat (Konttinen & Lappalainen 2007 [online]) että brittiläinen Centre for Civil Society (Centre for Civil Society 2009 [online]) viittaavat käsitteellä vapaaehtoiseen yhteisölliseen toimintaan, jolla voi katsoa olevan yhteiset kiinnostuksen kohteet, päämäärät ja arvot. Yhteisöllisyys syntyy aina suhteessa johonkin toiseen, ja sama koskee yhteisöllistä omistamistakin, joka on samalla kertaa sekä inklusiivista että eksklusiivista toimintaa. Museolaitoksen kontekstissa inklusiivisuus määrittyy vaikkapa paikkaan ja alueeseen liittyvän tallennusvastuun kautta siten, että Keski-Suomen museon kokoelmatyö koskee keskisuomalaista aineellista ja aineetonta kulttuuriperintöä, jolloin kaikilla keskisuomalaisilla yksilöillä ja yhteisöillä on mahdollisuus osallistua kokoelmatyöhön vähintään lahjoittajina ja tiedonlähteinä. Eksklusiivisuus taas määrittyy paitsi suhteessa tallennusvastuussa määriteltäviin rajauksiin, käytännössä myös valintojen tekemiseen. Museoammattilaiset päättävät viime kädessä kokoelmien sisällöistä, eivät keskisuomalaiset tai muiden alueiden asukkaat. Museoammattilaisten palkkaaminen on periaatteessa julkinen ja demokratiaan perustuva prosessi, mutta käytännössä valtaa siinä käyttävät kunnallisten virkojen haltijat (museoammattilaiset) tai kunnan- ja kaupunginvaltuutetut virkojen olemassaoloon, täyttämiseen ja valtionosuuksien käyttöön liittyvissä kysymyksissä. Yksittäisen kansalaisen vaikuttamismahdollisuudet menneisyyden tallentamiseen ovat siten julkisissa museoissa kutistuneet minimaalisiksi.

Suomen museolaitoksen ja museoiden kokoelmien omistajuussuhteet on määriteltä museolainsäädännössä suhteessa museoiden talouteen. Museolain ilmaisema edellytys valtionosuuden saamiseksi on, että museon omistaa kunta, kuntayhtymä, yksityinen yhteisö tai säätiö (Finlex. Museolaki 3.8.1992/729 [online]). Perimmiltään on kyse *omistusoikeuksista*⁴⁶, joka käsite on esiintynyt erityisesti taloustieteellisissä teoreettisissa teksteissä aika ajoin keskeisenä ja kiisteltynä terminä. Taloustieteellinen keskustelu kytkeytyy poliittisiin ideologioihin ja niiden päämääriin, joihin en puutu tässä muuten kuin toteamalla, että yksityinen ja julkinen omistus ovat keskustelun kulmakiviä. Omistusoikeudella tarkoitetaan kuitenkin joko hallinnon (yhteisön) tai yksilöiden rajattua määräysvaltaa resurssin käyttöön (Alchian 2008, 422).

Museoiden kohdalla omistajuus koskenee ainakin niiden tuottamia palveluita ja aineellisia objekteja, kuten esinekokoelmia, arkisto- ja valokuva-aineistoja sekä itse museorakennusta, mutta miettiä voi myös onko mahdollista puhua esimerkiksi esineisiin liittyvän informaation tai merkitysten omistusoikeuksista? Immateriaalisen perinneaineiston omistusoikeuksista on kirjoittanut professori Lauri Honko (2002, 6–9), joka pohtii tekstissään erityisesti folkloren tekijänoikeuksia. Honko toimi 1980-luvun alussa Unescon ja WIPO:n (World Intellectual Property Organisation) kokousprosessissa, jonka tuloksena syntyi vuonna 1983 niin sanottu mallilaki. Mallilaisissa määriteltä tekijänoikeussuoja koskee niin perinteen joutumista kaupalliseen käyttöön oman kulttuuripiirin ulkopuolella kuin ”väärää”, perinnettä yllä pitävää yhteisöä loukkaavia esityksiäkin. Unesco on myös hyväksynyt yleiskokouksessaan vuonna 1989 suosituksen perinteen

⁴⁶ *Property rights*, ks. Hodgson 1989, 147-171 ja Alchian 2008 [1993], 422–425.

suojelusta, jossa perinteen oikeudenomistajiksi määrittyvät niin sen esittäjä, kerääjä, itse aineisto kuin arkisto tai museokin. Suosituksen soveltamisessa tarvitaan Hongon näkemyksen mukaan käsitys siitä, miten perinneaineistot ovat muodostuneet ja mitä oikeuksia ja vastuita niiden hallintaan ja käyttöön liittyy. (Honko 2002, 7–8.) Katariina Sorvari (2002 [online]) taas on lähestynyt aihetta tekijänoikeudellisen suojan näkökulmasta perinnearkistojen kontekstissa ja problematisoi Honkoa enemmän kansanperinneaineistojen tekijään ja teokseen liittyviä tulkintoja. Hän ei kuitenkaan Hongon tavoin esitä kysymyksiä perinteen kuulumisesta yksilölle tai yhteisölle, kulttuuriomaisuuden oikeuksista tulla säilytetyksi tai taloudellisista tekijöistä perinteen hyödyntämisessä.

Julkisten museoiden omistajuus on kehittynyt ajan myötä kohti valtion lakien, säädösten ja päätösten avulla kontrolloimaa instituutiota. Omistajatahoina toimivat valtio, kunnat, säätiöt tai yhdistykset. Tässä yhteydessä valtio ja kunta on käsitettävä erityisesti hallinnollisiksi yksiköiksi, sillä niiden osuus museoiden käytännön toiminnassa on talous- ja henkilöstöhallinnollinen tai tiloihin ja niiden hallintaan, rajoittamiseen ja säätelyyn sekä kokoelmien hallintaan liittyvä. Omistaja on julkisen museon kontekstissa kasvoton ja yksilöimätön, abstrakti käsite, jolle niin museoissa työskentelevät kuin siellä vierailevatkin ihmiset antavat erilaisia merkityksiä. Omistajan edustajana toimivat museoammattilaiset, joiden toimintaa säätelevät erilaiset demokraattisesti sovitut säännöt, jotka esimerkiksi estävät omaisuuden myymisen (vrt. Alchian 2008, 422). Ongelmallista tällainen omistajuus on erityisesti silloin, kun on kyse enemmistön ja vähemmistön intresseistä eri aikoina. Esimerkiksi amerikkalaisissa museoissa säilytettävät intiaanien esineet ovat kulkeutuneet kokoelmiin aikana, jolloin valtaväestön suhde vähemmistöön (intiaaneihin) oli toisenlainen kuin nykyisin. Nyt omistusoikeudet voidaan kyseenalaistaa ja esineiden hallintaa vaatia takaisin vähemmistöryhmille itselleen. Esineiden omistamiskysymys on osa etnopolitiittista liikehdintää, ja sen tarkoituksena on intiaanien etnisen identiteetin (tai identiteettien) vahvistaminen. Keinoksi on löydetty oma, esineiden uskonnollisiin ja kulttuurisiin merkityksiin perustuva museologia. Valtaväestön ylläpitämä museoinstituutio ei riitä vähemmistölle; intiaanit haluavat oman museointituution ja oman kulttuuriperintönsä. (Ks. Sz. Kristóf 2008.)

Yksityisten museoiden kohdalla omistusoikeutta eivät rajoita yllä mainitut tekijät, jollei omistaja erityisesti hakeudu niiden piiriin. Yksityinen omistus pitää sisällään ajatuksen oikeudesta käyttää omaisuutta omistajan haluamalla tavalla. Omistaja voi halutessaan perustaa seuran, yhteisön tai säätiön ollakseen kelpoinen hakemaan valtionosuutta toimintaansa tai muusta syystä:

Perustin tämän, Nanoq-seuran kahdeksankymmentäseitsemän, ja sit oli tarkoitus rakentaa arktinen museo. Ja kerätä rahaa. Mä tapaan sanoa, että silloin kun naiset aloitti suunnittelemaan tämä museo, perusti tämä seura, ei ollu rahaa ja kummosia. Valmistu yhdeksänkymmentäyksi, kahdeksas päivä kesäkuuta paikkeessa kun avattiin ovet, silloin oli raha myöskin vähissä. Meillä ei oo koskaan ollu pakkilan reikä laihaa. Ja se on sponsorirahalla rakennettu museo, ja talkoovoimin. (Haastattelu 3.)

Keskustelu julkisesta ja yksityisestä omistusoikeudesta nostaa esiin kulttuuriperinnön käsitteen. Se puolestaan herättää kysymyksen siitä kuinka – tässä ta-

pauksessa nimenomaan aineellisen – kulttuuriperinnön omistajuutta voi määrittellä. Lähtökohdiltaan kulttuuriperintö määrittyy yhteisölliseksi omaisuudeksi sen *kulttuurisen* ominaisuuden vuoksi. Perintö taas viittaa sen periytymiseen ajassa sukupolvelta toiselle. Miten yhteisöllisyyttä tässä yhteydessä voidaan määrittellä, ja jäsentyykö se yksilöllisenä kokemuksena arjen tasolla?

Omistajuuden edellytys on se, että omistaja kokee omistamisen kohteen omakseen.⁴⁷ Omaksi kokeminen johtaa esimerkiksi esineiden singularisaatioon: esineet irrotetaan kulutuksen piiristä ja siirretään omistukseen. Yksityinen keräily ja museoiminen toistavat singularisaation kaavaa. Jokainen keräily tai museoitu esine on poistettu välittömästi kulutuksen piiristä ja siirretty osaksi kokoelmaa. Singularisaatio voi olla luonteeltaan myös kulttuurista, jolloin on olemassa yhteisiä sopimuksia tiettyjen objektien kulutus- ja rahallisen arvon määrittelemättömyydestä. Singularisaation käsitteestä osana esineiden kulttuurista biografiaa kirjoittanut antropologi Arjun Appadurai antaa tekstissään esimerkeiksi kulttuurisesta singularisaatiosta muun muassa monumentit, valtiolliset taidekokoelmat, kuninkaiden linnat ja asunnot, poliittisen vallan välineet ja rituaaliesineet, mutta yhtä lailla yhteisöllisiksi sopimuksiksi voi käsittää julkisia museokokoelmia koskevat päätökset ja toiminnot⁴⁸. Appadurain mukaan kulttuurista singularisaatiota käytetään vallan välineenä; valtaa käyttävä taho vahvistaa valta-asemaansa puolustamalla oikeuttaan singularisoida objekteja. Julkisen museolaitoksen tapa argumentoida tekemäänsä kulttuuriperinnön säilyttämistyötä on yksi osoitus valtakurssista. (Kulttuurinen ja yksilöllinen singularisaatio, ks. Appadurai 1988, 73–77.) Valtadiskurssiin voi liittää Stefan Bohmanin (2003, 12–13) jäsentämät kulttuuriperinnön käsitteen eri merkityksetkin. Hän löytää käsitteelle esikuvallisen, kaikenkattavan ja analyyttisen ulottuvuuden. Esikuvallisella hän viittaa valintaprosessiin, jossa positiiviseksi määritelty perintö säilytetään. Kulttuuriperinnön kaikenkattavuus puolestaan selittyy kaiken perimämme pohjaksi ja perustaksi. Analyyttinen määritelmä korostaa kulttuuriperintökohteiden symboliarvoa ja analyyttisen (tieteellisen) ajattelun merkitystä persoonallisten sympatioiden tai antipatioiden sijaan. Varsinkin jälkimmäisin määritelmä on samansuuntainen museoinstituution tiedon ja koulutuksen (ammattillisuuden) merkitystä korostavan valtakurssin kanssa. Bohman itse sijoittaa esikuvallisen merkityksen korkeakulttuurin käsitteen yhteyteen, kaikenkattavuuden antropologiseen kulttuurikäsitteeseen ja analyyttisen yhteiskunnalliseen määrittelyyn, jossa tietyistä kulttuurin ilmauksista niiden symboliarvon vuoksi tulee kulttuuriperintöä. Näkökulma viimeksi mainitussa on yhteisöllinen.

Kulttuuriperinnön kokeminen omaksi liittyy paitsi sen säilyttämiseen, myös sen tunnistamiseen ja tuottamiseen. Artikkelissaan *joppauksesta* ja sen merkityksestä Torniojokilaakson ihmisille etnologi Helena Ruotsala asettaa paikallisen kulttuuriperintötahdon syntymisen ehdoksi ajallisen etäisyyden itse

⁴⁷ Omistamiseen tarvitaan tietenkin myös hallinnan oikeutus.

⁴⁸ Sosiologi Maaria Linko pitää kulttuurista singularisaatiota ”myyttinä” siinä suhteessa, etteivät museoiden kokoelmat voisi toimia taloudellisesti kannattavina turisti- tai vapaa-ajanvieton kohteina, ks. Linko 1994, 186.

ilmiöön. Nostalginen suhtautuminen joppaukseen, jota myös rajan ylittäväksi salakuljetukseksi voi kuvailla, on mahdollista vain, kun tarpeeksi kauan aikaa on kulunut puoliksi laittomasta ”maan tavasta”. Nostalginen, positiivissävytteinen suhtautuminen asiaan mahdollistaa sen arvostamisen samoin kuin sen seurausten tarkastelun nykypäivässä. Ilmiön nimeäminen erityiseksi sosiaalisesti muodostuneeksi kulttuuriperinnöksi tekee samalla eron muista: meidän juuremme ovat joppauksessa, näin me olemme selvinneet elämästämme rajaseudulla. Kulttuuriperintö ei kuitenkaan kuulu kaikille alueen asukkaille, sillä on niitä, jotka eivät sitä edelleenkään hyväksy osaksi omaa menneisyyttään. (Ruotsala 2009, 44–46.) Stefan Bohman kuvaa kulttuurisen ilmauksen (piirre, ilmiö, tapahtuma tms.) omaksi kokemisen ja hyväksymisen tunteiden syntymisen prosessina, jossa on kolme ajallista kerrosta. Bohmanin hahmottelemassa prosessissa muutoksen hyväksyntä syntyy kieltämisen ja säilyttämisen halun synnyn kautta kohti uudelleenkoodausta, jossa kulttuuriperinnöksi määrittyvälle kohteelle annetaan uusi, aiemmasta poikkeava symboliarvo. Esimerkiksi prosessista Bohman antaa neuvostoliittolaisen taiteen Stalinin ajalta, joka prosessin loppuvaiheessa rinnastuu taiteen kenttään eikä enää ideologiaan, jota se prosessin aiemmissa vaiheissa on edustanut. (Bohman 2003, 14–15.)

Samaan kuulumisen tunteeseen viittaa sosiologi Maaria Linko pohtiessaan kenelle julkiset museot oikeastaan kuuluvat. Hän ottaa esimerkeiksi tunteen syntymisestä museonäyttelyn yksittäiset esineet, jotka kävijä tunnistaa ja jotka saavat merkityksiä persoonallisten muistojen tai kokemusten kautta sekä erityisesti tekstin julkaisuaikaan, 1990-luvulle, tyypillisen museoiden elämyksellisyysskysymyksen (Linko 1994, 186). Katriina Siivonen (2007, 6–19) viittaa hänkin ihmisten arkikokemuksiin paikkaan kuulumisesta pohtiessaan alueellisia kestävän kulttuurisen kehityksen kysymyksiä ja kytkee pohdintansa kulttuuriperinnön käsitteeseen. Hän yhdistää kulttuuriperinnön käsitteen institutionaaliseen vallankäyttöön ja kulttuuripoliittikkaan. Regina Bendixiin (2000, 50–51) viitaten hän tekee eron kulttuurisen perinnön ja perimän välille: jälkimmäisellä Bendix viittaa hänen mukaansa kaikkiin niihin kulttuurisiin elementteihin, jotka kuuluvat yksilöjen arkielämään (Siivonen 2007, 9.) Perimällä on biologiaan viittaava konnotaationsa, kun taas perinnön säilyttämiseen liittyvä tenho kiinnittää huomion säilyttämisen keinoihin (Bendix 2000, 51). Bendixin huomio puolestaan kiinnittyy kulttuuriperinnön poliittisuuteen.

Ruotsalan (2009, 46) esille nostama Euroopan unionin pyrkimys paikallisuuden korostamiseen erilaisine hankkeineen ja rahoituksineen on muovannut ajatuksia kulttuuriperintökohteista ja niiden merkityksistä poliittisella tasolla. Paikallisuuden merkityksen korostaminen ei kuitenkaan syntynyt 1990-luvun Euroopan Unioniin kuuluvassa Suomessa, vaan sillä on juurensa kotiseutuliikkeessä, museotyössä, miksei kansatieteellisessä tutkimuksessakin sen satavuotisen historian aikana, osana kulttuurista perimää. Oman aiheeni kannalta keskeinen kysymys on kaiketi se, kenen menneisyyttä erilaiset museot ja niiden kokoelmat kuvaavat: omistajansa, ympäröivän paikallisyhteisön, maakunnan, koko Suomen valtion? Millaisin tavoittein paikan menneisyyttä tuotetaan erilaisissa museoissa, ja mikä merkitys kulttuuripoliittisella päätöksenteolla on lop-

putuloksen kannalta? Aineellisen kulttuuriperinnön vaalimiseen liittyvän valtakeskustelun sijaan keskityn tuomaan esille erilaisia tapoja jäsentää perinnön ja perimän merkitystä.

KUVA 19 Yksityisen museon aittarivistö osana kulttuurimaisemaa. Missä kulkee yksilöllisen omistuksen ja yhteisöllisen kulttuuriperinnön välinen raja? Kuva: Elina Kiuru, 1997.

Regina Bendixin esittämä jako kulttuuriseen perimään ja kulttuuriperintöön alkaa elää omaa elämäänsä, kun tarkastelee museoitujen kokoelmien sijainteja. Suuri osa aineistoni yksityisistä museoista sijoittuu maataloille. Säilyneiden esineiden ohella omistajat haluavat säilyttää tilansa ja ovat ehkäpä huolestuneita sen tulevaisuudesta. Erityisesti menneille sukupolville kuuluneet esineet ovat osa sukuyhteisön perimää niihin liittyvine tarinoineen, mutta entäpä rakennukset? Niiden omistusoikeus on tietysti periytynyt suvussa tai ne on hankittu omistukseen, mutta samanaikaisesti ne ovat olleet osa kulttuurimaisemaa ja kaikkien seudulla asuvien kokemuspöytä. Rakennukset ovat siis myös osa paikkakunnan kulttuuriperintöä. Esineet ovat siirrettävissä minne tahansa, rakennukset eivät välttämättä⁴⁹. Omistusoikeus ei riitä määrittämään kulttuuriperintöä yhteiseksi tai yksityiseksi.

⁴⁹ Poikkeuksia ovat ulkomuseot, joihin on siirretty rakennuksia eri perusteiden. Tunnetuin niistä Suomessa on luultavasti Seurasaaren ulkomuseo.

MILTÄ MENNEISYYS NÄYTTÄÄ?

Suunnitelmallinen menneisyyden tallentaminen

Tallennusperiaatteiden muotoutuminen

On vaikea kuvitella esinettä, jota *ei voisi* museoida. Kaikkea voi periaatteen tasolla kerätä, keräillä ja museoida. Käytännössä esineiden tallentamista ja säilyttämistä tulevia sukupolvia varten rajoittavat erilaiset niin konkreettiskäytännölliset kuin abstraktit, sopimuksellisetkin tekijät. Sekä yksityisillä että julkisilla museoilla on jonkinasteinen tallennussuunnitelmansa. Miten nämä suunnitelmat toimivat; mihin yksittäinen esine esimerkiksi pitäisi sijoittaa, jos se halutaan säilyttää? Kenellä on oikeus päättää sen tulevaisuudesta, ja kenelle sen edustama menneisyys kuuluu? Kuka päättää mihin menneisyydessä yksittäinen esine viittaa? Millaisia kuvia menneisyydestä muodostuu, kun suunnitelmia toteutetaan?

Julkisen museolaitoksen kentässä esiintyvä valtakurssi lähtee siitä, että museolaitoksella on museolain määrittelemä valta valita säilyneistä esineistä ne, jotka kuvaavat erikseen määritellyllä ja rajatulla tavalla menneisyyttä. Tässä yhteydessä menneisyydellä tarkoitetaan yhteisöllistä menneisyyttä, joka on julkisten museoiden työn lähtökohta ja tulos. Valta valita puolestaan tuottaa *tallennusvastuun*. Jotta julkisten museoiden tuottamat menneisyyskuvat eivät olisi kaikki toistensa kaltaisia, on päädytty luvussa kaksi esittelemääni museokentän jaotteluun. Työnjako on ollut esillä vähintään 1900-luvun alusta saakka suomalaisessa museokeskustelussa: esimerkiksi vuonna 1912 J. Lukkarinen (Lukkarinen 1912, 186–189) kirjoitti *Kotiseutu*-lehteen artikkelin otsikolla *Miten ja mitä esineitä on museoon koottava* ohjeistaen, että kokoelmia varten on syytä olla tarkka ja järjestelmällinen suunnitelma ja että varsinkin hänen kansatieteellisiksi esineiksi luokittelemansa ovat maaseutumuseoissa tärkein osa kokoelmia. Samankaltaisia, enemmän tai vähemmän konkreettisia ohjeita museoille niiden tallennustyötä varten on julkaistu eri aikoina. Ohjeiden, samoin kuin itse tallennustyön, kehitystä on selvittänyt Keski-Suomen museon nykyinen johtaja

Heli-Maija Voutilainen vuonna 1995 museologian opintoja varten tekemässään seminaarityössä (Voutilainen 1995). Koska Voutilaisen julkaisematon esitelmä antaa kattavan kuvan aiheesta, tiivistän sen avulla lyhyesti kokoelmatyön muuttumisen ajassa ja otan esille Voutilaisen huomiot niistä ongelmakohdista, jotka vaikeuttavat hänen näkemyksensä mukaan käytännön työtä.

Lähdeaineistoa kuvaillessaan Voutilainen kiinnittää huomionsa samaan esineellisen ja henkisen perinteen kahtiajakoon, joka on näkynyt ja näkyy perinteentutkimuksen kentässä folkloristiikan (kansanrunoudentutkimus) ja etnologian (kansatiede) tieteenaloina. Museokentässä jakoa todentavat kaksi eri instituutiota: on arkistolaitos ja museolaitos. Tästä lähtökohdasta käsin hän esittää tallennustyön vaiheet seuraavasti: 1) kansatieteellisten museoiden synty Ruotsin mallin mukaisesti; systemaattinen esinekeräys aluksi opiskelijoiden ja sittemmin ammattimaisten esinekerääjien toimesta, 2) varhaiset kansatieteelliset julkaisut, joissa sivutaan aineiston kokoamista (muun muassa Theodor Schvindt ja U.T. Sirelius), 3) museoammattilaisten ja harrastajien yhteiset museopäivät 1923 lähtien ja niiden ohjelmista painetut julkaisut, 4) toisen maailmansodan jälkeinen kotiseutuliike, elinkeinoelämän muutos ja maaltamuutto, jotka kaikki johtivat paikallismuseoiden perustamisen kolmanteen aaltoon; tähän liittyen Esko Aaltosen julkaisema Kotiseututyön opas 1948 sekä 5) Museoviraston vuonna 1981 hyväksymä Museo poliittinen ohjelma ja vuonna 1986 ilmestynyt Museonhoidon opas paikallismuseoille. (Voutilainen 1995.)

Aineistonsa perusteella Voutilainen päättelee, että museaalisen esinekeruun alusta saakka on ollut tärkeää suunnitella ja perustella mitä kerätään. Ohjeissa on painotettu alueellisten paikallispiirteiden tuntemusta samoin kuin keruutyötä tekevien ammattitaitoa ja työn järjestelmällisyyttä. Voutilainen asettaa rajan ”katoavan kansanperinteen” tallentamisen vähittäiselle muuttumiselle 1940-lukuun, jonka jälkeen on voitu hänen mielestään vähitellen keskittyä myöskin teollisen ajan esineistön tallentamiseen. (Voutilainen 1995, 29–30.)

Sittemmin keskeiseksi tallennustyön ongelmaksi muodostui tallennuksen valtakunnallinen työnjako. 1980-luvun alussa vahvistetulla maakuntamuseoiden toimialuejaolla pyrittiin alun perin tehostamaan paikallismuseoiden neuvonta- ja ohjaustyötä sekä kokoelmien keskuskortistointia (Kostet 2007, 148). Museokentällä tapahtunut erikoistuminen oli saanut aikaan työnjakoa. Tämän jälkeen alettiin keskustella tallennusvastuiden valtakunnallisesta koordinoinnista sekä kokoelmatyön päällekkäisyyksien karsimisesta. Keskustelu on osaltaan johtanut kokoelmapoliittisten ohjelmien laatimiseen. Mainittuja keskusteluja on edeltänyt esinebulimiaksikin nimetty tilanne, jossa museoiden esinevarastot täyttyvät täyttymistään, kun museot keräävät päällekkäisesti samanlaisia esineitä kokoelmiinsa. Julkisten museoiden kokoelmatyö on haasteellista nimenomaan esineiden tallennus- ja tietoarvon määrittelyn suhteen. Kun pyritään yleisyyteen, tyypillisyyteen ja merkittävyteen, niin miten valinnat tehdään? Missä menevät eri museoiden tallennustyön rajat, mihin pitäisi ja kannattaisi keskittyä? Mitä on jo kerätty? Työkaluksi näiden kysymysten pohtimiseen on otettu kokoelmapoliittinen ohjelma, joka ”määrittelee mitä museon kokoelmissa on, mitä museo kerää ja miten se keruuta toteuttaa. Samalla se määrittelee eri-

laiset museon kokoelmaprosessit, kuten esineiden vastaanoton ja luetteloinnin, esinelainat ja esineiden poistot. Ohjelma määrittelee myös tulevaisuuden suuntaviivoja kokoelmien ja kartunnan suhteen.” (Työväen museo Werstas. Kokoelmapoliittinen ohjelma 2006 [online].) Käytän tutkimukseni aineistona Työväen museon kokoelmapoliittista ohjelmaa, sillä vaikka Keski-Suomen museokin on viime aikoina työstänyt kokoelmapoliittista ohjelmaa käyttöönsä, se ei ole tutkimusta kirjoittaessani vielä käytettävissäni.

Kokoelmapoliittinen ohjelma työkaluna menneisyyskuvien luomiseen

Työväen museon (jatkossa Werstas, ES) kokoelmapoliittista ohjelmaa voi luonnehtia toimintakäsikirjaksi, jossa käydään läpi museon kokoelmien synty ja vaiheet, niiden nykytila⁵⁰ ja tulevaisuus (kokoelmien kehitystyö), esineiden, valokuvien ja arkistoaineistojen museoimiseen, lainaukseen ja poistoon liittyvät prosessit, yhteistyö muiden perinnelaitosten kanssa sekä turvallisuuskysymykset ja ulkopuolisille tarjottavat palvelut. Valtakunnallisena erikoismuseona Werstaan tallennusvastuu kattaa koko maan, ja sen tallennustyö kohdistuu sosiaalihistoriaan⁵¹ ja suomalaiseen työelämään 1800-luvun alusta nykyisyyteen. Museo keskittyy tallentamaan työelämän muutoksia ja erilaisia työhön liittyviä ilmiöitä, kuten työympäristöjä, -kulttuureja, -tapoja ja työttömyyttä sekä työväenkulttuuria ja ammattiyhdistystoimintaa kuvaavaa aineistoa. (Työväen museo Werstas. Kokoelmapoliittinen ohjelma 2006 [online].)

Menneisyyden tallentamisen, esittämisen ja tutkimisen kannalta olennaisin osa Werstaan kokoelmapoliittisessa ohjelmassa on sen luku 3.3., jossa käsitellään museon kartuntaperiaatteita. Luvussa kuvaillaan aluksi kokoelmien merkitystä yhteisöllisen muistin mahdollistajana ja määritellään kokoelmatyön haasteeksi voimavarojen ja resurssien rajallisuus suhteessa keruutyön yhteiskunnalliseen merkitykseen. Ensimmäisessä alaluvussa kuvaillaan keskeiset kartuntakohteet⁵², joista esille nostetaan erilaiset liput ja banderollit sekä merkit ja symbolit. Valtakunnalliseksi museoalan ongelmaksi mainitaan edelleen työnjaon puute. Seuraavat alaluvut käsittelevät kartuntatapaa, kartunnan seuranta ja esineiden arvoluokitusta. Passiivinen kartuntatapa on tuottanut – varsinkin museon perustamisvaiheessa 1980-luvun lopussa – laadultaan kirjavan kokoelman esineitä, joiden säilyvyyteen on vasta kokoelmapoliittisen ohjelman kirjoittamisen aikoihin alettu kiinnittää huomiota. Werstas on tuolloin päättänyt ottaa käyttöön esineiden arvoluokituksen, jonka periaatteet esittelin edellisessä luvussa.

Millainen menneisyys suunnitelmallisen, systemaattisen kokoelmatyön tuloksena sitten muodostuu? Miten erilaiset kokoelmatyön vaiheet näkyvät

⁵⁰ Nykytila viittaa tekstissä vuoteen 2006, jolloin kokoelmapoliittinen ohjelma valmistui. Asiakirjassa ei kerrota sen päivittämisestä tai onko kyseessä pysyvä vai täydentyvä asiakirja.

⁵¹ Sosiaalihistorialla viitataan erityisesti työväenliikkeen, osuustoimintaliikkeen, muiden kansanliikkeiden ja marginaali-ilmiöiden historiaan.

⁵² Kohteet on lueteltu tarkasti kokoelmapoliittisen ohjelman liitteessä.

museon kokoelmissa? Werstaan kokoelmapoliittinen ohjelma [online] antaa kysymyksiin seuraavanlaisia vastauksia. Alkuvaiheissaan museota varten perustettu Työväen keskusmuseoyhdistys sai esineitä lahjoituksina. Vuonna 1983 tapahtuneen E-liikkeen suurfuusion myötä yhdistys sai runsain määrin osuustoimintaliikkeeseen liittyviä esineitä, joka tapahtuma on määrittänyt museon kokoelmien luonnetta jatkossakin. Erinäisten yhteiskunnallisten tapahtumien myötä myös työväenliikettä lähellä olevista liikelaitoksista kertovia esineitä siunaantui museon kokoelmiin samoin kuin muutaman yksityistyyppisen museon esinekokoelmat. Näitä olivat Osuuskauppamuseo, Kivistön torpparimuseo, STS-pankkimuseo sekä Työväen arkiston museo- ja taide-esinekokoelmat. Se, miten mainitut lahjoitukset kertovat työelämästä, sosiaalishistoriasta ja työväen-kulttuurista, jää kokoelmapoliittisessa ohjelmassa selvittämättä tarkemmin. Ohjelmassa huomautetaan, että museon tehtävän kannalta parhaita museoesineitä ovat yksityisiltä tahoilta lahjoituksina tulleet esineet, jotka kantavat mukanaan tarinaa ja liittyvät toisaalta museon itselleen asettamiin päämääriin. Tässä suhteessa lahjoitetut kokoelmat eivät ole yhtä hedelmällisiä. Voiko edellä esitetystä päätellä, että yksilöllinen suhde esineeseen ja elämä sen kanssa tuottaa museo-arvoltaan parhaimman mahdollisen museoesineen, ja että yksilöllisen kokemuksen yleistäminen on julkisten museoiden keino tuottaa merkityksellisiä menneisyyskuvia?

Niin julkisten kuin yksityistenkin museoiden kokoelmat muodostavat jo-ko laajoja yleiskuvia tai syviä katsauksia menneisyyteen riippuen siitä, mikä osa-alue menneisyydestä on valittu kokoelmatyön (keräily, tallennus, dokumentointi, tutkimus, esittäminen) kohteeksi. Esimerkiksi kylmälaitteiden historia Suomessa (Suomen jäähdystekniikan museo [online]) on mahdollista dokumentoida ja tallettaa tarkasti, kun taas elämäntavan tai paikan menneisyyden esittäminen museokontekstissa vaatii väistämättä laajemman ja suurpiirteisemmän otteen. Siirryn tarkastelemaan erityisesti yksityisten museoiden tarjoamia kuvia menneisyydestä ja pyrin tarkastelun kautta selvittämään menneisyyden rakentamiseen ja sen merkitykseen liittyviä museaalaisia tekijöitä.

Menneisyys yksityisissä museoissa

Menneisyys työteliällä maaseudulla

Millaisia esineitä tarkastelemini yksityisiin museoihin on talletettu? Mitä ne kertovat menneisyydestä, ja kenen menneisyydestä on kyse? Yleismuseoita kuvaavissa yhteydenottopyyntöni tulleissa kirjallisissa vastauksissa, puhelinkeskusteluissa ja haastatteluissa museoijat kertoivat museonsa esineistä, jotka olivat usein maatalon arkeen liittyviä objekteja:

- museossa "on kaikki mitä pitäis olla" (ES, muistiinpanot puhelinkeskustelusta syksyllä 1997.)

- vanhoja talonpoikaisesineitä, käsitöitä, Arabian kahvikuppeja noin 100 kappaletta (ES, muistiinpanot puhelinkeskustelusta vuonna 1997.)

- silitysrautoja, kummitädin tätien tekemiä käsitöitä 1800-luvulta, alushousuja, yöpaitoja, lakanoita, pöytäliina (käsinvirkatut pitsit), tallukkaat, 1944 tehdyt, käyttämättömät isän tekemät pieksut, punamustat tukinvyöt (turkinvyöt?, ES), joista tehty seinävaate (4 kpl), rukinlapa vuodelta 1789 (kaiverrus LMD), kirnu, sivustavedettävä sänky, vaatekaappi ym. (ES, muistiinpanot puhelinkeskustelusta vuonna 1997, kirjattu ylös sen mukaan mitä omistaja itse kertanut.)

- Sisällä asuinhuoneissa on käytössä huonekaluja ja koristeena vanhoja käyttöesineitä. Hevostyökälyt on sijoitettu navetan vinttiin. Varsinainen keräysvarasto on vanha aitta. Siellä on kangaspuut ja kutomavälineitä, olutkynä ja sahtisäiliö, puusuksia, tuoleja, astioita, puusepän työkaluja, sepän työkaluja, hevosvaljaita, luistimia, karpposia ym. tarvekalua. (Kirje, 10.10.1997.)

KUVA 20 Vanhoja esineitä yksityisessä museokokoelmassa. Kuva osoittaa kontekstitietojen merkityksen esineiden tulkinnassa ja menneisyyskuvien luomisessa: kyseessä on norjalainen yksityinen museo, mutta mikäli kuvan alkuperä ei olisi selvillä, kuva voisi hyvin viitata suomalaiseseen yksityiseen tai julkiseen museoon. Kuva: Pirkko Järvelä ja Eeva Uusitalo, 1998.

Aineistossani esille nostettuja, menneeseen elämänmuotoon liitettyjä mielikuvia olivat työnteko ja sen sukupuolijako miesten ja naisten töihin sekä esineiden (ilmi)funktiot. Näiden avulla rakentuu kuva menneisyydestä selkeänä ja ahkerana aikana, jolloin jokainen tiesi paikkansa ja tehtävänsä. Tästä esimerkkinä esittelin yksityisen torpparimuseon omistajan ajatuksia ja kuvia museon esineiden sijoittelusta. Esineiden funktioiden kautta julkituotu työn merkityksen korostaminen on aineistoni selkein yksittäinen huomiota herättävä seikka, johon paneudun seuraavaksi tarkemmin.

Suuri osa aineistoni yleismuseoista on luonteeltaan talonpoikaisia siinä mielessä, että ne kertovat nimeltä mainittujen talojen menneisyydestä, ajasta ”ennen vanhaan”. Talonpoikaiseksi menneisyys määrittyy paitsi talon itsensä, myös yleisten kansalliseen identiteettiimme liitettyjen mielikuvien kautta. Kansallisen identiteettiimme rakentuminen talonpoikaiseksi 1800-luvulla liittyy Matti Räsänen (1989, 17)⁵³ mukaan kapitalismin kehittymiseen ja Suomen luokkarakenteeseen, joka muistutti läntistä Eurooppaa vapaine talonpoikaistoineen. Talonpojat omistivat maan, ja yläluokilla oli hallitseva asema valtiokoneistossa. Sosiologi Pekka Kaunismaan (1997, 40–41) mukaan kollektiiviset identiteetit rakentuvat yksilöiden samastuessa kulttuurisiin merkitysmalleihin, historiallisten prosessien sekä erilaisten myyttien⁵⁴, symbolien ja merkitysrakenteiden avulla. Talonpoikaisuuden voi ajatella edustavan näitä kaikkia suomalaiskansallisen identiteetin elementtejä erityisesti museoista puhuttaessa, mikäli rinnastaa säilyneet talonpoikaisesineet vapauden ja työn symboleiksi. Ilmar Talve (1972, 46–47) esittää suomalaisen kansanelämän historiallisista taustatekijöistä kirjoittaessaan, että maamme talonpoikaisuus oli peräisin jo esihistorialliselta ajalta⁵⁵. Aikaa tosin leimasi yhteiskunnallisten erojen voimakkaampi olemassaolo, joka myöhemmin keskiajalla tasa-arvoistui. Maata viljelivät verotalonpojat, maanvuokraajat eli kartano- ja rälssilampuodit ja kruununtalonpojat. Talonpoikaisuudesta rakennettiin myöhemmin kansallisuusaatteen innoittamana vapaan ja riippumattoman suomalaisuuden ihanne. Identiteettiä rakensivat niin Lönnrot ja Runeberg kuin yläluokkakin, joka pyrki saamaan aikaan talonpoikien lojaaliuden valtiota kohtaan hyväksymällä suomalaisuuden pyrkimykset. (Räsänen 1989, 17.) Talonpoikaisuus liitettiin ajan kansallisromanttisessa keskustelussa aitouteen ja alkuperäisyyteen (Lehtonen 2005, 18).

Osana kansallisuusaatteen paloa syntyivät Räsänen mukaan myös ensimmäiset museot. Niiden avulla haluttiin perustella Suomen kansan historia ja tehdä kansa itse siitä tietoiseksi. Mallina toimivat naapurimaiden, ennen kaikkea Ruotsin, tapahtumat, esimerkiksi Artur Hazeliuksen tekemä työ museoaatteen hyväksi (Räsänen 1989, 18–21; Sörlin 1998, 17–39). Räsänen tosin siteeraa lehtori F.H.B. Laguksen vuoden 1923 ensimmäisillä museopäivillä lausumia sanoja ja toteaa, etteivät talonpojat itse olleet kovin innostuneita esineellisen menneisyytensä pelastamishankkeista. Varmasti suuri osa suomalaisista talollisista koki museoimispyrkimykset kummallisiksi, sillä he olivat tottuneet käyttämään esineensä loppuun. Vaikka Julius Ailio kuvailee ylevästi vuonna 1932 Suomen 1800-luvulla tapahtunutta mullistavaa teknis-kulttuurista kehitystä ja toteaa sen vauhdittaneen museoiden syntyä ja kehitystä 1800–1900-lukujen tait-

⁵³ Räsänen viittaa Risto Alapuron ja Henrik Steniuksen artikkeliin *Kansanliikkeet loivat kansakunnan* kirjassa *Kansa liikkeessä*, toim. Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds ja Henrik Stenius 1987, s. 7–52.

⁵⁴ Kaunismaa käyttänee käsitettä sen arkikielisessä merkityksessä.

⁵⁵ Talve ei esitä tekstissään väitteensä tueksi tutkimustietoa lähdeviitteiden muodossa, joten sen arviointi on mahdotonta tässä yhteydessä. Merkittävämpää kuin väitteen todenmukaisuus on kuitenkin sen tarkoitus: Talven teksti rakentaa yhtä lailla suomalaiskansallista identiteettiä perustelemalla sitä talonpoikaisuuden pitkällä historialla.

teessa (Ailio 1932, 9–21), tosiasiallinen menneisyystietoisuuden kasvu sijoittuu Suomessa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan – samaan aikaan, jolloin kotiseutuliike kasvoi maassa merkittävällä tavalla (kotiseutuliikkeen historiasta 1900-luvulla, ks. Turunen 2004).

Aineistoni yleismuseot sijoittuvat ajallisesti ainakin osittain tämän paikallismuseotoiminnan aallonharjan kohdalle tai sen jälkimaininkeihin:

Haastattelija: Milloinkas teille on ensimmäisen kerran tullut mieleen, että te haluaisitte museon?

Haastateltava: Jaa mieleen? Minä oikeestaan muistan, ei se nyt oo, ei se ollu, kyl se on vasta niinku ihan nyt sanotaan 70-luvun vaihteessa. Minä siinä raukka rupesin niitä kasailemaan. Ja siellä on kyllä hyvin, hyvin mielenkiintoisiakin, niinku esimerkiksi siellä on se atrain, kala-atrain, saatiin kalat oli isoja. Näitteks te? (Haastattelu 6.)

Jotkut 1960-luvulla museonsa perustaneet olivat saaneet vaikutteita jo ensimmäisestä innostuksesta:

103) Meillä kävi aikoinaan kerääjä, olin silloin nuori en muista tarkoin vuotta, mutta ehkä 1912–13.

104) Kerääjä oli K. Kotikoski jolla oli kauppa XX:lla (paikkakunta poistettu, ES). Hän oli erittäin mukava ja asiallinen mies. En tiedä minne hän näitä esineitä keräsi ja kenen laskuun. Hän keräsi kaikkia vanhoja.

105) Maksoi jos oli arvokkaampaa.

106) Otti myös ilmaiseksi jos joku antoi. Hän keräili ja osteli myös vanhoja rahoja. Ei hän ottanut muita kuin vanhoja esineitä. (MV:K25/475.)

Edellisen Museoviraston keruukilpailuun lähetetyn vastauksen kirjoittaja vastasi toiseenkin kyselyyn. Vastaus paljastaa, että paikallismuseoinnostuksen so-tienjälkeinen aalto sai hänet itsensä toimimaan:

Olen keräillyt vanhoja esineitä, rahoja y.m. Olen luovuttanut aikaisemmin huomattavan määrän XX:n (paikkakunta poistettu, ES) museoon. Erään pienen osan myös YY:n (paikkakunta poistettu, ES) museoon. Itselläni on myös nyt museo ollut kymmenisen vuotta, kun ei ollut enään tilaa XX:n (paikkakunta poistettu, ES) museossa. - - On esineitä viime vuosisadan alkupuolelta ja 17kauden (epäselvästi kirjoitettu, ES) lopulta. (MV:K25/475.)

Ajatukset kotiseudun ja oman esineellisen menneisyyden arvostamisesta heräsivät aineistoni mukaan milloin missäkin vaikutteiden leviämisestä ja niiden vastaanottajien asiaa kohtaan osoittamasta myötämielisyydestä riippuen. Huomattavaa on, että jokaisella tilalla oli esineistöä, jota saatettiin museoida; vaikka maatalous oli koneistunut, vanhat työvälineet olivat silti vielä tallessa. Syitä säilyttämiseen voi vain arvella. Ehkä ulkorakennuksissa oli sen verran tilaa, ettei vielä käyttökelpoisia tai vain vähän rikkinäisiä esineitä hennottu hävittää, tai ehkäpä ihmiset olivat sen verran laiskoja, etteivät halunneet nähdä hävittämisen vaivaa? Joka tapauksessa näiden taloon, tilaan, sukuun ja paikkaan sitoutuvien museoiden malli syntyi kotiseutuliikkeen innoittamana suu-

reksi osaksi 1960–70-lukujen aikana. Edellä olevista aineistositaateista jälkimmäisessä tapauksessa museoijan kotitilalla oli vierailut museoiden perustamisen ”ensimmäisen aallon” aikaan esinekerääjä, joka osti ja keräsi esineitä mitä suurimmalla todennäköisyydellä Kansallismuseota varten. Tapahtuma saattoi vaikuttaa museon perustamisaikeisiin 1960-luvulla, kun kuntaan perustettiin kotiseutuyhdistys ja -museo, ja kun museoija kotiseutumuseon perustamisen jälkimainingeissa päätti ryhtyä omankin museonsa aikaansaattamiseen.

KUVA 21 Yksityisen torppari- tai talomuseon esineistöä. Esineistä ei voi päätellä millaiseen taloudelliseen tai sosiaaliseen menneisyyteen ne viittaavat. Saman ilmiön voi huomata tarkastellessaan liitteissä esitettyjä esineluetteloita: niin torppari-, kartano- kuin kotiseutumuseoonkin on talletettu varsin samankaltaisia esineitä. Kuva: Elina Kiuru, 1990-luvun loppu.

Rinnakkaisesimerkin talonpoikaiselle menneisyydelle tarjoavat aineistossani ne kolme samaan aikaan syntyneitä yksityistä museota, jotka perustajat itse ovat luokitelleet ”torpparimuseoiksi”. Mikäli ei tietäisi museoiden taustaa, eroa olisi esineiden tasolla mahdoton huomata. Esineet ovat yhtä lailla työntekoa painottavia, ahkeruuteen ja säästäväisyyteen viittaavia. Olennaista museoissa ei niiden ulkopuoliselle tarkastelijalle olekaan niiden ”torpparius”, jota kansatieteen edesmennyt professori Niilo Valonen virkaanastujaisitelmässään pitää niiden

lyhyen esiintymisiän vuoksi huonona lähtökohtana suomalaiskansallisen muinaisuuden etsimiselle (Valonen 1961 [1969], 14), vaan nimenomaan tallennettuun elämänmuotoon liitetty työteliäisyys. Nina Säaskilahti kirjoittaa työn korostamisesta pro gradu -tutkielmassaan ja liittää sen kansatieteen oppihistoriaan:

Esineiden tutkimuksellinen symboliarvo liittyy nyt sekä siihen, mitä ne edustavat suoranaisesti (työnteko), että välillisesti (katoava kulttuurimuoto) (Säaskilahti 1997, 71).

Torpparius on kuitenkin ollut syystä tai toisesta aineistoni torpparimuseoiden perustajille itselleen niin tärkeä asia, että sen muistoksi on perustettu museo. Ehkä se on ollut tärkeä omien juurien ja minuuden rakentamisen kannalta tilanteessa, jossa kaupungistuminen tuotti nostalgisen kaipauksen menneeseen ja jossa menneisyydeksi tulkittiin yleisesti sisällissodassa kunnostautuneiden valkoisten talonpoikien kunniakas taival (ks. Lehtonen 2005, 18–19). Ehkä museon perustajilla oli tarve osoittaa, että punaisilla torppareillakin oli arvonsa, menneisyytensä ja kunniansa? Mielenkiintoista on erityisesti torppariuden tallettaminen museoon: esineellinen menneisyyskuva viittaa pysyvyyteen ja katoamattomuuteen, jolloin torpparius ei viittaakaan väliaikaiseen olomuotoon tai tilaan, josta pyrittiin pois. Toisaalta voi ajatella, että esineellisten menneisyyskuvien luominen on osa nostalgiatyötä ja kaipuuta iäksi kadotettuun menneisyyteen: torpparilakihan teki torppareista maanomistajia.

Ilmar Talven mukaan torppareita oli alun perin vain aateliston rälssitiloilla sekä kirkon mailla ja vuodesta 1697 myös ratsutiloilla. Ruotujakolaitoksen synnyn myötä maaseudulle ilmestyi sotilastorppia 1680-luvulta alkaen, rannikolle myös laivamiestorppia, mutta ne hävisivät vähitellen vuoden 1810 jälkeen, kun vakinainen sotaväki hajoitettiin. Sen sijaan verotalonpojat saivat oikeuden perustaa torppia vuonna 1743. (Talve 1972, 49–52.) Vähitellen maanomistus keskittyi yhä suuremmissa määrin yksityisten talonpoikien käsiin, väkiluku kasvoi ja samoin maan vuokraaminen tuli entistä tavallisemmaksi, jolloin syntyi erityinen maanvuokraajien ryhmä, josta oma, myöhempi muotonsa on torpparilaitos. Syntyi ristiriita maata omistavan ja sitä vuokraavan luokan välille, varsinkin kun talonpoikaissäätö oli mukana säätyvaltiopäivillä säätämässä lakeja omaksi parhaakseen. Näin kuvailee torpparikysymyksen syntyä Aksel Warén (1898, 17–18) kirjassaan *Torpparioloista Suomessa*. Matti Peltonen liittyy torpparikysymyksen maailmanlaajuiseen maataloustuotannon laajenemiseen 1800-luvulla, joka hänen mukaansa nimenomaan Suomessa näkyi maanvuokarakysymyksenä (Peltonen 1992, 253).

Yksi kolmesta torppareiden elämää kuvaavista museoista on perustettu vuonna 1969. Torpparin jälkeläisenä, sittemmin pientilallisena museon perustaja on halunnut merkitä muistiin juurensa niin esineellisesti museon muodossa kuin kirjallisestikin. Menneisyystietoisuudesta todistaa myös hänen Työvään Arkistoon kirjoittamansa muistelmä paikkakunnan tapahtumista:

Kun X:n (paikkakunta poistettu, ES) osuuskaupan, nykyisen XX (seutukunta poistettu, ES) pääliikkeen liiketalon perustuksia v. 1912 ryhdyttiin kaivamaan ja oli päästy

noin 5-6 mt syvyyteen tuli sieltä esiin nokisia kiviä, entis ajan tulisijoja. Tämä todistaa, että tällä paikalla on jo hyvin varhaisina aikoina, ehkä tuhansia vuosia sitten asuttu. Siihen aikaan on tähän kauniiseen lahden pohjukkaan, jyrkkään nykyisen kirkkomäen rinteeseen, jolloin silloin ehkä X:n (järven nimi poistettu, ES) aallot huuhtelivat, soutaneet ruuhellaan jostain kaukaa erämiehet ja riukukotansa tähän pystyttäneet ja tulen puusta haganneet. (TYARK 1056/52.)

Muistitieto on tosin kerätty aikana, jolloin museon perustaja oli jo iäkäs. Ei ole siis tietoa siitä, miten hän nuorempana suhtautui menneisyyteen, mutta ainakin hän vanhalla iälläkin on muistellut nuoruutensa tapahtumia. Samoin hän muisteli torppariuteen ja osuusliikkeeseen liittyviä tapahtumia:

Kun oli päästy hyvään alkuun ja raha ym vaikeudet osittain voitettua tuli esiin uusia pulmia. V. 1917 kun KKn ja OTKn toiminta alkoi niin ryhdyttiin vaatimaan että osuuskaupamme liittyisi jäseneksi näihin järjestöihin. Silloin porvaristo nousi kovasti vastaan, mutta kun torpparit olivat enemmistönä liittyminen päätettiin toimittaa KK:n. Silloin porvaristo sanoi rahansa irti ja sanoivat jäsenyytensä eroon jo useat porvarit. Nyt oli taas hankittava tilalle uutta rahaa ja tässäkin onnistuttiin. Mutta tuli luokka sota, silloin taas porvari jäsenet käyttivät tilaisuutta hyväkseen. (TYARK 1056/52.)

Olennaista muisteluksissa tuntuu olevan niiden olemassaolo itsessään: museoija on kokenut tarpeelliseksi muistella asioita ja kertoa niistä arkiston järjestämissä kyselyssä. Kertoja on ollut tietoinen muistitietokeruun luonteesta ja aineiston säilyvyydestä, joten voi ajatella, että hän on muistellut menneitä aikoja mieluusti tai vähintään pitänyt torppariasiaa merkityksellisenä. Torpparikysymys näyttää vaikuttaneen vielä pitkään niin sanotun torpparilain voimaantumisen jälkeenkin jättämällä muistijälkensä torppareihin ja heidän perillisiinsä. Torpparimuseon kätköistä löytyy museonomistajan kirjoittama tilan historiikki, jonka otsikoksi on kirjattu *"Torppien synty, kehitys ja suuret veronmaksut"*. Siinä museoija kuvaa, kuinka torppa syntyi ja kehittyi, kasvoi ja muuttui tilaksi kahdensadan vuoden aikana, ketkä sen omistivat ja erityisesti miten raskasta elämä oli. Hän luettelee tarkasti muun muassa eri vaiheissa maksettujen verojen määriä, joista esimerkkinä hänen sukunsa torppaan muuttamisen aikaan tehty sopimus:

Tilanomistaja X.X. etti (ehdotti?, ES) äitini vanhemmille että he ottaisivat torpan asuttavakseen ja lupasi että kolme vuotta saisi asua ilman veroja. Senjälkeen sitten vrolle ja kirjallinen torpan kontrahti. Näin he X.X. ja X.X. suostuivat tarjoukseen ja muuttivat v. 1884 kirkonkylästä X:n torpasta X:n torppaan (museoijan kotitorppa, ES). Mukana tuli myös äitini sulhasineen, joiden häitä vietettiin X:n suuressa haikupirtissä v. 1886. Samana vuonna kirjoitettiin myös torpan vuokrauksesta kirjallinen kontrahti. Kontrahdissa luvattiin käyttöön kaikki torpan rakennukset pellot, ja metsänkäyttöoikeus rakennus ja polttopuille. Polttopuina kuitenkin käytettävä vikanaisia ja huononpuita. Torpparilla on oikeus tehdä uutta peltoa niin paljon kuin haluaa. Veroa torppari maksaa X:n taloon seuraavaa: 5 tynnyriä rukiita, 1 tynnyri kauroja, 5 leiviskää kesaivoita, 70 mk. rahaa vuodessa. Yksi työpäivä viikossa työtä taloon omin ruokinsa, lisäksi kuusi päivää syksyllä riihellä omin ruokinsa, työreki tuotava joka vuosi. Nyt on maksettava 500 mk. käsirahana. (Julkaisematon käsikirjoitus, jota museon nykyinen omistaja säilyttää museossa.)

Mainittu aikalaiskirjoittaja Aksel Warén kuvaa 1800-luvun lopun torpparioloja keskittyen ennen kaikkea maanomistajien ja torppareiden välisen oikeudellisen

suhteen selvittämiseen⁵⁶. Vaikkei hän varsinaisesti kerro torpparien taloudellisesta asemasta tai toimeentulosta, kirja antaa kuitenkin aikalaiskuvan niistä olosuhteista, joihin aineistoni museot olemassaolollaan viittaavat. Torppariperheitä oli 1800-luvun lopulla noin 70 000⁵⁷, eivätkä he olleet tyytyväisiä asemaansa. Torpparikysymyksestä ei olisi Warénia myötäillen ehkä syntynyt mitään sen suurempaa, jollei ”alempain kansanluokkain heräämistä itsetajuntaan” olisi tapahtunut valistuksen hitaan leviämisen myötä. (Warén 1898, 9–10.) Käytännössä kyse oli maanomistusoikeuksista ja jaosta ”alempiin” ja ”ylempiin”, jota myös museonomistajan käsikirjoitusteksti kurjuutta lietsovine otsikoineen kuvastaa. Warén on tulkinnut lainsäädännön ja sen muutosten vaikutuksia torpparilaitoksen olemassaoloon todeten, että 1800-luvun loppuun mennessä oli saavutettu liiallinen torppien määrä suhteessa tarjolla olevaan työhön (Warén 1898, 19).

Warén (1898, 21–22) erottaa kirjassaan kaksi erityyppistä torpparikysymyksen kehystä. Ensimmäisen niistä muodostivat vanhat viljelysmaat, aatelis- ja herraskartanot Etelä- ja Länsi-Suomessa, jossa maanviljelyksellä on Warénin mukaan suurempi merkitys ja jossa sen vuoksi oli opittu huomioimaan vakituisen työvoiman merkitys. Toinen kehys muodostui ”talonpoikaismetoodin” (ks. Warén 1898, 23) synnyttämänä. Se palveli kirjoittajan mukaan enemmänkin torpparin hyötyä niin pitkään, kun vuokraoikeuden tarjoamat edut olivat suuremmat kuin torpparien vuokranmaksut talolle. Jos isäntä sattui huomaamaan jostain syystä tilanteen, riita oli syttymistä vaille valmis ja vaadittiin vuokran korotusta tai käsirahaa maksettavaksi. Jälkimmäisessä kehyksessä tapahtui Warénin mukaan (1898, 24) kaikenlaisia rikkomuksia enemmän, ja torppien haltijat vaihtuivat useammin kuin ensimmäisessä tapauksessa. Tällaisesta vaihdoksesta on voinut olla kyse myös aineistoni esimerkissä, kun museoijan suku asettui torppaan asumaan.

Esimerkkikontrahdin vertailu Warénin kirjassaan esittämiin tietoihin suhteuttaa kontrahdin sisältöä ajalle tyypillisiin sopimuksiin. Maankäytöstä kirjoittaessaan Warén huomauttaa, että oli tyypillistä nimetä vuokrasopimuksessa vain ne viljelysmaat, jotka torppari saa käyttöönsä. Maa-alan suuruuteen vaikuttaa kuitenkin enemmän se, millainen oikeus torpparille on sopimuksessa annettu metsän nautintoon. (Warén 1898, 52–53.) Esimerkkisopimuksessa mainittu rakennus- ja polttopuun käyttöoikeus viittaa siihen, ettei torpalle ollut

⁵⁶ Matti Peltonen ottaa asian esille seuraavasti: ”Vaikka maanvuokrakysymykseen liittyi taloudellisia eturistiriitoja, kiistivät monet aikalaiset niiden olemassaolon ja halusivat mieltää ongelmat vain oikeudellisina ja poliittisina.” (Peltonen 1992, 253) Aksel Warén, tehdessään selkoa tutkimustavastaan, puolustaa oikeudellisen näkökulman valintaa sillä, että se vastaa paremmin siihen, miksi epäkohdat ovat syntyneet. Warén ei kuitenkaan miellä ongelmaa pelkästään oikeudelliseksi ja poliittiseksi, vaan pitää taloudellista tarkastelua ensiarvoisen tärkeänä. (Warén 1898, 1.) Peltonen arvioi Warénin tutkimuksen alansa klassikoksi ja arvelee sen vaikuttaneen siihen, miten maatalouskysymystä on Suomessa myöhemmin tarkasteltu erityisesti siksi, että se oli ensimmäinen, jossa talollisten sijaan keskityttiin vuokraajaväestön oloihin (Peltonen 1992, 22).

⁵⁷ Itse asiassa Warén huomauttaa torpparin ja torpan käsitteiden epämääräisyydestä ja epämääräisyyden vaikutuksesta torppien määristä tehtyihin tilastoihin.

määritelty erikseen omaa metsäpalstaa, vaan torpparit saivat käyttää mainittuihin tarpeisiin talon yhteistä metsää. Olemassa olevien peltojen lisäksi torppari sai raivata uutta peltoa tilan maille niin paljon kuin jaksoi. Tällainen käytäntö oli melko yleinen. Koska rakennuksista ei ole sopimuksessa tarkempaa mainintaa, on niiden vertaaminen Warénin esittämiin tilastoihin mahdotonta. Myöskään peltojen määrästä ei ole mainintaa, mutta kyseisenä ajankohtana yli puolet torpista oli sellaisia, joissa viljelysmaan osuus oli alle 3 hehtaaria (Warén 1898, 63). Peltojen tuotosta on pitänyt maksaa vuosittain viisi tynnyriä ruista ja yksi kauraa vuokrana talolle, ja jos kolme hehtaaria vastaa 6 tynnyrinalaa, voi torpan kokoa arvioida varovaisesti. Kyseisten torpparien varallisuudesta kertoo sekin, että heillä oli mahdollisuus maksaa varsinkin Keski-Suomessa tuolloin yleinen käsiraha, joka 500 markan suuruisena ei ollut aivan pieni. (Warén 1898, 134–135).

Tämän tarkastelun jälkeen voi todeta, että aineistoesimerkkini käsikirjoituksen otsikolla on kenties tarkoituksensa. Torpparikysymys eli elämänsä vielä 1960-luvun lopussa torpparien jälkeläisen ajatuksissa. Samalla tavalla elää torpparius toisen torpparimuseon omistajien omakustanteessa *Elämää erämaa torpassa satavuotta sitten* (1998), jonka johdannossa kirjoittajat perustelevat työtään seuraavasti:

Tunnetussa iskelmässä lauletaan ”jokainen ihminen on laulun arvoinen.” Isäni jo iso-isäni, sukumme patriarkka, XX (nimi poistettu, ES) on tämän muistokirjoituksen arvoinen.

Toinen syy tarinaan on, kun nuorempi polvi ei tunne elämäntapaa. Miten voi elää ilman autoa tai ainuttakaan konetta, kun sähköä on vain ukkospilvessä, kun televisiosta, kännykästä, moposta ja moottorisahasta ei nähty untakaan.

Millaista on omavarainen elämä, olla oma työnantajansa, valmistaa elintarvikkeet, vaatteet, huonekalut, kuljetus ja muut kalusteet kotona. Elättää kahdeksan hengen perhe ilman avustuksia ja tukiaisia. Ainoana apuna hartiapankki. Elää ajoittain ilman rahaa, ilman kauppaa, ilman tietä. Hoitaa sairaudet kotikonstein.

Kolmas syy tarinaan on, kun kulttuurimme aaltoliike muuttaa maaltapaon kaupungista paoksi, silloin kun markkinatalouden saippuakupla puhkeaa. Siinä vaiheessa on arvokasta tietoa miten ennen on eletty ilman yhteiskunnan palveluksia. (Elämää erämaa torpassa satavuotta sitten, 1998.)

Torppa, jonka asukkaiden elämästä omakustanteessa kerrotaan, on omistajiensa toimesta museoitu. Museon esittelyssä toistuvat museovierailusta tekemieni muistiinpanojen mukaan kovan elämän ja alituisen työn tekemisen mat: ”Nuukia oltii, siin on seittemän kertaa paikattu rukkanne.” Molempien torpparimuseoiden tarinat kiertyvät kansalaissodan aikaan ja punaisten puolelle, ja viimeksi mainitussa museossa esiteltiin museoesineenä myös valkoisten ampumien laukausten jälkiä tuvan seinässä. Työn kovuuden korostaminen kiertyy sekin sota-aikaan: valkoiset ”parempiosaiset” omistivat maat, joiden ”pellot olivat kivisiä ja huonoja, vaikeita raivata”. Elämä oli museon omistajan mukaan kuitenkin parempaa kuin nykyisellään, sillä sitä ei tarvinnut jakaa työhön ja vapaa-

aikaan. Ei tarvinnut erikseen keksiä, miten saisi tarpeeksi liikuntaa tai mitä teki si vapaa-ajalla, ja elämän rytmi oli yksinkertainen.

KUVA 22 Työnteon välineitä yksityisten museoiden kokoelmista Itä-Hämeen museon kesänäyttelyssä. Kuva: Elina Kiuru, 1990-luvun loppu.

Työn eetos on esillä kaikissa aineistoni yksityisissä yleismuseoissa: menneisyys näyttäytyy maatalouden ja karjanhoidon varaan rakentuvana aikana, paikkana ja sosiaalisina verkostoina. Merkityksellistä on nimenomaan se, että ihmisten ajatellaan osanneen ja tehneen asioita itse hankkiessaan elantonsa maasta ja metsästä. Museon esineet toimivat ajatusrakennelmissa fyysisinä todistuskappaleina työnteon merkityksestä. Työnteko värityy nostalgisesti, ja sitä muistellaan omakohtaisesti tai arvioidaan aiempien sukupolvien tilalle jättämien jälkien kautta. Jännittävällä tavalla samanlainen kuva rakentuu myös suomalaisten kartanoiden museoissa, jotka esittelevät aateliston elämäntavan sijaan kartanon alustalaisten elämää ennen. Erään kartanon museoon talletetut esineet kertovat nykyisen omistajan mukaan erityisesti kartanon arjesta:

Kokoelma on aloitettu A:n toimesta B-suvun sukukokousta varten 1924. Hän oli X:n omistaja veljensä C:n (kanssa, ES) ja hyvin kiinnostunut historiasta ja X:n entisistä vaiheista. Vinnille oli aikojen myötä myös viety käytöstä poistettuja esineitä. Sen jälkeen kun X:n vinttisisustus saatiin valmiiksi 1928 esinekokoelma pantiin sinne näytteille ja pikkuhiljaa sinne on vuosien mittaan viety lisää esineitä. Kaikki esineet ovat X:sta ja sen entisistä torpista. Kaikki esineet jotka on katsottu "historiallisiksi" on viety sinne, mutta vain niin että ne valaisevat sekä sisäistä taloutta että maataloutta. Ne on katsottu kuvaavan kartanon arkea. (Nimet poistettu, ES. Omistajan sähköpostiviesti 9.9.2009.)

Kartanon museon esineluetteloon merkityt esineet ovat varsin samankaltaisia kuin torpparimuseon kokoelmankin esineet (vrt. liite 2). Esineet viittaavat työntekoon, mutta koska niiden esillepanosta ei ole aineistossani todisteita, museoijien ajatuksia mahdollisesta työn sukupuolijaosta ei voi seurata. Missä on kartanon herrasväki sitten, hekö esineitä ovat käyttäneet?

Kartanon museon työteliäs kokoelma saa selityksen kun tutustuu museon lisäksi koko kartanoon ja sen esineistöön. Huonekalut, astiat ja muut päärakennuksen sisustukseen aikoinaan kuuluneet esineet ovat edelleen käytössä! Ne ovat mitä ilmeisimmin kulkeneet yhdessä kartanon kanssa perintönä seuraaville sukupolville, ja niiden käyttöfunktio on säilynyt. Kartanon elämänmuoto sen sijaan on muuttunut, eikä alustalaisia (torppareita) tai palvelijoita enää ole. Museo kokoelma viittaa siten menneeseen maailmaan, kadonneisiin tapoihin ja ikuisesti menetettyyn aikaan.

Puu ja aika

Haastattelumatkojeni yhteydessä olen saanut tutustua museoihin; useimmiten omistajat halusivat itse esitellä museonsa minulle. Esittelyjen avulla keräsin omakohtaisia havaintoja esineistä ja niiden muodostamista kokoelmista, kun aineistoni muutoin painottuu museoijien tekemiin tulkintoihin esineistä, museoista ja museoimistyöstä. Sekä välitön että myöhemmin, pitkän ajan kuluttua mieleen painunut kuvani kokoelmista korostaa esineiden materiaalia. Kokoelmat ovat täynnä puuesineitä, ja museot sijaitsevat vanhoissa puisissa rakennuksissa. Mielikuvaa vahvistavat kenttätyömatkoilta ottamani valokuvat.

KUVA 23 Pala puista menneisyyttä. Kuva: Taina Jauhiainen, 1990-luvun loppu.

Suurin osa yksityisissä museoissa näkemistäni puuesineistä oli peräisin 1800–1900-luvulta, vaikka esineiden ajoitus olikin suhteellista kontekstietojen vähäisyyden vuoksi sellaisissa tapauksissa, joissa omistajan oma muistitieto ei riittänyt kertomaan niistä. Puuesineisiin kaiverretut vuosiluvut toimivat hyvinä ajoittamisen keinoina samoin kuin valmistustekniikoihin liittyvät tiedot, joista museoiden omistajat tuntuivat olevan hyvin tietoisia. He olivat usein selkeästi esineidensä asiantuntijoita.

Puiset kuvat menneisyydestä viittaavat ajatukseen ihmisen sopeutumisesta elämään luonnon armoilla. Luonnon ja kulttuurin tematiikkaa voi pitää yhtenä koko etnologian (kansatieteen) tieteenalan perustavanlaatuisena lähtökohdana rajaavassa mielessä: tarkastellessaan ihmistä kulttuuriolentona kansatiede, etnologia, on tarvinnut operationaalisia käsitteitä kulttuurin rajaamiseksi ja selittämiseksi. Luonto on asetettu kulttuurin vastakohtaksi ja käsitetty sellaisena funktionaaliseksi osaksi kansankulttuuria raaka-aineen tuottajana, osaksi ihmisten maailmankuvaa. (Kiuru 2000b, 297.) Luvussa kaksi viittaamani, Marshall Sahlinsin esittämä kahtiajako ”objektiivisen edun selitysmalliin” ja kulttuurista merkityksenantoa painottavaan malliin (ks. Ilmonen 1993, 48–50, 51) antaa eräänlaiset ääripäät ihmisen luontosuhteen tarkastelulle synkronisella tasolla, kun taas Jonas Frykman ja Orvar Löfgren asettavat luontosuhteen kehittymisen toisenlaiseen perspektiiviin teoksessaan *Den kultiverande människan* (1979). He esittävät muun muassa kuinka aikakäsitykset vaihtelivat 1800–1900-luvun vaihteen Ruotsissa riippuen ihmisten elinkeinoista. Talonpojat elivät ”luonnon rytmissä”, koska saivat siitä elantonsa, ja heidän aikaansa rytmitti työ. Aikakäsitys oli syklinen, ja sitä tukivat myös kirkko vuodenkiertoon liittyvine tapahtumineen samoin kuin hallinnollinen kalenteri. Frykman ja Löfgren asettavat talonpoikaisen syklisen aikakäsityksen lineaarisen vastaavan edeltäjäksi, jolloin syntyy kronologinen kuva ihmisen aikasuhteen kehittymisestä. (Frykman & Löfgren 1979, 22–26.) Samalla tavalla he kuvaavat koko luontosuhteen muutosta, kuinka luonto muuttui talonpoikaisesta tuotannon lähteestä porvarilliseksi nautinnon tyyssijaksi (Ibid., 46, 52–54).⁵⁸ Vaikka Frykman ja Löfgren osoittavatkin muutoksen voivan olla samanaikainen, he esittävät sen pääasiallisesti kronologisena kehityskulkuna. Kronologisena kehityskulkuna ihmisen ja luonnon suhteen muuttumisen esittää myös Kustaa Vilkuna, joka vuonna 1967 julkaistussa tekstissään Suomen kansanomaisen kulttuuri moittii aiemman tutkimuksen tapaa typologisoida esineet (Vilkuna antaa esimerkiksi pyyntivälineet) ja huomauttaa:

Kunkin esineen muotoa ja käyttömenetelmiä on teennäistä johtaa toisesta, koska jokaisella on oma tarkka funktionsa, johon esine ja menetelmä kuuluvat. Ratkaisun on sanellut luonnon, tekniikan ja olosuhteiden määräämä tarkoituksenmukaisuus. (Vilkuna 1967, 215.)

⁵⁸ Samaan aikaan sijoittuvissa teoksissa on havaittavissa selkeä ero, joka saattaisi selittyä kirjoittajien tieteenalataustoilla: Sahlins on kulttuuriantropologi, Frykman ja Löfgren taas pohjoismaisen kansanelämäntutkimuksen, kansatieteen, kasvatteja.

Vilkuna puolustaa tekstillään edustamaansa funktionalistista näkökulmaa, mutta samalla hän määrittelee näkökulmansa omistamiseen ja sen edellytyksiin. Vilkunan näkökulman voi tulkita painottavan ihmisen toimintaa ympäröivän luonnon ehdoilla, jolloin se on ainakin osittain yhdensuuntainen Sahlinsin objektiivisen edun selitysmallin (ks. sivut 34–35 tässä työssä) kanssa. Vaikka Vilkuna painottaakin pyyntitekniikoita, hän nostaa esille luonnonolosuhteiden määrittelemän tarkoituksenmukaisuuden.

Puinen menneisyys eroaa suuresti nykyisyydestä. Eron voi havaita paitsi esineiden materiaalissa, myös niiden laadussa: seuraavissa kuvissa voi nähdä monta sellaista objektiota, joita ei enää käytetä. Ne joutavat museoon, tai niistä tulee museo (esimerkiksi aittarakennus kuvassa 20, s. 87). Ei ole mahdollista selvittää miksi juuri kuvissa olevat puuesineet ovat säilyneet, vaikka puu ei ole säilyvin mahdollinen materiaali; se palaa ja lahoaa. Kuvan 24 (sivulla 110) esineet ovat ehkä jääneet pois käytöstä ja ne on pantu syrjään, kun ei ole haluttu heittää kunnossa olevaa tavaraa pois. Voi olla, että museon omistaja on löytänyt esineitä kaatopaikalta, kirpputorilta tai hylätyn maatilan rakennuksista. Tällaisissa tapauksissa museoija on kirjaimellisesti pelastanut esineet tuhoutumiselta ja nostanut ne mahdollisesta roskan statuksesta säilyttämisen arvoisiksi museoesineiksi (ks. Thompson 1979, niin sanottu roskateoria⁵⁹). Kyseessä ei ole Walter Benjaminin keräilijän positiivinen vastatyyppe siinä mielessä, että joku on jo poistanut esineen kulutuksen piiristä. Niin kirjeitse ja puhelimitse saamieni yhteydenottojen kuin haastatteluaineistonikin perusteella suurin osa yksityisten museoiden esineistä on säilytetty maataloilla niiden käytöstä poistamisen jälkeen, eli esineet ovat siirtyneet sukupolvelta toiselle talon mukana. Voihan olla, että esineet ovat säilyneet sattumanvaraisesti tai että ne on käytöstä poistamisen jälkeen säilytetty, koska tilaa on ollut. Voi olla, että esineet on säilytetty, koska on ennakoitu tulevaa tarvetta. Huomattavaa on kuitenkin se, että tällaisia esineitä on erilaisissa kokoelmissa paljon.

⁵⁹ Michael Thompson esittää 1979 julkaistussa roskateoriassaan kaksi esineen mahdollista olotilaa avoimina kategorioina: esineet ovat joko käytössä tai ne hävitetään. Niiden väliin hän sijoittaa peitetyn roskakategorian ja kiinnittää siihen teoriassaan erityishuomionsa. Roskasta tekee mielenkiintoisen sen suhde hyödykkeen statukseen: roska on joutava objekti, jolla ei ole käyttö- tai varsinkaan vaihtoarvoa. Se on ei-hyödyke. Thompsonin mielestä roskakategoria mahdollistaa olotilan vaihdoksen katoavasta pysyväksi (Thompson 1979, 7–9). Vaihdos voi tapahtua esimerkiksi keräilyssä.

KUVA 24 Puisia esineitä yksityisen museon kokoelmassa. Kuva: Elina Kiuru, 1997.

Objektiivisen edun selitysmallissa ihmiset mukauttavat toimintansa eli aineellisen elinympäristönsä vaatimukseen, kun taas kulttuurista merkityksenantoa painottavassa mallissa arjen käytännöt syntyvät kulttuuristen mallien pohjalta. Kansatieteen oppihistoriaan sijoittuva professori Niilo Valosen teksti vuodelta 1969 painottaa tulkinnassaan kulttuurin sopeutumista luonnonolosuhteisiin:

Ne (luonnonolosuhteet, ES) ovat ajasta aikaan synnyttäneet samantapaisia kulttuuri-alueita joko välittömästi tai välillisesti. Ne on kuitenkin muistettava alueiden ikää arvosteltaessa. Karuissa olosuhteissa syntyy vaatimattomia ja degeneroituneita muotoja, jotka helposti näyttävät alkukantaisilta. - - Luonnonolosuhteet pakottavat elinkeinot ja kulttuurin yleissävynkin mukautumaan niiden tarjoamiin edellytyksiin. (Valonen 1969, 22.)

Aineistoni museoiden sijoittuminen pääosin maaseudulle on merkittävä osatekijä museoiden välittämien menneisyyskuvien kannalta. Kansatieteen oppihistorian tavoin ne sijoittavat menneisyyden talonpoikaiseen Suomeen, jota oman tilan menneisyys edustaa. Oman tilan kautta syntyy yhdysside myös kansalliseen identiteettiin: varsinkin 1990-luvun lopulla perinnetietoiset maaseutuväestöön kuuluvat informanttini kritisoiivat kärjekkäästi Euroopan Unioniin liittymistä ja sen vaikutuksia kansallisen päätöksenteon mahdollisuuksiin. Tässä yhteydessä puu otettiin esimerkiksi haastatteluihin esille "suomalaisena", joskus myös "paikallisena" materiaalina, ja sitä korostettiin sen "aitouden" ja alkuperäisyyden vuoksi. Puun suomalaisuutta ei ollut tarpeen kyseenalaistaa, sillä esineet itse viestivät olemuksellaan kiistatta autenttisesta viittaussuhteesta menneeseen: ne olivat (ja ovat) vanhoja, ja niiden materiaali oli varmuudella peräisin Suomen maaperästä.

Aikakäsitykset esinekokoelmissa

Yksityisten erikoismuseoiden kuvat menneisyydestä sitoutuvat selkeämmin asioiden kronologiseen jäsentämiseen kuin yleismuseoiden viittaukset menneeseen. Erikoismuseoiden kokoelmat myös jäsenyivät keräilyn idean kautta: usein tarkoituksena on esittää keräilyn kohteena oleva ilmiö ”alusta loppuun”. Näin toimii esittelemäni Puhelinmuseum, jonka omistaja on kokoelmatyössä erityisen kiinnostunut vanhoista puhelinkoneista:

Mut et vanhimmat puhelimet, mitä mä oon onnistunu löytämään, niin on tuota 1883 on tossa. LM Ericssonin valmistama pöytäpuhelin, johon puhutaan erikseen ja kuunnellaan sitten. Tai puhutaan tuonne ja kuunnellaan tuolta. Ja sit on pari vuotta nuorempi versio tossa. Ja sitte seinäpuhelin on 1882 malli ja toi vasemmalla ensimmäinen, mutta tota se on annettu tehtaalta 1887. Samanlainen niin sanottu seinään huudettava puhelin. Ja keskuspöydistä on ehkä vanhin sitte, on tota, tää iso kahden puhelunvälittäjän istuttava pöytä. (Haastattelu 1.)

Esimerkiksi kronologisen ja typologisen jäsennyksen esiintymisestä museokoelmassa sopii myös satunnainen valokuva saksalaisesta yksityisestä, vaikkakin tyypiltään yleismuseosta:

KUVA 25 Vaatteiden pesemiseen liittyviä esineitä eri ajoilta. Puinen pesukaukalo tms. samoin kuin pyykkilauta viittaavat aikaan ennen pulsaattorikonetta ja pesuainepaketteja, samoin pesuvadit penkin alla. Kuvaan on sijoitettu myös vartalonhoitoon liittyvä pesuvatteline. Kuva: Elina Kiuru, 1997.

Esineet on koottu yhteen niiden käyttötarkoituksen mukaan, ja ne viittaavat olemassaolollaan ajan kuluessa tapahtuneeseen kehitykseen. Samankaltaisia aikaan perustuvia, esineellisiä menneisyyskuvia olen kohdannut kenttätyöni eri vaiheissa eri puolilla Suomea, vaikken ole huomannut kuvata niitä. Kronologinen suhde aikaan voi ilmetä eri tavoin. Haastattelusitaatissa keräilyyn ja museoidun ilmiön alkuaika on huomion keskipisteenä, kun taas valokuvan esimerkissä kokoelman (tai sen yhden osan) fokuksena on ajassa tapahtunut kehitys. Molemmat tavat voivat olla osa keräilyyn liittyvää päämäärää ilmiön esittämisestä kokonaisuudessaan: keräilijä pyrkii kohti täydellistä kokoelmaa (ks. Kiuru 1995). Lene Otto ja Lykke L. Pedersen (1998, 85) viittaavat biografista aikaa luokittelevassa kolmijaossaan *lineaarisella ajalla* erityisesti tapahtumiin ja kokemuksiin jaettavissa olevaan aikaan; aikaan jossa yksilön elämä jakautuu yksittäisiin peräkkäisiin tapahtumiin. Esineet muistuttavat tällaisessa aikakäsityksessä yksittäisistä menneistä tapahtumista. Ylisukupolvisesti ajatellen lineaarinen aika jäsentyy useiden eri ihmisten toisiaan seuraaviksi erillisiksi elämänkuluiksi. *Sykliseksi ajaksi* mainittujen tutkijoiden jaottelussa taas jäsentyy ajan jatkuvuudellinen, asioita ja ihmisiä toisiinsa ketjuttava piirre (ibid.). Otton ja Pedersenin jaottelu keskittyy ensisijaisesti yksilöllisen aikakäsityksen viitekehykseen. Yksilön aikaa laajempia jäsennyksiä ovat tehneet esimerkiksi Friedrich Nietzsche (1999 [1873], 25–29) jakaessaan historiaa koskevan tiedon monumentaaliseen, antikvaariseseen ja kriittiseen samoin kuin ruotsalainen historian didaktikko Klas Göran Karlsson, joka on erottanut toisistaan erilaisiksi historian käyttöyhteyksiksi tieteellisen, eksistentiaalisen, moraalisen, ideologisen historian käytön sekä historian 'an sich' (Bohman 2003, 11). Aineistoni kannalta oleelliseksi aikakäsitysten jäsentämisen tavaksi on osoittautunut Otton ja Pedersenin yksilölähtöinen tarkastelutapa, sillä se ei puutu museoijien intentioihin menneisyyden käytön suhteen. En ole lukenut aineistostani pyrkimyksiä ideologiseen tai muuhun vastaavansuuntaiseen toimintaan, eivätkä tarkastelemani yksityiset museot omistajineen jakaudu luontevasti Nietzschen mallien mukaiseen järjestykseen. Korkeintaan voisi sanoa, että piirteitä antikvaarisesta, kaiken säilövästä ja kaikkea entistä palvovasta tavasta suhtautua ohitettuun aikaan. Kyse voi kuitenkin olla omasta kylläntymisestääni aineistooni ja sen lukemisesta antikvaarisia piirteitä tarkoituksellisesti etsien.

Aineistoni yleisluontoiset museokokoelmat viittaavat yleensä aikaan ennen museon nykyistä omistajaa. Mitä vanhempia esineet ovat, sitä tärkeämpää niiden säilyminen on. Sama säilyttämisen tarve on havaittavissa yhteen esineryhmään keskittyvissä erikoismuseoissa, mutta lisäksi niissä on oma erityispiirteensä. Ne jäsentyvät ajallisesti toisiaan seuraaviksi esineiden sarjoiksi, joissa nimenomaan ajallinen jatkumo on kokoelman selkäranka. Tässä suhteessa ne poikkeavat Walter Benjaminin keräilyyn kohdistuvista ajatusrakennelmista (ks. Benjamin 1989, 187), jotka korostavat keräilyyn remystifioivaa ja kronologiasta vapauttavaa luonnetta. Näyttää siltä, ettei Benjaminin kuvaus keräilystä toteudu aineistossani sellaisenaan, sillä aika toisiaan seuraavina tapahtumina ja kehityksenä on selkeästi havaittavissa ainakin joissain museokokoelmissa.

Esineiden autenttisuus

Yksityiset yleismuseot ja talonpoikainen aika

Pohdin seuraavaksi niitä reunaehtoja ja näkökulmia, joita aika suhteessa esineisiin tuottaa, ja esitän aineistoesimerkkieni avulla tulkinnan ajallisuudesta yksityisten museoiden menneisyyskuvissa. Tulkinta perustuu suullisten ja kirjallisten yhteydenottojen lisäksi haastatteluaineistoon ja valokuviin.

Aineistoni yksityisiä yleismuseoita yhdistää se, että ne viittaavat lähes kaikki aikaan ennen teollistumista. Menneisyys sijoittuu vähintään toista maailmansotaa edeltäneeseen aikaan maaseudulla, ja sen säilyttäminen esineiden avulla koetaan tärkeäksi. Erikoismuseot puolestaan rakentuvat kronologisen aikajanan muotoisiksi suoriksi, joiden painopiste on suoran alkupäässä. Aika ja erityisesti tieto esineen sijoittumisesta aikajanelle muodostaa esineen arvoa määrittävän tekijän.

Annan esimerkin, joka kertoo ajan merkityksestä luokittumatta puhtaasti yleis- tai erikoismuseoksi. Esimerkki perustuu tekemääni haastatteluun (haastattelu 5) ja haastattelun yhteydessä ottamiini valokuviin. Keskellä maaseutua pienessä suomalaisessa kunnassa sijaitsee talo ja sen pihassa vanha saunarakennus täynnä tilan omistajapariskunnan sinne sijoittamia esineitä. Museo on syntynyt pariskunnan eläkkeelle siirtymisen jälkeen, vaikka esineitä oli kerätty heinälatoon, muihin ulkorakennuksiin ja päärakennuksen ullakolle jo paljon aiemminkin. Museon esineet on luetteloitu kirjaamalla ylös niiden nimet, mutta omistajat myös muistavat selvästi jokaisen niistä samoin kuin niiden alkuperän. Esineet on ryhmitelty pienen ulkorakennuksen yhteen huoneeseen; maa- ja metsätalous- sekä metallityökalut on sijoitettu ulommalle seinälle (poispäin pihapiiristä), maito- ja kotitalousesineet omaan ryhmäänsä samoin kuin puutyövälineet. Läsnä ovat niin työn eetos kuin sen sukupuolijakokin.

Kävin haastattelemassa pariskuntaa väitöskirjaprojektini alkuvaiheissa, eikä minulla ollut haastattelua tehdessäni selkeää kuvaa siitä, millaiseen viitekehykseen tutkimukseni sijoittuu. Haastattelu oli rakenteeltaan avoin ja väljä. Sen kuluessa museoijat ottivat itse esille museoimisen merkityksen, kun olin kysynyt museoimiseen ryhtymisestä, ja keskustelu oli siitä kääntynyt maatalouden, EU:n vaikutuksiin ja pienviljelyn kannattamattomuuteen:

Mies: Ni sen takia meillä on niinku tuo vanha tavara ollu aina, et on oppinut mottomat, et niil on tehty töitä, et ne on sen takia jääneet sitte, kaikkia, tuollaki noita työkaluja melekeen lähes kaikkia on käytetty aikoinaan nuorena ihan ni. Et se on mukava taas säilyttää sitte se tuota.

ES: No ei teidän sisarukset oo sitten halunneet noita tavaroita itellensä, mitä teiltä on nyt jääny kotitaloista?

Mies: No ei oikeen, ku ei oo paikkoja missä ne pitää sitte ku.

Nainen: Nii, ei niillä oo ollu oikeen paikkoja.

Mies: Mut se, et ne ei välitä, tykkää niistä.

Nainen: Pittää kiinnostua kaikista ja että mitä sitte säilyttää.

ES: No te ootte kuitenkin säilyttäneet?

Mies: Nii, ku ne sanoo että tuo on romua ja vie kaatopaikalle.

Nainen: Ku on semmonen huone mihin ne romut saa ja laittaa sinne ni, kyllähä ne siellä säilyy. Saa lapsille näyttää lastenlapsille minkälainen, ne työkalut oli silloin, et ei se ollu niin...

Mies: Tosiaan että kyllä niitä kaatopaikalta löytyy ni, yllättävän paljon. (Haastattelu 5.)

Pariskunnan omaan museoon kerätyt esineet ovat peräisin niin pariskunnan lapsuudencodeista, omasta taloudesta, naapureilta kuin kaatopaikaltakin. Keräilyn periaate on yksinkertainen: jos esine on "alkuperänen vanha" ja sellaista ei kokoelmassa vielä ole, se voidaan ottaa ja museoida osaksi kokoelmaa. "Alkuperäsen vanhan" vastakohtaksi pariskunta mainitsee "muunnellun" esineen:

Mä näin tossa realisointikeskuksessa oli tuo, justiin samanlainen ku mulla on tämä, lihta, oli myynnissä, kaks ja puoli sataa hinta. Mä vähän tosiaan, tuhatkaheksansattaa mitä viiskymmentä, mitä se oli vuosluku ja oli niin tämän päivän kakkosviitosesta tehty ku olla ja saattaa! Mä katoin ensin sen raamin ja saatana, kyllä silloin (epäselvää) ei ollu keksittykkään, kyl mä lankut osaan, että se on voitu tehdä silloin, et ku raami on keksitty sata vuotta jäläkeen päin. Siitä raaminjälestä mä näinkin sen sen heti et ei, ei piä paikkansa, et tää on tehty ihan tällä viikolla! Niitä alkaa löytymään. (Haastattelu 5.)

Muunneltu esine voi olla myös maalattu:

Nainen: Kyllä niitä torilla on niitä, tuolta Karjalan pinnasta ku tuloo ku tuonne Kuopioon menöö ni sieltä löytää paljon. (Epäselvää.) Se on menty panemaan pilalle. On tuo alakuperänen punanen maali ollu semmonen mikä niis on ollu. (Haastattelu 5.)

KUVA 26 Esimerkki muunnellusta esineestä, josta puolet on palautettu alkuperäiseen asuunsa. Kuvan rakennus sijaitsee Bad Windsheimissa Fränkisches Freilandmuseum alueella, ja se on ennallistettu osittain museon toimesta. Myös rakennuksen sisäosat on palautettu puoliksi alkuperäiseen asuunsa, ja toinen puoli jätetty sellaiseksi kuin mitä se oli 1950-luvulla, jolloin rakennuksen asumiskäyttö loppui. "Muuntelu" saattaa siis viitata esineiden normaaliin käyttöön ja vuosien kuluessa esineelle tapahtuneisiin muutoksiin. Kuva: Elina Kiuru, 1998 tai 1999.

Pariskunta kokee tärkeäksi pelastaa kaatopaikalle joutuvia tai jo joutuneita esineitä samoin kuin heidän omaan menneisyyteensä liittyviä, muiden sukulaisten romuiksi määrittelemiä tavaroita. Heille menneisyys on tärkeää, heillä on esineille tilaa. Menneisyys määrittyy heidän puheessaan alkuperäisyydeksi. Mitä he alkuperäisyydellä muuntelemattomuuden lisäksi sitten tarkoittavat? Haastattelussa museon omistajapariskunta kiinnittää huomioni heti aluksi kahteen eri seikkaan:

Mies: - - Täs ei oo muuta ku mä löysin tuon, ihan tämän takia löysin kaatopaikalta, siin oli tuota tuo vuosluku ja nämä puumerkit.

Haastattelija: Kaatopaikalta?

Mies: Kaatopaikalta. Mä ensin näitä aloin vetelemään ja sitte katoinkin, että ei tätä saa ei tästä saa saavia kassaan, ja sitten tuli tämä niinku tämä pohoja ja seki tuli vielä väärin päin, ja sitte kuintenkä käänsin toisa päin ja mä näin, että nyt nyt, autoon ja äkkiä.

Nainen: Joo, se on vähän vanhaa.

--

Mies: Ja siin on nämä puumerkit oikeen niinku ennen tehtiin nämä...

Haastattelija: Tekijän merkit?

Mies: niin tekijän merkit. Ei oo saatu vielä selevitettyä, kyllä mä sen saan tuota ni, kyllä kenen merkki se on ku tuola (paikkakunta poistettu, ES) on - - puumerkit kaikki ylhäällä. Siel on kaikki laitettu puumerkit. Sitte on tässä, tuos on pellava, tää pella-valihta.

Nainen: Pellava, sillä lihdattiin ja veettiin tästä näin ja sitte se takku pantiin...

Mies: Joo tääl on vanha, oikeen tosi vanha vesikelekka, täl on vejetty muute vettä ja paljon, oikeen paju (epäselvää, ES). Senkin mä löysin kaatopaikalta.

Haastattelija: Onpas teillä ihmeellinen kaatopaikka!

Nainen: No niitähän me kuletaankin aina.

Mies: Niinku aina ajetaan ni me kierretään kaikki kaatopaikat aina läpi, sieltä löytyy eniten. (Haastattelu 5.)

Esineiden alkuperäisyyteen viittaavat niiden ilmiössä omistajien muuntelemattomuus (esineen ulkoasu sellaisena kuin se on alun perinkin ollut), vuosiluvut ja tekijän puumerkit. Museoidut esineet ovat arkisia, jokapäiväiseen elämään liittyviä tavaroita; alkuperäisyyteen ja esineiden aitouteen ei siis pariskunnan mielestä liity harvinaisuuteen tai esineiden rahalliseen arvoon liittyviä tekijöitä. Keräily on pariskunnalle ennen kaikkea siis kadonneen löytämistä. Sellaisena se muistuttaa pro gradu -tutkielmassani (Kiuru 1995) tärkeäksi nostamaani metsästämissä, löytämissä ja kokoelman kanssa toimimisen periaatetta. Esineiden fyysisen iän lisäksi tärkeää pariskunnalle on tunne niiden pelastamisesta, johon kaatopaikkojen kiertäminen viittaa. Kaatopaikalle heitetystä roskista osa on heille tärkeitä, museoitavia esineitä. Haastattelun kuluessa he esittävät monia erilaisia museoonsa kelpaavien esineiden arvokriteerejä:

Ja tämä on vanha, tämä kylvövakka, se on tosi vanha. Tämä on 1800-luvulta oikeen pitkästi.

Siin on kielkuokka, ei näitäkää oo paljon enää.

--

Tääl on oikeita aitan lukkoja. - - Aitat on hävinny, mutta aina jotain jää ku lukot jää.

--

Täst' oli kans takaseinä oli kaikki rikki, mutta mä tein siihen takaseinän sillai.

(nainen): Joo, joutu maalaamaan, se on kotoani.

Se oli vihreäks maalattu, ja sehän ei vihreänähän tämä ei saa olla missään nimessä.

(nainen): Se oli ihan alakuperänen maali sotkettu täysin.

Suunnilleen niinku ennenvanhaan oli samanväristä tuo maali jolla mä maalasin. Maalasin sen.

--

(mies): Mutta nämä pienet, et näm' on kaikki nämä, kaikki on kaatopaikalta löyvetty.

(nainen): Katottu onko Arabian merkkiä ja sitte otettu.

--

Näm' on X:sta (paikkakunta poistettu, ES), mä oon saanu ne. Maasepän tekemät. Ne on, ne on ihan kauniit.

--

Tuossa on tuota ni kruunattu jyväkappa. Siinä piti olla tämä ruununmerkki muuten sillä ei saanu myyvä. Se on tuolla. Et se oli niinku tarkistettu mitta, se oli, silloin sai myyvä sitten, ja se 1861 vuosiluku tuossa ja siin on puumerkit. Tämä on se jolla myytiin. Ja tuolla laitettiin sinne sitte jauhoja. Tämä on tuota, tämä on harvinainen ja. Näitä ei varmasti kovin paljon oo kyllä löyvy enää? (Haastattelu 5.)

Pariskunta keräilee vanhoja, mieluusti puisia ja muille tarpeettomia esineitä, joiden alkuperäisestä ilmiasusta heillä on selkeä käsityksensä. He eivät mieluusti hanki kokoelmaansa esineitä, joissa aika näkyy muutoksina esineen ulkoasussa tai varsinkaan yrityksinä saada esine näyttämään vanhemmalta kuin mitä se on. He luottavat kuitenkin omaan kykyynsä kajota esineisiin siten, että niistä tulee mahdollisimman alkuperäisen näköisiä. Esineen ikä viittaa heidän mielessään sen harvinaisuuteen, joka toimii esineiden tärkeänä valintakriteerinä. Käytännössä kokoelman esineet eivät kuitenkaan ole ainutlaatuisen harvinaisia; samankaltaisia esineitä voi nähdä muissa yksityisissä tai julkisissa museoissa, osto- ja myyntiliikkeissä tai kirpputoreilla. Esineiden iästä puhuminen saattaa haastattelussa toimia myös tilannesidonnaisena vakuuttelun keinona. Yleiseen, kulttuurisesti jaettuun arvoluokitukseen viittaa maininta Arabiasta: Arabian vanhoista astioista on muodostunut Suomessa suosittu keräilyn kohde. Innostus kyseisten astioiden keräilyyn puolestaan on nostanut hintoja ja tietoisuutta astioiden arvosta. Igor Kopytoff sijoittaa tämäntyyppisen toiminnan individuaalin singularisoinnin kenttään ja huomauttaa toiminnan olevan yleistä erityisesti monimuotoisissa yhteiskunnissa (ks. Kopytoff 1986, 77–80). Individuaalilla Kopytoff viittaa yksilölliseen toimintaan. Se saa kuitenkin yhteisöllisiä, kulttuurisia, ulottuvuuksia siinä vaiheessa, kun tietoisuus Arabian astioiden suosiosta leviää ja niiden hinnat nousevat käytettyjen esineiden markkinoilla. Singularisaatioprosessi tapahtuu ajassa: esimerkiksi alun perin melko arvottomat postimerkit ovat ajan myötä saavuttaneet tarkasti määritellyjä rahallisia arvoja, kun taas vastikään tuotetut halvat kulutushyödykkeet etsivät vielä paikkaansa keräilijöiden kokoelmatyön kohteina. Kaikki esineet eivät koskaan saavuta yhteisöllisesti määritellyä, mitattavissa olevaa arvoa, vaan ne säilyvät yksilöiden singularisointitoimenpiteiden kohteina.

Alkuperäisyyden vaaliminen keskittyy siis yksityisissä museoissa esineisiin ja vaatii tietoa siitä, miten asiat ennen ovat olleet. Edellä kuvaamani haastateltavien puheissa korostuukin se, miten paljon he tietävät eri esineistä. Mitä vanhempia ja arvokkaampia esineet ovat, sitä harvemmin ne ovat osa museo-

ijan muistitietoa. Tieto vanhoista esineistä on täytynyt hankkia jostain oman elämän ulkopuolelta. Sen merkitys korostuu myös haastateltavien, muidenkin kuin tämän yhden pariskunnan, tavassa kysellä haastattelijalta esineistä:

Museon omistaja: täm' on, tiijätteks te mikä tämän nimi on, miksi tätä sanottiin ennen?

Elina: No enpä tiijä!

Omistaja: Harakkapannuks sanottiin tätä.

Elina: Aijaa?

Omistaja: Tää takassa tota niin, ku oli valakee ni sai keittää, tämä ei kiikkunu vaan tämä laitettiin valakealle...

Omistajan puoliso: Alle laitettiin.

Omistaja: Alle laitettiin.

Puoliso: Ja viruksillahan siin oli...

Omistaja: Sai keittää takassa tällä. (Haastattelu 5.)

Joskus museoija itsekään ei tunnista esinettä. Käyttötarkoitus saattaa olla selvillä ainakin viitteellisesti:

Puoliso: No mikäs tämä?

Elina: Se liittyy tota, eikö se liity kutomiseen, kangaspuilla?

Puoliso: Kyllä, kyllä.

Elina: Mutta en osaa nimeä sanoo.

Puoliso: Siihen pumpulilanka ensin kerittiin näin, ja siitä sitten vasta loimattiin niinku isoille et ne pysy sillä tavalla.

Omistaja: Mikä tämän nimi oli, etkö tiijä? Minäkään en tiijä.

Puoliso: Keh-, keh-, kehä vai mikä se oli, en minä oikeen muista. Joku kehä se oli. Siitä tehtiin sitte ripa vasta luomapuulle. (Haastattelu 5.)

Vaikka esineen nimi onkin unohtunut, museon omistajan puoliso osaa selkeästi liittää esineen käyttöyhteyteensä. Esineiden tunteminen on kuitenkin pariskunnalle tärkeää, sillä sen ja vanhojen esineiden autenttisuuden kautta rakentuu kuva menneisyydestä. Autenttisuuden ja tiedon välityksellä muodostuu tunnepitoinen suhde menneisyyteen; jotain samankaltaista kuin mihin Walter Benjamin viittaa keräilijän positiivisen vastatyypin käsitteellään. Fyysinen kosketäisyys esineisiin tuottaa puolestaan illuusion menneisyyteen pääsemisestä.

Tiedon merkitys tulee esille myös opiskelija⁶⁰ Saara Laukkasen tekemässä haastattelussa, kun haastattelija kulkee yhdessä haastateltavan kanssa museossa:

A⁶¹: Tämä on puusepän nuija, tällä lyötiin puuta päähän kun tehtiin koloja puuhun.

Q: Mistä tämä on löytynyt?

A: Se on niin kaun kun minä oon ollu, niin mejän huushollissa täällä, se on vanha peli. Ja nämä kaikki on mejän. Ja tuo leipähaukka tuossa.

Q: Onko se ollut käytössä?

A: Ei se nykysin oo mutta on se ennenvanhaan tuvassa ollut. Sitten on sellanen varras, johonka työnnettiin reikäleivät. No tuo on tuo kessuhakku ollu tuvannurkassa niin kauan ku minä muistan. Siinä ne hakkas sitä tupakkaa. (Haastattelu 14.)

Jokaiselle esineelle on tarjolla käyttötarkoitus, nimi ja tarkempi selvitys sen alkuperästä, iästä sekä tulevastakin käytöstä:

A: Niin mulla on ollu sellanen iänpäivät, että seittämän vuojen päästä ne on kaikki tarpeen.

--

A: Kaikki nämä on muut ollu käyttövehkeitä (viittaa haastattelussa puheena olleisiin leluihin, jotka museoija pelastanut joutumiselta kaatopaikalle, ES).. Ei ne nyt ihan nuoret ymmärrä näille mittään. Nii, kaikenlaista... Pyykkilautojakin. (Haastattelu 14.)

Tieto esineistä kohdistuu niiden nimiin ja käyttötarkoituksiin. Kun esineet ovat pääosin omia, joko tietoisesti perittyjä tai talon mukana omistukseen joutuneita, niiden biografia on itsestään selvä. Sillä, kuka esi-isistä on jonkun tietyn esineen tehnyt, ei näytä olevan väliä esimerkkitapauksessa sen enempää kuin muissaakaan aineistoni yksityisissä museoissa. Tämä koskee myös niitä museoita, joiden kokoelmissa on muualta kuin suvun perintönä hallintaan kulkeutuneita esineitä. Esineen biografiaa olennaisempi asia on sen suora, fyysinen viittaus-suhde menneeseen aikaan. Se puolestaan sijoittuu teollistumattomaan maatalous- ja karjanhoitovaltaiseen maaseutuyhteisöön, jossa ihmiset elivät työteliästä ja yksinkertaista elämää ja valmistivat itse esineensä ympärillä olevista raaka-aineista. Erityisen tästä yhteisöstä tekee se, että se on diakroninen. Kyseessä on usein museoijan oma suku, joskus myös tilan muu väestö, sen naapurusto, sukutilat tai ympäröivä kylä. Museoija (re)konstruoii yhteisön osaksi menneisyyskuvaa, ja sukupolvet sekoittuvat esineiden esittämiin aikakerrostumiin. Esineiden suhde yhteisöön saattaa olla faktisesti hyvinkin kyseenalainen ja viittauk-

⁶⁰ Mainittu opiskelija on kesään 2010 mennessä valmistunut jo filosofian maisteriksi.

⁶¹ Kirjaimet A ja Q ovat osa haastattelulitteraatiota ja saattavat viitata englanninkielisiin sanoihin answer (vastaus) ja question (kysymys).

senomainen: menneisyyden *ajatellaan* usein voineen olla sen kaltaista kuin mitä museo esittää. Toisaalta osa esineistä viittaa suoranaisesti yhteen tai useampaan, nimeltä mainittuun henkilöön, jolloin menneisyys jäsentyy heidän kauttaan. Lineaarinen ja syklinen aikakäsitys kietoutuvat yhteen ja värittyvät nostalgisesti ainakin silloin, kun mennyt aika koetaan omakohtaiseksi: kun kyseessä on suvun, perheen, paikallisyhteisön tai museoijan itsensä menneisyys.

Yleistäminen institutionaalisisena menneisyyden tavoittamisen keinona

Siinä, missä yksilölliset museoimispyrkimykset perustuvat keräilyn mahdollistamaan singularisaatioon, ammatillisesti toimiva museolaitos toimii yleistämisen periaattein. Itse asiassa se, mikä käsitetään museolaitokseksi, on institutionalisoitu kuva yhteiskunnan menneisyydestä. Marja-Liisa Rönkön (1999, 12) väitöskirjatutkimuksessa suomalaisesta taidemuseosta julkisten museoiden rooli käsitetään ennen kaikkea yhteiskunnallisen itseymmärryksen perustaksi:

museo on kokemustiivistelmä siitä miten yhteiskunta on mielestämme muotoutunut, kokoelma myyttisiä tarinoita sekä yksilön että yhteiskunnan arvojen ja identiteetin rakentumisesta ja jonkinlainen rautalankamalli niiden edelleen rakentamiseksi. (Rönkkö 1999, 12.)

Myyttiset tarinat ja menneisyys liittyvät yhteen esineissä, kokoelmassa. Museo esittää menneisyyden kokoelmissaan ja näyttelyissään esineiden avulla. Esityksessä yhtyvät esineiden autenttiset, niiden fyysiseen muotoon sidotut totuudelliset menneet ajat, museotyöntekijöiden eli esittäjien käsitykset menneisyyden luonteesta sekä heidän tekemänsä valinnat siitä, mikä on esittämisen arvoista. Lisäksi kävijä liittyy näyttelyssä havaitsemansa henkilökohtaisiin, tietoon, taitoon ja kokemuksiin perustuviin mielikuviinsa, jotka näyttely herättää henkiin. Toiminta perustuu niihin kolmeen representaation tasoon, jotka Solveig Sjöberg-Pietarinen on jäsentänyt väitöskirjassaan (2004).

Museon selkäranka on sen kokoelma. Ilman esineitä ei olisi museota; olisi enemmän tai vähemmän jäsenneltyjä tietoja menneisyydestä. Museoituja esineitä pidetään pysyvinä, koska ne on irrotettu keräilyn avulla arjen ja kulutuksen piiristä museokokoelmaan, joka on luonteeltaan pysyvä (vaikkakin kasvava). Vain harva esine päättyy loppujen lopuksi tähän pysyvyyden olotilaan ja kategoriaan; suurin osa esineistä katoaa. Millaisin periaattein museot sitten pysyvyyttä rakentavat?

Ensimmäisen viitteen pysyvyyteen antaa museon toimintaperiaate, joka on kirjattu Suomen museolakiin. Sen valtiosuutta koskevassa toisessa pykälässä kohdassa neljä edellytetään, että museon on turvattava kokoelmansa säilyminen museokokoelmana siinä tilanteessa, että museo jostain syystä lopettaisi toimintansa ((Finlex. Museolaki 3.8.1992/729 [online]). Museokokoelman luonne on siis ikuinen, ja esineet osana kokoelmaa säilyvät tässä kontekstissa lainsäädännön voimalla vähintään niin kauan, kunnes lakia muutetaan.

Toinen pysyvyyteen viittaava lähtökohta liittyy museoiden tapaan luoda järjestystä ja luokitella. Seuraava lainaus antaa kuvan lähtökohdasta, vaikka se tekstinä onkin melkein sata vuotta vanha:

Nyt vaaditaan museolta ennen kaikkea, että se pystyy tarkkaavalle katsojalle antamaan mahdollisimman eheän ja oikean kuvan kuluneen kauden (tai vieraan maapaikan) kansatieteellisistä ja sivistysoloista ja toiseksi, että se voi entisyyden tutkijalle tarjota mahdollisimman riittävästi ainesta samojen seikkojen ja olojen tarkemmin selvittelemiseksi. - - Sen kokoelmat ovat tarkan, järjestelmällisen suunnitelman mukaan kootut, ainakin: että sen kokoelmia kartuttaessa on varma, määrätty suunnitelma olemassa, jota seurataan ja joka hankkii niille ikään kuin jalustan ja rungon, jota on hyvä laajennella ja jota sitten kyllä voi tilapäisemmälläkin saaliilla, yksityisesineillä, mukavasti lisäillä ja täydennellä. (Lukkarinen 1912, 186.)

Kulttuurin tiivistäminen, yleistäminen ja eheäksi tekeminen on ollut museolaitoksen tallentamis- ja säilytystyön keino rakentaa yhteisöllistä menneisyyttä. Sama ajatus on havaittavissa osittain edelleen, tai siihen otetaan kantaa. Valtion taidemuseon entinen johtaja, nykyisin museologian yliopistonlehtorina Helsingin yliopistossa toimiva Marja-Liisa Rönkkö viittaa kyseiseen ajatukseen väitöskirjassaan:

Ammatillistuvat taidemuseot ottivat valistusajan lähettämän viestikapulan vastaan ja ovat kuljettaneet sitä kyselemättä eteenpäin. Museotoimintaa johtaa edelleen luja luottamus hallittavissa olevan todellisuuden olemassaoloon. - - Ammattikuntana nuori museoväki aidosti uskoo museoihin tallennetun tiedon toimivan objektivoituna kollektiivisena muistina. Solan kanssa olen samaa mieltä siitä, että museot ja niiden hahmottelema maailma on kuitenkin metatodellisuutta. (Rönkkö 1999, 253, 254.)

Samaa toistaa historian (Jyväskylän yliopisto) ja museologian (Turun yliopisto) dosentti, Museoviraston pääjohtaja Juhani Kostet:

Museoiden tehtävänä on *edustavien kulttuurikuvoien* luominen. Museoiden erityisluonne perustuu niiden käyttämään esineelliseen "kolmiulotteiseen" aineistoon ja esineiden aitouteen. - - Vasta objektiin liittyvät kansanomaiset nimitykset, käytön ja ympäristön kuvaukset jalostavat esineen laajemmankin mielenkiinnon kohteeksi. (Kostet 2000, 13–14; kursivointi ES.)⁶²

Rönkön mainitsemassa totuudellisuuden pyrkimyksessä samoin kuin Kostetin esille nostamassa *edustavuudessa* museoinstituutio luo uudelleen länsimaiselle ajattelulle ominaisia kontinuiteetin, autenttisuuden ja pysyvyyden käsitteitä (Lönnqvist 1993, 100), jota toimintatapaa Susan M. Pearce kuvaa deduktiivisesti päätellyn systematiikan luomaksi järjestykseksi (Pearce 1992, 84–88). Stefan Bohman (2003, 11–12) lähestyy asiaa historian käytön näkökulmasta ja toteaa, että kaksi avainkäsitettä historian hyödyntämisessä ovat objektivointi ja stereotyyppien luominen: ihmisillä on taipumuksena objektivoida omat tapansa, esi-neensä ja elämänsä ja arvioida "muuta" omasta näkökulmastaan. Museoiden ja kulttuuriperinnön näkökulmasta asiaa tarkastellen omuuden objektivointi konkretisoituu, kun "me" kohtaa "toiset" eli "meitä" ja "meidän historiaa" esitetään museokontekstissa. Bohman huomauttaa siis siitä, ettei museoiden toiminta ole historian esittämistä 'an sich' vaan menneisyyden käyttämistä.

⁶² Oletan museoinstituutiossa työskenteleviin museoammattilaisiin viitatessani, että he ovat toimineet instituutiossa "ääninä" museosta kirjoittaessaan.

Miten tämä käytännössä tapahtuu? Lönnqvistin (1993, 103) mukaan merkittävimmät museon esineille asettamat rajat koskevat aikaa ja tilaa: jo tullessaan museokokoelman osaksi esine sijoitetaan yksiselitteisesti johonkin aikaan ja paikkaan menneisyydessä⁶³. Samalla esine saa nimekkeen, joka määrittää sitä sen funktion kautta yhä edelleen. Tuoli on tuoli niin arkikäytössä kuin museokokoelmassakin. Se, mikä Lönnqvistin mielestä jää puuttumaan, on esineen elämänkaaren prosessuaalisuus. Museon olemassaolossa toistuva kulttuurin luokittelu saavuttaa Lönnqvistin tarkoittaman elävän prosessin sävyjä vasta siinä vaiheessa, kun kävijä liittyy itsensä ja omat kokemuksensa sekä tuntonsa näkemiinsä esineisiin. Silloin museossa vallitsee koko ajan myös nykyisyyden aika, jossa kokoelman esineet yhdistyvät tunnelmaksi ja mielikuvaksi menneestä.

Museokokoelma on "totuuden kassakaappina" mahdollisimman täydellinen sarja edustavia esineitä, joiden avulla kävijä voi seurata menneiden aikojen tapahtumia sellaisina, kuin esille panija on ne hahmottanut ja rakentanut. Itse asiassa kävijä katsoo tietenkin etupäässä menneiden aikojen *esineitä*, sillä esineiden ja todellisuudessa tapahtuneiden asioiden välinen yhteys ei rakennu pelkästään sen varaan, että esineet ovat säilyneet ja edustavat sitä tai tätä nimenomaista ajanjaksoa tapahtumien historiassa, johon ne kokoelmassa tai näyttelyssä sijoitetaan. Menneisyys rakentuu loppujen lopuksi museokävijän ajatuksissa, joissa tarjottu menneisyyskuva, esineiden muoto, tekstit ja selostukset, kävijän omat kokemukset, ajatukset ja tunnetilat, kävijän aiemmin hankkimat tai saamat tiedot sekä erilaiset käsitykset ajasta kohtaavat. Onko sitten mahdollista saavuttaa yhteisymmärrys siitä millainen menneisyys on ollut? Eroavatko tieteen periaattein toimivat ammatilliset museot jotenkin keräilyn traditioon sitoutuneista, museoijan itsensä maailmankuvaa toistavista yksityisistä museoista?

Yhteisölliset arvot

Susan Pearce myötäillen keräilyn taustalta voi löytää yhteiseurooppalaisen kulttuuriympäristön: voidaan puhua niin yhteisestä kielialueesta⁶⁴ kuin antiikin ja kristinuskon perinteestäkin (Pearce 1995, 283). Yhteinen kulttuuritausta on

⁶³ Yksinkertaisena esimerkkinä tästä Leena Nokelan kirjoittama lehtijuttu eräästä kotimuseosta *Antiikki-lehdessä* (2/1994, s. 44–51): "Käyntimme tuloksena syntyi tämä juttu. Esimerkiksi suomalaisesta määrätietoisestä sitkeydestä. Siitä, miten keräilijäksi voi tulla, jos innostus on palava eikä säästä vaivojaan, kun kysymyksessä on rakkaiden aarteiden metsästyks. Kosti Tuomi on tehnyt harrastuksensa parissa merkittävän elämäntyön. Hänestä on kehittynyt talonpoikaisen kulttuurimme asiantuntija. Tieto sekä myötäsyttyinen tyyli leimaavat hänen kokoelmiaan. Tuloksena on aito vanha maalaistalon pihapiiri sekä entistetty rakennus, jonka **sisustuksessa ja esineissä ei ole tehty yhtään virhettä.**" (lihavoinnit ES)

⁶⁴ Tässä kohdin Pearce jättää huomiotta ne kielialueet Euroopassa, jotka eivät tue hänen olettamustaan. Se, onko asialla merkitystä, jää ehkä epäselväksi. Pearce painottaa kieleen viittaavalla huomiolla kuitenkin enemmän kielellistä vuorovaikutusta kuin itse kielten rakenteita. Tämän hän tuo selkeästi esillekin huomauttamalla, että kieliperhettä yhdistää sama sosiaalinen rakenne ja ajattelutapa, jossa voi erottaa muun muassa käsitteet tämä – tuo, nyt – sitten ja täällä – tuolla. (Pearce 1995, 283.)

muovannut kulttuurisen arvopohjan, joka Pearcen mukaan (1995, 286) rakentuu seuraavista vastakohtista:

- Me - muut
- Nykyisyys - menneisyys
- Autenttinen - epäautenttinen, väärennetty
- Normaali - outo
- Tunnistettava - tunnistamaton
- Taide - ei-taide
- Aito - epäaito
- Käsitettävä, tuttu - käsittämätön
- Tieteellisesti todistettu - kontekstitön
- Eriyinen, tärkeä - normaali, vakio
- Mielenkiintoinen, ärsyttävä - pitkästyttävä
- Hienostunut - sivistymätön
- Perinteinen - juureton
- Mestarteos - (arki)esine

Vasemmanpuoleisten käsitteiden merkitys on positiivinen, ja niiden avulla arvioimme ympäröivää esineellistä todellisuutta. Työni kohteen, *museon*, kannalta merkittäviä ovat erityisesti nykyisyyden ja perinteisen käsitteet, jotka yhdessä muodostavat tarkastelutavan vanhoille esineille: käsitys menneestä muodostuu aina nykyisyydessä, ja se (sekä käsitys menneestä että esine itse) sidotaan osaksi perinnettä. Museologista, Pearcen esille nostamaa arvokeskustelua on hänen jälkeensä jatkanut samaa alaa edustava professori Tomislav Šola, joka provokatiivisessa artikkelissaan *What Theory? What Heritage? Some Excerpts from the Current Book Project on Heritology* pohtii muiden aiheiden lisäksi perinnön (heritage) käsitettä. Šola esittää, että museoinstituution esittämän totuuden uskottavuus on riippuvainen museoammattilaisten mielipiteiden laadusta, päämääristä, vallinnan kriteereistä, museoetiikasta sekä siitä, miten museoissa työskentelevät määrittelevät itsensä ja museon (Šola 2005, 10). Šolan ja Pearcen tekstit on kaikesti tarkoitettu museoalan sisäisiksi keskustelun virittäjiksi; ymmärrän ne erityisesti museoetiikan teoreettisiksi lähtökohdiksi. Samalla luen tekstejä myös esimerkkeinä keräilyn ja museoimisen käytänteiden ylittävästä tavasta suhtautua menneisyyteen, jota suhtautumista leimaa omassa tutkimusasetelmässäni keskeiseksi määrittelemäni muistamisen tarve ja jonka pohjalta voi löytää edellä mainitut autenttisuuden, kontinuiteetin ja pysyvyyden vaateet.

Museot muistina

Nostalginen kaipuu esineiden avulla perustuu sekä esineisiin sitoutuneisiin henkilökohtaisiin muistoihin että esineiden kulttuurisesti jaettuun, menneisyyteen tähtääviin viittaussuhteisiin. Julkinen museolaitos toimii julkisen, yhteisöllisen lähtökohdansa vuoksi jälkimmäisellä tavalla tuottaessaan aktiivisesti

kuvia menneisyydestä, mutta sen asiakkaille⁶⁵ museon tarjoamat esineet, ilmiöt ja tiedot saattavat hyvinkin toimia henkilökohtaisten nostalgisten muistojen herättäjinä. Yksityisissä, henkilökohtaiseen keräilyintressiin sitoutuvissa museoissa molemmat lähtökohdat ovat mahdollisia.

Museoihin ja niiden muodostamaan museoinstituutioon viitataan, kuten esimerkiksi Anne Aurasmaa (2005, 13) huomauttaa, kansakunnan muistina. Viittaus koskee selkeästi julkista museolaitosta, jonka toiminta on poliittisesti säädeltyä. Aurasmaa ottaa esille museoteoreetikko, historioitsija Krysztof Pomianin *semioforan* käsitteen, jolla Pomian tarkoittaa museoesineitä *muualla olevan* kuvina, materiaalisen läsnäolonsa ulkopuolelle viittaavina yksikköinä. Julkisten museoiden kokoelmien (esineiden) semiofora-ullottuvuus viittaisi jollain tapaa kansalliseen tai vähintään paikalliseen, kollektiiviseen muistiin. Aurasmaan näkemys asiaan on kuitenkin, ettei semioforaa synny museokontekstissa, koska esineet ovat pysyvästi kiinni materiassaan samoin kuin yhteyksissä ulkopuoliseen maailmaan (erilaisiin niihin ladattuihin merkityksiin). (Ibid.) Tällöin yksilö tarkastelee museota ja sen esineitä paitsi kollektiivisen, myös yksilöllisen muistinsa avulla eikä selkeää eroa niiden välille voi tehdä.

Esineiden ja kokoelmien merkitys muistin ja muistojen kantajina perustuu siihen oletukseen, että esineisiin sitoutuu tietoa niistä itsestään ja siitä, mihin ajalliseen, sosiaaliseen sekä paikalliseen kontekstiin ne liittyvät, jotta voidaan muistaa. Tähän perustuu julkisen museon tapa luetteloida esineet mahdollisimman laajoin kontekstitiedoin. Koska luettelointikäytännöt ovat täsmentyneet ajan myötä, luettelointitietoja täydennetään jatkuvasti uuden tutkimustiedon ja muiden mahdollisten lähteiden avulla. Tietojen täydentäminen viittaa täysin toisenlaiseen muistiin ja muistamiseen kuin muisti yksityisissä museoissa, jotka toimivat pääsääntöisesti museoijan itsensä välityksellä; hänen muistinsa on museonkin muisti. Yksityisessä museossa vieraileva voi jakaa museoijan rakentaman ja ylläpitämän kokoelman muistin vain, mikäli hän tavoittaa kokoelman yksityisen logiikan tai se hänelle selitetään. Yksityisessä museossa muistia ei välttämättä arkistoida esineluetteloiksi, esineiden hankintaraporteiksi tai niiden konservointipöytäkirjoiksi. Muisti saattaa hävitä museon omistajan kuollessa, tai museon perinyt seuraava sukupolvi saattaa luoda museolle aivan oman muistinsa. Vähän tällä tavoin on käynyt aineistoni museolle, jonka perustaja on jo kuollut ja jota nykyisin museon omistava museoijan poika säilyttää isänsä muistoksi. Pojalle museon esineet kertovat isästä ja hänen työstään museossa; isän arvomaailmasta ja kiinnostuksen kohteista. Yhtä hyvin voi kuitenkin käydä niin, että museoija siirtää perillisille kaiken sen tiedon, joka hänellä itsellään esineistä on. Voidaan puhua esineisiin sitoutuneesta perimätiedosta. Yleisimmin tieto periytyy suullisesti, jolloin esineet herättävät muistoja ja tarinoita. Julkisissa ja ammattimaisesti toimivissa museoissa taas tiedot merkitään muistiin kirjallisesti, jolloin ne ovat lähtökohtaisesti jaettuina.

⁶⁵ Käytän sanaa *asiakas* tässä yhteydessä, koska viittaan museolaitoksen toimintaan julkisena, avoimena ja niin yhteiskunnalle kuin sen jäsenillekin palveluja tuottavana tahona. *Kävijä* viittaisi melko suorasti museon näyttelytoimintaan, joka saatetaan mieltää museotyön näkyvimmäksi osaksi.

Mikäli kokoelman esineet herättävät joko museoijan itsensä tai hänen vieraansa mielessä muistoja, on mahdollista, että herää jonkinlainen nostalginen tunne. Sekin on luonteeltaan yksilöllinen ja tarkastelijan henkilökohtaiseen elämään sitoutuva. Jotta nostalginen kaipuu syntyy, tarvitaan tunne menneen katoamisesta tai kadottamisesta (Korkiakangas 1999, 171–173). Yksityisissä museoissa, joiden kokoelmapolitiikka on täysin museoijan itsensä päätettävissä, näyttää esiintyvän aineistoni perusteella runsaasti nostalgisen kaipuun elementtejä. Stereotyyppisin esimerkki, vaikkakin varsinaisen tutkimusaineistoni ulkopuolelta, voisi olla Nostalgiamuseo, joka Helsingin Sanomien Minne menä tänään -palstalla esitellään erityisesti vanhemmat ihmisten ajatukset menneeseen aikaan suuntaavana kohteena. Katkos menneen ja nykyisen välillä löytyy lyhyen lehtiartikkelin perusteella vanhemman polven ja nuorison välillä – jälkimmäiset kun eivät tunnista esineitä tai ihmettelevät niiden tarkoituspäiriä: ”Taikinatiinuakin on arveltu pulkaksi.” (Saarinen 2002.⁶⁶) Tekstin mukaan Nostalgiamuseo sisältää tuhansia esineitä, muun muassa silitysrautoja, radioita, apteekkitavaroita, kahvikuppeja, puutynnyreitä, ristipistoliinoja, sirppejä, rekiä, traktoreita, wc-rullapidikkeen jossa on samassa radio ja puhelin, kaksi kyläkauppaa tavaroineen sekä ladon, jonne on sijoitettu maatalouteen liittyviä esineitä ja koneita. (Ibid.) Pelkästään esineiden nimekkeet kertovat, että esineet ovat eri-ikäisiä ja peräisin eri lähteistä. Omistajalle niissä tärkeää on tekstin mukaan tarina.

Tietämättä sen kummemmin millaisia tarinoita Nostalgiamuseon esineet kävijöille tarjoavat voisi ehdottaa, että viittaukset menneisyyteen ovat sekä henkilökohtaisia että jaettuja. Henkilökohtaisuus voi olla paitsi museoijan ja asiakkaan, myös esineen aiemman omistajan henkilökohtaisuutta. Esine on ehkä säilytetty siksi, että se on toiminut viittaussuhteena omistajan tai hänen sukunsa menneisyyteen. Riippuu täysin museon käytänteistä pääseekö museota tarkkaileva asiakas tai museoija itse käsiksi tämänkaltaisiin toisen käden nostalgisiin tunteisiin vai muodostaako hän itse oman suhteensa menneeseen esineen avulla.

Nostalginen suhde menneisyyteen

Aineistoni avaa lukemattomia mahdollisuuksia tarkastella niitä merkityksiä, jotka muodostuvat menneisyyden materiaalisen ulottuvuuden ja ihmisten esine-suhteiden kautta. Pystyäkseen jäsentämään ihmisten menneisyyden (re)konstruoimistoimintaa vertailen aineistoni tarjoamia näkökulmia jo aiemmin viittaamiini, Lene Otton ja Lykke L. Pedersenin artikkelissaan *Collecting Oneself. Life Stories and Objects of Memory* (1998, 77–92) hahmottamiin menneisyyden jäsentämisen keinoihin. Tarkoitukseni on ymmärtää miten haastattele-

⁶⁶ Museota sen kummemmin tuntematta voi tietenkin olettaa myös, että tekstissä esiintyvä tulkinta katkoksesta menneen ja nykyisen välillä on toimittajan tekemä valinta. Joka tapauksessa teksti osoittaa, että tulkinta on mahdollinen.

mani, havainnoimani tai muutoin tarkastelemani ihmiset suhtautuvat menneisyyteen ja miten suhde aikaan näkyy heidän tavassaan jäsentää materiaa.

Otton ja Pedersenin artikkeli perustuu heidän Kööpenhaminassa kansallismuseossa tekemäänsä projektiin, jonka tarkoitus oli tuottaa näyttelyä varten esineisiin sitoutuvaa tietoa ihmisen elämästä. Esitellessään projektinsa tieteellisiä lähtökohtia tekstissä he ottavat esille esinesuhteiden yksilöllisen ja yhteisöllisen (kulttuurisen) tason (Otto & Pedersen 1998, 78), joka lähtökohta on löydettävissä omassa työssänikin. Ottolle ja Pedersenille olennainen, kulttuurinen lähtökohta on ollut esineiden säilyttämisen tapa samoin kuin se, että niihin liitetään tarinoita ja muistoja. Tähän lähtökohtaan liittyen olennaista oman aineistoni tarkastelussa on ollut huomata miten jokainen museoija kuvaa toimintaansa individuaalina, hänet muista erottavana tapana jäsentää ympäröivää maailmaa. Samalla jokainen museoija on kuitenkin omaksunut erilaisia kulttuurisia tapoja ajatella ja toimia, vaikkei itse niitä välttämättä tiedostakaan. Nimenomaan nämä yksilöllisen toiminnan kautta ilmi tulevat kulttuuriset rakenteet ovat huomioni kohteena.

Olen edellä kuvannut kokoelmia niiden sisältöjen ja menneisyyskuvien rakentamisen keinojen avulla, mutta mitä sisällöt kertovat suhteesta aikaan? Lene Otton ja Lykke L. Pedersenin jaottelu sykliseen, lineaariseen ja nostalgiseen aikakäsitykseen ei ole kulttuurintutkimuksellisesti uusi, mutta käsitteiden konkretisoiminen aineiston avulla tarjoaa hedelmällisen lähtökohdan oman tarkastelunäkökulmani selkiyttämiseen. Otto ja Pedersen antavat esimerkiksi syklisestä aikakäsityksestä esineiden säilyttäjän, jolle ”perhereliikit” ja perityt esineet toimivat todisteina suvun jatkumisesta ajassa. Omassa aineistossani sykliisyys tulee esille erityisesti niissä museokohteissa, jotka kertovat suvun ja tilan vaiheista. Esineisiin on sitoutunut ylisukupolvisia muistoja:

Haastattelija: Onks teillä tietoo näistä esineistä, että onko näitä valmistettu täs talossa itessäsän? Isäntä tai rengit tai...?

Haastateltava: Mä luulen, et jonkun verran on valmistettu kyllä tässä, koska se on ollu, tässähän on ollu ihan taitavia isäntiä, ja näissä, kyllä näissä (epäselvää, ES). Tää on valmistettu myyntiin täällä. Kyl niit on, et suurin osa - -. Paja on ollu, meilläkin on ollu paja tässä.

Haastattelija: Talon oma?

Haastateltava: Talon oma paja. Siitä on kivijalka jälellä. Voidaan käydä kattomassa. Se on tervanpolttohauta se miilu siinä vieressä. Se kävi, et mun isäkin viel tako jonkun verran.

--

Tossa on vanha pyykkitupa. Pyykit pestiin järvenrannassa ja siellä on kaks pataa (epäselvää, ES) vettä ja toisessa valkopyykkiä. Mä voin näyttää vaikka sen. (Haastattelu 6.)

Museo on perustettu vanhan, satoja vuosia samalla suvulla olleen maatilan rakennuksiin 1960–1970-luvulla. Haastateltava edusti haastatteluhetkellä nuorinta sukupolvea ja oli kuullut kertomansa asiat vanhemmiltaan. Menneisyys, jo-

hon esineet viittaavat, on suvun ja paikan oma, ja sellaisena se myös esitetään satunnaiselle kävijälle. Museon on perustanut haastateltavan äiti, joka kertoo perustamisesta lisäten kertomukseensa ylisukupolvisia muistiaineksia, hänkin:

Minä laitoin, se on nimittäin se aitta, talon ensimmäinen, vanhin aitta. Ja se on aikoinaan ollu tuossa pihassa noitten kuusien tilalla. Se on ollu ainoa aitta. No sitten tuota ruvettiin rakentamaan tyttärille ja palvelijoille aittoja, tehtiin aina rivi, niin se sitten kävi tarpeettomaksi. Siinä on sitten jo liha-aitta ja kala-aitta tuolla päässä ja, ja tuota, sitten on vaateaittoja ja tämä, tämä yksinäinen aitta siinä, niin se on siirretty sitten tuonne. Siinä näkyy vielä et se on uus, pari hirs kertaa on uusittu siihen, kun on siirretty, tietysti ollu laho. Ja se siirrettiin sitten tuonne ja se oli ruumisaittanakin, vainajat vietiin sinne. (Haastattelu 6.)

Vanhaemäntä tietää lastaan täsmällisemmin museoitujen esineiden valmistajat:

Kyllä ne on ihan täällä tehty. Niissä on hyvin taitavia, minun isoisäni oli muun muassa tehnyt hirsyä, siellä näkyy niissä. Ja siellä on puumerkit, siellä on yks muistaakseni (osoittaa aitan nurkkaa, ES), yks jonkun saavin pohjakin, missä on puumerkki, puumerkki vielä. Ja siellä on toistasata vuotta vanha sahtitynnyri on myöskin tuolla, se taitaa olla noissa aitoissa. Niissä vanhoja vuosilukuja 1800-luvun alkupuolelta ja. Silloin se oli niin tärkeätä ja kaikki ne puuämpärit ja kaljatuopit, kaikki ne on, kotonahan ne on kaikki tehty. - - Kyllä ne talossa tehtiin. Ja paljon muuta. (Haastattelu 6.)

Haastattelusta välittyvä jatkuvuuden merkitys. Jatkuvuus sitoutuu esimerkissä paikkaan, taloon, sillä siinä ovat asuneet monet sukupolvet ennen nykyistä. Esineet "kuuluvat" taloon ja todistavat menneistä sukupolvista. Vaikka esineet ovatkin saattaneet säilyä sattumanvaraisesti, ilman tarkoitusta, niin museon perustamisesta saakka ne ovat olleet osoitus syklisestä ajasta vahvistaen paikkaan kuulumisen merkitystä (ks. Otto & Pedersen 1998, 86–87).

Lineaarinen aikakäsitys liittyy joko oman tai muiden elämän tarkkaan, kronologiseen tallentamiseen. Tallennetuiksi tulevat koulutodistukset, erilaisten elämänkulkuun liittyvien siirtymäriittien todisteet, lasten kasvuun liittyvät esineet sekä muut "maamerkit". Esineet niistä muodostuvassa kokoelmassa markkeeraavat niihin liittyvän ihmisen elämäntarinaa, erityisesti sen transitiopisteitä. (Otto & Pedersen 1998, 88–90) Lineaarista aikakäsitystä edustaa esimerkiksi Helinä Rautavaaran kokoelma, joka vieraita kulttuureja ja uskontoja enemmän kertoo Rautavaaran itsensä elämästä. Helinä Rautavaaran museo tulee esille enemmän tämän työn viidennessä pääluvussa, jossa pohdin sen avulla yksityisen museokokoelman muuttamista julkiseksi.

Niin lineaarinen kuin syklinenkin suhde aikaan voivat toteutua *nostalgisessa aikakäsityksessä*, jota Otto ja Pedersen kutsuvat hetkien ajaksi. He viittaavat nimityksellä tapahtumien muistamiseen ja muistamisen aiheuttamiin nostalgisiin tunteisiin. Otton ja Pedersenin hahmottelema nostalginen aikakäsitys rinnastuu Susan M. Pearcen (1992, 71–72) matkamuistokeräilyksi nimeämään keräilyn tapaan, jonka otin esille toisessa pääluvussa käsitellessäni keräilyn käsitettä ja sen nostalgian mahdollistavia piirteitä. Sekä nostalginen aikakäsitys että matkamuistokeräily esitetään tunnepitoisiksi suhtautumistavoiksi menneisiin hetkiin, joihin esineet viittaavat. Hetket ovat useimmiten henkilökohtaisia (ks. Otto & Pedersen 1998, 90). Erityisesti omaan lapsuuteen liittyvät esineet tai esi-

neet, jotka muistuttavat lapsuudesta, viittaavat nostalgiseen aikakäsitykseen. Useissa yksityisissä museoissa onkin sen vuoksi joko suoraan perittyjä tai muutoin hankittuja omistajan elämään liittyviä esineitä. Piirteitä yleisemmästä nostalgisesta suhtautumisesta aikaan voi havaita niissä minulle esiteltyjen museoesineiden herättämissä tarinoissa, jotka jäsentävät menneisyyden paremmaksi kuin nykyisyyden. Samassa yhteydessä otetaan usein esille nykyisyyden mennyttä tuhoava luonne:

Et tässä on niinku tää kahenkymmenen vuoden tulos, mitä nyt näkyy, niin on sitten tähän. Ja ennenhän näistä oli suurin osa, oli mulla kotona, kaksiossa kunnes nyt sitten -93 vuoden loppupuolella niin sit saatiin tota, puhelinyhtiön kanssa tää sopimus, että, et perustetaan tää museo sitten ja. No se näki tän materiaalin kuinka paljon mulla on ja sit ne oli ihan niinku ihmeissään, että ohhoh, kuinka jollakin voi olla niinku näin paljon, ketä ei oo puhelimien kanssa tekemisissä, kun heitä hävettää sanoa, että heillä ei oo kuin murto-osa tästä materiaalista. **Et se on niinku, mitä lähempänä se tavara on ja materiaali, niin sen sokeammaks sä tulet, että kaikki mitä on vanhaa, niin se vanha hävitetään ja heitetään pois viemästä varastotilaa** ja, ja sanoo, että häpeeks täytyy tunnustaa, että niillä noita puukoppasia (epäselvää, ES)koneita niin lähti 60-luvun puolessa välissä, kun toi puhelinyhtiön toimitalo tossa X-kadulla (kadunnimi poistettu, ES), niin purettiin, niin kaikki viskattiin ihan kaatopaikalle lavalle sinne ja rikottiin ja vietiin, kuskattiin sitten maantäytteeks. (Haastattelu 1, lihavointi ES.)

Menneisyyden säilyttäminen on siis tärkeää erityisesti siltä osin, kun se liittyy keräilijän tai museoijan omiin intresseihin. Ne voivat olla mitä tahansa, mutta niitä yhdistää myönteinen suhtautuminen menneeseen aikaan. Nykyisyyden aiheuttamat uhkat liittyvät maaseutu ympäristössä enimmäkseen elinkeinon häviämiseen, tilojen autioitumiseen tai Euroopan Unionin vaikutuksiin paikallisuuskysymyksissä. EU:n vaikutus selittyy haastattelujen ajankohdalla: Suomi oli liittynyt osaksi Unionia vuonna 1995, ja liittymisen vaikutukset alkoivat näkyä toden teolla vuosituhannen lopulla. Unionia pelättiin; sen arveltiin muun muassa hävittävän paikallisuuden, kansallisvaltiot sekä suomalaisen maatalouden. Tällä hetkellä uhkakuvat saattaisivat olla toisenlaisia, mutta osana nostalgista menneisyysuhdetta niitä varmaankin olisi yhä olemassa.

YKSITYISEN JA JULKISEN VÄLILLÄ

Museolaitoksen alkuajat eli miten yksityinen ja julkinen eriytyivät

Kansallisen heräämisen aika oli Suomessa myös kansallisen kulttuuriperinnön keräämisen aikaa. Perustettiin yhdistyksiä – Suomalaisen Kirjallisuuden Seura 1831, Suomen Historiallinen Seura 1864 ja Suomen Muinaismuistoyhdistys 1870 – ja kerättiin aineellisia todisteita⁶⁷ kansallisen olemassaolon tueksi. Museolaitos aloitti laajentumisensa ympäri maata Raahen ja Turun vanavedessä, ja 1800–1900-lukujen vaihteessa Suomen joka kolmannessa kaupungissa oli jo julkinen museo (Vilkuna 1998, 14). Helsingin yliopiston osakunnat suuntasivat kohti Suomen sukukansoja retkillään ja toivat mukanaan esineitä Kansallismuseota varten. Suomessa toimittiin samansuuntaisesti kuin muuallakin Euroopassa, esimerkiksi Ruotsissa (ks. esimerkiksi Klein 2006 [online]).

Julkisten museoiden tarinat niin Suomessa kuin muuallakin maailmassa kertovat usein yksityisistä keräilijöistä, joiden toiminnan tuloksena museo on joko syntynyt tai jotka ovat vaikuttaneet muulla tavoin sen toimintaan. Tarinat ovat erilaisia riippuen keräilijän päämäärästä: museo on voinut syntyä joko olemassa olevan kokoelman pohjalta tai keräystyötä on tehty tietoisesti museopäämäärän hyväksi. Esimerkkinä jälkimmäisestä voisi pitää Artur Hazeliusta, joka Ruotsin muinaismuistoyhdistyksen jäsenenä kiinnostui 1800-luvun toisella puoliskolla kansankulttuurista, erityisesti -puvuista ja -lauluista. Hän keräsi esineitä ja avasi pohjoismais-etnografisen kokoelman Tukholmassa yleisölle vuonna 1873 (Nyström, Medelius & Stavenow-Hidemark 1998, 8-10). Samalla tavalla toimi kreivitär Wilhelmina von Hallwyl, joka keräsi taidetta ja taidekäsitteitä ympäri Eurooppaa, Afrikkaa ja Aasiaa 1800–1900-lukujen vaihteessa tarkoituksenaan perustaa museo. Museo syntyi, kun kreivitär miehensä kanssa testamenttasi koko omaisuutensa Ruotsin valtiolle 1920. (Hallwylska museet [online]). Hazeliuksen ja von Hallwylin toiminnan päämäärissä oli eroavai-

⁶⁷ esineiden todistusvoimasta ks. esimerkiksi Tuominen 2000 [online].

suuksia, sillä siinä missä kreivitär von Hallwyl pyrki sivistämään ”kansaa” käyttämällä omaisuuttaan asian hyväksi, Hazelius oli innoittunut nationalistisista aatteista ja omaksunut romanttisen ajatuksen Ruotsin valtion luonnollisista rajoista ja sen sielusta, jonka muodosti rahvas tai ”kansa” (ks. Klein 2006 [online]). Suomessa ehkä mittavimmin antikviteettien ja keräilyn parissa työskenteli Herman Antell, joka oli mainitun Artur Hazeliuksen ystävä. Antell testamentasi keräilemänsä kokoelman ja osan omaisuudestaan Suomen kansalle, ja testamenttilahjoituksen käyttöä hoitamaan perustettiin Antellin valtuuskunta. Niin Kansallismuseo kuin nykyiset Valtion taidemuseo ja Design-museokin saivat osansa lahjoituksesta toimintansa tukemiseen. (Talvio 2001 [online].)

Paikallismuseotoiminnassa yksityisten kokoelmien sijoittaminen perustettavaan tai paikkakunnalla jo sijaitsevaan museoon on ollut yleistä. Esko Aaltonen viittaa ilmiöön kirjoittamansa Kotiseututyön oppaan kolmannessa painoksessa (Aaltonen 1963a, 90). Kuvauksia yksityisten kokoelmien lahjoituksista voi lukea myös aika ajoin Kotiseutu-lehdestä, esimerkiksi vuoden 1912 toisesta numerosta, jossa Niilo Kallio kuvailee Perniön pitäjänmuseon perustamista seuraavasti:

Viime tammikuun 4 p:nä pidetyssä Perniön maamiesseuran kokouksessa ilmoittivat maanviljelijät K.F. Kaarlonen ja F. Lindstedt lahjoittavansa omistamansa kansantieteelliset kokoelmat maamiesseuralle perustettavan pitäjänmuseon pohjaksi. Herra Kaarlosen kokoelma käsittää erittäinkin maanviljelyskaluja vanhemmilta ajoilta aina nykyaikoihin asti sekä myöskin muita vanhoja esineitä ja työkaluja. Herra Lindstedt on taas, ollen entinen metsästäjä, koonnut m.m. runsaan kokoelman erilaisia ampu-aseita. (Nämä viimeainitut jättäneen hän kuitenkin vasta kuolemansa jälkeen maamiesseuralle). Kiitollisuudella ottikin maamiesseura mainitut arvokkaat lahjoitukset vastaan – herra Kaarlosen kokoelma m.m. lienee noin 4,000 mk:n arvoinen. Museoasiaa lähemmin valmistamaan ja käsittelemään asetti seura erityisen museotoimikunnan, jonka jäseninä ovat maanviljelijät Kaarlonen ja Lindstedt sekä tohtori Bremer. (Kallio 1912, 28).

Museotoimikunnan kokoonpano antaa ymmärtää, että paikallismuseotoiminta saattoi olla hyvinkin innokkaiden paikallisten käsissä, jotka siis paitsi lahjoittivat oman kokoelmansa, myös muilla tavoin edistivät asiaa.

Modernin museolaitoksen alkutaipaleella käytännön työ oli esinepainotteista samalla tavalla kuin kansatieteellinen tutkimuskin. Kerättiin esineitä museokokoelmia varten ilman tarkkoja suunnitelmia, vaikkakin ajatuksia esimerkiksi museoiden välisestä työnjaosta keräys- ja kokoelmatyössä esitettiin jo 1900-luvun alussa (ks. Lukkarinen 1912). Esineet olivat työn keskipisteessä, ja painotus antoi mahdollisuuden integroida jo olemassa oleviin museokokoelmiin yksityisten keräilijöiden kokoelmia ilman lähdekriittisiä pohdintoja. Tärkeää oli katoamassa olevan kansankulttuurin pelastaminen. Työ on jatkunut joiltain osin samankaltaisena, vaikka kansankulttuuri on sittemmin määritelty kaukomenneisyyteen kuuluvaksi ja tallennuksen painopistettä siirretty vähitellen kohti nykyisyyttä. Kokoelmapoliittisten ohjelmien ja tallennussuunnitelmien myötä tieto kokoelmista on jäsentynyt työtä ohjaavaksi tekijäksi. Esineet ja kokoelmat ovat silti museoiden selkäranka; ilman niitä museot eivät olisi museoita.

Erikoismuseoiden suuntaus yksityisistä julkisiksi

Yksityisiä kokoelmia muutetaan tietysti edelleen julkisiksi museoiksi. Erityisesti tämä suuntaus näyttää koskevan aineistoni niitä esimerkkejä, jotka määrittelen erikoismuseoiksi. Oma määrittelyni perustuu museoiden kokoelmiin ja toimintaan, vaikka muunkinlaisia määrittelyjä on tehty. Erikoismuseoksi julistautumisen taustalla ovat voineet vaikuttaa niin rahoitukselliset kuin kävijämääriinkin liittyvät toiveet, ja toisaalta erikoistumisen tarve on ollut osa museolaitoksen kehittymistä. Asko Mäkelä kuvaa erikoismuseoiden määrän lisääntymiseen 1980-luvulta lähtien johtaneita syitä seuraavasti:

Vuoden 1979 valtioneuvoston päätös antaa valtionapu valtakunnalliseksi erikoismuseoksi nimitettäville museoille herätti suuren kiinnostuksen saada erikoismuseo tämän tuen piiriin. Toinen selitys erikoismuseoiden määrän kasvuun yli 150 museolla vuosien 1986-2007 välillä lienee siinä, että sodan kokenut sukupolvi siirtyi eläkkeelle. Heillä alkoi olla enemmän aikaa harrastuksilleen ja keräämilleen vanhoille tavaroille. Vaurastuttuaan heillä oli mahdollisuus hankkia sellaisia tavaroita, joihin heidän lapsuudessaan, tai sodan aikana, ei ollut mahdollisuutta. Syntyi keräilijöiden sukupolvi. Moni heistä halusi kutsua kokoelmaansa museoksi ja avasi sen yleisölle eläkepäivienensä puhdetyönä. Aiemmin vapaaehtoista työtä tehtiin yhdistysten ylläpitämissä museoissa, nyt omassa museossa. (Mäkelä 2010, 215.)

Esimerkki omasta aineistostani on Helinä Rautavaaran museo Espoossa, jonka perustamisen aikoihin 1990-luvun lopussa käytiin vilkasta keskustelua muun muassa museoesineiden *aitoudesta* ja siitä, mistä Helinä Rautavaaran ympäri maailmaa keräämät esineet oikeastaan kertovat (keskustelusta ks. Lammi 2000 [online]). Rautavaara kiersi elämänsä aikana ympäri maailmaa niin toimittajan kuin jatko-opiskelijankin ominaisuudessa keräten esineitä ja kuljettaen niitä Suomeen. Hänelle esineet toimivat mitä ilmeisimmin todistuskappaleina häneen itseensä vaikuttaneista ilmiöistä eri puolilla. Kokoelman luonne oli ainakin aluksi henkilökohtainen, ja sen esineet toimivat viittaussuhteina koettuun. Rautavaaralle esineiden aitous oli aitoutta suhteessa siihen, mihin hän ne liitti ja mitä ne hänelle esittivät. Hän kirjoitti kirjeessään kotiin hankkimistaan esineistä:

1 rintaneula joka imitoi sulttaanien vanhoja koruja. Olen itse museossa nähnyt aivan saman mallin. Tämä ei ole minkään arvoinen, siinä ei ole edes oikeita koralleja, mutta se on erikoinen ja lahja. (Pirttijärvi 1999, 17).

Kokoelman henkilökohtaisuus näkyi siis niin esinevalinnoissa kuin hänen niistä esittämässään tulkinnoissakin. Rautavaaran elämäkerran kirjoittaja, toimittaja Helena Lehtimäki on kuvannut kirjassaan *Minä Helinä Rautavaara* (1998) lukuisien haastattelujen ja vuoden mittaisen tuttavuuden kautta syntyneitä kuvia Rautavaaran eri identiteeteistä, joita hän sekä rakensi että esitti esineiden avulla. Kokoelma oli hänelle osa ”julkista minää”. (Hirvonen-Nurmi 2006.)

Helinä Rautavaaran museon Kokoelmapoliittisessa ohjelmassa kokoelman syntyä ja varhaisvaiheita luonnehditaan seuraavasti:

Helinä Rautavaaran museon kokoelmien ytimen muodostaa Helinä Rautavaaran testamentilla luovuttama kokoelmalahjoitus. Noin 3000 yksikön esinekokoelmat painot-

tuvat 1900-luvun afrikkalaiseen ja brasilialaiseen esineistöön. Kokoelmiin kuuluu myös kymmeniätuhansia valokuvia sekä satoja tunteja äänitteitä ja kymmeniä tunteja kaitafilmiä. Helinä Rautavaara (1928–1998), kokoelmien kerääjä, oli free lance -toimittaja ja psykologian maisteri. Rautavaara teki uskonnollisia rituaaleja koskevia kenttätöitä muun muassa Brasiliassa, Länsi-Afrikassa ja Jamaikalla. (Koskijoki et al. 2009, 3.)

Rautavaara keräsi esineitä kuten keräilijät yleensä; aluksi toiminta oli satunnais-ta matkamuuistojen hankkimista ja sukulaisille lähettämistä, sittemmin yhä systemaattisempaa toimintaa. Neuvoja keräilyyn on rekisteröity ainakin yksi, nimittäin Helinä Rautavaaran äidin vuosien 1955–1957 Lähi-Itään ja Intiaan suunnautuneen matkan matkamuuistojen herättämä ohje: ”Kiitos joululahjasta. Älä osta roskaa, se Italian paketti oli pelkkää kamaa. Parempi ostaa yksi kunnollinen tavara kuin sata kamatavaraa. Se yks on sitten muisto läpi elämän”. Neuvon samoin kuin edellä siteeratun kappaleen Helinä Rautavaaran kirjeestä on löytänyt ja Rautavaarasta kertovassa tekstissään julkaissut museossa sen perustamisesta saakka työskennellyt museoamanuenssi Katri Hirvonen-Nurmi (os. Pirttijärvi, ks. Pirttijärvi 1999).

Rautavaaran kodista muodostui pian museon kaltainen tila sen runsaan, poikkeavan ja eksoottisen esineistön johdosta. Vasta 1980-luvulla hän kuitenkin esiintyi tietoisesti julkisuudessa keräilijänä ja museonomistajana. Samalla vuosikymmenellä hän kartutti kokoelmaansa halpojen turistimatkojen ansiosta, osti samankaltaisia esineitä, joita omien sanojensa mukaan oli aiemmilla matkoillaan nähnyt käytössä. 1990-luvulla hän peri vanhempansa ja saattoi ostaa esineitä myös antiikkiliikkeistä. (Pirttijärvi 1999, 18.) Samalla vuosikymmenellä Rautavaara asetti kokoelmansa pysyväisluontoisesti esille Helsingissä vuonna 1991 avaamaansa yksityiseen museoon. Museon nimi oli Baga-Zombie. (Kaipia 1999.) Melko samaan aikaan alkoi esineiden systemaattinen luettelointi. Sitä tekivät Helsingin yliopiston opiskelijat⁶⁸, ja Rautavaara neuvotteli eri vaikuttajatahojen kanssa kokoelmansa museoimisesta. Vuonna 1997 perustettiin säätiö, jossa olivat edustettuina Espoon kaupunki, Suomen Antropologinen Seura, Helsingin yliopisto ja Museoliitto. Säätiön ja museon perustamisvaiheessa Rautavaaralla oli selkeitä suunnitelmia koskien museon perusnäyttelyä ja toimintatapoja, mutta kaikki niistä eivät toteutuneet. Hän esimerkiksi esitti, että hänen alkuperäinen, yksityistä museota varten laatimansa näyttelykäsikirjoitus on toistettava perustettavan museon pysyvässä näyttelyssä (Kaipia 1999). Joitain keräilijän voimakkaaseen tahtoon liittyviä mielipiteitä ei voitu museota perustettaessa ottaa huomioon (haastattelu 13), mutta museon johtosääntöön kirjattiin, että museon tulee 1) säilyttää ja hoitaa hallussaan olevat kokoelmat yleisesti hyväksytyjen museaalisten periaatteiden mukaisesti sekä kartuttaa niitä aktiivisesti ja suunnitelmallisesti, 2) harjoittaa alansa tutkimus-, näyttely-, julkaisu- ja opetustoimintaa sekä 3) harjoittaa paikallista, alueellista, valtakunnallista

⁶⁸ Mukana työssä olleita opiskelijoita olivat niin nykyinen museonjohtaja Maria Koskijoki kuin museon esineiden aitoutta kirjoituksessaan kriittisesti pohtinut Jyrki Lamikin. Museoamanuenssi Katri Hirvonen-Nurmi (os. Pirttijärvi) taas työskenteli Helinä Rautavaaran avustajana Baga-Zombie-museon aikoina. (Hirvonen-Nurmen haastattelu 1.10.2009; Hirvonen-Nurmi 2006b.)

ja kansainvälistä yhteistyötä alansa museoiden ja järjestöjen kanssa. (Koskijoki et al. 2009, 2.)

Helinä Rautavaara keräsi matkoiltaan erityisesti rituaaliesineitä, taidetta ja taidekäsitöitä sekä joitain käyttöesineitä. Museon kokoelmapoliittisessa ohjelmassa Rautavaaran keräysperiaatteet määritellään myös museon kokoelmatyön linjauksiksi. (Koskijoki et al. 2009, 6.) Museaalisten, johtosäännössä kuvattujen periaatteiden mukaisesti kokoelmaa kartutetaan ”tarvittaessa lahjoitusten ja museon oman keruutoiminnan kautta” (ibid., 5). Museoamanuenssi Katri Hirvonen-Nurmen mukaan Rautavaaran kokoelman esineiden, valokuvien, kaitafilmiä ja nauhoitteiden luettelointi ja inventointi jatkuu edelleen (haastattelu 13). Helinä Rautavaara ei ole luettellonut systemaattisesti esineitä; sen sijaan hän on sijoittanut ne oman elämänsä kronologiaan eri puolille maailmaa suuntautuneiden matkojensa mukaisesti. Hänellä on ollut tapana sulkea matkoja ja hankkimiaan esineitä koskeva aineisto kullakin matkalla käytössä olleeseen matkalaukkuun. (Haastattelu 13.) Kaikista esineistä ei kuitenkaan ole olemassa niiden alkuperää, ikää, hankintatapaa tai käyttöä koskevia tietoja, jotka tiedot ja tarinat ovat museoammatillisen tallennuksen kentässä oleellisia esineiden menneisyydestä todistamisen keinoja (ks. muun muassa Vilkuna 1993; Vilkuna 2000, 92). Museo siis toimii osittain keräilijä, sittemmin museoija Helinä Rautavaaran persoonallisen keräyssuunnitelman ja sen pohjalta syntyneen kokoelman ehdoilla.

Muuttuuko kokoelman ja sen esineiden luonne jollain tavalla julkisen museon perustamisen myötä? Selkeää, konkreettista vastausta ei ole olemassa, mutta lähestyn asiaa edellä mainitsemieni museoiden keräily- ja kokoelmapoliitikkojen sekä käytännön toimintojen avulla.

Museoiden julkisuus ja avoimuus toimivat 1800-luvulla kansan sivistäjänä⁶⁹. Saman piirteen voi havaita yksityisissä museoijissa, eikä se rajoitu ainoastaan 1800–1900-lukujen vaiheeseen. Kreivitär Wilhelmina von Hallwylille keräily samoin kuin ”ajassa liikkuva” kiinnostus museaalisiin seikkoihin olivat henkilökohtaisesti tärkeitä asioita. Yli seitsemänkymmentä vuotta kestäneen keräilyn päämääränä oli hankkia monipuolinen ja runsas kokoelma niin silloiseen nykyisyyteen kuin menneisiin aikoihinkin viittaavia esineitä. (Cassel-Pihl 1979, 4.) Helinä Rautavaaralle julkisuus taas oli osa hänen persoonaansa lapsesta saakka: tunnetun professorin lapsena hän oli tottunut sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleihin perheenjäsenistään, myöhemmin itsestäänkin. Hän alkoi alle 30-vuotiaana kirjoittaa matkakuvauksia ulkomaanmatkoiltaan Seura-lehteen ja teki myöhemmin muun muassa radio-ohjelmia, luennoi ja piti näyttelyjä kokoelmansa esineistä ympäri maailmaa. (Kaipia 1999; Hirvonen-Nurmi 2006; Pirttijärvi 1999.) Ei ole ehkä liiallista sanoa, että Rautavaaralle julkisuus oli paitsi osa häntä itseään, myös ja ennen kaikkea yksi keräilyn ja sitä seuranneen museo-hankkeen saavuttamisen keinoista.

⁶⁹ Museot ovat vain yksi esimerkki; samansuuntaisia pyrkimyksiä voi havaita esimerkiksi maailmannäyttelyissä, jotka Ander Ekströmin mukaan antoivat aikalaisille käsityksen inhimillisen kulttuurin kokonaisuudesta ja sivilisaatiosta ja toimivat ”suurten massojen” kouluttajina, kasvattajina ja sivistäjinä (Stavenow-Hidemark 1998, 41).

Museon johtosääntö ja sen henkilöstö korostavat museotyössä kokoelman kontekstia. Helinä Rautavaara on osa tätä kontekstia samoin kuin jo mainitut kokoelman keskeiset maantieteelliset ja esinetyypilliset fokukset. Muita konteksteja ovat muun muassa kulttuurien kohtaaminen ja ”museologinen laboratorio” (Hirvonen-Nurmi 2006b). Mainitut kontekstit viittaavat enemmän tai vähemmän abstraktiin ajattelun tasoon toisin kuin itse esineet, jotka Helinä Rautavaaralle merkitsivät siis suoria viittaussuhteita hänen matkoillaan kokemaansa ja näkemäänsä. Yksityisestä kokoelmasta on muodostettu julkinen liittämällä siihen merkityksiä, jotka eivät välttämättä ole olleet Rautavaaran itsensä mielessä hänen muodostaessaan museota. Toisaalta esimerkiksi hänestä kirjoitetun elämäkerran (Lehtimäki 1998) kautta välittyy voimakas tarve näyttää suomalaisille millaista muualla on, välittää tietoa maailmasta sellaisena kuin Rautavaara itse sen on kokenut matkoillaan. Rautavaaran kokoelmat olivat siksi ainakin idealtaan julkisia jo ennen säätiön ja museon perustamista.

Yksityiset kokoelmat julkisissa museoissa

Yksityisistä museoista on tullut julkisia läpi koko museolaitoksen historian, ja samalla tavalla on yksityisiä kokoelmia päätyneet jo olemassa oleviin julkisiin museoihin. Ari Pöyhtärille yksityisen kokoelman päätyminen osaksi julkista museota merkitsee kokoelman kuolemaa, koska sen suhde keräilijään häviää ja kokoelmasta tulee ”yleinen” (Pöyhtäri 1996, 100). Ero julkisen ja yksityisen välillä, tai ennen kaikkea sen tunnistaminen, on hänen mielestään edellytys Walter Benjaminin kehittämän keräilijän positiivisen vastatyypin olemassaololle (ibid.). Selvitän tässä luvussa mitä yksityisille kokoelmille ja museoille saattaa tapahtua, kun ne liitetään osaksi julkisen museon kokoelmia ja toimintaa.

Pohjanmaan museon perustaja, professori Karl Hedman (1864–1931) keräsi elämänsä aikana mittavat taide-, hopea-, kirjallisuus-, huonekalu- ja keramiikkakokoelmat. Yksistään keramiikkakokoelmassa on yli 1300 yksittäistä esinettä. Se on sijoitettu nykyisin Pohjanmaan museoon Vaasaan. Keramiikkakokoelman Hedman hankki vuosina 1900–1931, ja se sisältää pääosin ulkomaista käyttö- ja taidekeramiikkaa menneiltä vuosisadoilta. Kokoelman sisällöstä on julkaistu luettelo, jonka esipuheessa tutkija Heikki Hyvönen luonnehtii kokoelmaa Suomen kansallismuseon keramiikkakokoelman ohella maamme laajimmaksi ja kattavimmaksi. Hyvönen liittää Hedmanin ja muiden aikalaisten harjoittaman kulttuurihistoriallisten esineiden keräilyn 1800–1900-lukujen vaihteen kansallisen identiteetin etsimiseen samalla tavalla kuin kansatieteellisten kokoelmienkin keräämisen. (Hyvönen 1991, 7–13.) Sitä, miten pääasiassa ulkomaisten⁷⁰ taide-esineiden keräily edisti kansallisen identiteetin rakentamista,

⁷⁰ Kirjan mukaan kokoelman esineet ovat peräisin Kiinasta, Japanista, Egyptistä, Persiasta, Kreikasta, Italiasta, Espanjasta, Ranskasta, Itävallasta, Sveitsistä, Saksasta, Belgiasta, Hollannista, Luxemburgista, Englannista, Tsekkoslovakiasta, Puolasta, Venäjältä, Virossa, Ruotsista ja Tanskasta. Joukossa on lisäksi vähäinen määrä suomalaisia keramiikkaesineitä.

Hyvönen ei valaise, vaan arvelee, että suomalaisten keramiikkaesineiden vä-
häistä määrää kokoelmassa selittää ajalle tyypillinen, vähättelevä suhtautumi-
nen kotimaiseen keramiikkatuotantoon (Hyvönen 1991, 13). Hedmanin merki-
tys Pohjanmaan museolle käy ilmi museon toisestakin julkaisusta, jossa nykyi-
sin Valtion taidemuseon alaisen Nykytaiteen museo Kiasman johtajana toimi-
nut Bernt Arell kuvailee Hedmania taiteen keräilijänä ja taidemaailman vaikut-
tajana.⁷¹ Molemmat julkaisut toistavat museoalalla tyypillistä, sen alkuaikoina
syntyntä jaottelua, jossa taide- ja kulttuurihistorialliset esineet erotetaan kan-
satieteellisistä kokoelmista. Samansuuntainen jaottelu on seurannut alkujaan
länsimaisen museoinstituution leviämistä ympäri maapalloa. Brittiläisessä mu-
seokontekstissa käytetään käsitteitä *historia* ja *sosiaalihistoria*, joista jälkimmäisel-
lä saatetaan viitata melkein kaikkeen ihmisiä koskevaan menneisyydessä pois-
sulkien ehkä taloudelliset, tekniset, tieteelliset, teolliset, liikkumiseen liittyvät
sekä maataloudelliset esineet, jotka erotetaan omiksi kokoelmikseen. 'Historia'
taas yhdistetään keski- ja yläluokkaisiksi määriteltyihin esineisiin ilman yhty-
mäkohtaa kulttuuriseen muunteluun ja kokemuksiin. (Kavanagh 1989, 125–126.)
Suomessa vuonna 1992 annettu Asetus Museovirastosta (407/2004 [online])
määrittelee Museoviraston maan museotoimen johtavaksi toimijaksi ja rajaa sen
toiminnan koskemaan esihistorian, historian, kansatieteen, merihistorian, nu-
mismatiikan, rakennushistorian ja taidehistorian alaan kuuluvaa tallennusta ja
tutkimusta. Asetukseen vuonna 2002 tehty lisäys (3 §) puolestaan määrittelee
Suomen kansallismuseon valtakunnalliseksi kulttuurihistorialliseksi museoksi.

Huoli yksityisten kokoelmien säilymisestä on edesauttanut niiden tallen-
tamista julkisiin museoihin. Tampereella sijaitseva, vuonna 1946 perustettu Le-
nin-museo on yksi harvoista edelleen toimivista Lenin-museoista maailmalla.
Sen omistaa Suomi-Venäjä-seura, ja se toimii museoammatillisesti saaden toi-
mintaansa valtionosuutta opetusministeriöltä. (Lenin-museo [online].) Vuonna
1996 museo sai lahjoituksena kirjailija, taiteilija Rosa Liksomilta niin sanotun
Sovjet Design -kokoelman (Liksom [online]). Taiteilija itse suhtautuu vuonna
1971 aloittamansa keräilyharrastuksen tuottaman kokoelman esineisiin ennen
kaikkea esteettisesti:

Ja mulla on ollu sellasia erilaisia periodeja että jossain vaiheessa mä keräsin leluja
pelkästään, ja tota leluja sen takia, että niinkun, silloin niinkun ensimmäinen fiilis mi-
kä mulla oli niistä neuvostoleluista ni oli se, että, et voidaanko maailmassa valmistaa
näin kaameita leluja? Ja siis näin rumia! Ja nyt se on jännä sitten et nyt kun mä oon
vanhempi ja mä katson näit samoja leluja niin ne lelut näyttää tota todella kauniilta. -
- Eli siis se, tai sanotaan kitschiä, ei matkamuistoja vaan kitschiä, et neuvostokitschiä,
et sitä mä sit vähän keräsin. (Haastattelu 2.)

Liksomilla ei ollut lapsuutensa tai ystäviensä kautta kosketusta neuvostolelujen maa-
ilmaan, vaan hän itse painottaa, että esineet alkoivat kiinnostaa ulkonäkönsä vuoksi.
Keräily sai toisenlaisia sävyjä historiallisten tapahtumien vuoksi:

Et mulla on kyllä se periaate ollu kyllä niinkun, tai ei periaate vaan se, että mä oon
kyllä siis niinku esteettisistä syistä niitä keränny enempi ku mistän muistelujutusta,

⁷¹ Arell, Bernt 1988: Karl Hedman. Konstsamlare, konstpolitiker och donator. Pohjan-
maan museo: Vaasa.

mut tietenkin nyt ku Neuvostoliitto on hajonnu, ni sitte, sittenhän se tilanne muuttui toiseksi et sen jälkeen niinku tavallaan, se keräilyn motiivi, tän esteettisyyden lisäksi on tullu toinen motiivi eli se, että, että niinku tota siis katoavan kansanperinteen, ko-koaminen, koska tota niin, se esimerkiks tää ruokapakettikulttuuri ni sehän on jo täysin vaihtunu siellä, et siellähän ei saa mitään venäläistä edes, vaan kaikki on länsi-maista. - - Samoitin kaikki nää tehtaot jotka on tuottaneet niitä paketteja niin nehän on suljettu. - - Tai jos joku niistä on edelleen käynnissä, niin paketit on modernisoitu-neet. Eli sit se on jo venäläistä kulttuuria, ja niistä mä en oo enää kiinnostunut.

--

Että, koska se arvohan ei vähene vaan se nimenomaan nousee vuosien mukana. Koska sitä enempi mitä tää kulttuuri kuolee tai mitä, mitä enempi menee vuosia Neuvostoliiton kaatumisesta, sitä enempi menee maata myös kaikkien tavaroitten päälle. Ja varsinkin näitten pahvisten pakettien. (Haastattelu 2.)

Esteettisten perusteiden lisäksi kadonneen esineellisen perinteen tallentamisesta tuli siis tärkeä keräilyn motiivi. Neuvostoliiton katoaminen valtioiden joukosta vaikutti Liksomin mielestä esineiden ulkonäköön ja muodosti siten selkeän katkoksen nykyisyyden ja menneisyyden välillä. Mitä enemmän aikaa Neuvostoliiton romahtamisesta kului, sitä kalliimmaksi neuvostoesineet tulivat. Tämäkin vaikutti Liksomin keräilyharrastukseen: aluksi hän alkoi ostaa leluja ja muita esineitä kirpputoreilta ja sai niitä ystäviltiltään, sittemmin suurin into harrastukseen hävisi. Kokoelma oli kasvanut niin suureksi, ettei se enää mahtunut hänen kotiinsa:

Ja sit mä siirsin ne jo jossain vaiheessa kotoa niin, mulla on niinku vitriineissä ne, niin tota tänne Kaapelitehtaalle, mulla on iso työhuone, tommonen kaheksakyt neliötä, ja, ja sit sekin alkoi oleen täynnä joka paikka, et ei oikeen taulut enää mahtuneet, niin tota, sit mä aloin itse niinku, etsiin sille kokoelmalle semmosta sopivaa paikkaa, ja ensiksi me ajateltiin, et tehtäis tänne Kaapelille, eli että, että tuota, ois pitäny vaan löytää siis rahottajat sille et Kaapelille olis tullu tämmönen vakituinen museo, koska tääl on jo tota Teatterimuseo, tääl on Valokuvataiteen museo, sit tääl on Ravintola-museo ja tällai, et se ois tavallaan sopinut siihen, siihen niinku yhteyteen - - ku tulikin hyvin alkuvaiheissa tää Lenin-museo, ja tota Minkkinen. - - Et ku siellä se on sit kuitenkin sillai et se on hyvin esillä, se on oikeessa paikassa - - se on just oikee paikka.

--

Et mä lahjotin sinne sillä lailla niinku tämmösellä hyvin vapaamuotosella sopimuksella ton, kirjallisella kylläkin siis Minkkisen kanssa, että, niin kauan kun Minkkinen on, koska jossain vaiheessa oli vähän kai spekulatioita siitä että valitaanko sitä uudelleen ja siellä oli jotain niinku mun käsittääkseni jotain teknokraatteja pyrkimässä Lenin-museon johtoon, että siis tämmösiä huumorintajuttomia tyyppejä, et jos tota niin, et se on sillä perusteella et niin kauan kun Minkkinen on sen johtaja ja niin kauan kun Lenin-museolla on käyttöä sille ni se on siellä. (Haastattelu 2.)

Liksom sai siis omasta näkökulmastaan tarkastellen sanella, millaisin ehdoin hänen kokoelmansa Lenin-museoon sijoitettiin. Kokoelma on luetteloitu museoon nimenomaan hänen keräämäänään. Pöytäarin mainitsemaa yksityisen keräilijän kuolemaa ei voi ainakaan kovin selkeästi havaita, sillä Liksom on esillä esineiden kontekstitiedoissa. Esineiden viiteryhmä on siis edelleen "Liksomin kokoelma" tai "Sovjet Design". Museo ei mitenkään erityisesti mainosta koko-

elman olemassaoloa; ainoa maininta esimerkiksi museon verkkosivustolla siitä on perusnäyttelyjen kohdalla:

Museon suurimpana yhtenäisenä kokonaisuutena on kirjailija Rosa Liksomien lahjoittama ja jatkuvasti karttuva neuvostoarkiesineiden "Sovjet design" -kokoelma. Museon arkistossa on myös paljon muuta materiaalia: valokuvia, julisteita, pienoispatsaita. Museon erikoiskirjasto käsittää noin 10000 nidettä. (Lenin-museo [online].)

Liksomien kokoelma on olemassa potentiaalina; se voidaan palauttaa alkuperäiseen muotoonsa, mikäli niin halutaan. Toisaalta lahjoituksen epämääräisyys antaa ymmärtää, että kokoelma ehkä jossain vaiheessa irrotetaan Lenin-museon kokoelmista. Ainakaan Rosa Liksomien omistusoikeus kokoelmaan ei ole täysin katkennut.

Rosa Liksomien tavoin on kokoelmansa suhteen toiminut myös Leo Torppa Kokkolassa. Itseoppineena freelancer-valokuvaajana hän on kerännyt vuosien saatossa mittavan kamera- ja valokuvausvälinekokoelman, jonka esineistä osan hän on lahjoittanut Kokkolan kaupungille (Haastattelu 4). Kamerakokoelma on osa K.H. Renlundin museota ja avoinna sopimuksen mukaan (Kokkolan kaupunki. K.H. Renlundin museo [online]). Lahjoituksesta on tehty sopimus, johon Torppa itse viittaa seuraavasti:

Ei, joo, ne on kaupungin. Minä sanoin, että jos ne maksaa tuota yhteistä hankintahinnasta tuota ja sitte kaikki se työ, mitä mä oon tehny niille, että mä annan sitte lahjoituksena jo. Ja tuota, että ne on siirtyneet. (Haastattelu 4.)

Torppa on ostanut itse kaikki kokoelmansa esineet. Hän arvioi keräilyyn käyttämänsä rahasummaa viittaamalla uuden Mercedes Benz -merkkisen, hyvinvarustellun auton hintaan ja lisäämällä siihen "vielä paljon matkarahaakin" (haastattelu). Kokkolan kaupunki lunasti osan kokoelmasta:

ES: Mites ne kamerat ja esineet, jotka siellä museolla on, niin ootteks te valinnu näistä omista kokoelmista ja lahjottanu sinne vai onks ne joku - -?

LT: Ei, me valittiin silloin ja katos tuota, sittenhän on - - Kauppavaihetta ottaa, jos haluatte lunastaa kaikki. Ne lunasti, siinä on kaks kolmasosaa. Ja mä sitten sanoin, että se on niinku tasapuolisesti, mä sanoin, että tämmönen satsi sitten lopulta jäi mulle, mulle niin. No mähän sain sitten siitä rahnaa, niin mä tiesin, mulla oli heti kolmekymmentä ympäri Suomea, ettei ollu rahaa ostaa. Ja mä ostin sitten ja mä oon sitten jatkanu koko ajan tuota keräilyä aina sen minkä on pikkusen vielä ollu. (Haastattelu 4.)

Leo Torpalle kokoelman rahallisella arvolla on siis merkityksensä, ja hän kritisoi museon halua ottaa loputkin kokoelmasta vastaan puhtaasti lahjoituksena:

Mitä tekevät ja miten maailmantuottavuus on (epäselvää), lama. Sen tuota, että jostain summasta saisivat sitten lunastaa. Jos nämä kamerat, mitä nyt mulla on täällä ja nämä. Kun ne laitetaan tuota yhteen, niin. Jos ne älyäis minkälainen turistinähtävyys olis, niin kaikki tämmönen ja se painais. Siis se niitten arvo nousee, niin että sama, jos kaupunki - -. Mä sanoin sille, että joo, että jos tuntuu että te ette teekään (epäselvää) huutokaupan, niin saatte korkojen kanssa takaisin. (Haastattelu 4.)

Haastattelusitaatin mukaan museoitu esine ei ole Leo Torpan mielestä pysyvä osa museon kokoelmaa, vaan hänen puolestaan museo voi vapaasti myydä omaisuuttaan, mikäli niin haluaa. Kokoelmien tulevaisuus näyttää olevan asia, jossa yksityisten keräilijöiden ja julkisten museoiden näkökulmat eroavat toisistaan. Museon toimintaa määrittelevät lait, asetukset ja säädökset, kun taas keräilijä muodostaa suhteensa kokoelmaan vapaasti. Siten keräilijän ja yksityisen museoijan suhde myös kokoelman muodostamiseen on vapaa. Häntä sitovat lähinnä saatavuuteen, säilyttämiseen ja resursseihin liittyvät käytännön rajoitteet. Julkiset museokokoelmat on tarkoitettu säilyttää ikuisesti; ne on nimetty yhteisölliseksi kulttuuriperinnöksi, ja museoiden tehtävä on nimenomaan vaalia niitä.

Sekä Liksomini että Torpan kokoelmat kantavat kerääjänsä nimeä myös museon seinien sisällä. Tässä suhteessa ne eroavat monista muista julkisiin museoihin päätyneistä yksityisistä kokoelmista, joiden esineistä on tullut osa museokokoelmia ilman erityisiä viitteitä niiden aiempaan kontekstiin. Voi olla, että niin Liksomin kuin Torpankin julkinen maine ovat edesauttaneet kokoelmien säilymistä museoissa kokonaisuuksina, ja varmasti siihen on vaikuttanut myös keräilijöiden vankka asiantuntevuus keräilynsä kohteiden alalla. Ei ole kovin harvinaista, että nimenomaan erikoismuseotyyppisen kokoelman tai museon omistajista tulee aiheensa täysin tuntevia eksperttejä. Saman ilmiön voi havaita keräilyssä ylipäänsä, kun se kohdistuu tarpeeksi rajattuun esineryhmään.

Kokoelmia on lahjoitettu museoihin myös perikuntien toimesta, kun kokoelmien omistaja on kuollut. Kuolema katkaisee omistajan henkilökohtaisen suhteen kokoelmaan, ja siitä tulee väistämättä uudenlaisten tulkintojen kohde. Etnologisessa tutkimuksessa on ainakin yksi esimerkki tällaisesta, nimittäin unkarilaisen Péter Illésin kirjoittama artikkeli edesmenneen poliitikon György Gondan perinnön kohtaloista IX suomalais-unkarilaisen symposiumin julkaisussa *Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture* (2008, 105–113). Illés kuvailee artikkelissaan, kuinka henkilökohtaisia merkityksiä arjessa saaneet esineet muuttuivat edesmenneen omistajansa maineen myötä kulttuuristen merkitysten kantajiksi. Kokoelmien hajottaminen vaikutti sekin samansuuntaisesti: kun Gondan kirjasto lahjoitettiin pientä ”minikirjojen” kokoelmaa lukuun ottamatta paikalliseen oppilaitokseen, arkistoon ja museoon, taideteoksia paikalliseen taidegalleriaan, huonekaluja ja muita esineitä yliopistoon ja museoon, esineiden keskinäinen suhdejärjestelmä hajosi. Erityisesti museoon lahjoitetut esineet alkoivat elää uutta elämää kulttiesineinä. Esinekokoelma merkitsi Gondalle itselleen hänen oman identiteettinsä rakentumisen prosessia, kun taas sivulliset löytävät esineistä Gondan poliittisen hahmon. (Illés 2008, 105–110.) Gondan persoonan julkisuus sitoo esineet politiikkaan yhteisöllisenä, menneisyyteen liittyvänä kokemuksena.

Péter Illés kertoo artikkelissaan muistakin unkarilaisista yksityiskokoelmista, jotka ovat tavalla tai toisella päätyneet julkiseen museoon. Yksi niistä, luonteeltaan etnografinen kokoelma, muodostui kyläkoulun opettajan Edit Szikaszayn johdolla, kun oppilaat keräsivät esineitä osoittaakseen millaista elämä ennen oli. Sittemmin kokoelma päätyi julkiseen museoon ja sai uudenlaisia

merkityksiä osana museon kokoelmia. Illés esittää kaavion avulla eroavaisuuksia mainittujen kokoelmien ja julkisen museoinstituution kokoelmien välillä. Hän on valinnut määrittäviksi tekijöiksi keräilyn motiivit, keräilyn periaatteet, keräilyprosessin sekä kokoelman syntytaustan. Mainituilla kriteereillä hän saa aikaiseksi luonnehdintoja kokoelmista siten, että esimerkiksi Gondan yksityiskokoelma jäsentyy hovin ja ihailun vuoksi sattumalta syntyneeksi esineiden yhteenliittymäksi, jonka Gonda itse on *ad hoc* keräillyt. Szikaszayn kokoelma taas on syntynyt tallentamisen ja havainnollistamisen tarpeisiin harkitun, muodolliseen pyrkivän sekä paikallisen organisaation suorittaman keräilyn tuloksena. Molemmat mainitut kokoelmat poikkeavat julkisten museoiden merkityksenantoa painottavasta, tieteelliseen ja suunnitelmalliseen tallentamiseen pyrkivästä, erityisen museoinstituution suorittamasta keräilytoiminnasta. (Illés 2008, 111.) Gondan kokoelman tapauksessa instituutiot saivat osittain valita, mitä esineitä sisällyttivät omiin kokoelmiinsa, jolloin tallentamisen näkökulma pysyi tieteellisenä. Mikäli kyläkoulun kokoelma olisi museoitu kokonaisuena, sen sisäinen järjestys olisi säilynyt ja sen merkitykseksi olisi tullut viitata kokonaiseen 1960-luvulla yleiseen ilmiöön: yhteisöllisen organisaation tarpeisiin selittää menneisyyttä esinekokoelman avulla (Illés 2008, 111). Kokoelma ei kuitenkaan säilynyt yhtenäisenä, vaan osat siitä sisällytettiin museokokoelmiin samalla tavoin kuin Gondan kokoelman tapauksessa.

Esineiden ja niistä muodostuvien kokoelmien viittaussuhteet menneisyyteen ovat riippuvaisia kontekstista. Kuten esimerkeistä käy ilmi, kokoelman muodostajan kokoelmaan lataamat merkitykset korvautuvat toisilla, kun kokoelma tai sen esineet siirtyvät toiseen kontekstiin. Merkitys saattaa muuttua myös, mikäli kokoelman (museon) omistaja vaihtuu. Näin on tapahtunut muutamissa aineistoni yksityisissä museoissa, kun museo on siirtynyt sukupolvelta toiselle. Esineisiin liittyvät tarinat, muistot ja menneisyyden tulkinnat ovat ehkä osa kokoelmaa edelleen, mutta saavat rinnalleen uusia merkityksiä vaikkapa museon seuraavalle sukupolvelle siirtäneeseen edelliseen omistajaan liittyen.

Yritysten, säätiöiden ja seurojen museot

Suomen museolainsäädännön mukaan valtionapukelpoinen on museo, jonka ”omistaa kunta tai kuntayhtymä taikka yksityinen yhteisö tai säätiö, jonka sääntömääräisiin tehtäviin kuuluu museotoiminnan harjoittaminen tai museon ylläpitäminen” (Finlex. Museolaki 3.8.1992/729 [online]). Lainsäädännöllisesti museoiden omistajuutta ei siis määritellä. Erilaiset rahoituskelpoisuuden määreet esitetään museoiden toimintaedellytysten kautta.⁷² Koska museolaissa kuitenkin mainitaan valtionapuun kelpoisina omistajina muun muassa yksityiset yhteisöt tai säätiöt, tarkastelen niiden toimintaa museo- ja kokoelmatoiminnan osalta tarkemmin.

⁷² Tähän on huomautettava, että museolaki sulkee rahoituksen ulkopuolelle myös valtion omistamat museot.

Museolain valtionosuuskelpoisuuden määreisiin kuuluvat omistuspuhjan lisäksi museon museoammattillinen henkilökunta, toiminta- ja taloussuunnitelma, kokoelmien tavoitettavuus, suunnitelmat kokoelmien tulevaisuudesta ja toiminnasta samoin kuin säännöt museon toimialaa koskien (Finlex. Museolaki 3.8.1992/729 [online]). Mainittujen määreiden merkitys museoiden toimintaedellytysten takaajana rahoituksen osalta on luultavasti suurempi kuin omistajuuden sinänsä. Valtionosuuden tavoittelemisen riippuu lisäksi täysin museon omistajatahon päämääristä museon suhteen; ei voida siis sanoa, että museoiminen olisi rahoituksesta riippuvaista toimintaa. Museon perustaminen ja toiminta edellyttävät yleensä rahaa, mutta lainsäädäntöön sidotun valtionosuuden sijaan rahoitus voi olla luonteeltaan myös yksityistä.

Esimerkiksi yhdistyksen ylläpitämästä, yksityiseen aloitteellisuuteen perustuvasta museosta otan esille jo aiemmin tässä tutkimuksessa mainitsemani, Pietarsaaren sijaitsevan Nanoq-museon. Pentti Kronqvistin kiinnostus napaseutuihin ja napareikeilyyn on toiminut kantavana tekijänä museon perustamisessa ja ylläpitämisessä. Kiinnostuksensa kohteen synnystä Kronqvistilla on selityksensä:

Mä oon syntyny Vaasassa. Äiti oli yksinhuoltaja, tuli sota ja hän jätti mut tuonne, lastenkotiin, Vaasassa, ja sinne mä jäin ja sain kasvatusvanhemmat täällä päässä. Ja mulla oli 7 kilometriä koulumatkaa, hiihtin, kävelin, ja täällä ei ollut aurattu tie ollenkaan. Ja sit mä hiihdin paljon täs jäällä. - - Tässä on avomeri ja Ruotsi vastapäätä. -65 vai -64 mä hiihdin yli Ruotsiin. - - 50-luvulta mä olin paljon Lapissa. Kulkin siellä kylästä kylään. No sit mä olin -71 ensimmäinen kerta Grönlannissa. Sillon ne haki viides, neljäs mies. Se oli tunnettu kirjailija ja varatuomari, ja arktinen kävijä, suunnitteli matkaa Länsi-Grönlantiin keskelle, ja mukana oli Erik Pihkala. Hän oli legendoja jo sillon. - - Ja sillon kun mä, tai ne haki sitä, aamulla töihin ja kyseli jos tämmönen matka kiinnostaa. Ja ennen sitä hän haki tietoja musta sitten ja kuuli, että olis vahvasti sopiva. (Haastattelu 3.)

Äärioloihin soveltuvien selviytymistaitojen lisäksi Kronqvistilla oli palomiehen koulutus, työ palomestarina Pietarsaaren kaupungissa, urheilutausta, lääkintäkoulutus sekä kokemusta ryhmänjohtajana toimimisesta. Matkat napaseudulle jatkuivat, koska "voi sanoa, että tämmönen seikkailuhihto yli Kanadan ja yli Grönlannin on urheilua, se on seikkailua, mutta on myöskin hulluutta. Tällaista, mutta elää Thulen eskimoitten parissa, se on vähän erilaista, ja se on kiinnostavaa" (haastattelu 3). Henkilökohtaisen kiinnostuksen rinnalla on alusta saakka elänyt myös tarve kertoa napaseuduista muille:

Se on ollu mielenkiintoista elämätä, ja kirjoitin sen takia tuommonen kuvateos Thulen eskimot. Se on maailman pohjoisin alue tai kunta. - - Siellä elää noin 60 Thulen eskimoa, metsästää mursuja, valaita, hylkeitä ja jääkarhuja. Ja sit mä oon ostanu ja keränny ja saanu lahjoja niistä, ja. Voi sanoa vielä sillon, kun mä kävin -93 viimeks Pohjois-Grönlannissa ja kiersion ja ostin siellä esineitä tätä museo varten. Mutta ennen sitä ei ollu tätä suunnitelmaa, että hankkii museoon. Mulla oli näitä esineitä, mulla oli tossa, ja ne oli näyttelyssä ympäri Suomee, ja kuvia, valokuvia mitä mä oon kuvannu Thulen eskimo(ista, ES). Ja myöskin esineet, mitä ne on käyttäny, ja sit mä oon filmannu tv:tä varten, ainakin viis, seitsemän ohjelmaa tai materiaalia, ja ne on sitten leikannu ja käyttäny sitä, Ruotsin tv, ja osa näistä filmeistä on kiertäny ympäri maailmaa, myöskin tämä dokumentti kun hiihdettiin yli Grönlannin. (Haastattelu 3.)

Erilaisten eskimoiden elämäntavasta kertovien tallenteiden lisäksi Kronqvist alkoi ensiksi järjestää näyttelyjä eri puolilla Suomea ja Eurooppaa. Kronqvistin hyvä ystävä, Pietarsaaren kaupunginmuseon johtaja, esitti sitten hänelle, että saataisiin aikaan pysyvä näyttely Kronqvistin materiaalista. Kaupunki ei tukenut hanketta, jolloin Kronqvist perusti Nanoq-seuran syksyllä 1987. Hetimiten johtokunnan kokoonnuttua alettiin kerätä rahaa museota varten. Rahaa tarkoitusta varten lahjoittivat paikalliset yritykset ja Pietarsaaren kaupunki, vaikka kaupunginvaltuustossa Kronqvistin mukaan yksi valtuutettu olikin kysellyt

tuleeko siitä museo vai mitä. Ja sitten ne kysy multa myöskin, että tuleeko tästä museo ja riittääkö rahat, ja eikö se oo liian iso. Kysy talkooväkeä, mä sanoin että jos ei tuommosia, siihen voi tulla perunavarasto. Mutta jotakin. Mutta museohan siihen tuli, ja raha löytyi. Jos on hyvä projekti, löytyy rahaa. Tämä mies sitten otti esimerkin, että jos hän matkustaa Egyptiin ja Saharaan, hän kerää siellä kiviä ja tuo ne kivet tänne Pietarsaareen, ja kysyy sitten kaupunginjohtaja Nicke Andersson ja Bror Hagström, varakaupunginjohtaja, että rakentaako ne hänelle sitten kivimuseon. Ja kaupunginjohtajat vastasi, että kyllä ne rakentaa. Hae vaan kiviä, kyllä ne rakentaa. (Haastattelu 3.)

Museo rakentui mitä ilmeisimmin Kronqvistin persoonan ympärille, ja hän toimii edelleen sen johtajana (Nanoq-museo [online]). Miksi museo sitten sai rahoitusta runsaasti? Kronqvistin mukaan kyseessä oli harvinaisuus ja matkailuvaltti, jolle myös valtio myönsi 150 000 markan avustuksen ja erilaiset säätiöt vaihtelevia summia. Kronqvist keräsi myös museon alkuperäisen esinekokoelman, mutta sittemmin museo on ottanut vastaan lahjoituksia eri puolilta maailmaa. Esineitä on yhteensä tuhansia.

Kaikki yhdistysten tai seurojen ylläpitämät museot eivät ole tavoitteidensa ja toimintansa osalta yhtä kunnianhimoisia kuin Kronqvistin ohjaama Nanoq. Toiminta voi olla pienimuotoista ja harrastusluonteista. Pohdin seuraavaksi maamme suurinta seurojen ja yhdistysten hallussa olevaa museokenttää, nimittäin kotiseutumuseoita. Liitän ne paikallisuuden käsitteeseen ja esittelen käsitteen erilaisia ilmenemismuotoja museotoiminnassa.

Museot ja paikalliset menneisyydet

Paikan menneisyys

Kenelle kunnan tai kylän menneisyys on muistelemisen arvoinen asia? Ketä kiinnostaa se, millaista elämä jossain maaseutupitäjässä oli sata vuotta sitten? Onko paikan menneisyys ihmisten menneisyyttä? Jos ajatellaan, että asuinpaikka on ihmiselle merkityksellinen asia, niin vastaus ensimmäisiin kysymyksiin on tietysti: ihmiselle itselleen. Sitä kautta myös paikan menneisyyden voisi ajatella olevan ihmiselle merkityksellinen. Tarkastelen tässä luvussa näiden mahdollisten merkitysten muodostumista ja muotoja.

Suomeen mahtuu niin keskuksia kuin periferioitakin. Erityisesti toisen maailmansodan jälkeinen elinkeinorakenne on edistänyt keskusten syntymistä

ja kasvamista, jolloin maa- ja syrjäseudut⁷³ ovat muuttuneet *kotiseudun* käsitteen tarkastelussa eri tavalla mielenkiintoisiksi paikoiksi. Maalla ovat monen ”juuret”, ja sinne kaivataan nostalgisesti. Eräänlaisena merkitysten mittarina voi pitää vaikkapa kotiseutuliikettä ja sen suosiota Suomessa. Liikkeen taustat, erityisesti sen syntyajat 1894–1920, ovat Riitta Räsänen mukaan osa ajalle tyypillistä sivistyneistön pyrkimystä sivistää ”kansaa” (Räsänen 1989, 147). Toisen maailmansodan jälkeinen tilanne maassa edesauttoi kuitenkin liikkeen pyrkimyksiä tarjoten merkittävän yhdistystoiminnan muodon muuttuneessa järjestötoiminnan kentässä. Viitaten Veikko Anttilaan⁷⁴ ja Kustaa Vilkunaan⁷⁵ kotiseutuliikkeen historiaa selvittänyt Harri Turunen kuvailee, miten muun muassa kotiseututyöhön kanavoitiin sekä rahaa että voimavaroja. Mainituista kansatieteilijöistä jälkimmäinen vaikutti itse eri tavoin kotiseututyön leviämiseen yhdessä Esko Aaltosen kanssa. (Turunen 2004, 15–18.) Raskaiden sotavuosien jälkeen kotiseutuliikkeestä pyrittiin ehkä löytämään yhteisöllinen kipinä ja muuttuvien olosuhteiden perinnevastarinta.

Suomen Kotiseutuliitto perustettiin sotien jälkeen vuonna 1949, ja vuosina 1945–1954 maahan perustettiin yli kaksisataa erilaista kotiseutuseuraa. Samansuuntainen kehitys jatkui, ja vuonna 2000 Kotiseutuliitolla oli kuusisataa jäsenyhdistystä, lähes 150 kuntaa, 18 maakuntaliittoa ja noin 25 aluejärjestöä hallinnassaan. (Turunen 2004, 11.) Kotiseututyötä ovat tehneet ja tekevät erilaiset tahot: kotiseutuyhdistykset, kotipaikkaseurat, kaupunginosayhdistykset, kunnat, maakuntaliitot, nuorisoseurat, Helsingin yliopiston osakunnat ja karjalaisseurat. Niiden toiminnan tavoitteita ovat Harri Turusen mukaan kotiseudun kehittäminen paikallisten erityispiirteiden mukaan, elinympäristön laadun parantaminen ja viihtyvyyden lisääminen, kotiseututietouden lisääminen, paikalliskulttuurien vaaliminen ja esille tuominen sekä perinteiden tallentaminen, luonnon- ja kulttuuriympäristöjen vaaliminen. Perinteiden vaalimista ja tallentamista korostettiin kotiseutuyhdistyksiä varten laadituissa mallisäännöissä. (Turunen 2004, 11–12, 39–41.) Oman tutkimukseni kannalta viimeksi mainittu päämäärä on tärkeä, ja tarkastelen erityisesti sitä.

Kaikki se, mikä vielä ennen ensimmäistä maailmansotaa ja vuoden 1918 tapahtumia oli ollut osa arkea, alkoi kadota jo ennen toista maailmansotaa. Sota viivästytti kehitystä, mutta heti sodan jälkeen arjen muuttuminen kävi selväksi. Kotiseutuliikkeen tärkeäksi tehtäväksi tuli siis ”pelastaa katoamassa oleva” tai ”jo kadonnut”. Syitä tähän voi hakea nostalgisen kaipauksen selityksistä. Viittasin luvussa kaksi esimerkiksi Bryan S. Turnerin esille nostamaan spontaanien, yhteisöllisesti ilmenneiden tunteiden katoamiseen, joka ajatuksellisesti yhdistyy helposti sodanjälkeiseen Suomeen samoin kuin ehkä jollain tavalla myös hänen huomionsa yhteisöllisyyden ohenemisesta, mikäli sotatilaa tarkas-

⁷³ Syrjäseudut tässä yhteydessä merkitsevät keskusten vastakohtaa, vaikka ne asukkaille itselleen tietenkin ovatkin elämän keskipiste.

⁷⁴ Anttila, Veikko 1968: Kotiseututyön vaiheita Suomessa. – Kehittyvä kotiseututyö, toim. Markku Tanner ja Hannes Kempainen. Helsinki.

⁷⁵ Vilkuna, Kustaa 1979: Talonpojan kekristä puoluejuhlaksi. – Suomalaiset merkkipäivät, toim. Urpo Vento. Helsinki.

telee väliaikaisena yhteisöllisyyden muotona. Pirjo Korkiakankaan esittämässä, Fred Davisin (1979) ajatuksiin perustuvassa jaottelussa kotiseutuliikkeen suosio selittyy ehkä selkeimmin yksinkertaiseksi nostalgiseksi: kaivattiin entistä elämänmuotoa ja kotiseutua sellaisena kuin se muistettiin ennen toista maailmansotaa (niin sanottu ”talonpoikainen Suomi”), vastusteltiin vähitellen elämään hivuttautuneita uudistuksia.

Omakohmainen kokemus elämänmuodon muutoksesta ja sen aiheuttama perinteiden säilyttämisen tarve alkoivat näkyä paikallisen museotoiminnan kasvuna. Paikallisidentiteettiä vahvistettiin perustamalla kotiseutumuseoita. Kotiseutuyhdistysten perustamisen innoitteena toimi usein nimenomaan ”oman” museon perustaminen. Keski-Suomen historian kolmannen osan sivistyselämä koskevassa artikkelissaan Mauri Mönkkönen kirjoittaa, että Keski-Suomeen syntyi viidentoista vuoden aikana (1950–1965) seitsemäntoista kotiseutumuseota (Mönkkönen 1993, 527–528). Ei ole syytä epäillä, etteikö kehitys olisi ollut samansuuntainen ympäri maata.

Toimintaansa jatkavien (ennen sotia perustettujen) tai aloittavien kotiseutuyhdistysten toimialueena oli yleensä kunta tai kaupunginosa, vaikka poikkeuksiakin toki löytyi (Turunen 2004, 29). Siten kotiseutuyhdistyksistä samoin kuin niiden toiminnan tuloksina syntyneistä kotiseutumuseoista tuli samalla kunnallisia. Toiminta oli vapaaehtoista, mutta luonnolliset rajat siihen tarjosi Suomen kuntalaitos. Luonteeltaan perustetut museot olivat paikallisten, talonpoikaisten elämäntapojen menneisyyksiin liittyviä yleismuseoita.

Kotipaikan menneisyys ”omassa” museossa

Teppo Korhonen jakaa artikkelissaan *Museoitu Suomi* paikallismuseoiden perustamisen kolmeen eri aikakauteen. Kotiseutumuseoiden perustamisen vilkkaoin aikakausi ajoittuu niistä viimeiseen eli kolmanteen, jolloin paikallismuseotoiminta levittäytyi koko maahan ja paikallisten, pienten museoiden lukumäärä kasvoi lähes sadalla (Korhonen 1989, 105). Kotiseutumuseoiden perustamisesta tuli siis sotien jälkeen yleinen tapa tehdä kotiseututyötä. Niitä perustettiin usein jo olemassa oleviin rakennuksiin, kuten pitäjänmakasiineihin⁷⁶, tai tarkoitusta varten saatettiin siirtää museolle varattuun paikkaan rakennuksia eri puolilta pitäjää. Ensiksi mainittujen rakennusten etuja olivat muun muassa niiden keskeinen sijainti, yhteisomistajuus sekä rakennustapa. Jälkimmäinen tapa määrittellä ja muodostaa museo taas sai vaikutteita jo olemassa olevista ulkoilmamuseoista (ks. Korhonen 1989, 115–119⁷⁷). Korhonen esittää syiksi suureen museoiden perustamisintoon muun muassa sodan myötä lujittuneen kiintymyksen kotiseutuun, siirtolaisuuden synnyttämät huomioiden omasta ja vieraasta sekä teollistumisen myötä tarpeelliseksi arkiesineiksi luokiteltavien esineiden muuttumi-

⁷⁶ Harri Turunen ottaa pitäjänmakasiinit esimerkiksi museoksi päätyneistä rakennuksista samoin kuin Tepo Korhonen, joka esittelee kattavammin muitakin kotiseutumuseotyyppejä, ks. Turunen 2004, 41 ja Korhonen 1989, 120–121.

⁷⁷ Teppo Korhonen arvioi artikkelissaan myös ulkomuseoiden autenttisuutta ja valottaa niitä vaikeuksia, joita paikallisessa museotyössä on kohdattu.

sen tarpeettomiksi (Korhonen 1989, 105–106). Voisi olettaa, että nostalginen suhde menneeseen syntyi kaikkien mainittujen syiden yhteisvaikutuksena erityisesti siinä tilanteessa, kun teollistuminen ja maaltamuutto alkoivat olla lähellä monien ihmisten omaa arkielämää.

Mitä kotiseutumuseoiden kokoelmiin sitten tallennettiin? Esineiden keräämiseen oli ohjeita ainakin Esko Aaltosen Kotiseututyön oppaassa, josta otettiin yhteensä kolme painosta. Ensimmäisen kerran opas julkaistiin vuonna 1948, ja jo vuonna 1953 siitä otettiin toinen, lisätty painos. Vuonna 1963 julkaistiin kolmas, uudistettu painos, jonka ”rakenne ja sisälllys eroavat huomattavasti edellisistä” (Aaltonen 1963a, esipuhe). Kirjoittaja jatkaa muutosten syitä valottaen ja eritellen:

Muutoksiin ovat johtaneet sekä omat kokemukseni kotiseututyön eri puolista että Opintotoiminnan Keskusliitolta saamani viitteet. On ollut ensinnäkin syytä siirtää kotiseutuliikkeen vaiheita koskeva katsaus kirjan loppuun ja tuntuvasti lyhennettynä. Sen sijaan olen alkuun sijoittanut esityksen kotiseudun käsitteellisestä ja sosiologisesta puolesta, josta yleensä vähän puhutaan. Kun edellisessä painoksessa sisälllys oli niin johdonmukaisesti kuin mahdollista jaettu kotiseututyön kolmeen alaan: keräilevään ja tutkivaan, vaalivaan ja elvyttävään sekä luovaan ja rakentavaan lohkoon, olen katsonut tämän jakoperusteen esittämiseen riittävän pari sivua, mutta aineiston jäsentelyssä ja nykyaikaisen kotiseututyön kuvailemisessa välttänyt eri alojen jyrkkää erottelua, koska mainitut kolme näkökohtaa ehtimiseen sivuavat toisiaan. (Ibid.)

Sotien jälkeen kotiseutuharrastus suuntautui erityisesti kansa- ja kielitieteelliseen kotiseudun tutkimustoimintaan. Myös ajatuksia kosketuksesta omaan aikaan ja sen sosiologisiin ja talousmaantieteellisiin ilmiöihin osana kotiseudun tutkimusta esitettiin jo ennen toista maailmansotaa. (Turunen 2004, 75, 77.) Esko Aaltonen on selkeästi muokannut kirjan kolmannen painoksen sisältöä ajassa liikkuneiden vaatimusten mukaiseksi. Painoksen ilmestymisvuonna pidetty puhe valtakunnallisilla kotiseutupäivillä antaa sekin ymmärtää, että Aaltonen on seurannut tarkoin kriittisiä sävyjä saanutta keskustelua. Hän otti puheessa esille kotiseututyön menneeseen kääntyneen katseen ja kritisoi perinteen nimissä harjoitettua nurkkapatriotismia. (Turunen 2004, 131; Aaltonen 1963b, 108–112.)

Painoksen museoharrastusta käsittelevässä luvussa Aaltonen (1963a, 89–108) luettelee ne periaatteet, joiden on täytyttävä ennen kuin museaaliseen esinekeräykseen ryhdytään. Esinekeräys voi hänen mukaansa tapahtua 1) jo olemassa olevan museon pyynnöstä, 2) kun perustettavalla museolla on jo valmiiksi katsottu rakennus museota varten, 3) jos paikkakunnalla puretaan vanha talo, jonka esineistö voidaan pelastaa museoon, 4) kun vanhan talon esineistöä ollaan huutokauppaamassa, 5) kun jossain ajalehtiä käytöstä poistettua, museoon sopivaa esineistöä ja 6) kun on mahdollista käydä läpi romunkeräyksiin annettuja tai jätevarastoihin vietyjä tavaroita. Mikäli museoksi sopivaa rakennusta ei paikkakunnalla ole, on Aaltosen mielestä parasta jättää esineet omistajensa huomaan ja ohjata heitä arvostamaan niitä. Hän painottaa kansatieteellisten inventointien ja valokuvaamisen merkitystä tiedon keräämisen ja hallinnan kannalta ja varoittaa museon rappeutumisen uhasta. (Aaltonen 1963a, 93–96.) Mielenkiintoista on myös hänen kyseisen luvun loppuun kirjoittamansa lyhyt

kappale nykyajan paikalliskuvausten tekemisen tärkeydestä (ibid., 108). *Mitä* kotiseutumuseoihin sitten pitäisi kerätä ja tallettaa, Aaltonen ei kerro. Kysymystä pitää tarkastella lopputulosten kautta: mitä kotiseutumuseoihin talletettiin aikana, jolloin liikkeen merkitys maaseudulla oli näkyvä?

Viitataan tässä tekstissä Aaltosen oppaan kolmanteen painokseen erityisesti sen vuoksi, että se on ollut käytössä tai siinä esitettyihin muutoksiin johtanutta keskustelua on käyty ajankohtana, jolloin aineistoni museoita on perustettu. Otan esimerkiksi nimettömäksi jäävän paikkakunnan kotiseutumuseon, joka rakennus sijaitsee vanhassa pitäjänmakasiinissa. Museon on perustanut vuonna 1961 paikallinen kotiseutuyhdistys. Kuten monet muutkin kotiseutumuseot, se on päättynyt kunnan hoidettavaksi, kun museon hoitamisesta kiinnostuneiden kotiseutuaktiivien määrä on vähentynyt. (Paikallis- ja pitäjänhistoriat.) Innostuksen vähenemiseen on voinut vaikuttaa myös ajatus museon ”valmistumisesta”: paikallisesta menneisyydestä kertovia esineitä on kerätty museoon niin paljon, että kokoelma tuntuu ”täydeltä”, ja ajat ovat muuttuneet eivätkä ihmiset enää lahjoita hallussaan olevia vanhoja esineitä yhteiseen museoon. Tämän tutkimuksen liite 3 pitää sisällään mainitun kotiseutumuseon näytteillä olevien esineiden luettelon. Olen saanut luettelon käsiini paikkakunnalta kotoisin olvalta tuttavaltani 1990-luvun loppupuolella, joten se kuvastaa tilannetta tuolloin. En silti oleta mitään suuria muutoksia tapahtuneen kymmenessä vuodessa. Käytän luetteloa tarkastellakseni sitä, mitä kotiseudusta on haluttu kertoa ja pohtiessani museokokoelman muodostumista.

Luettelossa on yhteensä 446 kohdetta, suurin osa yksittäisiä esineitä ja joi-tain esineryhmiä. Vähän yli puolet esineistä eli 238 on luettelon kontekstiteidoissa määritelty joltain tietyltä taholta saaduiksi. Lahjoittajia mainitaan yhteensä 40, joista suurin osa yksityishenkilöitä. Lisäksi joukossa on muutama perikunta, paikkakunnan lainajyvästö sekä kolme koulua. 283 lahjoittajan nimellä varustetusta esineestä 114 on merkitty saaduksi tietyn ihmisen jäämistöstä, joten suurin osa museon näytteillä ainakin 1990-luvun lopulla olleista esineistä on ollut hänen käytössään.

Lahjoittajien ammatit on mainittu vain muutamassa tapauksessa: joukossa on yksi maanviljelijä, kaksi opettajaa (sisarukset), kaksi räätäliä, kaksi seppää ja yksi rovasti. Maininnat viittaavat räätälien ja seppiä tapauksessa selkeästi esineisiin, sillä he tai heidän perikuntansa ovat lahjoittaneet museoon työhön liittyviä objekteja. Opettajien ja rovastin taas voi arvella olleen pitäjän ”silmätekeviä”, jolloin ammatin mainitseminen korostaa heidän statustaan. Muutoin nimet eivät kerro mitään paikkakuntaa ja sen asukkaita tuntemattomalle tutkijalle. Sen sijaan museon perustamisajankohtana, 1960-luvun alussa, nimet ovat saattaneet olla tuttuja kunnassa tuolloin asuneille ihmisille. Kunnassa oli tuolloin 9000–10 000 asukasta, ja sen elinkeinorakenne oli maatalousvoittoinen (Paikallis- ja pitäjänhistoriat).

Mitä ja miten luettelossa mainitut esineet sitten kertovat paikasta? Teppo Korhosen (paikallis)museoiden kenttää koskeva huomio vanhojen puuesineiden runsaudesta kokoelmissa samoin kuin kokoelmien yksipuolisuus ja vinou-

tuneisuus⁷⁸ (Korhonen 1989, 121) myötäilee selkeästi julkisten museoiden kokoelmadiskurssia, jossa kokoelmat ovat yleisiä, tyypillisiä, merkittäviä ja alueellisesti kattavia (Kostet 2007, 147). Tarkastelunäkökulma on valtakunnallinen. Kotiseutumuseoiden perustamisen aikaan, myös mainitulla paikkakunnalla, päämäärät olivat ennen kaikkea paikallisia. Museokokoelman avulla haluttiin kertoa paikan menneisyydestä, oman kunnan historiasta tai paikassa vaikuttaneiden ihmisten toiminnasta ennen vanhaan. Mainitun kotiseutumuseon yksittäisen esineluettelon 40 lahjoittajan joukko on antanut omistaan yli 300 esinettä yhteisen museokokoelman käyttöön – asia ei ole voinut olla täysin merkitykseltään myöskään lahjoittajille itselleen. 'Meidän suku' tai 'meidän talo' on tullut osaksi kotiseudun menneisyydestä kertovaa kokoelmaa lahjoitusten myötä.

Ajan myötä yksityisistä ja paikallisista lähtökohdista muodostunut museokokoelma on muuttunut yleisemmäksi, kun henkilökohtaiset sidokset kokoelmaan ovat katkenneet. Jälkipolvet eivät välttämättä tunne niitä museon perustajiin, esineiden lahjoittajiin tai perinteen kerääjiin kuuluneita ihmisiä, jotka mainitaan museosta kertovien dokumenttien yhteydessä. Väestörakenteen muuttuminen kunnassa samoin kuin ehkä museon merkityksen väheneminen ylipäänsä on katkonut siteitä *meidän* esineisiimme ja *meidän* museoomme, tehnyt kokoelmasta ylipäänsä paikkakunnan menneisyydestä jollain tavalla kertovan kokonaisuuden. Kotiseutumuseoille tyypillisesti mainitulla paikkakunnallakaan ei ole vakituista museonhoitajaa, vaikka museo siirtyikin vuonna 2002 kotiseutuyhdistykseltä kunnan vastuulle. Tiedon kerääminen ja siirtäminen nykyisille kuntalaisille saattaa siis olla melko sattumanvaraista tai vähintään yksilöiden omien intressien mukaista toimintaa. Yhteisöllinen kotiseuturakkaus on muuttunut virkatyön oletukseksi.

Kotiseutumuseon kuva menneisyydestä on puinen. Samalla sen esineistö antaa kuvan talonpoikaisesta elämästä. Tämä yhteys talonpoikaiseen elämäntapaan on ymmärrettävä, sillä maalaispitäjä on pysynyt maalaispitäjänä, vaikka elämäntapa, esineistö (varsinkin työvälineet) ja väestö ovat muuttuneet. Yhä edelleen museo toimii siis nostalgisen kaipuun apuvälineenä, vaikka siltaa menneeseen aikaan ja paikkaan muistitiedon välityksellä ei enää ole olemassa. Omakohtaisia muistoja ja kokemuksia esineiden avulla kertomaan kyenneet ihmiset ovat kuolleet, ja museosta on tullut "julkisempi", kuin mitä se syntyi hetkellään ehkä oli. Samalla henkilö- tai sukukohtaisista, esineisiin sitoutuneista muistoista on tullut osa yhteisöllistä muistia, ja osa muistoista on hävinnyt.

Tiedossani ei ole, millä tavalla paikkakuntalaiset kotiseutumuseoon esineitä lahjoittaneet talot ja suvut lahjoituksiin tällä hetkellä suhtautuvat. Sen sijaan toisaalla Suomessa tekemäni haastattelun perusteella esineet saatetaan hyvinkin muistaa ja niitä kaivataan. Kyseessä on vanha, kahdesta torpasta aikoinaan muodostettu suuri torppa, sittemmin maatila, jonne nykyisen omistajan isoisa muutti 1800-luvun lopulla. Isoisan ja sittemmin isän uutteruuden myötä tila kasvoi, ja siitä muodostui yksi kylän merkittävimmistä tiloista. Nykyinen omistaja painottaa merkitystä muun muassa kertomalla yksityiskohtia isoisänsä

⁷⁸ Lähinnä Korhonen viittaa nopeasti kuluvien ja edelleen käytössä olevien esineiden puuttumiseen kokoelmista.

toiminnasta: vaari uhkasi kuulemma siirättää tilansa maat naapurikunnan puolelle, mikäli kuntaan suunnitteilla ollut kirkko rakennettaisiin tilan lähiky- lään. Tämä ei sitten kuitenkaan toteutunut. (Kenttätöypäiväkirja ES 2009, 11–12.)

Ennen sotia tilaa isännöinyt omistajan isä antoi tilansa vuokralle ja muutti toisaalle Suomeen viljelemään maata. Perheen palattua sotien jälkeen alkoivat muutokset ja uudistukset, kun tilasta lohkottiin maita evakkokarjalaisille ja päärakennusta uudistettiin vastaamaan ajan tarpeita. Maatila myös koneellistui vähitellen, ja nykyinen isäntä otti tilan haltuunsa vuonna 1954. Elinkeino laajeni vähitellen 1960-luvulta alkaen maatilamatkailun ja leirintäaluetoinnin puo- lelle, ja karjatalous lopetettiin vuonna 1967. Samaan aikaan, 1960-luvulla, syntyi tarve tallentaa tilan menneisyyttä museokokoelman muodossa pihan aittarivis- töön. Herätteenä tälle toimi yliopiston osakunnan retki paikkakunnalle 1960- luvulla. Opiskelijat keräsivät paikkakunnalta esineistöä perustettavaa kotiseu- tumuseota varten. (Salminen 2009, 11–12.) Osakuntien kotiseuduntutkimus oli alkanut Helsingin yliopistossa jo 1920-luvun lopulla, mutta sota-aika vähensi toimintaa ja esitettiin uusia ajatuksia sen luonteesta (Turunen 2004, 75, 77). Edellä mainittu Hämmäläisen osakunnan retki kohdepaikkakunnalle vuonna 1966 vaikuttaa olleen kuitenkin varsin tyypillinen kansatieteellinen perinteen- keruumatka. Näin voi päätellä yhdestä työn lopputuloksesta eli kotiseutumuseosta: se on tyypillinen ulkomuseoalue, jonne on siirretty rakennuksia eri puo- lilta pitäjää ja lähinnä talonpoikaiseen maatalouteen liittyviä esineitä (Paikallis- ja pitäjänhistoriat). Tarkastelemaltani tilalta kotiseutumuseoon lahjoitettiin muun muassa viinapannu vuodelta 1854, joka pannu on sittemmin kadonnut museon kokoelmista. Sen olinpaikkaa ei tällä hetkellä tiedetä. Lisäksi tilan esi- neitä lahjoitettiin naapurikunnan paikallismuseoon. (Salminen 2009, 11–12.)

Kodin menneisyys omassa museossa

Mainitsemalleni tilalle perustettiin siis myös oma museo. Kokoelman siemenek- si jäivät ne esineet, joita osakunnan opiskelijat eivät yhteiseen paikallismuseo- on ”kupanneet”⁷⁹. Esineistö on karttunut vuosien myötä, kun työtävät ovat muuttuneet ja esineet käyneet tarpeettomiksi. Lisäksi esineitä museoon on saatu tilan emännän lapsuudenkodista. Osa esineistä on kadonnut ajan saatossa maa- tilamatkailijoiden mukana. Esineet on sijoitettu esille pihan aittariviin, joka en- nen museota toimi kesäisin yöpymistiloina. Isäntäpari halusi kuitenkin ehdot- tomasti tallettaa vanhat esineet tuleville sukupolville, ja aitta tarjosi tähän par- haan mahdollisuuden. Myöhemmin aittariviin rakennettiin sen molempiin päi- hin toiset kerrokset yöpymistä varten. Edellä mainittu Hämmäläisen osakunnan kotiseuturetkeä toimi luultavasti herätteenä esineiden ”menneisyysarvon” ym- märtämisessä, koska työ oman museon aikaansaamiseksi tilalle alkoi hetimmi- ten retken jälkeen. Tilan isännän tuotumus viinapannun varastamisesta sekä esinekeruun nimittäminen ”kuppaamiseksi” antavat ymmärtää, ettei esineiden lahjoittaminen perustettavan kotiseutumuseon kokoelmaan miellyttä häntä ai-

⁷⁹ Sanavalinta tilan isännän.

nakaan jälkikäteen tarkasteltuna. Herää kysymys esineiden omistajuudesta: kokeeko isäntä yhä edelleen, että viinapannu on hänen (heidän)? Ajatteleeko hän, että pannu on varastettu heiltä eikä pannun omistaneelta kotiseutuyhdistykseltä (johon isäntäkin on saattanut kuulua)? Voi ajatella, että vaikka omistusoikeus juridisesti siirtyykin, tunnesiteet esineisiin säilyvät ja ”omistajuus” jatkuu vähintään yhtä kauan kuin muistot säilyvät. Samankaltaisia tunnesiteitä voi liittyä muidenkin kotiseutumuseoiden kokoelmiin. Esimerkiksi voi ottaa nimeltä mainitsemattoman kotiseutumuseon esineluettelon kokoelman numero 1, jonka on kotiseutuyhdistykselle lahjoittanut sittemmin oman museonsa perustanut kotiseutuaktiivi (liite 4). Kokoelma on lahjoitettu museoon heti sen perustamisen jälkeen, ja se koostuu lahjoittajan kotitalon sekä kahden naapuritalon esineistä. Lahjoittaja toimi paikallisen kotiseutuyhdistyksen aktiivina ja museon perustajajäsenenä, joka rooli takasi hänelle pääsyn lahjoittamiensa esineiden äärelle.

Jos laajentaa omistajuuskysymyksen koskemaan kaikkia julkisia kokoelmia, voi pohtia kenelle esineet oikeastaan kuuluvat. Esinelahjoitusten yhteydessä esineiden omistusoikeus siirtyy lahjoittajalta julkiselle museolle. Hänen nimensä jää asiakirjoihin osaksi esineen biografiaa samoin kuin ne esineen elämään liittyvät tiedot, joita lahjoittaja esineestä osaa kertoa. Uuden kokoelmastatuksen myötä esineestä tulee yhteinen samalla tavalla kuin museo itse on julkinen, yhteinen ja yhteisöllinen. Museon omistajuus on julkinen, yhteinen ja yhteisöllinen, ja se saa rahoituksensa julkisista, yhteisistä varoista. Valtion rahavarojen budjetointi ei kohdenna keskisuomalaisen verokertymää erityisesti Keski-Suomen museolle, joten yhteisyys ja yhteisöllisyys toteutuvat toisilla, varsin abstrakteilla tasoilla.

Yhteisen omistuksen abstraktius voi olla syy yksityisten museoiden perustamiseen viime vuosikymmeninä, mutta tutkijan keinot asian todentamiseen ovat vähäiset. Sen sijaan on mahdollista jäljittää muita, käytännönläheisempiä syitä omien museoiden perustamiseen. Yhden tällaisen tarjoaa vuonna 1969 perustettu yksityinen museo. Museon perustaja kirjoittaa Museoviraston vuoden 1978 kyselyn esinekeruuta entisaikaan koskevaan vastaukseensa näin:

Yleistä: Olen useampien vuosien aikana keräillyt vanhoja esineitä, rahoja y.m. Olen luovuttanut aikaisemmin huomattavan määrän X:n (paikkakunnan nimi poistettu, ES) museoon. Erään piano osan (kirjoitettu epäselvästi, ES) myös Y:n museoon (paikkakunnan nimi poistettu, ES). Itselläni on myös nyt museo ollut kymmenisen vuotta, kun ei ollut enää tilaa X:n museossa. Museossani on esineitä luetteloitu nelisensataa, luetteloimata vielä ehkä parisataa esinettä. Myöskin on osa vanhaa kirjallisuutta. Esineet ovat pääasiassa kaikki maaseudulta. On esineitä viime vuosisatan alkupuolelta ja 17kauden (epäselvä, ES) lopulta. (MV:K25/475.)

Aiemminkin tekstissä esittämässäni vastauksessa mainittu X:n museo on paikkakunnalle vuonna 1957 entisöityyn, pitäjänmakasiinina toimineeseen ja käytön jälkeen tyhjiään seisoneeseen rakennukseen perustettu kotiseutumuseo. Museoija on ollut mukana paikkakunnan kotiseututyössä, ja siinä sivussa perustanut museon omalle tilalleenkin. Tilalla on selkeästi ollut paljon vanhoja esineitä, ja koska kyseessä on iso maaseutupitäjä, kotiseutumuseon kokoelmat ovat täyttyneet eri puolilta pitäjää sinne lahjoitetuista esineistä. Omaan museoon on sit-

ten talletettu käytöstä jo poistettuja esineitä kertomaan torpan, sittemmin tilan menneisyydestä. Museon perustajan kotiseuturakkaudesta kertoo se, että hän kirjoitti useita erilaisia tarinoita, runoja ja laulujen sanoituksia kotipaikastaan ja omasta kotitilastaan. Hänelle myönnettiin myös pitäjänneuvoksen arvo, ja hän oli mukana kunnallispolitiikassa. (Kenttätyöpäiväkirja ES 2009, 3.)

Kotiseuturakkaus kietoutuu kyseisen museoijan jälkeensä jääneissä aikaansaannoksissa oman suvun ja kotitilan arvostukseen, omiin juuriin. Tämän voi havaita myös siitä, että hänen paikkakunnalle perustettuun kotiseutumuseoon lahjoittamansa esineet ovat niin lukumäärältään, kooltaan kuin todistusvoimaltaankin vähäisempiä kuin ne, jotka hän on omaan museoonsa tallettanut. Kotiseutumuseoon lahjoitettuja esineitä on yhteensä 44 kappaletta, joukossa muun muassa reen jalaksen tekoon tarvittu paininpuu, pärepihti, länget (rikkoutuneet, korjattu myöhemmin), erilaisia maanviljelyyn ja karjanhoitoon liittyviä työvälineitä, kirkkovakka (ei lahjoittajan omalta tilalta), hevosenkenkä ja värttinöitä. Esineistä yhteensä kahdeksantoista mainitaan kotiseutumuseon vuonna 2004 uusitusessa esineluettelossa (X:n kotiseutumuseon esineluettelo, 2004) olevan peräisin lahjoittajan kotitilalta. Loput esineistä lahjoittaja on kerännyt joko naapurista tai sukulaistaloista. Sen sijaan omaan museoonsa omistaja on tallettanut ja luetteloinut 253 pääosin omalta tilalta peräisin olevia, oman perheen ja suvun käytössä olleita esineitä. Niiden joukossa ovat seuraavat esineet⁸⁰:

58. 17.6.1969 Puhelin. Kunnan esimiehen XX:n ensimmäinen v. 1898.

62. 17.6.1969 Kangasohjokset. X:n kirkkoherran, kahdeksanneltatoista vuosis.

70. 17.6.1969 Evankeljumit. X:n (museoijan kotipaikkakunta, ES) ensimmäisen lainakirjaston kirja No 5 v.ta 1880.

76. 17.6.1969 Äänirauta. X:n (kylä, johon A:n torppa kuuluu, ES) lakkaut. koul. 1964. (Museon esineluettelo.)

Ainakin jälkikäteen asiaa tarkastellen mainituilla esineillä olisi saattanut olla paikkansa yhteisöllisessä ja yhteisessä museossa, vaikka ne yhtäältä kietoutuvat museoijan omaan elämään ja juuriin paikkakunnalla. Voi pohtia onko esineiden yhteisöllinen merkitys suurempi kuin niiden yksityinen konteksti. Museoviraston lähetetyn keruuvastauksen perusteella voi päätellä, ettei perustettuun kotiseutumuseoon voitu ottaa kovin isoja esineitä eikä kovin monia, joten oman museon perustamista voi pitää järkipäätöksenä: kiinnostus vanhan säilyttämiseen oli olemassa ja esineitä museoitavaksi vaikka kuinka. Se, miten museoija teki päätöksen lahjoituksista ja omaan museoon jäävistä esineistä, jää kuitenkin loppujen lopuksi selvittämättä. Voi olla, että kotiseutuyhdistyksessä tehtiin linjauksia paikkakunnan menneisyyden tallentamisesta, jotka linjaukset jollain tavalla vaikuttivat lahjoitettavien esineiden luonteeseen. Ajalle tyypillistä olisi voinut olla, että haluttiin esittää menneisyys mahdollisimman kattavasti erilais-

⁸⁰ Omistajan tekemässä esineluettelossa mainittu järjestyksessä esineen numero, luettelointipäivämäärä, esineen nimi ja siihen liittyvät tiedot (vuosilukuja, alkuperää ja käyttöä koskevia huomioita).

ten maatalous- ja karjanhoitoelinkeinoon sekä omavaraistalouteen liittyvien esineiden kautta yleistäen. Tärkeää saattoi olla nimenomaan yleiskatsauksen luominen paikalliseen menneisyyteen, ei niinkään kylien ja ihmisten elämän kuvaaminen yksityiskohtineen.

Mainitsemissani tapauksissa 1960–1970-lukujen maaseudun elämään vaikuttanut kotiseutuliike innosti mukaan yhteisiin ponnistuksiin kotiseudun perinteen tallentamiseen. Tämän lisäksi liikkeellä oli esineiden menneisyysarvon tiedostamiseen liittyvä vaikutus myös henkilöiden välittömässä elämänpiirissä: oman tilan käytöstä poistetuista esineistä muodostettiin kokoelma kertomaan tilan elämästä aiempina vuosikymmeninä ja -satoina. Kotiseutu- ja yksityisten museoiden perustamiseen liittyvät tapahtumat eivät seuraa esimerkeissäni toisiaan siinä järjestyksessä jonka Esko Aaltonen esittää Kotiseututyön oppaassa tyypilliseksi tapahtumien kuluksi. Hän toteaa tekstissään lyhyesti, että vielä oppaan kolmannen painoksen kirjoittamisen aikaankin Suomessa on ”muutama sata harrastajain kokoamia ja omistamia kotimuseoita, jotka sisältävät lähinnä maalaiskansan käyttämiä esineitä ja tavaroita”. Toisaalta hän mainitsee myös jättävänsä arvionsa ulkopuolelle erilaiset erikoismuseot, ”samanlaisia esineitä sisältävät yksityisten omistamat kokoelmat”. (Aaltonen 1963a, 90.) Tällä tavoin hän tulee jakaneeksi yksityiset museot kahteen erilaiseen kategoriaan. Tekstin pääpaino on kuitenkin siinä, miten yksityisistä, ennen kotiseutuyhdistysten perustamista aloittaneista museoista on tullut pitäjänmuseoita tai niiden osia kotiseutuinnostuksen myötä. Aaltonen esittää kuusi eri esimerkkiä tällaisista kokoelmista eri puolilta maata, mukana esimerkiksi Liedon Vanhalinna (ibid.). Yksityisen ja julkisen välillä tapahtuvan liikkeen suunta voi siis käydä molempiin suuntiin.

Menneisyys, museot ja talous

Museo yhteiskunnallisena ja kulttuurisena rakenteena osui osaksi yleistä talouskeskustelua 1980- ja 1990-luvuilla. Kysyttiin mitä kulttuuri maksaa ja pohdittiin voiko menneisyyttä mitata rahalla. Museon kentässä keskustelu sivusi myös ammatillistumisprosessia vähintään siinä kohdin, kun pohdittiin museoiden kykyä työllistää akateemisen koulutuksen saaneita ammattilaisia. Keskeiseksi käsitteeksi nousi *vaikuttaavuus* kulttuurin ja sen tutkimuksen eri kentillä (ks. Riukulehto 2001, 7–8).

Lähtökohdiltaan museolaitos on länsimaiseen yhteiskuntarakenteeseen järjestäytynyt instituutio, jonka tehtävänä on suojella ja säilyttää yhteistä kulttuuriperintöämme. Yhteiskunnallinen lähtökohta viittaa toiminnan rahoituksen osalta säädeltyyn ja yhteisöllisesti järjestettyyn toimintamalliin, ajatukseen yhteisen omaisuuden yhteisestä vaalimisesta ”meidän kaikkien rahoilla” eli valtion ja kuntien verokertymän avulla. Aika ajoin on käyty keskusteluja muun muassa museoiden pääsymaksuista: pitäisikö mahdollisuus autenttisen menneisyyden tavoittamiseen näyttelyssä mahdollistaa kaikille ilman rahaa? Millainen pääsymaksu on sovelias? Keskusteluissa museot rinnastetaan teattereihin ja/tai

orkestereihin, jotka toimivat julkisen rahoituksen turvin, vaikka niiden toiminta muistiorganisaatioina rinnastaisi ne luontevasti arkisto- ja kirjastolaitoksiin. Museolaitoksen syntyaikoina ajatus kulttuurin (ihmiskunnan) kaikinpuolisesta, jatkuvasta laajenemisesta saattoi ohjata toimintaa, mutta vähintään 1900-luvun loppupuolella törmättiin resurssien rajallisuuteen (Perrot 1992, 148). Museolaitoksen ammatillistumiskehitys on keskittänyt keskustelun toiminnan rahoituksesta instituutiota itseään koskevaksi. Koska valtion ja kuntien hallinnassa (poliittisen päätöksenteon ja rahoituksen ulottuvissa) on kuitenkin vain osa museoista, tarkastelun näkökulmaa on syytä laajentaa.

Yhdistykset ja seurat mainitaan Suomen museolainsäädännössä mahdollisen rahoituksen saajina toisin kuin yksityiset tahot, joiksi laskeen muun muassa yksittäiset ihmiset (myös suvut) tai liikevoittoon tähtäävät yksityiset yritykset. Yhdistysten, säätiöiden ja seurojen – niin sanotun vapaan kansalaistoiminnan sektorin – merkitys korostui esimerkiksi Euroopan unionin rakennerahastotuen avulla toteutetuissa kulttuuriprojekteissa 1990–2000-lukujen vaihteen molemmin puolin: 28,4 % opetusministeriön luetteloimista, myönteisen rahoituspäätöksen saaneista projekteista oli yhdistysten ja säätiöiden vetämiä. Yksityisiä hankerahoituksen saaneita edustivat yritykset, joiden osuus rahoitetuista hankkeista oli mainittuna ajankohtana 10,3 %. (Kangas 2001, 26–27.)

Kulttuuripolitiikan professori Anita Kangas keskittyy viittaamassani artikkelissa pohtimaan kulttuuripolitiikan näkökulmaa kulttuurin olemassaolon ehtoihin ja muutokseen. Kangas ei analysoi kulttuurin käsitteen sisältöjä vaan huomauttaa lyhyesti, että käsite voidaan määritellä eri tavoin. Olennaista hänen tekstissään onkin huomio kulttuurin ja kulttuuriperinnön edistämiseen kohdistuvien taloudellisten pyrkimysten moninaisuus. Aiheeni näkökulmasta herää kysymys siitä, kuka on oikeutettu hakemaan ja käyttämään rahaa kulttuuriperinnön edistämiseen tai hankkimaan rahaa sen esittelemisellä. Kyse on menneisyyden markkinoinnista. Suomessa rahoitus on tyypillisesti julkista: valtio, kunnat ja Euroopan unioni rahoittavat sopiviksi arvioimiaan kulttuuriperintöhankkeita. Muualla maailmassa tilanne on osittain samankaltainen, mutta erojakin löytyy. Paul Perrot (1992, 151) antaa esimerkiksi rahoituksen monimuotoisuudesta Metropolitan Museumin, jonka rakennuksen omistaa New Yorkin kaupunki ja jonka ylläpitoon kaupunki myös osallistuu. Periaatteessa kyseessä on kuitenkin yksityisomistuksessa oleva museo, jonka olemassaoloa rahoitetaan museon kannattajien ja yksityisten varainhankintakampanjoiden avulla. Perrot arvioi artikkelissaan kriittisesti yksityisten yritysten rahoitusta ja esittää, että se olisi syytä ohjata museoiden perustoimintojen ylläpitoon. Tällöin voitaisiin välttää päätöksentekovallan siirtyminen museoammattilaisilta rahoittajalle. Perrotin mukaan näin voi käydä erityisesti näyttelyhankkeissa: mikäli rahoittaja päättää näyttelyn teeman, museon näyttelytoiminta saattaa suuntautua yleisön miellyttämiseen menneisyyden analyttisen tarkastelun sijaan. (Perrot 1992, 150–152.) Suomessa julkinen ja yksityinen rahoitus toimivat enemmän erillään toisistaan.

Väitöskirjassaan *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinne-kulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*

(2001) Katriina Petrisalo tarkastelee paikallisen perinteen hyödyntämistä matkailuteollisuudessa. Hänen esimerkkinsä, Rajahotelli Korpiselkä-talo Hoilolan kylässä, kertoo miten menneisyyttä hyödynnetään rahallisesti matkailun alalla. Kyseinen matkailukohde rakennettiin hyödyntäen alueelle tyypillistä ortodoksis-karjalaista perinnettä, mutta se ajautui taloudellisiin vaikeuksiin jo muutama vuoden kuluttua avaamisesta. Petrisalo kuvaa prosessia analysoiden tapahtumia ja niiden syitä, muun muassa sitä miten kylään sijoitettiin ajaton ja paikaton ortodoksis-karjalainen ”perinnekohde”, jolla ei ollut mitään kiinnekohtaa kylään ja sen asukkaisiin (Petrisalo 2001, 62–63). Hän nostaa esille menneisyyden nostalgiaoimian matkailuteollisuuden markkinointikeinona ja esittelee hankkeen epäonnisia pyrkimyksiä haja-asutusalueen yhteiskunnalliseen kehitykseen. Samalla hän rinnastaa menneisyysmatkailun keinotekoisin perinnekäsityksen matkailuteollisuuden hyödyntämiin utopistisiin mielikuviin, joiden tarkoitus on myydä tuotetta (ibid., 67–69). Tässä prosessissa kylästä tuli museoitu, eivätkä kyläläiset tunnistanee itseään markkinoiduista mielikuvista (ibid., 83–85).⁸¹ Korpiselkä-talo siis epäonnistui niin taloudellisesti kuin kulttuurisestikin menneisyyden markkinoinnissa, mutta miten menneisyyttä voi markkinoida menestyksellisesti? Otan seuraavaksi esille kaksi eri näkökulmaa materiaalsen menneisyyden merkityksestä yritystoiminnassa. Niiden avulla pohdin, missä menevät rajat yhteisöllisen ja yksilöllisen välillä taloudellisella sektorilla.

Jyväskylässä, entisen Jyväskylän maalaiskunnan puolella, sijaitsee matkailuyritys Savutuvan Apaja, jonka omistaja Markku Apposta kävin haastattelemassa kollegani Jari Määtän kanssa helmikuussa 2001. Yritys ja Apponen esiintyvät tässä nimillään sen vuoksi, ettei tarvetta tietojen salaamiseen ole: yrityksen toiminta on julkista, ja julkisuus jopa tavoiteltavaa sen mainosarvon vuoksi. Savutuvan Apaja on nykyisellään ruokaa ja majoitusta tarjoava kohde, joka perustettiin alun perin perinnekonseptin mukaiseksi:

No niin, tuota niin, esineistö on sillä tavalla pyritty laittamaan, et tosiaan hevostalliin kuuluvat tallin esineet ja niin edelleen. Ja toinen selkeä periaate on ollut se, että samoja esineitä ei ole kovin paljoa esillä. Pyritään välttämään semmosta kotimuseomaista toimintaa. Pyritään siihen yksinkertaisuuteen mitä se elämä on ja sitten jos niitä esineitä on useampia niin sitten osa on tuolla varastoissa ja vaihdetaan. Ne on ollu nää kaksi asiaa mistä on lähdetty liikkeelle. - - No silloin alkuun kun lähdettiin liikkeelle, niin sitä mitä sattumanvarasesti tuli vastaan. Mutta nyt on sellanen tilanne että, että meillä sitä esineistöä on todella paljon. Että nyt korkeintaan haetaan johonkin sarjaan, esimerkiksi tupakan käsittely, käsittelyyn liittyviä tavaroita. Jos joku sieltä vielä välistä puuttuu niin voidaan näyttää se, miten tupakan teko ja käsittely on tapahtunut. Tai pellavaan liittyen ja niin edelleen. Elikkä tää on nyt se lähtökohta tänä päivänä. - - Totta kai tarkoitus on kuvata sitä entisajan elämää, sehän on lähtökoh- ta. (Haastattelu 11.)

Savutuvan Apaja aloitti toimintansa vuonna 1981, ja vuonna 2007 alettiin rakentaa viikko-osakehuoneistoja majoitustoiminnan mahdollistamiseksi (Savutuvan Apaja [online]). Paikassa vierailevista matkailijoista oli 60 % ulkomaalaisia

⁸¹ Petrisalo kritisoi tässä yhteydessä länsimaisten museoiden tapaa esittää menneisyys ristiriidattomana, lineaarisena ja stereotyyppisenä kuvana.

vuonna 2001 (haastattelu 11), ja omistajan mukaan erityisesti he olivat kiinnostuneita paikasta koska

tää paikka toimii. Ettei nyt mene kylmään museoon. Oikeestaan tää meidän rakentamishulluus lähti silloin aikoinaan liikkeelle siitä, et me käytiin silloin aika paljon museoissa, kun kierreltiin Suomea vaimon kanssa ja, ja tuota niin, me aina harmiteltiin ku siel ois edes joku mummo keittämässä kahvia, tarjoomassa lämpimän pullan. Niin voi että kun se paikka muuttus ihan toisenlaiseksi! Et se on pienestä kiinni loppujen lopuksi. (Haastattelu 11.)

Omaa motivaatiotaan vanhoihin esineisiin ja asioihin omistaja selittää näin:

Sitten se lähtökohtahan on tietysti on ollu, niinkun mä kerroin, että on pitänyt asennoitua silloin kun lähdetään tekemään tällasta, että tää on jatkuvaa huoltamista, hoitamista, eli että se on alitajunnassa sulla että se vaatii työtä. Ei tule mitään muuten, tavallaan niinkun ilmaiseksi. No peruskunnostaminen ja talojen tässä muodossa pysyttäminen, sehän vaatii tavallaan vain kirvesmiehen taitoja, vähän maalaisjärkeä ja sit sitä viitseliäisyyttä. Et se on siinä. Mutta sitten niitten muitten asioiden tekeminen, mitä me nyt ollaan taustalla tehty, omia niin sanottuja sivistettä, se on vaan sitten kiinnostusta tähän asiaan. - - Sanotaan että meillä on ollu siinä mielessä onni että ollaan eletty tässä aikakaudessa kun meillä on vielä elävää kirjallisuutta, elikkä nää vanhukset joita meillä käy todella paljon, eläkeläisryhmiä ja niin edelleen. Niin nehan on meille tavallaan sen aitouden mittari. (Haastattelu 11.)

Voisiko sanoja tulkita siten, että omistaja on ylpeä osatessaan pitää huolta esineistä ja rakennuksista, osatessaan samoja taitoja kuin ihmiset sata vuotta sitten? Alue vanhoine rakennuksineen on suuri: paikkaan on siirretty yli 30 vanhaa keskisuomalaista rakennusta. Se, mitä Apposet myyvät asiakkailleen, on itse asiassa mielikuva menneisyydestä tai kulttuurinen stereotypia, joka vastaa asiakkaiden odotusarvoa. Savutuvan Apaja vastaa paikalle tulevien turistien autenttisuuden tai eksotiikan nälkään, joka kohdistuu suomalaiseen menneisyyteen. Sillä, onko autenttisuus autenttista vai keinotekoista, ei ole ehkä niinkään väliä, kunhan kokemus autenttisuudesta syntyy. (Ks. Zimmerbauer 2001, 122–127.) Lähtökohta on täysin toinen kuin museoissa, jotka nimenomaan perustuvat autenttisten esineiden museoarvoon. Ainakaan yrityksen alkuvaiheissa 1980-luvulla tätä eroa ei kuitenkaan osattu jäsentää, ja yhteenottoja syntyi:

Pyritty tekemään huolella, niinkun minä sanoin sulle puhelimesta heti melkeen ensimmäisenä, et (nimi poistettu, epärelevantti itse asian kannalta, ES) oli silloin museonjohtajana kun ruvettiin tekemään, niin mä menin hänen juttusilleen, jollain tavalla hänet tunsin, niin hän sano ihan suoraan, että kuule, että rupeet perinteellä tekemään bisnestä niin ei, emme ole mukana. - - Nythän mä ilokseni näin, täst on, kolmisen vuotta sitten suurin piirtein kun oli seminaari yliopistolla, eikö ollutkin, jossa oli nimenomaan, jossa haluttiin tehdä selvitystä perinteen ja liiketoiminnan yhteenliittymistä⁸². - - Tänä päivänähan meillä käy maaseutuyrittäjiä. Määrättyjen kunnan, koosteen ja niin edelleen, ihan täällä niinkun tavallaan oppia ottamassa. Kyl mä niille aika vapaasti kerron mitkä minun näkemykset on. - - Se on, niinkun mä on korostanu moneen kertaan, että on minkälainen matkailuyritys tahansa niin palvelustahan se on kaikki kiinni loppujen lopuksi. Sä voit rakentaa niitä seiniä ja siellä voi käydä ker-

⁸² Tässä alaluvussa esiintyvistä viitteistä suuri osa on mainitun seminaarin tuotoksena syntyneen julkaisun *Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet* (2001) artikkeleita.

ran kaks, mut jos ei se sisältö ole siellä, niinkun pitää olla, niin kyllä se sitten jää pintaraapaisuks. (Haastattelu 11.)

Apposen asiakaskuntaan mahdollisesti kuuluvia maaseutuyrityksiä on haastateltuaineistossani kaksikin kappaletta, joista toinen tosin oli vasta suunnittelemassa maaseutumatkailutoiminnan aloittamista. Molemmissa oli kuitenkin sama toimintasuunnitelma: tilan esineistöä oli kerätty esille yhteen ulkorakennuksista maatilalla vierailevia varten, jotta he pääsisivät kosketuksiin tilan menneisyyden kanssa. Maatilamatkailussa menneisyys rakentuu usein luontevasti itse tilan menneisyyden ympärille, jolloin autenttisuus on paikan autenttisuutta. Esineet liittyvät paikassa eläneisiin ihmisiin ja elävät tarinoiden mukana. Tämä lähtökohta ei tietenkään sulje pois Savutuvan Apajan kaltaista, erikseen rakennettua menneisyyskuvaa – nämä kaksi tapaa voivat helposti toimia yhdessä ja samassa konseptissa. Toiminnan laajuus ei ehkä ole maaseutumatkailussa yhtä suuri kuin Savutuvan Apajan tapauksessa, varsinkaan jos menneisyysviitteet rakennetaan paikalla jo olevien rakennusten ympärille. Esineitä sen sijaan voidaan tuoda tilalle muualta sen mukaan, millaiseksi menneisyys siellä *ajatellaan* ja mitä siitä halutaan tuoda esille. Kuten Apponen haastattelussa mainitsee, asiakkaiden *kokemus* menneisyyden läsnäolosta, perinteestä, on oleellinen asia, ei niinkään tieto.

Mistä yksittäisiä vanhoja esineitä sitten hankitaan luomaan kuvia menneestä elämästä? Mikä on esineiden merkitys menneisyysbisneksessä? Savutuvan Apajan omistaja on hankkinut esineet yritykseensä ostamalla:

Esineitä ei oo millään tavalla konservoitu, että ne on ihan, en mä edes tiedä lukumäärää tällä hetkellä... paljon. Ja lähinnähän ne on meille tullu osto- ja myyntiliikkeiden kautta. Ostamassa huutokaupoissa ei paljon kannata käydä, koska siellä nousee esineiden hinta korkeaksi, siellä menee aikaa hirveesti. Ja osa tietysti on tullu näitten rakennusten mukana. Valtaosa, varmaan 95 prosenttia niistä on ostettu, aina jollakin hinnalla, tuotu hyvään kotiin. (Haastattelu 11.)

Kuva menneisyydestä on rakentunut omistajan itsensä ajatuksissa ja materialisoitunut sitten esine esineeltä pihapiiriksi. Se on selkeästi talonpoikainen harmaine puupintoineen, ja toistaa sellaisena monista yksityisistä tai kotiseutumuseoista tuttuja menneisyyden värejä. Vanhassa kansatieteellisessä jaottelussa paljaat puupinnat jäsenyisivät itäisiksi kansankulttuurin piirteiksi (ks. Junkala 1998, 101–107). Vastakkaisen, läntisen ja vanhojen esineiden *myymiseen* keskittyvän, näkökulman aiheeseen tarjoaa kokkolalainen antiikkikauppias Raul Pohjonen, jota haastattelin vuonna 2000. Hän on erikoistunut maalattuihin talonpoikaisesineisiin, joita hän myy antiikkiliikkeessään jo toisessa sukupolvessa. Hän on kirjoittanut erikoistumisensa kohteista kaksi omakustannekirjaakin: *Pohjanmaan talonpoikaismaalarit* (1993) ja *Talonpoikien aarteita* (1997). Mitä hän ajattelee menneisyyden kauppaamisesta ja ostamisesta?

Pohjonen myötäilee Apposen esittämää arviota motivaatiosta työhön vanhojen esineiden parissa toteamalla, että ”sä et voi rahalla ruveta antiikkikauppi-aaks vaan sulla täytyy olla jonkunlainen näppituntuma tähän, jonkunlainen kaipaus menneisyyteen, tarve dokumentoida historiaa” (haastattelu 10). Perustelut eivät poikkea yksityisten museoiden omistajien ajatuksista millään tavoin.

Poikkeavaa ei ole myöskään Pohjosen puhe säilyttämisen etiikasta, johon hän viittaa pohtiessaan antiikkikaupan luonnetta. Hän paheksuu kirpputorien yleistyksen myötä syntyneitä ihmisten ahneutta ja kieroutunutta suhdetta vanhoihin esineisiin sekä korostaa tiedon merkitystä menneisyyden tulkinnoissa:

Eli nyt kai... nyt on kaikki niinku päässyt tähän himoon, että voi kun löytäis jonkun vanhan kivan esineen. Okei, se on hyvin positiivinen juttu, mutta kun se on lähtenyt täysin väärille raiteille! Ja tuota, siellä sitten muutamat sitten hiffaa kesken kaiken, et ei saakeli vieköön, että nyt täytyy nollata tilanne ja lähteä toiseen suuntaan. Ja silloin ne löytää niinku antiikkikauppiaat. Elikä me puhutaan antiikkikaupassa niinku trenditavarasta, jota hyvin suurelta osin sisustuslehdet... - - Eli siis hyvää makua... sitä ei voida ostaa. Ja tämän saa, hyvän maun saa osittain myös sivistyksen kautta, eli sen takia informaatiota, tiedotusta ja tämmöstä. (Haastattelu 10.)

Tiedon merkitys koskee niin esineiden ostamista kuin myymistäkin. Vanhojen esineiden henkilökohtaisia tai perittyjä merkityksiä Pohjonen ei pidä välttämättä oleellisina; tärkeämpää on, että esine löytää hyvän kodin, jossa sitä arvostetaan. Pohjoselle vanhojen esineiden suurin merkitys on niiden iässä ja sen välittämässä tunnelmassa, joka välittyy itse esineestä. Tiedolla hän viittaakin esineellisen historiankirjoituksen tuottamiin tietoihin: ajankuviin, omistuksien ja taloudellisten olosuhteiden kuvauksiin, tyylihistoriallisiin faktoihin tai tietoon esineiden "aitoudesta". Toisaalta hän esittää, ettei museoita tarvittaisi, jos ihmiset osaisivat arvostaa omistamiaan esineitä. Olisiko arvostaminen esineen arvostamista sen ulkoisten piirteiden ja niiden menneisyysviittausten vuoksi, vai pitäisikö ihmisten Pohjosen mielestä arvostaa esineisiin sitoutuneita menneiden sukupolvien kokemuksia, viittauksia omiin juuriin sekä (ylisukupolvisia) muistoja? Haastattelu ei anna suoraa vastausta kysymyksiin, mutta niiden esittäminen ylipäänsä jäsentää käsitystä menneisyyden merkityksestä.

Esineellinen menneisyyden markkinointi voi vanhojen esineiden ohella tapahtua myös viittaussuhteiden myymisen tasolla. Tästä esimerkin antaa Yrsa Lindqvist artikkelissaan *Hantverk som symbol för tradition och kontinuitet* (2008). Lindqvist hahmottelee tekstissään turismin sivutuotteiden, matkamuistojen, käyttö-, käsityö-, muisto- ja paikallisidentiteettiin sitoutuvia merkityksiä. Voiko palan Ahvenanmaata ostaa ja viedä kotiin? Itse matkamuistot ovat uusia esineitä, mutta niiden materiaalit ja valmistustavat vievät ajatusten tasolla menneisyyteen. Ilmiö on tuttu ympäri maailman, ja sen voi rinnastaa muihin samantyyppisiin tuotteisiin, muun muassa kansallispukuihin tai suullisen kansanperinteen esityksiin. On kyse perinteen hyödyntämisestä, elvyttämisestä, folklorismista.

Materiaalisen tai immateriaalisen perinteen kaupallisella hyödyntämisellä on omat kenttensä. Erityisen leimallisesti perinnettä hyödynnetään matkailuteollisuudessa ja antiikkikaupassa. Viittaussuhde menneisyyteen on joko suora tai käsitteellinen, ideoiden muodossa välittyvä. Menneisyydestä välitettyä tietoa tärkeämmäksi nousevat elämykset, joita kuvitteellinen paluu menneisyyteen tuottaa. Tässä suhteessa museot ja perinteen kaupallistaminen eroavat toisistaan: museoiden olennaisimmat sisällöt ovat esineet ja niiden muodostamat kokoelmat konteksteineen. Elämyksiä *voi* toki syntyä.

Vastakkainasettelu julkisen ja yksityisen välillä

Poimintoja aineistosta

Otin toisessa pääluvussa esille museokentällä ilmenevän vastakkainasettelun yksityiseen ja julkiseen, jonka Ari Pöyhtäri tulkitsee keskustelussa julkisen puolen edustajaksi sijoittuvan museolaitoksen edustajien puolustusreaktioksi järjestelmää uhkaavaa toisenlaista museoimisen tapaa kohtaan (Pöyhtäri 1996, 97). Vastakkainasettelun voi havaita suomalaisessa kirjallisessa museokeskustelussa aika ajoin, voimakkaimmin viimeksi 1990-luvun kuluessa. Samaan vastakkainasetteluun törmäsin itse tehdessäni kenttätöitä 1990-luvun lopulla eri puolilla Suomea. Erityisesti erikoismuseoiden johtajille ja maakuntamuseotutkijoille lähettämieni kyselyjen perusteella saamieni vastausten saatekirjeissä on viittauksia asiaan. Viitataan kirjeisiin niiden kirjoittajien sijaintitiedoilla ja vastausvuodella. Lähdeluettelossa on mainittu myös kirjeiden lähettäjien nimet, koska he ovat kirjeitä lähettäessään toimineet virkavastuullisina museoammattilaisina.

Saamani kirjeet ovat tarkkoja tai yleisluontoisia riippuen varmasti vastajan luonteesta, työtehtävistä ja kiinnostuksesta itse asiaan. Kirjeiden sanat ja sävy antavat melko yleisesti ymmärtää, että tarkasteleman ilmiö on paitsi epämääräinen, myös marginaalinen:

Minulle on hiukan epäselvää mitä tarkoitat yksityisellä? KOTIKOKOELMIAKO (ty-pografia alkuperäinen, ES) vai kelpaako esimerkiksi Västankvarnin Naturbruksinstitutenin museo? (Helsingin yliopisto, Maatalousmuseo 1997.)

--

Meillä täällä Museoliitossa on atk-pohjainen rekisteri Suomen museoista, jota pidämme ajan tasalla. Parhaat tiedot jonkin alueen pienistä museoista saa tosiaan useimmiten maakuntamuseon maakuntamuseotutkijalta, meille museoita koskevat tiedot tulevat joskus pienellä viiveellä.

Yksityisen museon käsite on melko hämärä. Perinteisesti sillä on voitu tarkoittaa kahta asiaa: yksityisen yhdistyksen, säätiön tms. omistama museo vastakohtana esimerkiksi kunnan tai valtion omistamalle museolle tai yksityishenkilön tai perheen omistama museo.

Museon määritelmän (ICOM) mukaan museo ollakseen museo, on myös julkinen ja yleisön saavutettavissa, ja tähän nojaten Museoliitto on kerännyt tietoja ensisijaisesti yhteisöjen omistamista museoista. Minimitasolla tämä tarkoittaa vaikkapa pienten kotiseutuyhdistysten ylläpitämiä museoita, jotka ovat sopimuksesta avoinna. Viime vuosina olemme myös kartoittaneet yksityishenkilöiden omistamia museoita, mutta tietomme niistä eivät varmasti ole aivan ajan tasalla. (Suomen Museoliitto 1996.)

Valitettavasti en pysty sinua Länsi-Uudenmaan suhteen kovin paljon auttamaan. Maakuntamuseotoiminnan puitteissa emme ole katsoneet kotimuseoiden ryhmiä kovin tärkeäksi. Emme ole esim. johdonmukaisesti kartoittanut tilannetta tältä osin alueellamme. Museoiden omistajat eivät myöskään ole juuri meihin yhteyttä ottanut. (Tammisaaren museo. Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo 1996.)

--

Lienetkö ollut yhteydessä Suomen Keräilijöiden Liittoon. Siellä on tietoja keräilijöistä ja varmaankin myös heidän museoistaan. (Telegalleria 1997.)

--

Olen tässä käyttänyt sanaa kokoelma, jos esineitä ei ole luetteloitu, eivätkä ne ole säännöllisesti avoinna. (Turun maakuntamuseo 1996.)

--

Satakunnassa on julkinen museo joka kunnassa, kaksi parhaassa. Erilaisia ns. kotimuseoita ja myös kotikokoelmia on luullakseni määrättömästi. Satakunnan Museon maakunnallinen toiminta on alusta (1976) asti keskittynyt vain näihin julkisiin museoihin, koska yksityiskokoelmien säilyminen on erittäin epävarmaa. Ellei omistaja myy, myy perikunta, ja silloin maakuntamuseon vähäiset resurssit ovat menneet tyystin haaskuun. (Satakunnan museo 1996.)

--

Kotimuseoiden esineistö on paljolti samanlaista kuin kotiseutumuseoidenkin, ja keräilyn lähtökohta on sama halu pelastaa ja säilyttää vanhaa jälkipolville. Yleisilmeeltään kotimuseot ovat varastomaisia ja kokoelmat ovat yleensä luetteloimatta. Kotimuseoiden taso vaihtelee pienestä aitasta useampiin aittoihin ja onpa jokunen piha-piirikin kotimuseona; uusimpana tulokkaana ovat kotimuseokahvilat.

Laadin käyttöönnne listan tiedossani olevista kotimuseoista, kotimuseokahviloista, kylämuseoista ja muista yksityiskokoelmista. Listassa on noin kolmisenkymmentä kotimuseoa ja noin kahdeksan kylämuseoa sekä muutama muu kohde. Kotimuseoita on toki enemmän kuin mitä minun listallani on, sillä hyvin monien vanhojen sukutilojen yhteyteen on tallennettu tilan vanhaa käyttökalustoa. Kotimuseoiden lisäksi alueellamme on lukematon määrä keräilijöitä; koneiden ja laitteiden keräilijöitä, aseiden keräilijöitä, pula- ja sota-ajan esineiden keräilijöitä yms. (Pohjois-Pohjanmaan museo 1996.)

Saamani kirjeet ovat sävyltään ja tietosisällöltään samankaltaisia kuin esimerkeiksi valitsemani kohdat. Yksityiset museot luokitellaan yksityisiksi niiden omistussuhteiden tai avoimuuden mukaan, kuten Suomen Museoliiton tiedotaja antamassaan vastauksessa kirjoitti, tai esineiden luetteloinnin (luetteloimattomuuden) mukaan. Niistä käytetään mieluummin käsitteitä *kotikokoelma* ja *yksityiskokoelma*. Myös käsite *kotimuseo* esiintyy kirjeissä usein, ja museolaitoksen näkökulmasta varsin kuvaava käsite *villi museo* esiintyy kirjeissä sekin. Maakunta-amanuenssi Etelä-Karjalan museosta arvioi yksityisen museon käsitteen liukuvaksi nimenomaan sen vuoksi, että monilla ihmisillä saattaa olla kerättynä museoesineitä ilman, että he haluaisivat kutsua kokoelmaansa museoksi (Etelä-Karjalan museo 1996).

Suurin osa museoista ilmoittaa maakuntamuseotyössään keskittyvänsä muuhun kuin yksityisten museoiden neuvontaan. Ainoastaan Tampereen museoiden maakunnallisessa yksikössä on kirjeiden mukaan tehty systemaattinen kysely 1992/1994 Pirkanmaan paikallismuseoista, jossa kyselyssä on huomioitu kaikenlaiset museot niiden omistajasta, avoinna olemisesta tai esineiden luettelointitiedoista riippumatta. (Tampereen museot 1996.) Muutamit maakuntamu-

seotutkijat ovat tehneet kartoituksia alueensa yksityisistä museoista osana työtään.

Yli kymmenen vuotta kirjeiden vastaanottamisen jälkeen voin arvioida niitä suhteessa Ari Pöyhtärin mainitsemaan puolustusreaktioon. Erityisesti 1990-luvulla asia oli esillä museoalalla: kuuluisaksi on tullut aiemmin tässä työssä siteeraamani Marketta Tammisen kirjoitus, jossa hän pohtii museo-sanan käyttöoikeutta ja ehdottaa, että siitä tehtäisiin rekisteröity tavaramerkki. Oma mielenkiintoni aiheeseeni syntyi juuri niihin aikoihin, kun vastakkainasettelu oli näkyvää. Se ohjasi pitkään ajatuksiani, ja vasta viime aikoina olen alkanut jäsentää yksityisen ja julkisen rajoja museon kentällä ilman tarvetta valita puoltani. Samoin olen tutkimuskirjallisuutta lukiessani huomannut, ettei ilmiö ole uusi.

Pohdin tässä luvussa oletettua ja aina välillä ilmiasunkin saanutta vastakkainasettelua museon olemukseen liittyvien, edellä mainittujen tehtävien ja ominaisuuksien kautta. Tarkasteluni kohteena ovat siis museoiden aukiolot ja avoimuus, esineiden esilläolo sekä esineiden luettelointikäytänteet. Museoiden omistussuhteita olen pohtinut aiemmin tässä pääluvussa. Tarkoitukseni on koota samalla edellä esittämäni julkisen ja yksityisen museokentän väliset erot ja yhtäläisyydet ja analysoida niiden merkitystä kulttuuriperinnön säilyttämisen missiossa.

Julkisuus, yhteisöllisyys, avoimuus, saavutettavuus

Kansainvälisen museoneuvoston (ICOM) museota koskevassa määritelmässä mainitaan museon yleisölleen avoinna oleminen yhdeksi keskeiseksi museon tuntomerkitseksi (ICOM Statutes 1996 [online]). Samaa asiaan viittaa Suomen Museoliiton edustaja minulle lähettämässään kirjeessä, jota siteerasin edellisessä luvussa. Tutkimukseni asetelmassa avoimuus muodostaa julkisen ja yksityisen välistä rajaa jäsentävän tekijän, jota tarkastelen seuraavaksi.

Museoiden avoimuutta voi tarkastella joko konkreettina toimintana tai abstraktina ideana. Anne Aurasmaa on osoittanut väitöskirjassaan *Salomonin talo. Museon idea renessanssiajattelun valossa* (2002), ettei 1700-luvulle sijoitettu tapahtumasarja: tieteenalojen eriytyminen, tieteellisten, ammatillisesti hoidettujen museoiden synty ja kokoelmien avaaminen laajalle yleisölle (esimerkkeinä British Museum [1759] ja Louvre [1793]) ollut loppujen lopuksi käännekohta museolaitoksen historiassa. Aurasmaan, Pomianin sekä von Schlosserin⁸³ mukaan 1700-lukua aiemmin perustetut kuriositeettikabinetit pitivät nekin sisälleen ajatuksen yleisöstä, jolle kokoelma oli suunnattu. (Aurasmaa 2002, 14–15.)

⁸³ Pomian, Krzysztof 1994: Sammlungen – eine historische Typologie. – Andreas Grote (hrsg.): *Macrocosmos in Microcosmo. Die Welt in der Stube. Zur Geschichte des Sammelns 1450 bis 1800*. Berliner Schriften zur Museumskunde, Band 10. Institut für Museumskunde, Staatliche Museen zu Berlin – Preussischer Kulturbesitz. Leske + Budrich: Opladen, 107–126 ja Schlosser, Julius von 1908: *Die Kunst- und Wunderkammern der Spätrenaissance. Ein Beitrag zur Geschichte des Sammelwesens*. Verlag von Klinkhardt & Bierman: Leipzig.

Voi ajatella, että avoimuus kehittyi vähitellen kohti konkreettista ja yhdenvertaista toimintaa.

Suomen museolaki ja -asetus eivät pidä sisällään sanoja 'avoin', 'avoinna' tai 'avoimuus' (Finlex. Museolaki 3.8.1992/729 [online] ja Finlex. Valtioneuvoston asetus museoista 1192/2005 [online]). Sen sijaan puhutaan kokoelmien esittämisestä, tiedon saatavuudesta, saavutettavuudesta ja asiantuntija-avusta, jotka käsitteinä viittaavat kommunikaatioon ympäröivän yhteisön kanssa. Edellä mainituista toiminnoista osa on kirjattu nimenomaan lain valtionosuutta koskevaan pykälään, jossa määritellään siis ehtoja museon toiminnalle sen rahoituksen suhteen. Lakitekstin määritelmä on itse toiminnan kannalta se minimivaatimus, joka on täytettävä, jotta toiminnan rahoitus millään tavoin mahdollistuu. Arkikielessä museoiden avoimuus tai avoinna oleminen viittaa sen sijaan enemmän nimenomaan konkreettiin toimintaan: näyttelyjen aukioloon ja aukioloaikoihin, joka avoimuus muodostaa useimmille museokävijöille kuvan museosta "yleisölle avoimena" laitoksena.

Tässä suhteessa yksityisiä museoita ei voi määritellä yhtä järjestelmällisesti. Yksityiset museot voisi rinnastaa edellä mainittuihin kuriositeettikabinetteihin siinä mielessä, ettei ajatus yleisöstä ole poissuljettu asia. Yleisöksi voidaan määritellä myös abstraktilla tasolla "tulevat sukupolvet", joille tarinoita menneisyydestä halutaan kertoa ja joita varten esineitä säilyttää. Yksityisyys merkitsee siis myös *yksityistä avoimuutta*: mainostamisen ja julkisen tiedottamisen sijaan museon omistaja kertoo museonsa olemassaolosta niille, joille haluaa. Sana leviää, jos on levitäkseen. Yksityisiä museoita ei rekisteröidä systemaattisesti, jolloin julkinen viranomaistieto niistä puuttuu. Julkisuuden rajoittamiseen on usein käytännölliset syynsä:

Haastattelija: Niin, äskен oli puhetta siitä, että teillä on koululaisia vierailu täällä tuolta lähikoulusta. Käykös teillä muuten paljon ihmisiä? Tietääkö ihmiset, että teillä on museo?

Haastateltava: Kyllä joo, kyllä niitä käy, kyllä niitä käy aika usein. Kyllä ne tietää kuitenkin ja tuloo, tuloo käymään.

Haastattelija: Ja te pidätte aina auki sillon?

Haastateltava: Aina ku joku haluaa kahtoa ni aina, aina pääsöö. Aina pääsöö.

Haastattelija: Teillä ei oo kuitenkaan mitään viittaa tossa?

Haastateltava: Ei, ei oo.

Haastattelija: Niin, sitä vois tulla vähän liikaakin ihmisiä?

Haastateltava: Niin, ja sit pikku, pikku vorot alkaa pian kiertämään.

Haastattelija: Niin, sekin on totta.

Haastateltava: Niit on (paikkakunta poistettu, ES) aika paljon niitä pikku puliukkoja, jotka sitte vie kaikkia mitä vaan...

Haastattelija: Myyntiin?

Haastateltava: niin mistä pikkusenki markkoja saa, ni. (Haastattelu 5.)

Suurin osa sekä haastatteluaineistoni informanteista että minuun sanomalehdissä ilmestyneiden pyyntöjeni jälkeen yhteyttä ottaneista museoijista esittelee kokoelmaansa mieluusti ihmisille, joiden taustasta heillä on vähintään jonkinlainen tieto. Avoimuus on siten suhteellista. Se rinnastuu edellisessä kappaleessa esitettyyn sitaattiin, jossa Suomen Museoliiton edustaja arvioi avoimien ja saavutettavuuden minimitasoksi esimerkiksi pienten kotiseutuyhdistysten sopimuksesta avoimena olevat museot (Suomen Museoliitto 1996, kirje).

Konkreettisen avoimuuden lisäksi kenttään hahmottuu toisenkinlainen avoimuuden muoto. Kaikki tässä tutkimuksessani mainitut julkiset museot ovat avoimesti ja julkisesti esillä myös virtuaaliympäristössä. Verkkosivustoilla kerrotaan perustiedot museoiden toiminnoista, kokoelmista, historiasta, aukioloajoista ja yhteystiedoista. Lisäksi sivustoilla on vaihtelevasti muita tietoja museon toimintaan liittyvistä asioista, muun muassa kokoelmatietokantoja ja -selaimia (Keski-Suomen museo), verkkonäyttelyjä (Helinä Rautavaaran museo, Pohjois-Pohjanmaan museo), virtuaalimuseo (Länsi-Uudenmaan maakuntamuseo) ja museoverkkokauppa (Lenin-museo). Yhtä lailla julkisesti ja avoimesti esillä on osa yksityisistä museoista. Avoimuuden sijaan museokeskustelussa on alettu käyttää saavutettavuuden käsitettä. Käsitteet eroavat sisällöiltään toisistaan, mutta viittaavat samoihin lähtökohtiin.

Internetin käytön yleistymisen sijoittuu kuluvan vuosikymmenen alkuun, vaikka alkuun päästiin jo 1990-luvun puolella (Suominen 2009). Taidehistorian tutkija Riikka Haapalainen on kirjoittanut *Museologia* tänään -oppikirjan artikkelinsa museoista verkossa ja aloittaa sen toteamalla, että melkein kaikilla Suomen museoilla on verkkosivustonsa (Haapalainen 2007, 319). Osan virtuaaliympäristössä toimimisesta voi laskea pyrkimykseksi saavutettavuuteen. Erityisesti kulttuuriperintöaineistojen digitoinnista ja (sähköisestä) saavutettavuudesta on puhuttu viime aikoina, ja opetusministeriö on julkaissut aiheesta raportin *Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa. Strategiset tavoitteet ja toimenpitehdotukset* (Opetusministeriön julkaisuja 2003:24 [online]). Saavutettavuusajattelun lisäksi virtuaalisen olemassaolon voi ajatella heijastelevan ajatusta museosta laajana ajallisena, paikallisena ja sosiaalisena kokonaisuutena, jossa jokainen vastaantuleva luonnonmuoto tai ihmisen jälki maapallolla voidaan laskea museo-objektiksi. Tämän ajatuksen esitti Kenneth Hudson vuonna 1993 (Hudson 1993), kun hän kirjoitti *suuresta eurooppalaisesta museosta* ja siinä sijaitsevista laitoksista, museoista, joiden tehtävä on auttaa ihmisiä ymmärtämään suurta museota.

Nimenomaan virtuaaliympäristöön Hudsonin ajatusta on soveltanut kasvatustieteen pro gradu -tutkielmassaan nykyisin Työväenmuseo Werstaan johtajana toimiva Kalle Kallio (Kallio 2005 [online])⁸⁴. Kallion tutkielman aineis-

⁸⁴ Käytän Kallion pro gradu -tutkielmaa *Museoiden verkkonäyttelyt historian oppimateriaaleina* tiedon lähteenä erityisesti sen tarjoamien, museokentän tarkastelussa hedelmällisten näkökulmien vuoksi. Tuon Kallion tarjoamia näkökulmia esille tekstissä.

tonkeruun aikaan, vuoden 2004 lopussa, Suomen museot olivat tuottaneet verkkoympäristöön jo 121 erilaista verkkonäyttelyä, ja määrä oli kasvussa (Kallio 2005, 1, 4 [online]). Kallio rinnastaa verkkonäyttelyt tekstissään julkaisuihin⁸⁵, joiden kaksiulotteisuus sekä näkö- ja kuuloaistiin perustuvat aistihavaintojen mahdollisuudet tuottavat tietyn tyyppisiä näyttelykokemuksia. Kallio vertailee työssään verkkonäyttelyjä perinteisiin, kolmiulotteisiin näyttelyihin ja löytää molempia näyttelytyyppejä yhdistäviksi tekijöiksi muun muassa näyttelytekstien pituuden, esineiden keskeisen roolin sekä näyttelyn teemakeskeisyyden (Kallio 2005, 8 [online]), muttei pohdi avoimuuden käsitettä tai museon asiakkaan kokemusta. Ovatko esimerkiksi esineet sen kolmiulotteisempia näyttelytilan vitriinissä, kun niihin ei voi koskea eikä niitä välttämättä voi tarkastella joka puolelta?

Oli miten oli, virtuaaliympäristön nykyinen avoimuus ja matalan kynnyksen saavutettavuus aiheuttavat sen, etteivät julkisen museolaitoksen edustajat suinkaan ole ainoita virtuaaliympäristössä toimivia tai siinä olemassaolostaan kertovia museoita. Esimerkkejä eri tavoin yksityisistä, virtuaaliympäristöstäkin löytyvistä museoista ovat vaikkapa Hämeenlinnan puhelinmuseo (Hämeenlinnan puhelinmuseo [online]), Nanoq-museo (Nanoq-museo 2009 [online]) ja Suomen jäähdystekniikan museo (Suomen jäähdystekniikan museo [online]). Perusrakenteeltaan ja -informaatioltaan sivustot eivät poikkea merkittävästi julkisten museoiden sivustoista, mutta tiedot museoiden kokoelmista rajoittuvat niiden sanallisiin kuvauksiin, ja sivustojen tietosisällöstä suuri osa on tietoa itse asiasta – jäähdystekniikasta, tutkimusmatkailusta sekä puhelimista – ja sen muuttumisesta ajan myötä. Kallio viittaa tutkielmassaan Seppo Tellan (et al., 2001, 107) hahmottamaan verkko-opetuksen kronologiseen kehitykseen ja sen neljään eri vaiheeseen. Tellan jäsenyksessä mainittujen yksityisten museoiden verkkosivustot sijoittuisivat vaiheeseen yksi⁸⁶, jota leimaa (oppi)materiaalin siirtäminen verkkoon sellaisenaan (ibid.). Kallio huomauttaa kuitenkin 2000-luvun alkupuolella museoliiton tiedottajana toimineen Hilikka Vallisaaren (2003, 22) artikkeliin viitaten, etteivät museot koskaan ole siirtäneet kaikkea materiaalia verkkoon, vaan tyytyivät varsinkin aluksi esittämään verkkosivustoillaan perustietoja museonsa aukioloista, näyttelyistä ja muista palveluista. (Kallio 2005, 24 [online].) Riikka Haapalaisen artikkeli Museo verkossa (2007, 319) tuottaa lukijalle samankaltaisen kuvan sivustojen kehityksestä, mutta Haapalainen ottaa esille myös museolaitoksen suhtautumisen verkkoympäristöihin ja siinä tapahtuneet muutokset ajassa. Tämän luvun kannalta keskeinen huomio on Haapalaisen esille ottama fyysisen museorakennuksen, -tilan ja

⁸⁵ Kallio 2005, 8. Hän huomauttaa kuitenkin toisaalla (s. 25) tekstissään, että verkkonäyttelyn ja digitaalisen julkaisun välinen raja on häilyvä ja vaikeasti määriteltävissä.

⁸⁶ Muita Tellan mainitsemia kehitysvaiheita ovat verkkoympäristön teknisten mahdollisuuksien täysimittainen hyödyntäminen, jopa niistä hurmioituminen, ”vähemmän on enemmän” -ajattelu sekä narratiivisuuden ja ”suurten kertomusten” hyödyntäminen, jota museot ovat hyödyntäneet erityisesti viime vuosina valmistuneissa verkkonäyttelyissä. (Tella et al. 2001, 107–108, Vallisaari 2003, 22–25, Kallio 2005, 24 [online].)

-toimintojen merkitysten väheneminen ja virtuaalisen saavutettavuuden korostuminen (Haapalainen 2007, 320–322).

Kallion tutkielma keskittyy verkkoympäristön käyttöön historian opetuksessa. Hän tarkastelee museoita menneisyyttä esittävinä tahoina, kun taas Asko Mäkelä ottaa artikkelissaan *Digi tuli museoon* (Mäkelä 2005, 121–136) esille digitoinnin merkityksen kokoelmien hallinnassa. Hän pohtii esimerkiksi luettelointiteknikoiden kehittymistä ja sen merkitystä tiedonhallinnassa. Ongelmaksi koko Suomen ammatillisessa museolaitoksessa ovat Mäkelän mukaan muodostuneet museoiden omistussuhteisiin liittyvät vaikeudet yhteisten tallennusstandardien käyttöönotossa: monissa tapauksissa museon omistaja on määritellyt, millä järjestelmillä työtä tehdään, jotta tulokset ovat omistajan itsensä hyödynnettävissä (Mäkelä 2005, 127–128). Mäkelän, Kallion ja Haapalaisen näkökulmat kuvaavat kaikki omalla tavallaan menneisyyden (re)konstruoimisen keinoja ammatillisissa museoissa. Oman aiheeni kannalta keskeiseksi teemaksi nousevat menneisyyden materiaalisuuden tavoittaminen (tavoittamattomuus), menneisyydestä kertovan tiedon luonne sekä tiedon saavutettavuus.

Digitaalisen kulttuurin professori Jaakko Suominen kuvaa kirjan *Funetista Facebookiin. Internetin kulttuurihistoria* (2009) johdannossa internetin kulttuurista omaksumista monitasoiseksi prosessiksi, joka liittyy ennen kaikkea käyttäjien – niin yksilöt kuin yhteisötkin – jokapäiväiseen arkikokemukseensa asiasta samoin kuin keskusteluun teknologian merkityksestä. Tekniikan historiasta kirjoittaneisiin Mikael Hårdiin ja Andrew Jamisoniin⁸⁷ viitaten hän määrittelee *internetin kulttuurisen omaksumisen* prosessiksi, jonka kuluessa uutuudesta tulee inhimillisesti hallittu asia. (Suominen 2009, 8–10.) Näin on mitä ilmeisimmin tapahtunut Suomessa, vaikkakin eroja hallitsemisessa ja hallitsemisen tunteissa on erityisesti eri ikäryhmien välillä. Julkisten museoiden tarjoamat verkkoelämykset ovat usein osa niiden pedagogista työtä, joka on suunnattu ennen kaikkea verkkoympäristöissä sujuvasti liikkuville nuorille ja keski-ikäisille ihmisille. Voisi ajatella, että yksityisten museoiden selkeästi nostalgisemmat, pidemmälle menneeseen ajassa sijoittuvat menneisyyskuvat myös rakennetaan omistajien toimesta mieluummin fyysisiksi, käsin kosketeltaviksi esityksiksi. Osallistaminen tai verkkosovellusten tarjoamat elämykset, joista Haapalainen kirjoittaa (2007, 328–330) eivät näytä kiehtovan ainakaan suurinta osaa aineistoni yksityisistä museoijista. Heille menneisyyden kokonaisvaltainen esittäminen virtuaalisti on vieras keino.

Eroa julkisten ja yksityisten museoiden verkkosivustoissa ja niiden sisälöissä voisi kuvata käsitteen *privacy in public* (*yksityisyys julkisuudessa*) avulla. Käsite on peräisin tutkimuseettisestä keskustelusta, jossa on pohdittu internetiä tutkimusaineistojen ammentamisen paikkana. Internetin luonne jatkuvasti kasvavana, vapaana ja kontrolloimattomana ympäristönä pakottaa tutkijat pohtimaan internetin tarjoamien aineistojen tutkimuseettisesti kestäväää käyttöä sa-

⁸⁷ Hård, Mikael – Jamison, Andrew 1998: Conceptual Framework. Technology Debates as Appropriation Processes. – Mikael Hård & Andrew Jamison (eds.): *The Intellectual Appropriation of Technology. Discourses on Modernity 1900–1939*. London & Cambridge (MA): The MIT Press, 1–15.

malla kun ihmisten käsitykset julkisuudesta ja yksityisyydestä ovat internetin käytön myötä muuttumassa. (Kuula 2006, 14; Nissenbaum 1998.) Yksityisyydellä julkisuudessa viitataan yksinkertaisesti museoiden verkkosivustojen taustaorganisaatioihin: julkinen museo tuottaa sivustoilleen yhteisöllisesti⁸⁸ tuotettua ja jaettava tietoa, kun taas yksityisten museoiden verkkosivujen lähtökohta on museoijan itsensä mielenkiinto asiaan. Sivuille sijoitettu tieto voi olla luonteeltaan yksityistä tai julkista, mutta sivustojen olemassaolon lähtökohta on yksityinen. Yksityisyys julkisuudessa eroaa yksityisestä avoimuudesta siten, ettei yksityisen tiedon leviäminen julkisuudessa (vaikkapa internetissä) ole yhtä suuressa määrin museoijan säädeltävissä kuin suullisten tiedonantojen välityksellä tapahtuva tiedottaminen. Kumpikaan käsitteistä ei tavoita esineellistä ulottuvuutta, joka kuitenkin museossa on oleellinen osa sen olemassaoloa. Erityisesti esineiden fyysinen läsnäolo ja tavoitettavuus ovat tärkeitä yksityisten museoiden omistajille, joille suora kontakti menneisyyttä edustaviin esineisiin on museointityön keskeinen elementti.

Kokoelmatyö ja esineiden museoarvo

Jäsentäessäni Walter Benjaminin ja Ari Pöyhtärin ajatuksia keräilystä ja museoimisesta luvussa kaksi otin esille Benjaminin utopian keräilijän positiivisesta vastatyypistä. Benjaminin utopiaa hyödyntäen Pöyhtäri etsi lisensiaatintyösään keräilyn piiriin sijoittuvia ilmiöitä, jotka voisivat toimia samansuuntaisesti kuin vastatyyppejä. Pöyhtäri päätyi esittämään, että yksityiset museot olisivat tällainen ilmiö, joka yleisyydessään myös takaisi Benjaminin utopian säilymisen. Tarkastelen tässä alaluvussa Pöyhtärin esille nostamaa ajatusta ja pohdin sitä suhteessa museolaitoksen tapaan kerätä ja esittää aineellisia todistuskappaleita menneisyydestä.

Kjell Hansen huomauttaa Kulturen-museon vuosikirjaan 2001 kirjoittamassaan populaarissa (lähdeviitteettömässä) artikkelissa, ettei ole ongelmattomia puhua yhdestä ja ainoasta kulttuuriperinnöstä. Museolaitoksen edustajilla ei siten voi olla päämääränään yhteisen ja kulttuurisesti jaetun kulttuuriperinnön kerääminen ja esittäminen kokoelmien muodossa; talonpojilla, porvareilla, miehillä, naisilla, siirtolaisilla, nuorilla samoin kuin kaikilla muilla, eri keinoin jaotelluilla ihmisryhmillä on jokaisella oma aineeton ja aineellinen perintönsä. Kyseessä on Hansenin mukaan neuvottelu konkreettisen ja yleisen välillä. (Hansen 2001, 164.)

Sama neuvottelu muodostaa kokoelmatyön ytimen sen eri tasoilla. Yksittäinen esine on sekä aineellinen, konkreettinen todiste menneestä ajasta että viittaussuhde johonkin yhteisöllisesti jaettuun⁸⁹.

⁸⁸ Käytännössä päätöksenteon prosessit saattavat olla yksittäisen museoammattilaisen käsissä.

⁸⁹ Tässä kohdissa sopii hyvin huomauttaa, että yhteisöllisesti jaettu voi tarkoittaa melkein mitä tahansa, eikä sen tarvitse viitata julkisten museoiden paikkaan ja / tai ilmiöihin sitoutuneisiin tallennusvastuisiin.

Niin yksityiset kuin julkisetkin museokokoelmat ovat luonteeltaan säilyttäviä. Niiden keräysperiaatteet voivat olla erilaiset, ja niiden merkityskontekstit eroavat toisistaan, mutta päämäärä on sama: menneisyyden säilyminen esineiden ja kokoelmien muodossa.

Keräilijän positiivisen vastatyypin toiminta sitoutuu ennen kaikkea hänen henkilökohtaiseen käsitykseensä menneisyydestä. Tätä käsitystä hän toistaa ja muokkaa työskennellessään kokoelmansa hyväksi. Vastatyypin merkitys on niin Benjaminin kuin Pöyhtärinkin mielestä siinä, että hän pystyy irrottamaan esineet niiden arkisesta hyödykeympäristöstä (Pöyhtäri 1996, 81; Benjamin 1982, 277) samoin kuin se, että vastatyypin kiinnittää huomionsa esineisiin, jotka viralliselta museolta jäävät huomaamatta (Pöyhtäri 1996, 97; Benjamin 1979, 383). Benjaminin ajatukset tuntuvat vierailta tämänhetkisessä museoammattillisessa keskustelussa – museolaitoksen tallennusvastuukeskustelu ja konkreettinen tallennustyö perustuvat täysin toisenlaisiin periaatteisiin kuin mitä Benjamin mainitsee.

Benjaminin teksti käsittelee Eduard Fuchsia, jota hän siteeraa ko. kohdassa seuraavasti:

Tietenkin nykypäivän museo on rajoitettu tämäntyyppiseen (mahdollisimman näytävien esineiden esittämiseen, ES) keräilyyn jo yksinomaan tilaan liittyvien syiden vuoksi. Mutta se ei muuta sitä tosiasiaa, että sen vuoksi meidän käsityksemme menneestä kulttuurista jää epätäydelliseksi. Me näemme sen puettuna pyhäpukuunsa ja vain hyvin harvoin nukkavieruihin työvaatteisiin. (Benjamin 1979, 383).

Pyhäpukuun pukemiseen tosin voi liittää myös museoiden peruseriaatteisiin kuuluvan säilyttämisen idean: voidakseen toteuttaa sille annetun tehtävän aineellisen kulttuuriperinnön säilyttämisestä ikuisesti tulevaisuutta varten museoiden on turvattava esineiden kunto. Tämä johtaa helposti siihen, että vain hyväkuntoiset ”paraatiesineet” otetaan osaksi museokokoelmaa (vrt. Ritva Palo-ojan & Leena Willbergin [2000, 72–82] artikkeli esineiden arvoluokituksesta museokokoelmien hallinnan keinona).

Tapa luetteloida museokokoelman esineet määrittää julkisten museoiden toimintaa. Luettelointi on systemaattista ja perustuu asiasanojen käyttöön, vaikka luettelointiohjelmat nykyisin toimivatkin useimmiten vapaan sanahaun periaatteella. Esineet pyritään luetteloinnin yhteydessä mittaamaan ja punnitsemaan sekä kuvailemaan luetteloon niin täydellisesti, että niiden tunnistaminen sanallisen kuvauksen perusteella mahdollistuu. Samoin pyritään tallentamaan esineen ”elämäkerta” sen tarinallisine, joskus juonellisinekin yksityiskohdineen. Luettelointia edeltää esineen museoarvon määrittäminen: halutaan varmistua siitä, että esineellä on riittävä todistusvoima (kontekstitiedot, merkitys museon tallennusvastuun kannalta ym.) tärkeäksi katsotusta menneisyyden ilmiöstä. *Valinnan ja tarkoituksellisuuden* merkitys on suuri (Pearce 1992, 7). Jos esine ei museaalisesti ole arvokas, sitä ei tallenneta museon kokoelmiin.

Julkisen museon näkökulmasta esineen museoiminen merkitsee sen suoje-lua. Peter van Menschin esittämään esineen elämäkarta kuvaavaan jaotte-

luun⁹⁰ nojaten Pauliina Kinanen kirjoittaa (2007, 175–176) artikkelissaan *Museologiset objektit*, että esineen museoiminen merkitsee samalla sen suojelua tai vaa- limista sekä dokumentaarisen arvon myöntämistä. Igor Kopytoffin singulari- saation ja Zbyněk Stránskýn musealian käsitteiden avulla Kinanen huomauttaa, että esineen museoimisen jälkeen sen arvoa ei enää määritä käytännöllinen tai taloudellinen vaan sen merkitysarvo. Kinasen mielestä esineen käyttökonteksti ei ole enää palautettavissa sen museoimisen jälkeen. Samaan ajatukseen päättyy Anne Aurasmaa pohtiessaan *semioforan* käsitettä (ks. luku Museo muistina). Käyttökontekstin palauttamiseen liittyy periaatteellisten arvokeskustelujen li- säksi käytännöllisiäkin näkökohtia: suurin osa museoesineistä on vanhoja ja viittaa menneeseen aikaan myös käyttökontekstinsa osalta. Esineitä ei enää käy- tetä, koska tavat tehdä asioita ovat muuttuneet. Vanhoista esineistä on tullut niiden alkuperäisessä merkityksessä hyödyttömiä, ne ovat siirtyneet Jean Baud- rillardia mukaillen osaksi uutta käyttöympäristöä, jossa niille annetaan toisen- tyyppisiä merkityksiä. Museoiminen erottaa esineet jokapäiväisestä arjesta ja nostaa ne esille. Esineiden viittaussuhde menneisyyteen korostuu.

KUVA 27 Käyttöfunktioltaan hyödyttömiä esineitä museokokoelmassa. Kuva: Elina Kiuru, 1990-luvun loppu.

Yksityiselle keräilijälle ja museoijalle esineiden siirtäminen kontekstista toiseen on yksinkertaisempaa; se on täysin kiinni hänestä itsestään. Hänen keräilyä ja

⁹⁰ Peter van Menschin esittämässä jaottelussa esineen ensisijainen konteksti on sen normaali käyttöympäristö, museologinen konteksti asema suojeltuna museoesineenä ja arkeologinen konteksti se, kun esine on poissa käytöstä (Kinanen 2007, 175; van Mensch 1992, Boek 12).

kokoelmaa koskevat määrittelynsä saattavat muovautua ajan myötä. Esimerkkinä tästä voi pitää vaikkapa Helinä Rautavaaran kokoelmien muodostumisprosessia. Museoamanuenssi Katri Hirvonen-Nurmi kertoo, kuinka esineiden keräilyä määrittivät niin Rautavaaran matkat kuin hänen tieteellinen taustansa ja jatkokouluttautumistavoitteensa. (Haastattelu 13.) Esineet toimivat siten konkreettisina muistoina, muistuttajina, eletyistä tilanteista. Osa keräilijöistä kirjoittaa toki muistiin hankintatilanteet, -paikat ja -ajat tai tekee esineistä luetteloja, mutta tapa ei ole mitenkään yksityistä keräilyä ja museoimista määrittävä tekijä.

ITSEOPPINEET JA AMMATILAISET

Olen edellä kuvannut yksityisen ja julkisen välisiä rajoja museokentässä. Paikannan tässä luvussa löytämäni rajat suhteessa toiminnan ammatillisuuteen. Käytän ammatillisuutta erottavana tekijänä museoiden jäsentelyssä, koska sen kautta on mahdollista täsmentää museon olemassaolon perusteita ja tapoja.

Museoammatillisuuden korostamisen voi tulkita tarpeeksi nostaa arvostusta tai turvata yhteiskunnallisen rahoituksen jatkuvuus. Jako yksityiseen ja julkiseen toiminnan ammattimaisen harjoittamisen perusteella herättää tietenkin ajatuksen ammatillisuuden vastakohtasta. Museoiden ammatillisuutta määrittelee esimerkiksi Museoviraston tuottama tilastoaineisto. Uusin, vuoden 2009 *Museotilasto* perustuu ammatillisesti hoidetuille museoille tehtyyn kyselyyn ja kertoo yhteensä 157 museon toiminnasta. Ne hoitavat yhteensä 329 museokohdetta. Ammatillisiksi määritellään Museotilastossa valtionosuutta saavat museot, valtion omistamat museot sekä muut päätoimiset, ammatillisesti toimivat museot (Museotilasto 2009, 1-2 [online]). Museoiden keskusjärjestönä toimiva Museoliitto arvioi museoita olevan maassa yli 1000 (Museot.fi. Museolaitos Suomessa [online]), joten ei-ammattillisiksi luokiteltavia museoita on laskentatavasta riippuen vähintään 672. Suurinta osaa oman aineistoni yksityisistä museoista ei voi löytää Museoliiton tietokannasta, joten todellisuudessa museoiden lukumäärä on paljon suurempi. Pelkästään lukumääräisesti asiaa tarkastellen voi siis todeta, että merkittävä määrä menneisyyden esineellistä tallennustyötä on tehty muissa kuin ammatillisesti hoidetuissa museoissa. Millaisia ovat ei-ammattilliset museot, joiden toimintaa olen tutkimukseni aiemmissa luvuissa kuvaillut?

Aloitin tarkasteluni negaation kautta: ei-ammattillisuus ei tarkoita *tietämättömyyttä*. Tästä seuraa, että on olemassa ei-ammattillista tietoa. Sen vastakohta, ammatillinen tieto, määritellään yllä esittämäni tilastoinnin perusteiden mukaisesti yhteiskunnallisessa muistiorganisaatiossa alaa säätelevien laki- ja asetustekstien keinoin. Käytännössä ammatillinen tieto paikantuu henkilökunnan koulutukseen ja tutkintoihin sekä toimintaa ohjaaviin strategioihin ja suunnitelmiin; kriteereihin, jotka museon on täytettävä ollakseen ammatillinen. Museoammatillinen toiminta on työyhteisöllistä, ja sen tuottama tieto on luonteel-

taan institutionaalista⁹¹. Lainsäädäntö kytkeytyy politiikkaan; kyse on yhteisöllisen kulttuuriperinnön ylläpitämisestä ja vaalimisesta.

Itseoppineisuus museaalisen tietämisen tapana

Itseoppineisuus viittaa tutkimuksessani museoinstituution ulkopuoliseen, omaehtoiseen tietämiseen tähtäävään toimintaan. Kyseessä on museoijien omasta, menneisyyteen kohdistuvasta *halusta* tietää. Itseoppineisuuden käsitettä on käytetty muun muassa folkloristisissa tutkimuksissa kuvaamaan niitä ”kansankirjoittajia”, ”tavallisia suomalaisia”, ”kouluja käymättömiä” tai ”rahvaan edustajia”, jotka ovat kirjoittaneet tutkimuksen kohteena olevia erimuotoisia tekstejä: perinne- ja muistitietoaineistoja, romaaneja, kertomuksia, näytelmien ja runojen käsikirjoituksia, muistelmia sekä päiväkirjoja (ks. Kauranen 2006, 2-3 [online]). Folkloristi Anne Heimo tulkitsee mainittujen käsitteiden käytön tutkimuskontekstissa osaksi folkloristisen tutkimuksen pitkää, *autenttiseen* suulliseen kerrontaan keskittyvää tutkimustraditiota, jolle kirjallinen kulttuuri tai ”oppineisuus” on ollut ongelma (Heimo 2007, 3 [online]).]. ”Ongelma” viittaa tässä kohdin folkloristiikan sisäiseen kritiikkiin, jossa itseoppineisuutta arvioidaan samalla tavoin kriittisesti kuin etnologiassa tutkimuksen kohteena ollutta *kansan* käsitettä: jos jo tutkimuksen lähtökohdat luokittelevat tutkittavat henkilöt autenttisen itseoppineiksi, päädytään helposti vaikeuksiin sellaisten kohteiden kohdalla, jotka eivät täytä luokittelun kriteerejä tai jos joku osa menneisyyteen sijoituvista ilmiöistä (esineistä) määritellään *kansan* tuottamiksi, päädytään pohtimaan käsitteen rajoja. Tällaiseksi ”hankalaksi henkilöksi”⁹² Tuulikki Kurki luokittelee väitöskirjansa kohteen Heikki Meriläisen (ks. Kurki 2002, 15–16), jonka toiminta kirjoittajana ja perinteenkerääjänä ei osu yksin tieteenalan traditioon sitoutuvan jaottelun kanssa. Samankaltaisiin ongelmiin on päädytty ei-ammattillisten museoiden kohdalla, kun olemassa olevat luokittelun keinot ovat osoittautuneet riittämättömiksi. On syntynyt ei-ammattillisten museoiden harmaa kenttä.

Museoalalla ammatillisuus ja oppineisuus ovat korostuneet alan kehityksen myötä. Samalla on kehittynyt museoiden luokittelu eri alatyyppeihin, josta luokittelusta kirjoitin johdannossa perustellakseni omat käsitevalintani. Ei-ammattilliset museot muodostavat kuitenkin määrällisesti suuren enemmistön kaikista Suomen museoista. Ammatillisten ja ei-ammattillisten museoiden välinen suhdeluku vaihtelee sen mukaan mihin asetetaan museon ja kokoelman välinen raja, toisin sanoen sijoitetaanko työssäni esittelemäni täysin yksityiset museot museoiden vai kokoelmien kategoriaan. Oma näkökulmani on painottanut alhaalta käsin tapahtuvaa käsitteenmäärittelyä: olen laskenut museoiksi esinekokoelmat, joista niiden omistaja käyttää museon nimitystä. Käsitteenmää-

⁹¹ Käytän institutionaalisen tiedon käsitettä tiedon tuottamisen kontekstissa; tärkeää on tässä se, että tieto on tuotettu instituution sisällä. Tärkeää on myös se, että museo-kontekstissa institutionaaliseksi määritelty tieto tuotetaan useimmiten toisen instituution, yliopistollisen koulutusjärjestelmän, läpäisseiden ammattilaisten toimesta.

⁹² Käsite on lainattu Matti Peltoselta.

rittely liittyy tutkimukseni aihevalintaan: olen ottanut tarkasteluni kohteeksi menneisyyden kulttuuripoliittiseen päätöksentekoon perustuvan säilyttämisen kanssa samansuuntaisen, epävirallisen ja organisoitumattoman toimintatavan. Näin olen saanut tulokseksi suuren määrän ei-ammattillisia, sivutoimisia yksityisen tai vapaan, yhteisöllisen kansalaistoiminnan tuottamia museoita, joiden merkitys ei ole yhteismitallinen ammattillisten museoiden kanssa. Ei-ammattillisten museoiden määrällä sinänsä ei ole merkitystä tämän tutkimuksen kannalta; tarkastelun painopiste jäsentyy teoreettiseksi. Itseoppineisuus viittaa tutkimuskohteeni osalta erityisesti museoimisen konkreetteihin käytäntöihin, ja sen kautta syntyneissä museoissa tai niiden menneisyyskuvissa on kyse loppujen lopuksi *tiedon, tallennuksen, museoarvon, ehkä säilyttämisenkin* käsitteiden määrittämisestä eri tavalla kuin museoinstituution sisällä (vrt. Finnegan 2005, 7-8). Ilmiöt eivät ole näiltä osin vertailukelpoisia samalla tavalla kuin eivät ole oppineiden kirjoittajien ja ”kansankirjoittajien” tekstit tai akateemisten historiankirjoittajien tutkimukset ja kansanomaiset historiankirjoitukset. Vertailuaseman puuttuminen estää myös niiden arvottamisen asteikolla hyvä – huono. Tässä suhteessa 1990-luvulla käyty keskustelu museon käsitteen rekisteröimisestä tai ammattillisuuden erityinen korostaminen eivät siis ole tarpeen.

Millaista tietoa menneisyydestä itseoppineet museoijat sitten tuottavat museoissaan? Tutkimukseni aineistoesimerkeistä käy esille, että yksityiset museonomistajat tietävät paljon museotyönsä kohteista. Tieto on usein museoijan omaan elämänsä sitoutunutta, tai ainakin museoijan mielenkiinnon kohteet suuntaavat sen hankkimista. Esimerkiksi ensiksi mainitusta sopivat ne tarkastelemani museokokoelmat, jotka ovat rakentuneet museon omistajan kotitalan säilyneistä esineistä. Omistaja tuntee esineet ja niitä käyttäneet ihmiset. Hänelle on kerrottu kenties tarinoita suvusta ja sen ihmisistä, tai esineistä. Hän liittää itsensä menneisiin sukupolviin museokokoelman kautta. Esimerkin samansuuntaisesta toiminnasta antaa Grant McCracken (1988, 44–53) kertoessaan maatilan emäntä Lois Roget’sta, jonka koti on täynnä perittyjä esineitä. Jo kuolleille sukulaisille kuuluneet esineet toimivat visuaalisena arkistona ja tuottavat kokemuksia menneisyyden läsnäolosta. Edellisten sukupolvien kertomukset esineistä ovat osa tietovarantoa, jonka voi saavuttaa vain elämällä yhdessä esineiden ja suvun kanssa. McCracken arvioi asiaa kulutuksen näkökulmasta ja nimittää mainitun kaltaista suhdetta esineisiin *kuratoriseksi kuluttamiseksi* (curatorial pattern of consumption). Se eroaa hänen mukaansa modernista kuluttamisesta esineiden säilyttämiseen tähtäävän toimintansa vuoksi ja on hänen mukaansa nykyisin harvinaista. Kuratorisen kulutuksen kanssa samansuuntaisia käsitteitä ovat perintösuhde ja kulttuurinen perimä (McCracken 1988, 50; 1984, 137; Bendix 2000, 50–51.) Toiminta, johon käsitteet viittaavat, keskittyy perinnöksi saatujen esineiden käyttöön ja säilyttämiseen, kun taas moderni kulutus perustuu ennen kaikkea yksilön itse tekemiin kulutusvalintoihin. En osaa yhtyä McCrackenin huomioon ilmiön harvinaisuudesta, mutta toisaalta saatan olla aineistoni kylläännyttämä ja tulkita ympäröivää todellisuutta aineistokseni valikoituneiden kohteiden näkökulmasta käsin. Ainakin voin sanoa, että Lois Roget’n kaltaisia tapauksia on Keski-Suomessa satakunta. McCrackenin huomiota

kuratorisen kuluttamisen harvinaisuudesta erityisesti kolmannessa tai neljännessä sukupolvessa (McCracken 1988, 50–53) jään seuraamaan aineistoni osalta; merkkejä kolmannen sukupolven pyrkimyksistä säilyttää museo on olemassa ainakin kahden yksityisen museon osalta.

Keskisuomalaisista mautilojen yhteyteen perustetuista yksityisistä yleismuseoista 22 on perustettu 1960–1980-lukujen aikana ja loput 1990-luvulla. Kun vertaa perustamisajankohtia keskisuomalaisten kotiseutumuseoiden perustamisvuosiin (ks. oheinen kaavio), voi melkoisella varmuudella todeta, että useissa tapauksissa yksityiset museot ovat saaneet vaikutteita kotiseutuliiikkeen toiminnasta museoasioissa. Vain yksi keskisuomalaisista kotiseutumuseoista on perustettu 1980-luvun jälkeen, nimittäin vuonna 2008 perustettu Toivakan kotiseutumuseo, ja sitäkin ryhdyttiin perustamaan jo 1980-luvun alussa (Toivakan Pitäjässeura 2010 [online])⁹³. Toisaalta voi olettaa, että yleinen yhteiskunnallinen kehitys – kaupungistuminen ja teollistuminen – edesauttoivat aineistoni yksityisten museoiden syntyä kasvattamalla kiinnostusta nykyisyyden ja menneen välillä erityisesti 1960–1970(/1980)-luvuilla. Erityistä mielenkiintoa herättävät aineiston sisältämät tiedot 1990-luvulla syntyneistä yksityisistä museoista. Aineisto todistaa vähintään keskisuomalaisessa mittakaavassa ilmiön jatkuvuudesta, vaikkakin tilannetta olisi syytä tarkastella uudelleen keräämällä tietoja 2000-luvun ensimmäiseltä vuosikymmeneltä maakunnassa.

Kunta	Kotiseutumuseo, sen perustamis- ja avaamisvuosi	Yksityisten museoiden perustamisvuodet
Hankasalmi	kotiseutumuseo (1954, 1962)	1980-luvun alku, 1989, 1970-luvun puoliväli
Joutsa	Joutsan talomuseo (1965, 1968)	1980-luvun alku, 1960-luvun loppu, 1960-luku
Jyväskylä	Korpilahden kotiseutumuseo (1957, 1957)	1990, 1981 (Korpilahti), 1974 (Korpilahti), 1990 (Korpilahti), 1970-luvun alku (Korpilahti), 1960-luku
Jämsä	Aarresaaren kotiseutumuseo (1951, 1954); Pälämäen kotiseutumuseo (1950, 1951)	1960-luku
Karstula	kotiseutumuseo (1948, 1954)	1950-luku, 1970–1975
Keuruu	Keuruun kotiseutumuseo (1959); Pihlajaveden kotiseutumuseo (1953, 1978)	1971, 1992
Kivijärvi	kotiseutumuseo (1970, 1984)	1970-luku
Laukaa	kotiseutumuseo (1959, 1961)	1997, 1997, 1994, 1961,
Luhanka	Peltolan mäkitupalaismuseo (1960)	1960–70-luku
Multia	kotiseutumuseo (1951, 1957)	1996
Saarijärvi	Saarijärven museo (1953, 1986)	1982, 1990

KAAVIO 1 Keskisuomalaisten kotiseutumuseoiden ja yksityisten, tutkimusaineistoon kuuluvien yksityisten museoiden perustamisvuodet niiltä osin kuin tietoja perustamisesta on käytettävissä. Kotiseutumuseoiden perustamisvuodet: Suomen Museoliitto, Janne Saavalainen 2010.

⁹³ Aineistoni ei sisällä kaaviossa esitettyjä tietoja Toivakan yksityisistä museoista.

Tiedon muodostumisen ja käytön kannalta kuratorinen kuluttaminen sijoittuu luontevasti osaksi perimätietoa ja sen kautta jäsenyviä merkityksiä ympäröivästä maailmasta. Tässä yhteydessä määrittelen perimätiedon osaksi perittyihin esineisiin sitoutunutta, menneisyyteen kohdistuvaa tietoa, joka pohjimmiltaan on suullista, mutta useissa tapauksissa on kirjoitettu muistiin. Kirjallisessa muodossa esiintyvä perimätieto viittaa aineistoni osalta erityisesti muistiin merkittyihin kertomuksiin suvun menneisyydestä, tavoista, pukeutumisesta tai sukuun kuuluneista ihmisistä. Etuliite perimä- viittaa tiedon siirtämisen merkitykseen, mutta se, tarkastellaanko siirtämistä konkreettina toimintana vai toiminnan abstraktina potentiaalina, vaikuttaa käsitteen käyttöön. Museonomistajien luomissa menneisyyskuvin perimätieto, tässä tapauksessa esineisiin liittyvät ja esineiden herättämät kertomukset menneistä sukupolvista, sekoittuu museon omistajan muilla tavoilla hankkimaan tietoon menneisyydestä. Kaikkein omakohtaisin tiedonmuodostuksen tapa on käyttökokemus:

Tota kahvimyllyä on käytetty. Toi lyhty on ollu käytössä. Juustokin (muotti, ES) on ollu käytössä. Sitten näitä, näitä mä oon käyttäny vieläkin aina välillä. Sitten meillä on rapua on tossa järvessä, sitten pidetään rapujuhla ja sitten me joskus tehdään aina sahtia sinne. (Esineet laitetaan, ES) järveen vähäks aikaa, että nää pitää vähän ja sitten tota sahtia pidetään näissä näin. Et silleen oon käyttäny, mutta tota, ootas nyt, onks sitte. Kirnua on, ei tätä ei oo käytetty. (Haastattelu 6.)

Omakohtaiset muistot esineiden käytöstä ovat osa muistitietovarantoa, josta tulee perimätietoa viimeistään siinä vaiheessa, kun esineet herättävät muistoja ja ne kerrotaan muille. Tieto esineistä siirtyy eteenpäin esineiden välityksellä, kun niistä kerrotaan tai kun niihin liittyvät tiedot kirjoitetaan muistiin. Periaatteen tasolla kuratorinen kulutus eroaa yleisesti keräilyyn liitetystä säilyttämisen ideasta singularisaatioineen, mutta yksittäisen ihmisen elämän mittakaavassa lopputulos on sama: omistuksessa olevat esineet säilytetään ja niillä on oma, erityinen paikkansa ihmisen omistusten joukossa. Yksilön harjoittaman keräilyn kautta koottu tietopääoma voi olla luonteeltaan yhtä lailla omakohtainen, vaikka toiminnan lopputulos onkin täysin erilainen kuin kuratorisessa kulutuksessa.

Esimerkkejä keräilijöiden tavasta kerätä ja jäsentää tietoa ovat muun muassa tutkimuksessani mainitut Leo Torpan kamerakokoelma tai Nanoq-museo. Leo Torppaa voi tuskin pitää minään muuna kuin asiantuntijana alallaan, vaikka hän itse suhtautuukin omaan tietämykseensä vähätellen:

Mää tuota oon semmoinen itseoppinut valokuvaaja. - - Mutta sehän on nyt sitten tässä, että joutuu sinne meneen, sinne museoon, niin ne tuota ite tietävät paljon, monetkin enemmän kuin minä vielä. Mut kun ne alkaa latelemaan jotain hienouksia, mä, antaa mennä toisesta korvasta sisään ja toisesta. En minä niin, minä oon huono tekniikan (asiantuntija, ES). Mitä vanhempi ja yksinkertasempi on, niin tutustuisin sitten siihen. Sitten nämä, jotka käy tutustumassa, niin niillä on se näkemys vaan siitä ei niillä niin sitten sitä tekniikan, ei ne halua, että minkälaisia kuvia tällä otetaan, kuinka vanha se on. (Haastattelu 4.)

Vuonna 1996 tehdyn haastattelun aikoihin hänen kokoelmansa käsitti yhteensä noin 900 kameraa, joista 250 oli sijoitettu K.H. Renlundin museon yhteyteen. Kokoelma oli tuolloin Torpan tietojen mukaan Suomen suurin valokuvaukseen

liittyviä esineitä sisältävä kokoelma. Leo Torpalle oli syntynyt haastatteluhetkellä parinkymmenen kameroiden, filmien, jalustojen, objektiivien ja muiden valokuvaukseen tarvittavien esineiden keräilyn parissa vietetyn vuoden aikana kattava tietovaranto. Vaikka hän itse totesi tietävänsä vähän laitteiden teknisistä ominaisuuksista, hänen omaksumansa tieto oli luonteeltaan keräilyn kohteeseen liittyvää toisin kuin esimerkiksi Helinä Rautavaaran, jonka kokoelman esineiden yhdistävä tekijä on hänen henkilöhistoriansa ja käsityksensä maailmasta.

Itseoppimisen kautta syntynyt tieto kohdistuu suurelta osin esineisiin ja niistä muodostuviin kokoelmiin. On silti mahdotonta erottaa museoijan elämäkokemuksia ja muistoja hänen museota koskevista tiedoistaan. Se ei ole edes tarkoituksenmukaista, koska museoija *on* osa museotaan. Tässä suhteessa yksityiset museot eroavat museoinstituutiosta, johon kuuluvat museot toimivat ammatillisesti ja yleistäen. Museotyöntekijät eivät omista museota, vaan toimivat omistajien (yhteiskunta, ympäröivä kulttuuri, ”me”) valtuuttamina. Miten henkilökohtainen ja institutionaalinen tieto eroavat toisistaan museon kentässä, ja onko niitä mahdollista arvottaa suhteessa toisiinsa?

Kansanomaiset tulkinnat menneisyydestä

Museoiden tuottamat kuvat menneisyydestä voi rinnastaa historiankirjoituksen tulkinnolle menneestä ajasta. Niitä voi tarkastella myös perinteen tuotoksina. Historiankirjoituksen saralla eroa ei-akateemisten ja akateemisten (tieteellisten) historiankirjoittajien välillä tuotetaan tutkimuksissa esimerkiksi siten, että ei-akateemiset kirjoittajat määrittävät amatööreiksi, harrastajatutkijoiksi tai –historioitsijoiksi sekä kotiseutu- tai paikallishistorioitsijoiksi. Ei-akateemisten kirjoittajien tuottamat historiankirjoitukset määrittävät etno-, kansan- tai kansanomaiseksi historiaksi. Kaukana yksityisten museoiden menneisyyskuvista eivät ole myöskään folkloristien käyttämät kansanomaisen, suullisen tai muistitietohistorian, muistelukerronnan ja joskus myös kollektiivisen tai sosiaalisen muistin käsitteet. (Heimo 2007, 1-3 [online].) Voisiko mainituista suullisen perinteen tutkimuksen työkaluista olla hyötyä museoiden tietorakennelmien tarkastelussa?

Heimon (2007, 4-7[online]) mukaan brittiläisen kulttuurintutkimuksen ajatus kansan tai kansanomaisesta historiasta (popular history) saavutti Suomen 1980-luvulla erityisesti historioitsija Jorma Kalelan ja folkloristi Seppo Knuuttilan tekstien⁹⁴ kautta ja herätti keskustelua tutkijoiden parissa. Kansanomaisen ja kansanomaisen historian käsitteet ovat eläneet sittemmin historian, folkloristikan ja etnologian tieteenaloilla ja saaneet uusia painotuksia erilaisten tutkimus-

⁹⁴ Kalela, Jorma 1984: Muistitietotutkimus ja historialiike. – Kotiseutu 1/1984a, 4–5, Kalela, Jorma 1984: Mitä on kansanomainen historia? – Kotiseutu 4/1984, 179–182, Knuuttila, Seppo 1984: Mitä sivakkalaiset itsestään kertovat – kansanomaisen historian tutkimuskoe. – Saloheimo, Veijo (toim.), Yhteiskunta kylässä. Tutkimuksia Sivakasta ja Rasinmäestä. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 61. Joensuun Yliopisto, Joensuu, 131–155.

aiheiden myötä⁹⁵. Anne Heimon artikkelissaan (2007 [online]) esittämä yhteen-
veto mainituista käsitteistä, erityisesti kansanomaisen historian käsitteestä, on
tarkoituksiini riittävä lukuun ottamatta Maarit Knuutilan väitöskirjassaan esit-
tämää huomioita. Käsiteanalyysin sijaan otan tarkasteluni kohteeksi Heimon
esille nostaman jännitteen akateemisuuden ja ei-akateemisuuden välille, koska
se on suoraan verrannollinen asetelmaan ammatillisen ja ei-ammattillisen muse-
on välillä.

Artikkelinsa lopuksi Heimo (2007, 11–12 [online]) toteaa, että historian-
tutkimuksen jakaminen kahteen eri muotoon tuottaa käsityksen siitä, että ei-
akateeminen historiankirjoitus poikkeaisi lähtökohtaisesti akateemisesta histo-
riankirjoituksesta. Käsitys puolestaan ruokkii ajatusta ”oikeasta” ja ”väärästä”
tai ”oikeasta” poikkeavasta historiankirjoituksesta. Samoja ajatuskulkuja voi
havaita museokeskusteluissa: institutionaaliset kuvat menneestä on eri syistä
asetettu vastakkain kansanomaisiksi menneisyyskuviksi nimittämieni mennei-
syyden tarkastelutapojen kanssa, joka vastakkainasettelu on synnyttänyt tur-
haan mielikuvan arvoasetelmasta. Kyseessä ei ole museokentässä uudesta ilmi-
östä, vaan samaa keskustelua käytiin jo 1900-luvun alussa. Edesmennyt etnolo-
gian (apulais)professori Veikko Anttila kuvaa Suomen kotiseuduntutkimusta
käsittelevässä lisensiaatintutkielmassaan vastakkainasettelua Suomen kansal-
ismuseon ja kotiseuduntutkimusta varten perustettujen järjestöjen välillä seu-
raavasti:

Puolustaessaan paikallismuseoiden oikeutusta kotiseuduntutkijat sovelsivat käytän-
töön ohjelmaansa tutkimus- ja tallentamistoiminnan hajasijoittamisesta ja kansalais-
ten oikeudesta osallistua työhön koulutustasoonsa katsomatta. Museotyö oli kotiseu-
tuyhdistyksissä niin keskeinen, että tämä laajempiin yhteyksiin liittyvä erilliskysy-
mys katsottiin harrastusalalle mitä tärkeimmäksi.

Valtionarkeologi ja Suomen Muinaismuistoyhdistyksen puheenjohtaja J.R. Aspelin
käsittelee ensimmäisen kerran paikallismuseoita 1895. Hän totesi kirjoituksessaan, että
paikallismuseot ovat omiaan herättämään ja levittämään yleisön antikvaarisia har-
rastuksia ja keräämään kulttuurihistoriallista ja tieteellistä aineistoa paikkakunnil-
laan. Hän kiinnitti kuitenkin huomiota siihen vahinkoon, mikä koituu siitä että esi-
neiden löytöpaikasta ja vaiheista ei tehdä asianmukaisia merkintöjä. Jos esineitä tal-
teenotettaessa ei samalla huolehdita asianmukaisen museoluettelon laadinnasta, olisi
parempi että ne jätettäisiin paikoilleen. Hän piti todennäköisenä, että museoiden pe-
rustajat yleensä täyttävät myös museotyölle asetettavat tieteelliset vaatimukset, mut-
ta heidän kuoltuaan museo on vaarassa jäädä tuuliajolle. (Anttila 1964, 104.)

Anttila jatkaa kuvailemalla Hjalmar Appelgren-Kivalon vuonna 1909 esittämiä
ajatuksia maaseutumuseoista:

Mutta mitä tulee uusien museoiden perustamiseen, niin alustaja arveli museoleikin ja
tieteisillä olon tuon homman oikeaksi nimeksi. Koko museokysymys oli jo ajettu ää-
rimmäisyyteensä saakka ja oli täysi syy lausua toivomus, että mitään uusia maaseu-
tumuseoita ei enää pitkiin aikoihin perustettaisi, koska niitä oli jo nytkin enemmän

⁹⁵ Aiheista voi mainita Ulla-Maija Peltosen *Punakapinan muistot* (1996), jossa Peltonen
tarkastelee punaisten muistelukerrontaa, Kaija Heikkisen siirtokarjalaisten itsetajun-
taa selvittelevän *Karjalaisuus ja etninen itsetajunta: Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutki-
mus* (1989) sekä Maarit Knuutilan väitöskirjan *Kansanomainen keittämisen taito* (2007),
jossa tekijä käyttää kansanomaisen käsitettä keskeisenä työnsä lähtökohtana.

kuin voidaan hoitaa. - - Se aarnikotkan tavoin aarteitaan hautova, lyhytnäköinen ja hermostunut kotiseuturakkaus, jota sanotaan nurkkapatriotismiksi, oli kalliina muinaisjäännöksenä pantava säilöön lähimmän maaseutumuseon perimmäiseen kolkkaan. (Anttila 1964, 105.)

1900-luvun alun huolenaiheet kuulostavat täsmälleen samoilta kuin mihin museoinstituution edustajat kiinnittivät huomionsa 1990-luvulla, vaikka lähtökohdat eroavatkin toisistaan. Toiminnan ammattimaisuus (tieteellisyys), jatkuvuus ja tunneperäisen harrastustoiminnan välttäminen näyttävät toistuvan aika ajoin keskusteluissa, joita käydään instituution suhteesta sitä ympäröivään ”villiin ja vapaaseen museoiden kenttään”. Anttila (1964, 106–108) referoi Appelgren-Kivalon puheenvuoron aiheuttamaa keskustelua, jossa otettiin esille maaseutumuseoiden merkitys paikallisyhteisöille samoin kuin tieteen ja museotoiminnan välinen yhteys. Syntyi komitea pohtimaan maaseutumuseoiden ja kansallismuseon välistä työnjakoa. Komitea antoi lausuntonsa ja totesi, että erityisesti yksityiskeräilijät ovat (kansallis)museon parhaat tukijat ja ystävät. Yksityisillä keräilijöillä viitataan luultavasti esinekerääjiin, jotka kiertelivät maaseudulla ja toimittivat esineitä kansallismuseon kokoelmiin.

Yksityisen museoimisen rinnastamisen kansanomaisen historian käsitteeseen voi ulottaa historian merkityksen tarkasteluun. Aineistoni perusteella syntyy käsitys menneisyyden tärkeydestä; tuskin museoita olisi perustettu, mikäli niiden esittämällä menneellä ajalla ei olisi mitään merkitystä museoiden perustajille. Samalla tavalla tärkeää menneisyyden ilmiöiden ymmärtäminen on historian kirjallisessa esittämisessä. Toinen ohjaajani, professori Kustaa H.J. Vilkuna on ottanut asian esille *kirjassaan Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavista* (2005) tarkastellessaan vainovuosia kerrottuna lähihistoriana. Vilkunan lähtökohta on ollut tulkita historian tuottaminen osana sääty-yhteiskunnallista viitekehystä. Hän kuvaa esimerkein, miten historiaa on käytetty 1700-luvulla erityisesti katastrofien ja uhkatilanteiden aikana tai niiden jälkeen säätyä yhdistävänä voimana sekä katastrofien jälkeisten aikojen pyrkimyksiä normaaliin elämänjärjestykseen säädynmukaisten menneisyyskertomusten avulla. Oman aiheeni kannalta merkityksellistä on Vilkunan huomio omakohtaisten ja yleisten historiallisten kuvausten välisestä suhteesta; siitä miten erityisesti sotilas-sääty tuotti omaelämäkerrallisia kuvauksia menneisyyden tapahtumista samalla kun niin oppineet kuin rahvaskin kokonaisuutena. Kirjoittaja tulkitsee eron sillä, että historialla oli enemmän merkitystä oppineille ja rahvaalle traumaattisten kokemusten purkamisen välineenä. Hän jakaa mainitut tahot historian tuottajina kirjoittajiin (oppinut sääty) ja suullisen historian ylläpitäjiin (rahvas) ja huomauttaa, että tahot muodostivat historiallis-kulttuuriselta ajattelulta toisiinsa tukevan kertojajoukon. (Vilkuna 2005, 275–279.) Näkökulma korostaa historian toistamista eikä ota kantaa tulkintojen tekemiseen.

Vilkunan esille ottama pyrkimys kollektiivisen historian tuottamiseen niin oppisäädyn kuin rahvaankin taholta on mielenkiintoinen. Hän ottaa esille myös rahvaan tuottamien menneisyyskertomusten merkityksen oikeudenkäynneissä, jossa rahvaan edustajat esiintyivät todistajina. Menneistä tapahtumista kertomista säätelivät Vilkunan mukaan poliittinen kulttuuri, tavat, käytänteet ja vuorovaikutuksen muodot eri säätyjen välillä. Todistamisessa samoin kuin muissa

menneisyyden tapahtumista kertomisen tilanteissa oli kyse vallankäytöstä ja sääty-yhteiskunnallisen järjestyksen toteutumisesta, vaikka rahvaan edustajat yrittivätkin rikkoa järjestystä ”vaikka kuulija eli esivalta ei halunnut olla niistä tietääkseen”. Niin kirjalliset kuin suullisetkin kertomukset menneistä tapahtumista esitettiin usein me-muodossa siten, että kertomuksen subjektiksi määrittyi koko sääty. (Vilkuna 2005, 285–287, 294–295.)

Vilkunan (2005, 305–306) tarkastelemana aikana menneisyys jäsenyi kirjoittajan mukaan kiinteäksi osaksi nykyisyyttä. Sen tarkoitus oli tehdä nykyisestä tilanteesta ymmärrettävä. Menneisyydellä viitattiin erityisesti lähimenneisyyteen. Olen ottanut Vilkunan tarjoaman näkökulman esimerkiksi historian tuottamisen motiiveista eri aikoina osoittaakseni, että ilmiöllä on menneisyytensä. Historian tuottamisen rinnastaminen yksityisiin museoihin⁹⁶ synnyttää huomion yksilöllisen näkökulman vaihtelusta: jos 1700-luvulla suurin osa historiallisista kuvauksista oli kollektiivisia, miten on tänään? Ovatko yksityisten museoiden menneisyyskuvat yksilöllisiä vai yhteisöllisiä? Kenen näkökulmasta menneisyyttä tarkastellaan, ja mihin menneet tapahtumat liitetään? Historioitsijat ovat viime aikoina kiinnittäneet huomionsa erilaisiin menneisyyden tuottamisen muotoihin. Julkaisussa *Medeista pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* (2010) artikkelien kirjoittajat keskittyvät muistelun ja historian välisiin yhtymäkohtiin samoin kuin historiointiin sekä historiallisuuden herättämiin kysymyksenasetteluihin. Kirjoittajien lähtökohtana on pohtia historian käyttöä, ja esimerkiksi Anna Sivula viittaa artikkelissaan *Menetetyn järven jäljillä. Historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia* samansuuntaiseen historian käytön motiiviin kuin Vilkuna omassa tekstissään. Sivula liittyy paikallishistorian tuottamisen paikan siirtymiseen historiaan kuntaliitostilanteissa, tapahtumaan jolla on vaikutuksensa paitsi yhteisöllisellä tasolla, myös yksilöiden arjessa. Samalla hän pohtii kuinka tutkijan kirjoittama esitys menneisyydestä muuttuu osaksi kulttuuriperintöä. (Sivula 2010, 21–39.) Sivulan näkökulma korostaa siis akateemisen ja ammatillisen historian tuottamisen merkitystä kulttuuriperintöajattelussa. Pentti Grönholm (2010, 82–109) nostaa omassa artikkelissaan esille Tallinnassa vuonna 2007 leimahtaneen patsaskiistan ja tulkitsee sitä Viron ja Venäjän historiapolitiikkojen näkökulmasta. Historian käyttö kohdentuu hänen tekstissään julkisten monumenttien symboliarvoihin. Myös Grönholm sivuaa kriisien vaikutusta historian tuottamiseen (Grönholm 2010, 97–98).

Tietoa menneisyydestä (*historiaa*, mikäli haluaa käyttää niin akateemiseen kuin arkikielenkäyttöönkin vakiintunutta käsitettä) tuotetaan niin yhteisöllisesti kuin yksilöllisestikin eri tarkoituksiin. Sitä käytetään eri yhteyksissä eri tavoin. Historian tuottamiseen, säilyttämiseen ja käyttöön liitetään niin perimätiedon, muistitiedon, kulttuuriperinnön kuin museoimisenkin käsitteet, joilla kaikilla on omat tieteenalakohtaiset määritelmänsä. Olen rinnastanut keskustelun kansanomaisesta historiasta ja itseoppineista kansankirjoittajista yksityisiin museonomistajiin tuodakseni esille kysymyksen menneisyyskuvien tuottamisen

⁹⁶ Yhtä hyvin kansanomaisen historian tuottamisen voi tietysti rinnastaa paikallishistorioihin, omaelämäkertoihin, kyläkirjoihin tai muihin menneisyyden taltioimisen muotoihin, jotka eivät ole historian ”ammattilaisten” käsialaa.

oikeuksista. Referoimani tieteelliset artikkelit samoin kuin keskustelut etnologian ja historian tieteenaloilla tiivistyvät oman aiheeni ympärille tulkinnallisiksi renkaiksi, joista lähimmäksi asettuu etnologinen arkielämän tutkimus. Oleellista on ollut selvittää miten informanttini konstruoivat ja rekonstruoivat menneisyyttä omissa museoissaan. Yksityisten museoiden osuutta koko menneisyyden tuottamisen kentässä ei voi ohittaa, sillä yksityisten museoiden, elämäkertojen, historiankirjoitusten ja muiden "alhaalta käsin" tuotettujen menneisyyksien määrä on suuri, vaikka yliopisto- ja museoinstituutioiden kehitys onkin painottanut ammatillisen näkökulman oikeutusta menneisyystulkintojen tekemisessä. Erityisesti museotalalla tällä pitkään, vaikkakin satunnaisesti käydyllä keskustelulla on ollut merkityksensä museoinstituution kehitykselle. 1900-luvun alussa kotiseutuliikkeen edustajat osallistuivat keskusteluun, mutta sen jälkeen keskustelijat ovat jakautuneet eri kentille. Historiankirjoituksessa keskustelu kiihtyi Suomen mittakaavassa 1980-luvulla, ja siihen on viitattu aika ajoin sen jälkeen. Museokentässä yksityisestä tai "epävirallisesta", vapaasta kansalaistoiminnasta on tullut museoinstituution ammatillistumisen myötä oma rajattu toimintaympäristönsä, jonka toiminnan vaikutuksia ei ole arvioitu. Olen viitanut käsillä olevassa tutkimuksessa museoinstituution näkökulmasta esitettyihin kannanottoihin ja tarkastellut ei-amatillista museokenttää aineistoni kautta. Tarkastelutapa on tuottanut tietoa kentän toiminnasta, rakenteesta ja merkityksestä toimijoille.

NÄKYVÄT JA NÄKYMÄTTÖMÄT MUSEOT

Aineellisen kulttuuriperinnön tuottamat menneisyyskuvat

Menneisyyttä dokumentoidaan, tallennetaan ja säilytetään monissa eri muodoissa niin yhteisöllisesti kuin yksilöllisessä elämänpiirissäkin. Museoinstituutiosta on muodostunut 1800-luvun kansallisajattelun myötä yhteisen aineellisen menneisyytemme tallentamisen taho, jonka toiminta on kehittynyt ammatilliseksi ja systemaattiseksi. Instituution rinnalla on kuitenkin elänyt koko ajan ei-ammattillinen ja epävirallinen museoimisen tapa, jota olen väitöskirjassani tarkastellut pyrkien sijoittamaan sen museokenttään.

Menneisyyden esittäminen sen aineellisessa muodossa edellyttää esineiden hallintaa. Kulttuuriperinnön käsite viittaa yhteiseen menneisyytemme, josta museolaitos huolehtii omalta osaltaan sille lainsäädännössä annettujen tehtävien mukaisesti. Kysymys kulttuuriperinnön olemuksesta ja rajoista suhteessa yksityiseen museoimisen tapaan jäsentyy, kun sen jakaa Regina Bendixin tapaan yhteisölliseen, poliittisia ulottuvuuksia omaavaan kulttuuriperintöön ja kulttuuriseen perimään, joka viittaa poliittisen päätöksenteon ulkopuolelle jäävään menneisyysulottuvuuteen. Kyseessä on niin yksilöllisessä elämänpiirissä tapahtuva menneisyyden aineellisten dokumenttien siirtäminen sukupolvelta toiselle kuin muukin epävirallinen toiminta menneisyyden merkityksellistämisen prosessissa. Menneisyyden omistamiseen liittyviä kiistoja esiintyy aika ajoin, ja ne liittyvät usein eri tahojen oikeuksiin yksittäisiä esineitä kohtaan; keskustellaan siitä, onko erilaisilla vähemmistöillä oikeuksia omaan historiaansa tai mikä kaikki on loppujen lopuksi yhteistä. Omia keskustelunaiheita ovat myös menneisyyden taloudellinen hyödyntäminen sekä yksityiset omistusoikeudet.

Museot olemassaolo on riippuvainen niiden esinekokoelmista. Kokoelmat erottavat ne muista muistiorganisaatioista ja kulttuuriperinnön kentällä työskentelevistä toimijoista. Esinekokoelmat ovat tulosta keräily- tai keräystoiminnasta. Keräily voi olla aktiivista tai passiivista, suunniteltua tai satunnaista.

Pystyäkseni tarkastelemaan museoiden tapaa esittää menneisyys kokoelmissaan olen jakanut ne Juhani Kostetia mukaillen yleis- ja erikoismuseoihin.

Jako on tarpeeksi yleinen ja kuvaa erityisesti aineistoni yksityisten museoiden sisältöjä ja toimintatapoja hyvin. Myös ammatilliset, museolainsäädännön kriteerien mukaisesti rahoitetut julkiset museot voi sijoittaa mainittuihin luokkiin.

Miltä menneisyys näyttää ja miten se rakentuu esineiden avulla?

Suurin osa tutkimusaineistoni yksityisistä yleismuseoista sijoittuu maaseudulle. Olen määritellyt museot yksityisiksi sen perusteella, mitä museoiden perustajat ja omistajat itse ovat sanoneet aiheesta. Lähtökohtani on ollut nostaa asia keskusteltavaksi. Museokokoelmat ovat syntyneet maatalojen tai entisten torppien säilyneistä esineistä, ja niitä on saatettu täydentää hankkimalla esineitä huutokaupoista, osto- ja myyntiliikkeistä, kirpputoreilta tai kaatopaikoilta. Kokoelmat esittävät menneisyyden sellaisena kuin millaiseksi museon perustajat sen käsittävät. Osa esineistä kantaa mukanaan henkilökohtaisia muistoja menneistä ihmisistä ja tapahtumista. Museoissa toistuvat työn eetos, sukupuolijako sekä puu materiaalina. Menneisyys sijoittuu niin aikaan, paikkaan kuin sosiaaliseen ympäristöönkin: museo esittää vähintään toista maailmansotaa edeltänyttä aikaa tilalla, joka ei ollut teollistumisen vaikutuspiirissä. Maaseutuympäristön menneisyydessä paikallisuudella on merkityksensä sosiaalisen kanssakäymisen mahdollistajana, mutta tärkeä on myös museon esittämä diakroninen yhteisö eli tilan omistanut suku eri sukupolvineen. Se, mikä erityisesti erottaa yksityiset yleismuseot julkisista, on esineiden periytyminen mahdollisuus. Periminen on saattanut olla käänteistä ja passiivista, kun tila on siirtynyt omistukseen esineineen. Erityisesti kotiseutuliikkeen tekemä museotyö 1900-luvun aikana herätti monet tilanomistajat huomaamaan säilyneiden esineiden arvon. Sama vaikutus oli tietysti myös teollistumisella ja maaltamuutolla.

Olen tutkimuksessani kiinnittänyt erityistä huomiota kansalliseen identiteettiimme kiinnitetyllä mielikuvalla Suomesta vapaiden talonpoikien maana. Mielikuva toistuu vanhojen maatalojen museoissa, kun omistajat kertovat kokoelmiensa esineistä, mutta toisaalta sen haastavat aineistoni torpparimuseot, jotka voimallisesti korostavat torppariutta ja torpparien asemaa yhä edelleen. Museon perustajille ja omistajille on tärkeää, ettei torppariutta unohdeta. Tämänkaltaisia kannanottoja ei juuri tapaa julkisissa museoissa, jotka toimivat yleistämisen periaattein.

Julkisten yleismuseoiden tehtävät ovat rahoituksen suhteen vähintään osittain lakisääteisiä. Niiden (tässä yhteydessä nimenomaan valtionosuuskelpoisten museoiden) toiminta perustuu demokraattiseen päätöksentekoon organisaation olemassaolon ja rakenteiden osalta; käytännössä päätöksiä menneisyyden esittämisestä tekevät yksittäiset työntekijät. Keskeisiksi kokoelmatyön kulmakiviksi ovat viime vuosina muodostuneet kokoelmien hallinta, ammatillisuus, museoetiikka ja saavutettavuus, museoesineiden museoarvo sekä kaikkia mainittuja kokoelmien osalta määrittävät kokoelmapoliittiset ohjelmat. Ajan saatossa syntyneet kokoelmat pyritään saamaan paremmin hallintaan, jolloin on mahdollista tuottaa tutkimukseen perustuvia kuvia menneisyydestä.

Tutkimus, tavalla tai toisella, määrittää myös erikoismuseoiden tapaa toimia. Yhteen ilmiöön keskittyvien erikoismuseokokoelmien omistajista kehkeytyy usein aiheeseen liittyvän tiedon erityisasiantuntijoita riippumatta siitä onko museo julkinen vai yksityinen. Museotoiminta muistuttaa keräilyä sellaisena kuin se tutkimuskirjallisuudessa yleisesti kuvataan. Erityisesti erikoismuseoiden kentässä erot yksityisen ja julkisen välillä ovat pieniä, ja rajanveto yksityisen ja julkisen välillä voi olla vaikeaa. Museon rahoitus on selvin erottava tekijä, sillä ollakseen valtionosuuskelpoinen museo pitää täyttää museolainsäädännön sille asettamat kriteerit. Toinen tapa tarkastella museoiden yksityisyyttä ja julkisuutta liittyy niiden omistajuuden määrittelyyn. Yksityinen tai säätiömuotoinen omistajuus on melko yleinen erikoismuseoiden kohdalla, mutta se ei vaikuta museoiden toimintaan niiden menneisyyskuvien rakentamisessa. Kuvat muodostuvat kokoelmatyön kohteena olevan ilmiön kehityksen eri vaiheista niiden esineellisissä muodoissa. Esimerkkinä tällaisesta menneisyyden rakentamisen tavasta olen esitellyt työssäni suomalaisen puhelinmuseon, jonka kokoelmissa on runsaasti esineitä puhelinmuseon kehittymiseen ja käyttöön liittyen. Näkökulma on esinekeskeinen, eikä esineisiin liity museoijan elämään liittyviä muistoja muutoin kuin esineiden keräilyn osalta.

Julkisen ja yksityisen välinen rajanveto

Museoiden julkisuutta määrittelevät lainsäädännön ja demokraattisen päätöksenteon lisäksi niiden toimintatavat. Julkiset museot toimivat yleistämisen periaatteen mukaisesti ja keräävät tavallisia, yleisiä sekä jokapäiväisiä esineitä kokoelmiinsa. Toisaalta niiden tehtävä on myös pitää huolta merkittävistä ”kansallisaarteistamme”, kuten muinaismuistoista ja harvinaisiksi tai ainutkertaisiksi luokitelluista esineistä. Esimerkkinä ainutkertaisista esineistä voi mainita vaikkapa Ruskon kousan, jota säilytetään Suomen kansallismuseossa. Esineiden symboliarvo on suuri, ja niiden rahallinen arvo niin mittaamaton, että ne halutaan pitää yhteisenä omaisuutena. Suurin osa julkisten museoiden esinekoelmista muodostuu kuitenkin ihmisten arkeen eri aikoina liittyvistä esineistä. Luettelointi, järjestäminen ja esineisiin liittyvä tutkimus ovat olennainen osa menneisyyskuvien luomista. Julkiset museot myöntävät, etteivät koskaan saavuta täydellistä kuvaa menneestä – siihen ei edes pyritä. Menneisyyden tallennustyö on sidottu autenttisiin esineisiin ja niiden fyysisiin ulottuvuuksiin.

Julkisen ja yksityisen määrittelemine on kaikkea muuta kuin yksinkertaista. Olen tutkimuksessani liittänyt museoiden julkisuuden kulttuuriperinnön käsitteen kautta osaksi demokraattista (poliittista) päätöksentekoa. Käytännössä sitä voi arvioida esimerkiksi museolainsäädännön määrittämän taloudellisen näkökulman samoin kuin toiminnan ammattimaisuuden kautta. Toinen mahdollinen tapa olisi vetää raja yksityisen ja yhteisöllisen välille. Rajanveto tuottaa tulokseksi yksityisen omistamis-, keräily- ja museoimistoiminnan lisäksi suuren ”harmaan alueen”, johon kuuluvat museot ovat kyllä omistuspohjaltaan yhteisöllisiä, mutta joilta puuttuvat muut yllämainitut julkisuuden edellytykset.

Museot eivät välttämättä ole avoinna julkisesti, tai niiden kokoelmien hallinta ei täytä ammattimaiselle toiminnalle asetettuja kriteerejä. Ammatillisuudesta muodostuu julkisuutta määrittelevä tekijä esimerkiksi erilaisten seurojen, yhdistysten ja säätiöiden omistamissa museoissa, joista osa pyrkii ammatillisuuteen ja osa toimii selkeästi vapaan kansalaistoiminnan kentässä. Esimerkkejä ammatillisuuteen pyrkivästä, alun perin yksityisistä tai järjestötoiminnan piirissä syntyneistä museoista ovat Pietarsaassa sijaitseva Nanoq-museo ja Tampe-reelle sijoittuva Lenin-museo, jotka ovat säätiön tai seuran omistamia.

Julkisen ja yksityisen väliseen harmaaseen kenttään sijoittuvat myös kotiseutumuseot, joiden merkitys on muuttunut suuresti ajan kuluessa. Perustamisensa aikoihin ne olivat osa kotiseudullista yhdistystoimintaa. Kotiseutuliiikkeen eri aalloissa toiminta levisi ja sen muodot vakiintuivat, mutta viimeisinä vuosikymmeninä yhdistystoiminta on menettänyt ehkä merkitystään ja osa kotiseutumuseoista on päätynyt kuntien hoidettaviksi. Tutkimusaineistoni esimerkit antavat viitteitä siitä, että yhdistysaktiivit paitsi lahjoittivat perustettavaan kotiseutumuseoon esineitä, myös perustivat omia yksityisiä museoitaan. Merkityksellistä oli paikallisuuden vaaliminen. Vapaa kansalaistoiminta on yhä edelleen merkittävä toimija suomalaisessa yhteiskunnassa, mutta sen toiminnan muodot ovat muuttuneet. Museoiden perustaminen on vähentynyt, esimerkiksi, kun taas erilaisten paikallishistorioiden ja kyläkirjojen tuottaminen on suosittua.

Museaalinen yritystoiminta sijoittuu sekin osaksi julkisen ja yksityisen välitilaa. Yrittäjäyys tekee toiminnasta yksityistä, vaikka itse kohteet ovat mitä suurimmassa määrin julkisia. Voitontavoittelua on pidetty julkisten museoiden kentässä paheksuttavana; on ajateltu, ettei kulttuuriperinnöllä sovi rahastaa. Museaalinen yritystoiminta sijoittuu pääsääntöisesti matkailun alalle ja on yleisimmin pienyritysten elinkeino esimerkiksi maatalouden ohella. Tyypillisesti museoita matkailussa hyödyntävät maatilamatkailutilat ja maaseudun (kesä)ravintolat. Yksi harvoista suurista yrityksistä on Jyväskylän Vaajakoskella sijaitseva Savutuvan Apaja. Sen alueelle on varta vasten rakennettu museoalue, johon on siirretty vanhoja rakennuksia eri puolilta. Rakennuksiin on hankittu esineitä viittaamaan entisaikojen elämänmuotoon ja arkiaskareisiin. Kaikissa aineistoni museaalista yritystoimintaa harjoittavissa tapauksissa yrittäjät pitivät museota olennaisena osana yritystään: maatilamatkailuyrityksissä museo oli osa tilan menneisyyttä, ja Savutuvan Apajalle menneisyysmatkailu oli osa yrityksen tavaramerkkiä. Museotoiminnan puolesta kaikki mainitut tapaukset olivat selkeästi osa yksityistä museokenttää.

Saavutettavuuden käsite on herättänyt keskustelua ammatillisten museoiden kentässä. Se liitetään erityisesti aineistojen (esineluettelot, dokumentit ja vastaavat) digitointiin ja digitaalisen median hyödyntämiseen. Internetin avoimuus on tarjonnut viimeisten kymmenen vuoden kuluessa yhä kasvavan ja helposti saavutettavan tiedottamisen keinon, jota hyödyntävät niin yksityiset kuin julkisetkin museot. Internet säilyttää esineistä ja kokoelmista puhuttaessa kuitenkin aina "toisen todellisuuden" asemansa, koska se ei pysty välittämään materiaalin fyysistä olemusta. Fyysisen olemuksen saavuttamisen suhteen yksityisten ja julkisten museoiden voi ajatella toimivan ainakin osittain eri tavoin.

Vitriinietäisyyden käsite luonnehtii erityisesti julkisia museoita, joiden lakisääteisiin tehtäviin kuuluu esineiden säilymisen turvaaminen. Vitriinietäisyys viittaa kuitenkin siihen, että osa museoiden kokoelmista on näköaistin tavoitettavissa. Yksityisten museoiden osalta tilanne on kirjava: osa museoista pitää ovensa avoimina yleisölle, osa sulkee ovensa siten, että vain omistaja itse tai hänen valitsemansa yksilöt voivat saavuttaa kokoelman.

Niin julkisia kuin yksityisiäkin museoita yhdistää menneisyyden merkityksellistäminen. Merkitysten rakentamisen keinot ja tavoitteet voivat olla erilaisia, mutta oleellista on pyrkimys tavoittaa jotain menneisyydestä niiden kautta. Tässä tavoitteessaan ne eivät eroa millään tavalla muista menneisyyden tallettamisen ja näkyväksi tekemisen keinoista. Ne voi liittää osaksi historiankirjoitusta, elämäkertojen kirjoittamista tai, mikäli niin haluaa, perimätietoa. Erityisesti ei-ammattilliset museot voi rinnastaa itseoppineiden kansankirjoittajien teksteihin samoin kuin kansanomaiseen historiankirjoitukseen, joilla molemmilla on omat motiivinsa. Aineistoni esimerkeissä painottuvat museaalisista toiminnan motiiveista paikallisuus, sukuyhteisö, maaseutu, oma maatila tai torppa, perintö, keräily- ja historiaharrastus, oma persoona, toimeentulo ja yhdistystoiminta (yhteisöllisyys). Abstraktilla tasolla liikkuen voi erottaa nostalgisen kaipuun menneeseen, joka konkretisoituu pyrkimyksiin palata menneisyyteen esineiden avulla.

SUMMARY

Cultural heritage and images of the past

People document, save and preserve the past in different ways. Museums concentrate on the material level of the past, though these days they strive to reach the meaning of things, too. Along with nationalism in and after the 20th century the museum institution was a major catalyst in the preservation of our communal material past. While the organisation has gradually become professional and institutional, there has always been a non-professional, informal way of collecting and musealising objects. It is this process in particular that constitutes the focus of this study.

In the study, the private and public spheres of museums have been examined from the perspectives of ownership, finance, functions and attainability. Representing material images of the past requires control over objects. Cultural heritage refers to the communal past. Controlling and taking care of it happens collectively, as well, by the museum institution and its laws. The use of the term, however, raises questions regarding the demarcation of private and communal domains as well as the presence of culture. These questions become answerable if the concept is separated into two different spheres: Regina Bendix has proposed the idea of cultural heritage, which has communal and political dimensions, and cultural heredity referring to a more private dimension of the past. Cultural heredity includes both object inheritance from the older generation and the adoption of the values, meanings and thoughts connected to the inherited things. Property rights to the past or old things in general arouse questions and controversy every now and then. There have been several discussions between the public and the powers that be about the possessions of different objects or pieces of cultural heritage. On the abstract level these discussions end up centring on the concepts of culture and cultural heritage: to what extent are objects common, and where does private ownership begin? Who has the right to establish a museum? Are museums always collective in one way or another?

Museums are primarily divided into three different areas of focus: art, cultural history, and natural history. The division has emerged as a result of the development of the institution. In order to concentrate on the contents of the museums in my study, I have foregone this division and employed a simple, but emblematic categorisation. I have split the field of museums into two types of museum: general and specialised. The terms I have used are general enough to describe the contents and functions of the private museums in the most accurate way. Professional and public museums that are funded according to the criteria of Finnish museum legislation can also be divided into these categories.

What does the past look like?

Most of the private general museums I have visited, are located in the countryside. I have defined them as private on the basis of the information the founders and owners of the museums have given me. I have done this in order to elicit some debate. Museum collections are born on the farms and crofts as people have inherited them and the objects therein. At some point in the past, objects took on significance, in which case they have been collected together. Objects may even have been bought at auctions, second-hand shops and flea markets, or been found in landfills. The collections represent the past as their owners want to depict it. Some of the objects carry personal memories of past events and people. There are some recurring themes in several private museums: work ethos, gender division (as manifested in objects and their meanings), and wood (as the most common material of the objects). The past is located in time, place and social environment: the museums focus on the time period before the Second World War in the countryside, not in the immediate backyard of emerging industrialisation. Locality as action has enabled social interaction at a synchronic level, but equally important are the diachronic communities which comprise the past generations of the families. In particular, what distinguishes private general museums from the public ones is the possibility of heritage. It may have been reversed and made passive, for example, when an entire estate was passed from one generation to the next. Not every object has been wanted or even welcome at the time, perhaps. As a whole, the situation changed during the 20th century, along with the home district movement and regional museums that were founded in the countryside. Active university students scoured Finland, collected local objects and founded regional museums under the guidance of their professors. It was then that the farmers understood the value of their objects. Likewise, industrialisation and migration to the big cities in the decades following the Second World War had as big an impact.

In my study I have paid particular attention to the idea of Finland as a country of free peasants. This image can be seen in the museum collections of old farms and heard when the museum owners tell stories about the objects in their collections. On the other hand, the image can be challenged by the crofter museums I have visited for my field work. These museums still strongly emphasise the social status of crofters, even though the law (1918, completed 1919 and 1921) that gave the crofters rights to redeem their crofts has been in force for nearly one hundred years. It seems important for the museum founders and owners that crofters not be forgotten. Opinions of such sentiment cannot often be found in public museums, which function mostly in accordance with the principles of generalisation.

The assignments of professional museums are mostly statutory. In the context of museum existence and structure, the function of museums is based on democratic decision-making; however, decisions concerning the collections or images of the past are made by the individual museum workers. Control

over collections, professionalism, museum ethics, attainability, museum values of the objects and collection policy agendas have been cornerstones of professional museum discourse. With the help of the aforementioned agendas, museums – that is to say, museum workers – try to have better control over their collections in order to study them and to yield scientific knowledge about them, for example. Better control over the collections would probably have an impact on the images of the past that museums offer.

Pursuing (scientific) knowledge defines the function of different specialised museums, as well. They focus usually on one or two phenomena and often become experts in the specialised area, regardless of the publicity/privacy stage of the museum. Regarding images of the past, specialised museums function simultaneously as collectors and constitutors. The images are usually chronological. In particular within the field of specialised museums, the contentual differences between private and public museums are small, and it can be hard to separate these two spheres from one another. The finance of a museum's functions as the most obvious distinction, because in Finland museums must fulfill the criteria defined by the museum legislation in order to get any money from the state. This has led to the situation in which private or trust funds determine the functioning in many specialised museums. The financial source seems to not influence how the museums function or the contents of the images of the past that museums present to their public. Images of the past comprise the stages of development of the phenomenon to which the museum is focused and is made of the collection objects. As an example of a private specialised museum that has a large and impressive collection, I have discussed a Finnish telephone museum, in which are featured hundreds of telephones, transcripts of telephone exchanges, phone books, etc. The objects trace the development of electronic communication as well as the trends in the field. Each object in the collection has been bought at an auction, second-hand shop or flea market, and there are no personal memories attached to them (except perhaps memories of pursuing them).

Between public and private

With the exception of legislation and democratic decision-making, the publicity of museums can be defined by their actions. Public museums have workings in generalisation as well as in exhibiting objects in their authentic era. They collect ordinary everyday things to add to their collections, but at the same time respect the national treasures of Finland. These national treasures can be antiquities or other rare and unique objects, for example. An example of a unique object or national treasure might be 'Ruskon koussa', a goblet from Rusko, which is housed in the National Museum of Finland. The symbolic and monetary value of the object is inestimable, which is why the goblet has been entrusted to the National Museum. There are fewer valuables (this refers mostly to museal value) in professional (or private) museums, than ordinary objects. Making images of

the past requires knowledge about them. Knowledge will be obtained by listing, organising and studying the items as carefully as possible. It is common knowledge that there will never be a complete understanding of the past, and museums do not even attempt to achieve it. Collections and the authentic articles that museums contain them restrict pursuit of the past, although it can be approached with the help of all the museums and other actors (libraries, archives, universities, etc.) in the field of cultural heritage.

Defining 'public' and 'private' is anything but simple. In my study, I have connected the publicity of museums with the help of 'cultural heritage' to democratic (political) decision-making. In practice, publicity can be evaluated through the finance of museums (defined by the legislation) or the stage of professionalism in a museum. Another way of defining 'public' and 'private' could be finding or defining the boundary between them. Determination of the boundary would give rise to a huge grey area between the fields of private ownership, collecting and museums, and the institution of public museum. This grey area would consist of communal museums and collections, which are not run professionally or which for one reason or another do not fulfill the legislative criteria for public finance, for example. They are not necessarily open to the public, or their collections have not been administered professionally. Professionalism defines publicity, for example, in the museums of different associations, clubs and foundations, from which some aspire to professional activity and others civil activity. Nanoq Museum in Pietarsaari and Lenin Museum in Tampere are both examples of the more professional type of museums that were originally established privately or in the context of organisational activities.

Most of the regional small museums can be located in the grey area between private and public, as well. They were created from the effect of the 'heimat movement', and their meaning has undergone great change over time. At first, they were activities undertaken by the local home district association. The meaning of 'home district' has since changed, and people are no longer as interested in taking part in such associations. The movement initially saw an increase in popularity and reached across the country, but during recent decades, voluntary work for associations has become less and less attractive, and no longer has the same draw as it previously did. Because of this development some of the home district museums have ended up in the care of municipalities. In my data are examples of people active in many different fields: they donated objects to the home district museum, acted on the museum committee, and at the same time established their own museums. The home district movement and museums served as examples of cultivating the local past with the help of objects. People in Finnish society are still drawn to free civil action, but its forms of action have changed. The significance of locality can no longer be seen in the establishment of museums, but all sorts of local histories and village literature come up every now and then. Even autobiographies have become more and more popular as expressions of nostalgic yearning for the past.

Museum business can be seen as occupying a place in the grey area, too. With museum business I refer to farm tourism resorts with small collections, as well as two big enterprises I have visited: Nanoq Museum and Savutuvan Apaja. While these enterprises function in the private sector, they are very much public. Profit seeking under the guise of cultural heritage has been condemned by museum professionals. In most cases the enterprises are bed- and breakfast-places that have been founded on a family's property; the old objects on display have been collected from here and there and present the farm's history. The whole business is full of imprints of past generations, but even more than cultural heritage, they can be seen as cultural heredity. Savutuvan Apaja seems to differ from these resorts. The area has been built to resemble open-air museums, and its buildings were transferred to the area from different locations. Smaller objects have been incorporated into the location's theme in order to create an authentic atmosphere for the customers. The enterprise consists of a restaurant and hotel, and plans have been made to build a spa. All the resort owners in my research data maintained that museum collections are essential to their business. In the farm tourism resorts, museums recalled the farm's history, and the owner of Savutuvan Apaja believed cultural heritage tourism to be part of the brand of the business. As museums, these resorts clearly belong to the private sphere.

The concept of attainability has evoked debate within the sphere of professional museums. In this sphere is included the recent digitizing process of, among others, object catalogues and archive documents, as well as exploitation of digital media in museums. The openness of the Internet has offered private and public museums a growing and easily attainable means for communications and public relations. The Internet will, however, always remain "the other reality" when it comes to objects, because it cannot pass the physical, material essence on its users. Attainment of the physical essence seems to draw a line between private and public museums. The concept of *showcase distance* is characteristic of the professional museums that must worry about conservation and preservation of its items, whereas items in private collections can be touched any time. Showcase distance refers, however, to the fact that some of the objects in professional museums can be obtained with the sense of sight. Private museums function as they please: some are permanently closed from the public, while others open their doors to any and all visitors.

Giving significance of the past to someone is a joint effort of all museums. This effort adjoins them to the other ways of storing and exhibiting the past. Museums can be connected to historiography (private museums to popular history); writing (as in autobiographies and biographies); and local histories, or even tradition. In particular, non-professional museums can be paralleled to the texts of self-educated authors as well as to the concept of popular history. In my research data, the most significant motives for private museum activities seem to be locality, family, Finnish countryside, inherited farm or croft, heredity, collecting and general interest in history, personality, livelihood and participation in association activities. At a more abstract level, nostalgic longing for the past is evident.

LÄHTEET

Aineistot

Tekijän hallussa olevat aineistot

Asiakirjat

- Esineluettelo 1. Yksityisen kartanomuseon esineluettelo.
- Esineluettelo 2. Yksityisen torpparimuseon esineluettelo.
- Esineluettelo 3. Kotiseutumuseon näytteillä olevien esineiden luettelo.
- Esineluettelo 4. Kotiseutumuseon esineluettelo, kokoelma 1.

Haastattelut

- 1: Yksityisen puhelinmuseon omistaja 28.9.1996, haastattelijana Elina Kiuru (nykyisin Salminen).
- 2: Rosa Liksom kesäkuu 1996, haastattelijana Elina Kiuru.
- 3: Pentti Kronqvist (Nanoq-museon johtaja) kesä 1996, haastattelijana Elina Kiuru, mukana Marita Jalkanen.
- 4: Leo Torppa kesä 1996, haastattelijana Elina Kiuru, mukana Marita Jalkanen.
- 5: Yksityisen museon omistajapariskunta kesä 1996, haastattelijana Elina Kiuru, mukana Marita Jalkanen.
- 6: Yksityisen maatilan museon omistaja ja hänen tyttärensä 4.6.1997, haastattelijana Elina Kiuru.
- 7: Yksityisen torpparimuseon omistaja syksy 1997, haastattelijana Elina Kiuru, mukana Pirjo Korkiakangas.
- 8: Yksityisen maatilan (ent. torppa) museon omistaja 30.1.1998, haastattelijana Elina Kiuru.
- 9: Yksityisen torpparimuseon omistaja 25.6.1998, haastattelijana Elina Kiuru.
- 10: Antiikkikauppias 6.6.2000, haastattelijana Elina Kiuru.
- 11: Matkailuyrityksen toiminnanjohtaja 6.2.2001, haastattelijoina Elina Kiuru ja Jari Määttä.
- 12: Keski-Suomen museon johtaja Heli-Maija Voutilainen, amanuenssi Pirjo Sojakka ja amanuenssi Sirpa Suhonen 2.4.2009, haastattelijoina Elina Salminen ja Minna Mäkinen.
- 13: Helinä Rautavaaran museon johtaja Maria Koskijoki ja museoamanuenssi Katri Hirvonen-Nurmi 21.10.2009, haastattelijana Elina Salminen.
- 14: Yksityisen museon omistaja 13.8.2007, haastattelijana Saara Laukkanen.

Kirjeet ja muistiinpanot puhelinkeskusteluista

28 kirjettä yksityisten museoiden omistajilta.

Sähköpostikirjeenvaihto yksityisten museoiden omistajien ja julkisten museoiden edustajien kanssa.

Kirjeenvaihto julkisten museoiden edustajien (pääasiassa maakuntamuseotutkijoiden) kanssa.

Muistiinpanot puhelinkeskusteluista yksityisten museoiden omistajien kanssa.

Arkistolähteet

Museovirasto, Kansallismuseon kansatieteellinen arkisto: MV:K25/475.
Työvään arkisto: TYARK1056/52.

Elektroniset lähteet

Avoimuseo.fi. Keski-suomalaiset museot verkossa:

<http://www.avoimuseo.fi/index.php> , luettu 30.10.2009.

Centre for Civil Society 2009:

<http://www.lse.ac.uk/collections/CCS/> , luettu 3.12.2009.

Elektra. Sähkömuseum 2009:

<http://www.elektra.fi/elektra.htm> , luettu 14.12.2009.

Etelä-Savon paikallismuseot. Heinäveden kotiseutumuseo 2009:

http://www.etelasavonmuseot.fi/museot/heinavedenmuseot/heinaveden_kotiseutumuseo.html , luettu 14.9.2009.

Erikoismuseot. Museot.fi -sivusto 2009:

<http://www.museot.fi/mikamuseo/erikoismuseot> , luettu 14.12.2009.

Finlex. Museolaki 3.8.1992/729:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1992/19920729> , luettu 28.8.2009.

Finlex. Valtioneuvoston asetus museoista 1192/2005, annettu 22.12.2005:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20051192> , luettu 9.9.2009.

Hallwylska museet:

<http://hwy.lsh.se/default.asp?id=1037> , luettu 10.9.2009.

Hatakka, Mari 2007: Katsaus: Narratiivisen käänteen vaikutus museoiden toimintaan ja tutkimukseen. - Elore (ISSN 1456-3010) vol. 14 - 1/2007. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.: Joensuu:

http://www.elore.fi/arkisto/1_07/hat1_07.pdf , luettu 4.9.2009.

Heimo, Anne 2007: Kuka saa tutkia historiaa?:

<http://www.ennenjanyt.net/?p=6> , luettu 2.2.2010.

ICOM Statutes, Approved in Vienna (Austria) - August 24, 2007. The International Council of Museums:

<http://icom.museum/statutes.html#2> , luettu 9.11.2009.

Hieta, Hanneleena 2010: Mukautuva museo. Kolmen eurooppalaisen kansanelämämuseon muutostarina 1970-luvulta 2000-luvun alkuun:

<https://oa.doria.fi/bitstream/handle/10024/63201/Hieta13082010.pdf?sequence=1> , luettu 27.8.2010.

Hämeenlinnan puhelinmuseum:

<http://koti.aina.net/~telefooni/> , luettu 10.11.2009.

Kallio, Kalle 2005: Museoiden verkkonäyttelyt historian oppimateriaaleina. Helsingin yliopisto, Kasvatustieteen laitos, kasvatustiede. Pro gradu - tutkielma:

<http://www.helsinki.fi/~kekallio/gradu2.pdf> , luettu 17.11.2009.

Kauranen, Kaisa 2006: Katsausartikkeli: Kansanihmisten käsikirjoitukset Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran arkistoissa:

- http://www.elore.fi/arkisto/2_06/kau2_06.pdf , luettu 3.6.2010.
- Keski-Suomen museo. Esinekokoelmat 2009:
http://www.jkl.fi/keskisuomenmuseo/kokoelmat_ja_tutkimus/esinekoelmat , luettu 25.9.2009.
- Klein, Barbro 2006: Cultural Heritage, the Swedish Folklife Sphere, and the Others. - Cultural Analysis, Volume 5, 2006:
http://socrates.berkeley.edu/~caforum/volume5/vol5_article3.html , luettu 21.6.2010.
- Konttinen, Esa & Lappalainen Pertti 2007: Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali:
<http://kans.jyu.fi/esittely/esa-konttinen-ja-pertti-lappalainen-ajankohtainen-kansalaisyhteiskunta> , luettu 3.12.2009.
- Kokkolan kaupunki. K.H. Renlundin museo:
http://www.kokkola.fi/kulttuuri/museot/fi_FI/khrenlundin_museo , luettu 23.9.2009.
- Kulttuuria kaikille -palvelu. Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys, Valtion taidemuseo: Helsinki:
<http://www.kulttuuriakaikille.fi/> , luettu 30.10.2009.
- Lammi, Jyrki 2000: Helinä Rautavaaran kokoelma ja aitous, eli skeptikko kuningattaren aarrekammiossa. - Taiteentutkija 1/2000. Taidehistorian seura ja Rakennustaiteen seura: Helsinki:
http://www.rakennustaiteenseura.fi/taiteentutkija/2000-1/12_lammi/keski.htm , luettu 10.9.2009.
- Lenin-museo: <http://www.lenin.fi/uusi/index.htm> , luettu 21.9.2009.
- Liksom, Rosa. Curriculum vitae 2009:
<http://www.rosaliksom.com/suomeksi/curriculum.htm> , luettu 21.9.2009.
- Museot.fi. Museolaitos Suomessa 2009:
<http://www.museot.fi/museoala> , luettu 25.2.2010.
- Museotilasto 2009. Museovirasto: Helsinki:
http://www.museotilasto.fi/user_files/Museotilasto%202009/Museotilasto%202009korjvedos3.pdf , luettu 29.10.2010.
- Nanoq-museo 2009:
http://www.nanoq.fi/new/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=43&lang=fi-FI , luettu 29.9.2009.
- Opetusministeriön julkaisuja 2003:24: Kulttuuriperintö tietoyhteiskunnassa. Strategiset tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset. Opetusministeriö, Taide- ja kulttuuriperintöyksikkö, Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osasto:
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_111_opm24.pdf?lang=fi , luettu 29.10.2009.
- Outline of Cultural Materials. eHRAF World Cultures / Archaeology:
http://www.yale.edu/hraf/collections_body_ethnotopics.htm , luettu 3.11.2009.
- Savutuvan Apaja. Savutuvan isäntäväki Apponen ja historiaa yli 20 vuoden ajalta 2007:
<http://www.savutuvanapaja.fi/index.php?page=historia> ,

- luettu 19.4.2010.
- Sorvari, Katariina 2002: Tekijänoikeudellinen suoja ja perinnearkistot. *Elore* 9:2: http://cc.joensuu.fi/~loristi/2_02/sor202.html , luettu 1.12.2009.
- Suomen jäähdytystekniikan museo:
<http://www.kylmamuseo.fi/> , luettu 10.11.2009.
- Suomen museoliitto. ICOM:in museomääritelmä 2009:
<http://www.museot.fi/mikamuseo/icom> , luettu 28.8.2009.
- Suomen museoliitto. Kulttuuriympäristöt ja rakennusperintö 2009:
<http://www.museot.fi/kulttuuriymparistot> , luettu 28.8.2009.
- Suomen museoliitto. Tietoa museoalasta 2009:
<http://www.museot.fi/museoala> , luettu 28.8.2009.
- Talvio, Tuukka 2001: Antell, Herman Frithiof. – Kansallisbiografia-verkkojulkaisu. *Studia Biographica* 4. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 1997-:
<http://artikkelihaku.kansallisbiografia.fi/artikkeli/5843/> ,
luettu 10.9.2009.
- Toivakan pitäjaseura. Kotiseututietouden tallentaminen. Museotoiminta 2010:
<http://www.toivakanpitajaseura.fi/default.asp?id=45F08674-3DA945338781-BC9DB53D1CFE> , luettu 23.2.2010.
- Tuominen, Laura 2000: Aineellinen todistus. – Taiteentutkija 1/2000. Taidehistorian seura ja Rakennustaiteen seura: Helsinki:
http://www.rakennustaiteenseura.fi/taiteentutkija/2000-1/12_lammi/keski.htm , luettu 10.9.2009.
- Työväen museo Werstas. Kokoelmapoliittinen ohjelma 2006:
http://www.werstas.fi/?q=kokoelmat/uutta_kokoelmissa ,
luettu 9.9.2009.
- YSA (yleinen suomalainen asiasanasto). Kansalliskirjasto 2009:
<http://www.kansalliskirjasto.fi/kirjastoala/asiasanastot/ysa.html> , luettu 3.11.2009.

Painamattomat lähteet

- Elämää erämaa torpassa satavuotta sitten. 1998. Moniste. Museonomistajan hallussa, kopio tekijällä.
- Hirvonen-Nurmi, Katri 2006a: Näyttelytekstit, Helinä Rautavaaran museo.
- Hirvonen-Nurmi, Katri 2006b: Multicultural Documenting of Brazilian Religious Material. Paper in CIDOC meeting 2006/Intangible Heritage. Helinä Rautavaaran museo.
- Koskijoki, Maria, Tohmo, Kristina, Jansson, Jonina & Torvinen, Elina 2009: Kokoelmapoliittinen ohjelma. Helinä Rautavaaran museo.
- Salminen, Elina 2009: Kenttätyöpäiväkirja. Tekijän hallussa.
- Torppien synty, kehitys ja suuret veronmaksut. Painamaton käsikirjoitus. Museonomistajan hallussa, kopio tekijällä.

Voutilainen, Heli-Maija 1995: Suomalaisten kansatieteellisten esinekokoelmien vaiheista - keruuperiaatteita ja ohjeita tallennukselle. Museologian proseminariesitelmä yliassistentti Janne Vilkunan johtamassa proseminaarissa Jyväskylän yliopiston taidehistorian laitoksella 22.11.1995. Museologian oppiaine, Taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos, Jyväskylän yliopisto.

Paikallis- ja pitäjänhistoriat

Joutsan kirja 1976, toim. Matti Musikka. Joutsan kunta ja seurakunta: Joutsa.

Lahti, Markku 1994: Vanhan Korpilahden historia. Korpilahden, Muuramen ja Säynätsalon yhteisaika emäseurakunnan synnystä 1861 kuntien itsenäistymiseen 1923. Korpilahden, Muuramen ja Säynätsalon kunnat: Korpilahti, Muurame ja Säynätsalo.

Martikainen, Heino 1989 (toim.): Heinäveden historia 2. Heinäveden historia kunnallisuudistuksesta (1865) nykypäiviin. Heinäveden kunta: Heinävesi.

Painetut lähteet ja kirjallisuus

Aaltonen, Esko 1963a: Kotiseututyön opas. Kolmas, uudistettu painos. Werner Söderström Osakeyhtiö: Helsinki.

Aaltonen, Esko 1963b: Perinteiden elinvoima ja kotiseututyön saavutukset. - Kotiseutu 5: 1963, 108-112.

Aarnipuu, Petja 2008: Turun linna kerrottuna ja kertovana tilana. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.

Ailio, Julius 1932: Suomen kulttuurihistorialliset maakunta- ja paikallismuseot. Suomen museoliiton julkaisuja 4. Suomen museoliitto: Forssa, 9-21.

Alasuutari, Pertti 1995: Kulttuurintutkimus konstruktiona. - Sosiologia 3/1995, 169-178.

Alchian, Armen A. 2008 [1993]: Property Rights. - The Concise Encyclopedia of Economics, ed. by David R. Henderson. Liberty Fund: Indianapolis, 422-425.

Alsmark, Gunnar 1982: Folktraditionens roll vid utformandet av nationell och regional identitet. - Folktradition och regional identitet i Norden. NIF Publications no 12. Nordiska institutet för folkdiktning: Åbo, 25-39.

Angvik, M. & von Borries, B. 1997: Youth and history. A comparative European survey on historical consciousness and political attitudes among adolescents. Vol B: Documentation. Körber Stiftung: Hamburg.

Anttila, Veikko 1964: Suomen kotiseutututkimus 1894-1920 ja kansanperinteen joukkokeruun alkuhistoria. Kansatieteellinen arkisto 17. Suomen Muinaismuistoyhdistys: Helsinki.

- Anttila, Veikko 1968a: Kansankulttuurin keruun ja tutkimuksen vaiheita Suomessa. Turun yliopiston kansatieteen laitos: Turku. Monisteita 2.
- Anttila, Veikko 1968b: Kotiseututyön vaiheita Suomessa. - Kehittyvä kotiseututyö, toim. Markku Tanner ja Hannes Kemppainen. Helsinki.
- Anttila, Veikko 1977: Kansantäiteesta folklorismiin. - *Kotiseutu* 6 / 1977, 165-173.
- Anttila, Veikko 1985. Innovaatioiden tutkimus. - Teoriaa, aihepiirejä ja näkökulmia kansatieteellisessä tutkimuksessa. *Ethnos-toimite* 1. Ethnos r.y.: Helsinki, 66-74.
- Appadurai, Arjun (ed.) 1986: *The Social Life of Things*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Arcadius, Kerstin 1997: *Museum på svenska. Länsmuseerna och kulturhistorien. Nordiska museets Handlingar* 123. Nordiska museet: Stockholm.
- Arell, Bernt 1988: Karl Hedman. Konstsammlare, konstpolitiker och donator. *Pohjanmaan museo: Vaasa*.
- Aurasmaa, Anne 2002: Salomonin talo. Museon idea renessanssijattelun valossa. Anne Aurasmaa: Helsinki.
- Aurasmaa, Anne 2005: Museon muisti. - Museon muisti. Ritva Wäreen juhlakirja, toim. Anne Aurasmaa, Helena Edgren, Hanna Pirinen & Tuukka Talvio, *Taidehistoriallisia tutkimuksia* 31. Taidehistorian seura: Helsinki, 13-123.
- Babcock, B. 1978: *The reversible world: symbolic inversion in art and society*. Cornell University Press: Ithaca, NY.
- Barthel, Diane 1996: *Historic Preservation. Collective Memory and Historical Identity*. Rutgers University Press: New Jersey.
- Barthes, Roland 1967: *Kritiska essäer (Essais critiques)*. Bo Cavefors Bokförlag: Stockholm.
- Barthes, Roland 1986: *The Rustle of Language*. London: Jonathan Cape.
- Baudrillard, Jean 1997 [1968]: *The system of objects*. London: Verso.
- Belk, Russell W. et al 1991: Collecting in a consumer culture. - *Highways and Buyways: Naturalistic Research from the Consumer Behavior Odyssey*, ed. by Russell W. Belk. Association for Consumer Research: Provo, UT, 178-215.
- Bendix, Regina 2000: *Heredity, Hybridity and Heritage from One Fin de Siècle to the next. -Folklore, Heritage Politics and Ethnic Diversity*, ed. by Pertti J. Anttonen, Anna-Leena Siikala, Stein R. Mathisen & Leif Magnusson. A Festschrift for Barbo Klein. Multicultural Centre: Botkyrka (Sweden), 37-56.
- Benjamin, Walter 1982: *Der Sammler. - Walter Benjamin: Das Passagen Werk*. Suhrkamp: Frankfurt am Main, 269-280.
- Benjamin, Walter 1988 [1955]: *Kirjasto purkamassa. - Parnasso* 8. Suom. Leevi Lehto ja Päivi Skyttä.
- Benjamin, Walter 1989: *Messiaanisen sirpaleita: kirjoituksia kielestä, historiasta ja pelastuksesta. Tutkijaliiton julkaisusarja; 57. Tutkijaliitto: Helsinki*.

- Bohman, Stefan 2003: Vad är museivetenskap, och vad är kulturarv? – Museer och kulturarv, red. av Lennart Palmqvist och Stefan Bohman. Carlssons: Stockholm. Andra reviderade upplagan, 9–24.
- Campbell, Colin 1989: The romantic ethic and the spirit of modern consumerism. Basil Blackwell Ltd.: Oxford.
- Cassel-Pihl, Eva-Helena 1979: Hallwylska museet. Ett privatpalats från sekelskiftet. Hallwylska museet: Stockholm.
- Crimp, Douglas 1990 (1980): Museon raunioilla. Valokuvataiteen museo: Helsinki.
- Danet, B. & Katriel, K. 1989: No two alike: Play and aesthetics in collecting. - Play and Culture, 2 (1989): 253–277.
- Drake, Knut 1975: Museoiden kokoelmat. - Muuttuva museo, toim. Arja Nissinen ja Kaarina Rissanen. Oy Gaudeamus Ab: Helsinki, 75–82.
- Drake, Knut 1994: Muumiosta mediatyöntekijäksi. Museotyöntekijöiden ammattikuvan muuttuminen. - Museo 4/1994, 6–8.
- Drummond, Lee 1979: Review (Untitled). - Ethnohistory, Vol. 26, No. 1 (Winter 1979). Duke University Press: Durham, 81–83.
- Eriksen, Anne 2009. Museum. En kulturhistorie. Pax forlag A/S: Oslo.
- Fél, Edit & Hofer, Tamás 1974: Geräte der Átányer Bauern. Kommission der Königlich Dänischen Akademie der Wissenschaften zur Erforschung der Geschichte der Ackerbaugeräte und der Feldstrukturen, Publikation Nr. 2: Kopenhagen. Akadémiai Kiadó: Budapest.
- Finnegan, Ruth 2005: Introduction. Looking Beyond the Walls. - Participating in the Knowledge Society. Researchers Beyond the University Walls, ed. by Ruth Finnegan. Palgrave MacMillan: Hampshire and New York, 1–19.
- Firth, Raymond 1972: Symbols public and private. George Allen & Unwin Ltd.: London.
- Foucault, Michel 1970: The Order of Things. An Archaeology of Human Sciences. Tavistock Publications: London.
- Fowler, Peter J. 1981: Archaeology, the Public and the Sense of the Past. - Our Past Before Us. Why Do We Save It?, ed. by Dawid Lowenthal and Marcus Binney, 56–69.
- Frykman, Jonas & Löfgren, Orvar 1984: Den kultiverande människan. Skrifter utgivna av Etnologiska Sällskapet i Lund; 11. LiberLäromedel: Lund.
- Grönholm, Pentti 2010: Muistomerkkejä ja kolaroivia kertomuksia. Vuoden 2007 pronssisoturikiista ja yhteisöjen kulttuuriset työkalut. - Medeiasta pronssisoturiiin. Kuka tekee menneestä historiaa?, toim. Pentti Grönholm & Anna Sivula. Historia mirabilis 6. Turun Historiallinen Yhdistys ry.: Turku, 82–109.
- Haapalainen, Riikka 2007: Museo verkossa. - Museologia tänään, toim. Pauliina Kinanen. Suomen museoliitto: Helsinki, 319–338.
- Hall, Stuart 1999: Identiteetti. Suom. & toim. Mikko Lehtonen & Juha Herkman. Vastapaino: Helsinki.
- Hansen, Kjell 2001: Att skapa förgången verklighet. - Friluftsmuseet. Kulturen 2001. Kulturen: Lund, 162–169.

- Hastrup, Kirsten 1995: *A Passage to Anthropology. Between Experience and Theory*. Routledge: London and New York.
- Heinonen, Jouko & Lahti, Markku 2001: *Museologian perusteet*. 3. uudistettu painos. Suomen museoliiton julkaisuja 42. Suomen museoliitto: Helsinki.
- Helminen, Helmi 1945: *Esineisiin liittyvää henkistä kansankulttuuria*. Suomen Museoliiton järjestämällä museokursseilla Kansallismuseossa 11.6.1942 pidetty esitelmä. - *Museoliitto Museiförbundet* 3-4/1945, 33-40.
- Hodder, Ian 1994: *The Contextual Analysis of Symbolic Meanings. - Interpreting Objects and Collections*, ed. by Susan M. Pearce. Routledge: London and New York, 12.
- Hodgson, Geoffrey M. 1989 [1988]: *Economics and Institutions. A Manifesto for a Modern Institutional Economics*. Polity Press and Basil Blackwell: Cambridge and Oxford.
- Hoffman, Detlef 1994: *The German Art Museum and the History of the Nation. - Museum Culture. Histories, Discourses, Spectacles*, ed. by Daniel J. Sherman and Irit Rogoff. Routledge: London, 3-21.
- Honko, Lauri 1982: *Folktradition och identitet. - Folktradition och regional identitet i Norden*. NIF Publications No. 12. Nordiska institutet för folkdiktning: Åbo, 11-23.
- Honko, Lauri 2002: *Kenen omaisuutta on suullinen perinne? - Hiidenkivi* 2/2002, 6-9.
- Hooper-Greenhill, Eilean 1992: *Museums and the Shaping of Knowledge*. Routledge: London and New York.
- Hudson, Kenneth 1993: *The Great European Museum. - Nordisk Museologi* 2/1993, 51-60.
- Hyvönen, Heikki 1991: *Esipuhe. - Karl Hedmanin keramiikkakokoelma*. Skrifter utgivna av Österbottens museum, 6. Pohjanmaan museo: Vaasa.
- Hänninen, Kirsi 2006: *Visiosta toimintaan. Museoiden ympäristökasvatus sosiokulttuurisena jatkumona, säätelymekanismina ja innovatiivisena viestintänä*. Jyväskylä Studies in Humanities 57. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Illés, Péter 2008: *The Path Taken by Objects from Private Collections to Museum Collections: A Case Study. - Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture*, ed. by Pirjo Korkiakangas, Tiina-Riitta Lappi & Heli Niskanen. *Studia Fennica Ethnologica* 11. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 105-113.
- Ilmonen, Kaj 1993: *Tavaroiden taikamaailma*. Vastapaino: Tampere.
- Jenkins, Peter 1989: *Material Culture, People's History and Populism: Where Do We Go From Here? - Museum Studies in Material Culture*, ed. by Susan M. Pearce. Leicester University Press: London and New York, 139-152.
- Julius 7/1997.
- Junkala, Pekka 1998: *Etäisyys suomalaisena kulttuurisena ulottuvuutena - eli miksi Itä- ja Länsi-Suomi näyttäytyvät erilaisina? - Toinen sivilisaatio. Arkielämä, sivilisaatio ja kansankulttuuri Suomessa noin 1500-2000, toim.*

- Pekka Junkala ja Elina Kiuru. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 36. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 101–107.
- Kaipia, Jouni 1999: Helinä Rautavaaran museo. – *Arkkitehti* 1/1999, 60–63.
- Kallio, Niilo 1912: *Kotiseutu, KATSO!*
- Kangas, Anita 2001: Kulttuuripolitiikan murros. – Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet, toim. Sulevi Riukulehto. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä, 18–31.
- Kaukonen, Toini-Inkeri 1965: Suomen kansanomaiset nauhat. *Tietolipas* 41. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Kaunistama, Pekka 1997: Mitä on kollektiivinen identiteetti? – Puheenvuoroja identiteeteistä. Johdatusta yhteisöllisyyden ymmärtämiseen, toim. Kalle Virtapohja. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä ja Helsinki.
- Kavanagh, Gaynor 1989: *Objects as Evidence, Or Not?* – *Museum Studies in Material Culture*, ed. by Susan M. Pearce. Leichesten University Press: London and New York, 125–137.
- Kay, Christian J. 1997: *Historical semantics and material culture. –Experiencing Material Culture in the Western World*, Susan M. Pearce. Leicester University Press: London and Washington, 49–64.
- Kinanen, Pauliina 2007: *Museologiset objektit. – Museologia tänään*, toim. Pauliina Kinanen. Suomen museoliitto: Helsinki, .
- Kiuru, Elina 1995. *Rakkaudesta esineisiin. Keräilijän esinesuhde modernin ihmisen haaveiden ja päämäärien kuvastajana.* - Kiuru, Elina & Latvala, Johanna 1995: *Rakkaista esineistä kulttuurirelativismiin.* Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 28. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 9–100.
- Kiuru, Elina 1998: *Kauneus, taitavuus ja muuttumattomuus eli miten ja miksi kansantaiteen käsite Suomessa syntyi?* - *Toinen sivilisaatio. Arkielämä, sivilisaatio ja kansankulttuuri Suomessa noin 1500-2000*, toim. Pekka Junkala ja Elina Kiuru. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 36. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 79–97.
- Kiuru, Elina 1998: *Puu ja ornamenttiikka - Ruskon kousa.* -*Toinen sivilisaatio. Arkielämä, sivilisaatio ja kansankulttuuri Suomessa noin 1500-2000*, toim. Pekka Junkala ja Elina Kiuru. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 36. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä, 119–124.
- Kiuru, Elina 1999: *Esineet etnologiassa.* - *Kulttuurin muuttuvat kasvot*, toim. Elina Kiuru, Bo Lönnqvist ja Eeva Uusitalo. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 219–231.
- Kiuru, Elina 2000a: *Systeemiajattelua.* - *Arjen säikeet*, toim. Bo Lönnqvist. *Etnografia* 3. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä, 275–285.
- Kiuru, Elina 2000b: *Puu.* - *Arjen säikeet*, toim. Bo Lönnqvist. *Etnografia* 3. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä, 295–310.

- Kiuru, Elina 2000c: Antimuseo - Arjen säikeet, toim. Bo Lönnqvist. Etnografia 3. Jyväskylän yliopiston etnologian laitoksen julkaisusarja. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä, 311–322.
- Kiuru, Elina 2001: Itseäänselvyyksiä ja umpisolmuja - kansatieteellisestä esinetutkimuksesta Suomessa. - Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta, toim. Ilmari Vesterinen ja Bo Lönnqvist. Tietolipas 179. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 63–74.
- Knuuttila, Seppo 1991: Kulttuurimyytin presentaatiot: kansantaiteesta kitsiin. - Myytit ja symbolit. Kirjoituksia suomalaisista kulttuuritulkinnoista, toim. Ulla-Maija Peltonen & Kirsti Stenvall. Väki voimakas 5. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura: Helsinki, 126–144.
- Knuuttila, Seppo 1994: Tyhmän kansan teoria. Näkökulmia menneestä tulevaan. Tietolipas 129. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Kopytoff, Igor 1986: The cultural biography of things: Commoditization as process. - The Social Life of Things, ed. by Appadurai, Arjun. Cambridge University Press: Cambridge, 64–94.
- Korhonen, Teppo 1989: Museoitu Suomi. - Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti, toim. Teppo Korhonen ja Matti Räsänen. Tietolipas 114. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 103–134.
- Korhonen, Teppo 2000: Tekniikkaa, taidetta ja taikauskoa. Kirjoituksia aineellisesta kansankulttuurista. Tietolipas 162. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Korkiakangas, Pirjo 1996: Muistoista rakentuva lapsuus. Agraarinen perintö lapsuuden työnteon ja leikkien muistelussa. Kansatieteellinen arkisto; 42. Suomen Muinaismuistoyhdistys: Helsinki.
- Korkiakangas, Pirjo 1999: Muisti, muistelu, perinne. - Kulttuurin muuttuvat kasvot, toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. Tietolipas 155. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 155–176.
- Korkiakangas, Pirjo 2001: Esineiden nostalgisoituminen - ylevän, arkisen ja kansanomaisuuden nostalgiaa. -Pandoran lipas. Virvatulia esineiden maailmasta, toim. Ilmari Vesterinen ja Bo Lönnqvist. Tietolipas 179. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 75–101.
- Korkiakangas, Pirjo 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. - Muistitietotutkimus. Metodologisia kysymyksiä, toim. Outi Fingerroos et al. Tietolipas 214. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 120–144.
- Koskijoki, Maria 1994: Suomalainen keräilijä. - Kohti hyvän elämystä. Sosiosemioottisia näkemyksiä kulutuksesta, toim. Mika Pantzar, Liisa Perälä & Mirja Kekki. Kuluttajatutkimuskeskus: Helsinki, 56–89.
- Kostet, Juhani 2000: Mikä on museo? Muutamia ajatuksia museo-käsitteen sisällöstä ja sen ongelmista. - Näkökulmia museoihin ja museologiaan, toim. Janne Vilku. Ethnos-toimite 10. Ethnos ry: Helsinki, 13–26.
- Kostet, Juhani 2007: Kokoelmien muodostuminen. - Museologia tänään, toim. Pauliina Kinanen. Suomen museoliiton julkaisuja 57. Suomen museoliitto: Helsinki, 136–162.

- Kukkonen, Ilkka 1987: Luonnontieteelliset museot kansallisen identiteetin luojina ja ylläpitäjinä. - Museo 6/1987, 12-14.
- Kulttuuriaineiston luokitus. Outline of cultural materials. Museovirasto: Helsinki. 1996.
- Kulttuurin muuttuvat kasvat. Johdatusta etnologiatieteisiin, toim. Bo Lönnqvist, Elina Kiuru ja Eeva Uusitalo. Tietolipas 155. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki. 1999.
- Kurki, Tuulikki 2002: Heikki Meriläinen ja keskusteluja kansanperinteestä. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 880. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Kurri, Miikka, Luoto, Jukka & Vuori, Elina (toim.) 2010: Katse menneisyyteen. Etelä-Karjalan museo 100 vuotta. Etelä-Karjalan museo: Lappeenranta.
- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino: Helsinki.
- Lang, Merike 2007: Cultural memory in the museum and its dialogue with collective and individual memory. - Nordisk Museologi 2007, 2. Universitetet i Oslo, Umeå universitet, Jyväskylä universitet, Aarhus universitet and University of Iceland: Umeå, 62-75.
- Lehtimäki, Helena 1998: Minä Helinä Rautavaara. Otava: Helsinki.
- Lehtonen, Jaakko 2000: Museo myytävänä. Lähtökohtia ja strategioita museopalveluiden markkinointiin. - Näkökulmia museoihin ja museologiaan, toim. Janne Vilkkuna. Ethnos toimitte 10. Ethnos ry.: Helsinki, 93-104.
- Lehtonen, Juhani U.E. 1972: U.T. Sirelius ja kansatiede. Kansatieteellinen arkisto 23. Suomen muinaismuistoyhdistys: Helsinki.
- Lehtonen, Juhani U.E. 2005: Kansatieteen tutkimushistoria. - Polkuja etnologian menetelmiin, toim. Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson ja Helena Ruotsala. Ethnos ry.: Helsinki, 11-24.
- Lindqvist, Yrsa 2008: Hantverk som symbol för tradition och kontinuitet. - Tradition och turism på Åland. Att använda kulturarvet, red. av Yrsa Lindqvist. Folkkultursarkivet: Helsingfors, 139-154.
- Linko, Maaria 1994: Kenen museo? Museoideologia ja museoiden merkitys kävijöille. - Uusi aika. Kirjoituksia nykykulttuurista ja aikakauden luonteesta, kirj. ja toim. Nykykulttuurin tutkimusyksikön tutkijat. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä. - Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja 41, 177-191.
- Ljungström, Åsa 1990: Berättelser inför föremål. - Människor & föremål: etnologer on materiell kultur, red. av Alf Arvidsson. Carlssons: Stockholm, 148-168.
- Ljungström, Åsa 1997: Öster om Arlanda. En etnologisk studie av berättelser och föremål i en hemslojdsinventering. Uppsala universitet: Uppsala.
- Lowenthal, David - Binney, Marcus 1981: Caring for the Past: Changing Attitudes. - Our Past Before Us. Why Do We Save It?, ed. by Dawid Lowenthal and Marcus Binney, 17-21.

- Lukkarinen, J. 1912: Miten ja mitä esineitä on museoon koottava. – *Kotiseutu. Suomen kotiseutututkimuksen äänenkannattaja*, 12:s n:o 1912, 186–189.
- Lähdesmäki, Tuuli 2004: *Memory as a Social and Discursive Practice in Monuments*. – *Nordisk Museologi* 2004, I. Universitetet i Oslo, Umeå universitet, Jyväskylän yliopisto, Aarhus universitet and University of Iceland: Umeå, 29–42.
- Lönngqvist, Bo 1993: Gränsen som museal struktur. – *Nordisk museologi* 1993: 2, 99–108.
- Maquet, James 1986: *The aesthetic experience: an anthropological look at the visual arts*. Yale University Press: London.
- Marcus, George 1992: *Past, present and emergent identities: requirements for ethnographies of late twentieth-century modernity worldwide*. – *Modernity and identity*, ed. by Scott Lash & Jonathan Friedman. Blackwell: Oxford.
- van Mensch, Peter 1987: *Museology and Museums. Report of the Symposium Held at Helsinki - Espoo, September 1987*.
- van Mensch, Peter 1990: *Methodological Museology; or Towards a Theory of Museum Practice*. – *Objects of Knowledge. New Research in Museum Studies*, ed. by Susan Pearce. Leichesten.
- McCracken, Grant 1988: *Culture and consumption. New approaches to the symbolic character of consumer goods and activities*. Indiana University Press: Indiana.
- Miller, Daniel 1987: *Material culture and mass consumption*. Basil Blackwell Ltd: Oxford.
- Museer i fortid og nåtid. *Essays i museumskunnskap*, red. av Arne Bugge Amundsen, Bjarne Rogan og Margarethe C. Stang, 2003. Novus forlag: Oslo.
- Mäkelä, Asko 2005: *Digi tuli museoon*. – *Museon muisti. Ritva Wäreen juhlakirja*, toim. Anne Aurasmaa, Helena Edgren, Hanna Pirinen ja Tuukka Talvio, *Taidehistoriallisia tutkimuksia* 31. Taidehistorian seura: Helsinki, 121–136.
- Mäkelä, Asko 2010: *Keräilyn intohimosta erikoismuseoksi*. – *Suomen museohistoria*, toim. Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 213–223.
- Mönkkönen, Mauri 1993: *Keski-Suomen sivistyselämä itsenäisyyden aikana*. – *Keski-Suomen historia* 3. *Keski-Suomi itsenäisyyden aikana*. Keski-Suomen maakuntaliitto: Jyväskylä.
- Nikolić, Dragan 2008: *The Use and Abuse of Heritage. The Old Bridge in Post-War Mostar*. – *Ethnologia Scandinavica. A Journal for Nordic Ethnology*, vol. 38. The Royal Gustavus Adolphus Academy for Swedish Folk Culture: Stockholm, 94–103.
- Niiniluoto, Ilkka 1990: *Maa ilma minä ja kulttuuri*. Otava: Helsinki.
- Nietzsche, Friedrich 1999 [1873]: *Historian hyödyistä ja haitoista elämälle*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

- Nokela, Leena 1994: Intohimona harmaiden lautojen metsästys. - *Antiikki* 2/1994, 44-51.
- Nyström, Bengt, Medelius, Hans & Stavenow-Hidemark, Elisabet 1998: Om denna bok. - *Nordiska museet under 125 år*, red. av Bengt Nyström, Hans Medelius och Elisabet Stavenow-Hidemark. Nordiska museet: Stockholm, 8-10.
- Nordiska museet under 125 år, red. av Bengt Nyström, Hans Medelius och Elisabet Stavenow-Hidemark, s. 8-10. Nordiska museet: Stockholm.
- Otto, Lene & Pedersen, Lykke L., 1998: Collecting Oneself. Life Stories and Objects of Memory. - *Ethnologia Scandinavica* 1998, Vol. 28, 77-92.
- Palo-Oja, Ritva & Willberg, Leena 2000: Arvoluokitus. Avain museokokoelmien hallintaan. - *Näkökulmia museoihin ja museologiaan*, toim. Janne Vilkuna. Ethnos-toimite 10. Ethnos ry.: Helsinki, 72-82.
- Palviainen, Ritva 2010: Museotyön ammatillistuminen. - *Suomen museohistoria*, toim. Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 315-331.
- Pearce, Susan M. 1992: *Museums, Objects and Collections. A Cultural Study*. Leicester University: Leicester and London.
- Pearce, Susan M. 1995: *On collecting. An investigation into collecting in the European tradition*. Routledge: London.
- Peltonen, Matti 1992: *Talolliset ja torpparit. Vuosisadan vaihteen maatalouskysymys Suomessa*. Suomen Historiallinen Seura: Helsinki.
- Perrot, Paul 1992: Profit and museums I. Funding, sponsorship and corporate support. - *Museums 2000. Politics, people, professionals and profit*, Patrick J. Boylan. Museums Association in conjunction with Routledge: London and New York, 148-168.
- Petrisalo, Katriina 2001: *Menneisyys matkakohteena. Kulttuuriantropologinen ja historiatieteellinen tutkimus perinnekulttuurien hyödyntämisestä matkailuteollisuudessa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Pettersson, Susanna 2008: *Suomen Taideyhdistyksestä Ateneumiin - Fredrik Cygnaeus, Carl Gustaf Estlander ja taidekokoelman roolit. Valtion taidemuseon tieteellinen sarja Dimensio 6*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, *Historiallisia Tutkimuksia* 240. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Pettersson, Susanna & Kinanen, Pauliina (toim.) 2010: *Suomen museohistoria*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Pirttijärvi, Katri 1999: - *Keräilyn Maailma* 2/1999, 17-19.
- Pohjonen, Raul 1993: *De österbottniska allmogemålarna. Pohjanmaan talonpoikaismaalarit 1750-1900. En matrikel över dekorationsmålarna i Österbotten. Matrikkeli Pohjanmaalla toimineista koristemaalareista*. Raul Pohjonen: Kokkola.
- Pomian, Krysstof 1994: *Sammlungen - eine historische Typologie. - Macrocosmos in Microcosmo. Die Welt in der Stube. Zur Geschichte des Sammelns 1450 bis 1800*, Hrsg. Andreas Grote. Institut für Museumskunde, Staatliche Museen zu Berlin - Preussischer Kulturbesitz: Berlin, 107-126.

- Pöyhtäri, Ari 1996: Keräilystä kokoelmaan. Sosiologia ja filosofisia näkökulmia keräilyyn. SoPhi. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 8. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Riukulehto, Sulevi (toim.) 2001: Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä.
- Riukulehto, Sulevi 2001: Kulttuurin vaikuttavuus. - Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet, toim. Sulevi Riukulehto. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä, 6–16.
- Rogan, Bjarne 1996: Noen forskningshistoriske perspektiver på ting, mening og tolkning. - Etnologisk föremålsforskning. Etnologiska Institutionen vid Åbo Akademi. Rapport 6. Etnologiska Institutionen vid Åbo Universitet: Åbo, 1–16.
- Ruotsala, Helena 2009: From Crime to Cultural Heritage. Cross-border Activities and Relationships in the Tornio River Valley. - Anthropological Journal of European Cultures Volume 18, 2009. Berghahn Books: Oxford and New York, 30–49.
- Räsänen, Matti 1989: Kansankulttuuri kansakunnan identiteetin rakennuspuuna. - Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti, toim. Teppo Korhonen ja Matti Räsänen. Tietolipas 114. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 10–28.
- Räsänen, Riitta 1989: Kotiseutuaate ja kotiseutuliike suomalais-kansallisessa prosessissa. - Kansa kuvastimessa. Etnisyys ja identiteetti, toim. Teppo Korhonen ja Matti Räsänen. Tietolipas 114. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 144–161.
- Rönkkö, Marja-Liisa 1999: Louvren ja Louisianan perilliset. Suomalainen taidemuseo. Dimensio 2. Valtion taidemuseon tieteellinen sarja. Valtion taidemuseo: Helsinki.
- Saarinen, Riitta 2002: Nostalgiamuseo syntyi perinnöstä ja lahjoituksista. - Helsingin Sanomat 23.7.2002.
- Sahlins, Marshall 1976: Culture and Practical Reason. University of Chicago Press: Chicago.
- Sammallahti, Leena 1980a: Suomalainen kansanomainen jalaskehto. Suomen muinaismuistoyhdistys: Helsinki.
- Sammallahti, Leena 1980b: Kansa ja kansanomainen. - Kotiseutu n:o 4, 114–118.
- Schvindt, Theodor 1916: Etnografi. - Handbok i hembygdsforskning, 123–125. Söderström: Helsingfors.
- Scruton, Roger 1986: Authority and allegiance. - Politics and ideology, ed. by Stuart Hall and J.K. Donald. Open University Press: Milton, Keynes.
- Siivonen, Katriina 2007: The Right to Stand Outside of Cultural Heritage. A Condition for Sustainable Cultural Development. - Ethnologia Fennica. Finnish Studies in Ethnology 2007, Volume 34. Ethnos r.y.: Helsinki, 6–19.
- Silvén-Garnert, Eva 1992: Tolka och förstå - samla och bevara. - Tumme med tingen. Om det materiellas roll i museernas samtidsdokumentation, red. av Eva Silvén-Garnert. Nordiska Museets förlag: Stockholm, 6–9.

- Silvén-Garnert, Eva 1996: Tingen omkring en. Om föremål i de svenska kulturhistoriska museernas samtidsforskning. Åbo: Åbo Akademi. Etnologiska institutionen vid Åbo Akademi, rapport 6, 17–33.
- Simonsuuri, Kirsti 1993: Tulevaisuus alkaa menneisyydestä. - Museo 1/1993, 10-16.
- Sirelius, U.T. 1919-1921. Suomen kansanomaista kulttuuria I-II. Otava: Helsinki.
- Sirelius, U.T. 1923: Suuntaviivoja kansatieteelliselle kehitys- ja tutkimustyölle. - Ensimmäiset museopäivät Helsingissä v. 1923. Selonteko ja esitelmät. Helsinki.
- Sivula, Anna 2010: Menetetyn järven jäljillä. Historia osana paikallista kulttuuriperintöprosessia. - Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?, toim. Pentti Grönholm & Anna Sivula. Historia mirabilis 6. Turun Historiallinen Yhdistys ry.: Turku, 21–39.
- Sjöberg-Pietarinen, Solveig 1997: Kvinna i museivärlden. En studie i Irja Sahlbergs museisyn. Åbo: Åbo Akademi.
- Sjöberg-Pietarinen, Solveig 2004: Museer ger mening. Friluftsmuseerna Klosterbacken och Amuri som representationer. Åbo: Åbo Akademi.
- Šola, Tomislav 2005: What Theory? What Heritage? Some Excerpts from the Current Book Project on Heritology. - Nordisk Museologi 2/2005.
- Spalding, Julian 2002: The poetic museum. Reviving historic collections. München: Prestel Verlag.
- Stavenow-Hidemark, Elisabet 1998: Det var de stora massorna som skulle bildas, fostras och civiliseras... - Nordiska museet under 125 år, red. av Bengt Nyström, Hans Medelius och Elisabet Stavenow-Hidemark. Nordiska museet: Stockholm, 8–10.
- Stewart, Susan 1984: On longing. Narratives of the Miniature, the Gigantic, the Souvenir, the Collection. The John Hopkins University Press: Baltimore and London.
- Storå, Nils 1982: Trender I nordisk etnologisk föremålsforskning. Etnologiska institutionen vid Åbo Akademi: Åbo.
- Suomen kansankulttuurin kartasto I. Aineellinen kulttuuri. 1976, toim. Toivo Vuorela. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Suominen, Jaakko et al. 2009: Funetista Facebookiin. Internetin kulttuurihistoria. Gaudeamus: Helsinki.
- Sz. Kristóf, Ildikó 2008: Challenged Objects - Challenged Texts. Reflections on American Indian Museology and the History of Reading. - Touching Things. Ethnological Aspects of Modern Material Culture, ed. by Pirjo Korkiakangas, Tiina-Riitta Lappi and Heli Niskanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura and Finska Litteratursällskapet: Helsinki, 117–129.
- Sääskilahti, Nina 1997. Kansa ja tiede. Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle. Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 31. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Sääskilahti, Nina 1997: Tiden och etnologin. - Nord Nytt 69: 1997, 4–17.
- Sääskilahti, Nina 2001: Oikein pukeutunut ja sisäisesti hyvä. Arkielämä ja itseymmärrys 1860-luvun päiväkirjateksteissä. - Pandoran lipas.

- Virvatulia esineiden maailmasta, toim. Ilmari Vesterinen ja Bo Lönnqvist. Tietolipas 179. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 193–209.
- Tallgren, A.M. 1912: Muutamia ohjeita käytännöllistä kotiseututyötä varten. Kotiseutu. Suomen kotiseutututkimuksen äänenkannattaja, 10:s n:o 1912, 153–155.
- Talve, Ilmar 1958: Kansatiede ja murroskausi. - Suomalainen Suomi 7 / 1958, 432–440.
- Talve, Ilmar 1972: Suomalaisen kansanelämän historialliset taustatekijät. Tietolipas 72. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Talve, Ilmar 1990: Suomen kansankulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 514. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Tella, Seppo et al. 2001: Verkko opetuksessa – opettaja verkossa. Edita: Helsinki.
- Tilley, Christopher 1990: Foucault: Towards an Archaeology of Archaeology. - Reading Material Culture. Structuralism, Hermeneutics and Post-Structuralism, ed. by Christopher Tilley. Basil Blackwell: Oxford, 281–347.
- Thompson, 1979: Rubbish Theory. The Creation and Destruction of Value. Oxford University Press: Oxford.
- Turpeinen, Outi 2005: Merkityksellinen museoesine. Kriittinen visuaalisuus kulttuurihistoriallisen museon näyttelysuunnittelussa. Taideteollinen korkeakoulu: Helsinki.
- Turunen, Harri 2004: Suomalainen kotiseutuliike 1945-2000. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 982; Suomen Kotiseutuliiton julkaisuja A:9. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura ja Suomen Kotiseutuliitto: Helsinki.
- Vallisaari, Hilikka 2003: Museot verkossa. - Osma. Suomen museoliiton juhlakirja 2003. Suomen museoliitto: Helsinki, 22–25.
- Valonen, Niilo 1969: Kansatieteellisten ilmiöitten ikäämisestä. - Kansatieteen periaateoppia, toim. Toivo Vuorela. Tietolipas 58. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 12–23.
- Valonen, Niilo 1994: Suomen kansanrakennukset: Seurasaaren ulkomuseorakennusten pohjalta. Museovirasto: Helsinki.
- Valtonen, Hannu 2006: Tavallisesta kuriositeetiksi - Kahden Keski-Suomen Ilmailumuseon Messerschmitt Bf 109 -lentokoneen museoarvo. Jyväskylän Studies in Humanities 49. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä.
- Vasama, Yrjö 1948: Muutamia piirteitä kotiseututyöstä. - Museoliitto Museiförbundet 1/1948, 1–4.
- Verbaas, Frans 1992: Profit and museums 2. Options and unique commercial opportunities for museums now and in the future. -Museums 2000. Politics, people, professionals and profit, ed. by Patrick J. Boylan. Museums Association in conjunction with Routledge: London and New York, 169–191.
- Vilkuna, Janne 1993: Ottaa vaiko jättää. - Museo 3/1993. Suomen museoliitto: Helsinki.
- Vilkuna, Janne 1998: 75 vuotta työtä museoiden hyväksi. Suomen museoliitto 1923-1998. Suomen museoliiton julkaisuja 45. Suomen museoliitto: Helsinki.

- Vilkuna, Janne 2000: Kestämätöntä kehitystä. – Näkökulmia museoihin ja museologiaan, toim. Janne Vilkuna. Ethnos toimitte 1. Ethnos ry.: Helsinki, 92.
- Vilkuna, Janne (toim.) 2000: Näkökulmia museoihin ja museologiaan. Ethnos toimitte 10. Ethnos ry.: Helsinki.
- Vilkuna, Janne 2006: Finlands nya museilag och -förordning - museologins genombrott. – Nordisk Museologi 2006, 2. Universitetet i Oslo, Umeå universitet, Jyväskylä universitet, Aarhus universitet and University of Iceland: Umeå, 141–147.
- Vilkuna, Janne 2010a: Suomen museoalan organisoituminen 1945-2009. – Suomen museohistoria, toim. Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 27–46.
- Vilkuna, Janne 2010b: Museologia ja Suomen museot. – Suomen museohistoria, toim. Susanna Pettersson ja Pauliina Kinanen. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 332–346.
- Vilkuna, Kustaa 1935: Kansatieteen tutkimuskohteista ja -menetelmistä. – Virittäjä 1935, 333–340.
- Vilkuna, Kustaa 1967: Suomen kansanomaisen kulttuuri. – Perinnetietoa, toim. Toivo Vuorela. Tietolipas 52. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 208–231.
- Vilkuna, Kustaa 1969a: Yhteiskunnan loimet ja kuteet. – Kotiseutu n:o 4-5, 143–148.
- Vilkuna, Kustaa 1969b: Kansatieteellisen tutkimuksen keskeisalue. – Kansatieteen periaateoppia, toim. Toivo Vuorela. Tietolipas 58. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki, 7–11.
- Vilkuna, Kustaa 1979: Talonpojan kekristä puoluejuhlaksi. – Urpo Vento (toim.), Suomalaiset merkkipäivät. Helsinki.
- Vilkuna, Kustaa H.J. 2005: Viha. Perikato, katkeruus ja kertomus isostavihasta. Historiallisia Tutkimuksia 229. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Vuorela, Toivo 1975: Suomalainen kansankulttuuri. Werner Söderström Osakeyhtiö: Helsinki.
- Vuorela, Toivo 1976 (toim.). Suomen kansankulttuurin kartasto I. Aineellinen kulttuuri. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Vuorinen, Jyri 1995: Esteettinen taidemääritelmä. Tietolipas 138. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Vuoristo, Osmo 1978: Suomalaiset haarikka-astiat. Suomen muinaismuistoyhdistys: Helsinki.
- Warén, Aksel 1898: Torpparioloista Suomessa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia, osa 89. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Wettstein, Margrit 2009: Liv genom tingen. Människor, föremål och extrema situationer. Brutus Östlings Bokförlag Symposion: Eslöv.
- Wittlin, Alma 1949: The museum. Its history and its tasks in education. International Library of Sociology and Social Reconstruction: London.

Zimmerbauer, Kaj 2001: Kulttuurimatkailu mielikuvayhteiskunnassa. - Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet, toim. Sulevi Riukulehto. Atena Kustannus Oy: Jyväskylä, 114–129.

Liite 1

X:n kartanon museon esineet

Luetteloon merkitty X mikäli yleiskäsitteeltään sama tai samanlainen esine löytyy Museoviraston kokoelmaselaimen kautta Kansallismuseon kokoelmista

1. Voikirnu ja kirnunmäntä X	38. Puuaski X
2. Puutynnyri	39. Välppä
3. Voikirnu	40. Juurikori X
4. Puuastia X	41. Kori X
5. Hierin X	42. - " - X
6. - " - X	43. Iso juurikori X
7. Viljalapio X	44. Jauhokauha X
8. Kiulu	45. Kapusta X
9. Piimäleili X	46. Puulusikka X
10. Huhmare X	47. - " - X
11. Puuvati X	48. - " - X
12. - " - X	49. Voikirnun lasta
13. Voiastia X	50. Oluthaarikka X
14. - " - X	51. - " - X
15. - " - X	52. Puntari
16. Puukulho	53. - " -
17. Voiastia X	54. - " -
18. - " - X	55. Metallivati ja kannu X
19. Puuvati X	56. Rautainen puntari
20. - " - X	57. - " -
21. Puukansi	58. Tuohilaukku
22. Koristeellinen puulaatta	59. Tuohikontti X
23. Varrellinen leipälapio X	60. - " - X
24. Leipälapio X	61. - " - X
25. Lautashylllystö X	62. Tuohivirsut
26. Tinalautanen	63. Tuohikori X
27. - " -	64. Vaaka
28. - " -	65. Painorasia
29. - " -	66. Desilitramitta
30. - " -	67. Pieni räiskäleppä
31. - " -	68. Pieni munkkipannu
32. - " -	69. Muotti pikkukakuille
33. - " -	70. Pieni räiskäleppä
34. Siivilä X	71. Munkkipannu
35. - " - X	72. - " -
36. Huasi, tuohinen pesusieni	73. Vohvelirauta
X	74. - " -
37. - " - X	75. - " -

76. - " -
 77. - " -
 78. - " -
 79. Taikinapyörä
 80. Survin X
 81. Murennuskivi
 82. Käherryspihdit
 83. Keritsimet X
 84. - " - X
 85. Kahvinpaahdinten alusta
 86. Silitysrauta
 87. - " -
 88. - " -
 89. - " -
 90. Kirves X
 91. Tarjotin X
 92. Savipullo, viinapullo
 93. - " -
 94. - " -
 95. - " -
 96. Juurikori X
 97. - " - X
 98. Juuripullo
 99. Juurikori X
 100. Juurikansi X
 101. Saviastia X
 102. Tykinkuula X
 103. - " - X
 104. - " - X
 105. - " - X
 106. - " - X
 107. - " - X
 108. - " - X
 109. Kuula X
 110. Puulaatikkoa
 111. Shakkilauta X
 112. Pieni matkakirstu X
 113. - " - X
 114. - " - X
 115. Piippuhylly piippuineen X
 116. Lukko X
 117. - " - X
 118. Kirjottu nahkalaukku X
 119. Metsästyslaukku X
 120. Veitsi X
 121. Puukko X
 122. - " - X
 123. Hevosenkenkä
 124. Kirves X
 125. - " - X
 126. Kampa X
 127. Koiran kaulapanta X
 128. - " - X
 129. Lehmänkello
 130. Lampaankello
 131. - " -
 132. Tiuku
 133. - " -
 134. Kello
 135. - " -
 136. Polttorauta
 137. Rauta
 138. Nikkarinlaatikko
 139. Petkele
 140. Petkele
 141. Hiontakivi
 142. Rauta
 143. Rauta
 144. Puulapio
 145. Viikate X
 146. Kaalirauta (ollut aiemmin
 polttorauta, poltto- viivat-
 tu yli ja kirjoitettu päälle
 käsin kaali-)
 147. Kuokka X
 148. Varsta X
 149. - " - X
 150. Sirppi X
 151. - " - X
 152. Luistin
 153. Luistimet
 154. Ketunrauta X
 155. Puukirstu X
 156. Juurikori X
 157. Nappeja, sotilas- X
 158. Latasin X
 159. Köysi X
 160. - " - X
 161. Tuohiköysi X
 162. Avainkaappi

163. Pieni matkakirstu X
 164. Puulaatikko
 165. Pieni matkakirstu X
 166. - " - X
 167. Hattulaatikko
 168. Upseerinhattu X
 169. Säämiskähousut X
 170. Patruunalaukku X
 171. - " - X
 172. Puupenkki
 173. - " -
 174. Huhmare X
 175. Korkea lastentuoli X
 176. Kehto X
 177. - " - X
 178. Lastentuoli X
 179. Navettalyhty
 180. - " -
 181. Lyhty
 182. Messinkinen astia
 183. Kuparivati
 184. Kuparikattila X
 185. - " - X
 186. Kuparikattila kansineen X
 187. Suuri pontikankeittopannu
 188. Pieni pontikankeittopannu
 189. Koristettu peltilyhty
 190. Peltikannu
 191. Kuparinen vesipannu X
 192. Kuparinen ämpäri
 193. Varrellinen kuparikattila
 X
 194. - " - X
 195. Kuparinen vesipannu X
 196. - " - X
 197. - " - X
 198. - " - X
 199. Kasari
 200. Suppilo X
 201. Kuparisaavi
 202. Kuparikattila X
 203. Samovaari
 204. Varrellinen kahvipannu X
 205. Kuparinen kattila X
 206. Kuparinen kahvipannu X
 207. - " - X
 208. Kupariastia X
 209. Kuparinen kakkuvuoka
 210. Kalakattila
 211. Kuparipotta
 212. Kupariastia X
 213. Kuparikattila kansineen X
 214. Kuparikattila X
 215. Kuparinen kahvipannu X
 216. - " - X
 217. Pieni kuparinen kahvipannu X
 218. Suppilo X
 219. Jaloilla varustettu kattila
 220. Kuparikattila kansineen X
 221. Messinkinen kattila X
 222. Kuparivuoka
 223. - " -
 224. Varrellinen kakkuvuoka
 225. Kuparinen kattilankansi
 226. - " -
 227. - " -
 228. - " -
 229. - " -
 230. - " -
 231. Kuparinen kattilanalusta
 232. Kuparinen pata X
 233. Messinkinen kattila X
 234. Messinkinen kulho
 235. - " -
 236. - " -
 237. Messinkinen kynttilänjal-
 ka X
 238. Kynttilänjalka X
 239. - " - X
 240. - " - X
 241. Peltinen mausterasia
 242. Peltisuppilo X
 243. Pieni mausterasia
 244. Peltikauha X
 245. Pannunalusta
 246. Kynttilänjalka X
 247. - " - X

248. Messinkinen kynttilänjal-
ka X
 249. Kynttilänjalka X
 250. Sangallinen rautakuppi
 251. Pihdit X
 252. Rautakauha X
 253. Hahla X
 254. Padanjalka X
 255. Rautapata X
 256. Padanjalka X
 257. Kattilanalusta
 258. Rukki X
 259. - " - X
 260. - " - X
 261. Pirta X
 262. - " - X
 263. Puinen teline
 264. Vidin eli kalpaveitsi
 265. - " -
 266. Pyykkipoika
 267. Nypylä
 268. Kehä
 269. - " -
 270. - " -
 271. - " -
 272. - " -
 273. Kehäpenkki
 274. Häkilä
 275. - " -
 276. Vyyhdinpuu
 277. - " -
 278. - " -
 279. Lyhty
 280. Rukinlapa X
 281. Nyplästyyny
 282.
 283. Nyplästyyny
 284. Viinapullo X
 285. - " - X
 286. Lasipullo X
 287. - " - X
 288. - " - X
 289. - " - X
 290. - " - X
 291. - " - X
 292. Viinapullo X
 293. - " - X
 294. - " - X
 295. - " - X
 296. - " - X
 297. - " - X
 298. Hajuvesipullo
 299. - " -
 300. Lasipullo X
 301. - " - X
 302. - " - X
 303. - " - X
 304. - " - X
 305. - " - X
 306. - " - X
 307. - " - X
 308. Pieni lasipytty
 309. Pieni lasipullo X
 310. Lasipullo X

Liite 2

Yksityisen torpparimuseon esineluettelo

Omistaja ollut ensiksi mukana perustamassa kotipaikkakunnalleen kotiseutumuseota ja lahjoittanut sinne esineitä, sen jälkeen perustanut kotitilalleen oman museon.

Luettelointitietoihin on kirjattu esineen numero, luettelointipäivämäärä, esineen nimi sekä sen alkuperää, käyttöä ym. koskevat tiedot. Luettelosta on poistettu tunnistetiedot ja merkitty niiden kohdalle X (ES), museoijan kotitila merkitty kirjaimella A.

1. 17.6.1969 Tuvan pöytä. Peräisin 1830 luvulta, ollut perintö pöytänä A torpassa.
2. 17.6.1969 Pöytäkaappi. A kamarin pöytänä ollut vuodesta 1889.
3. 17.6.1969 Kamarin pöytä. 18 vuosisadan alkupuolelta Ollut A kamarissa vuodesta 1880.
4. 17.6.1969 Pirtin sänky. A torpan pirtissä 18 vuosisadan alkupuolelta.
5. Sama kuin no 4.
6. 17.6.1969 Seinä kaappi. Peräisin X talosta (sukulaistalo, ES), josta perintönä X, kaappi tehty vuonna 1870.
7. 17.6.1969 Seinä kaappi. A.
8. 17.6.1969 Tualetti peili. A ja AA (museoija ja vaimonsa, ES) saaneet häälahjaksi 17.9.1923 X.X:lta jonka tekoa se on.
9. 17.6.1969 Kehlo hylly. Ollut A:n kehlohyllynä 150 vuotta.
10. 17.6.1969 Seinä hylly. Astia hyllynä 18 vuosisadalla X:ssa nyt viimeksi X:ssa (tuntemattomia talon- tai paikannimiä, ES).
11. 17.6.1969 Pieni astia hylly. Samat tiedot kuin no 10.
12. 17.6.1969 Vakku. A:n torpasta v:ta 1882.
13. 17.6.1969 Vakku. X:n talosta (tuntematon talonnimi, naapuri?, ES) viime vuosisadalta.
14. 17.6.1969 Kirkkovakka. X:sta (tuntematon paikan- tai talonnimi, ES), alkuperäisin X:sta (tuntematon paikan- tai talonnimi, ES) ollut kolmella sukupolvella a) 70 v. yht. 210 vuotta.
15. 17.6.1969 Taikina saavi. A:n tilalla ja torpassa ollut käytännössä v:sta 1888.
16. 17.6.1969 Piimä saavi. A:n torpasta, ollut käytännössä 1880.
17. 17.6.1969 Piimä kauha. Samat tiedot kuin no 16.
18. 17.6.1969 Piimä kauha. X:n torpasta (naapurista?, ES), ollut käytännössä 1890.
19. 17.6.1969 Piimä saavi. A:n torpasta v:ta 1876.
20. 17.6.1969 Piimä saavin jalat. A:n torpasta 21. lavanne (?) v:ta 1905.
21. puuttuu

22. 17.6.1969 Piimä tuoppi. X:n torpasta, X (jälkimmäinen kylännimi) 1904.
23. 17.6.1969 Piimä tuoppi. X:n torpasta v. 1877.
24. 17.6.1969 Piimä tuoppi. A:sta v. 1921.
25. 17.6.1969 Vyyhdin puut. Peräisin X:sta (paikannimi, ES), ovat olleet toiminnassa viime vuosisadan alkupuolta saakka; Kaarron (?) laskenta koneisto rikkoutunut.
26. 17.6.1969 Rohka penkki. A:n torpasta.
27. 17.6.1969 Kehrinpuut. A:n torpasta.
28. 17.6.1969 Kehä (tai kehrä, ES). A:n torpasta v. 1850.
29. Sama kuin no 28.
30. Sama kuin no 28.
31. 17.6.1969 Kerinlaudat. A:n torpasta 1888.
32. Sama kuin no 31, 1910.
33. 17.6.1969 Luhdat kangaspuihin. A:sta 1844.
34. Sama kuin no 33.
35. Sama kuin no 33.
36. 17.6.1969 Rukki. A:n torpasta 1888.
37. 17.6.1969 Puolakara. A:n torpasta.
38. 17.6.1969 Side kudonta kaide. A:n torpasta.
39. 17.6.1969 Häkylä. A:n torpasta 1850.
40. Sama kuin no 39.
41. Sama kuin no 39. X:n torpasta v. 1851.
42. 17.6.1969 Pellava kurikka. A:sta.
43. 17.6.1969 Pellava harjoja 7 kpl. A ja X.
44. 17.6.1969 Pellava vidin. A:sta viimeksi käytännössä v. 1952.
45. Sama kuin no 44.
46. Sama kuin no 44. Rautaterä X:sta X:lta.
47. Sama kuin no 44. X:sta X:lta.
48. 17.6.1969 Vitonta matto. A:sta.
49. 17.6.1969 Täkki sukkula. A:sta.
50. 17.6.1969 Kangas sukkula. A:sta.
51. Sama kuin no 50.
52. Sama kuin no 50.
53. Sama kuin no 50.
54. 17.6.1969 Rulla sukkula. X:sta A:han.
55. 17.6.1969 Kaiteita. Eri mallia. A:sta eri vuosilta.
56. 17.6.1969 Niisiä. A:sta eri vuosilta.
57. 17.6.1969 Kangasvarpoja. A:sta eri vuosilta.
58. 17.6.1969 Puhelin. Kunnan esimiehen XX:n ensimmäinen v. 1898.
59. 17.6.1969 Haikupirtin akkuna. A:n haikupirtistä joka rakennettu tietojen mukaan 1790, historiassa 1785.
60. 17.6.1969 Turkis vyö. Perintötiedon muk. 1830.
61. Sama kuin no 60.
62. 17.6.1969 Kangasohjakset. X:n kirkkoherran, kahdeksanneltatoista vuosis.
63. 17.6.1969 Kattolamppu. A:n tuvasta toim. 1899-1926, jolloin tuli sähkövalot.

64. 17.6.1969 Kaulauslauta. A:sta.
65. 17.6.1969 Karttapenkki. A:n penkkikartat.
66. 17.6.1969 Penkki-kartat. A.A:n penkkikart. v. 1935.
67. 17.6.1969 Käsikartat. A.A:n käsikart. v. 1935.
68. 17.6.1969 Kirjateline. X.X:n tekoa v. 1884.
69. 17.6.1969 Kuvaraamattu. Kotoisin alkujaan X:n talosta, annettu X-tyttarelle 1880, joka antanut tyttarelleen A.A:lle (museoijan vaimo, ES) 1930. Raamattu painettu 1855.
70. 17.6.1969 Evankeljumit. X:n (museoijan kotipaikkakunta, ES) ensimmäisen lainakirjaston kirja No 5 v.ta 1880.
71. 17.6.1969 Virsikirja. X.X:n v. 1841 rippikouluun mennessä ostettu.
72. 17.6.1969 Virsikirja. A.A:n (museoijan vanhempi veli?, ES) v.lta 1882.
73. 17.6.1969 Virsikirja. X.X. (naispuolinen, tuntematon henkilö, ES) 1857.
74. 17.6.1969 Virsikirja. Ns. pitkä virsikirja vuodelta 1831, jossa on myös ajantietoja, sekä vanhoja tietoja 500 vuotta ennen nyk. ajan laskua. Kirja on kulkenut perintönä A:n suvussa.
75. 17.6.1969 Kiusatuille sieluille kirja v. 1892.
76. 17.6.1969 Äänirauta. X:n (kylä, johon A:n torppa kuuluu, ES) lakkaut. koul. 1964.
77. 17.6.1969 Rahoja (hopeaa). Eri vuosilta A.A:n (museoija, ES).
78. 17.6.1969 Paperi rahoja. Eri vuosilta A.A:n (museoija, ES).
79. 17.6.1969 Mitalleja, merkkejä. Eri vuosilta 1914 alk. A.A:n (museoija, ES).
80. 17.6.1969 Tuohikontti. A:n taksvärkki kontti käytössä 1885-1918 (A.A:n tekoa) (museoijan vanhempi veli?, ES).
81. 17.6.1969 Tuohikontti. X:n X:n (paikka, nimi, ES) antama perintönä A.A:lle (museoijan vaimo, ES). Tehty 1910.
82. 17.6.1969 Pieni tuohikontti. Vuodelta 1870 X:sta: X.X. (paikka, nimi, ES).
83. 17.6.1969 Portti. A:n porstuan läpi kulki tie X:aan (paikka, ES) jossa oli veraisporttina (?) vielä 1885.
84. 17.6.1969 Kalja tiinu. Oli A:n kaljatiinu porstuassa 80 vuotta.
85. 17.6.1969 Liha tiinu. Tuotu X:sta A:han A.A:n (museoijan vaimo, ES) perintönä 1925, sitä ennen palveli X:ssa.
86. Sahti tiinu. A:n vanha sahti vuodelta 1858.
87. 17.6.1969 Kalja astia. Peräisin X:n torpasta.
88. 17.6.1969 Sahtitynnyri. A:n torpasta 1858.
89. Sama kuin no 88.
90. 17.6.1969 Piimä saavi. A:n torpasta.
91. 17.6.1969 Kalja holkki. X:n torpasta.
92. 17.6.1969 Syltti pytty. X:n torpasta.
93. 17.6.1969 Terva kiulu. A:n torppa 1882 A.A. (museoijan vanhempi veli?, ES).
94. 17.6.1969 Kalja holkki. X:n huutokaupasta.
95. 17.6.1969 Sahti kuurina. A:n tila v:ta 1905.
96. 17.6.1969 Välppä. A:n riihestä v.ta 1880.
97. 17.6.1969 Varsta. A:n riihestä.
98. Sama kuin no 97.

99. 17.6.1969 Lehmän kaulain ja kytkyn. X. v. 1914.
100. 17.6.1969 Lehmän kaulain ja kytkyn A:sta v. 1914.
101. 17.6.1969 Kakkulan koukku. A:sta.
102. 17.6.1969 Kaulakoukku. Käytettiin aitamuksilla hevosilla. Koukku otti aitaan kiini.
103. 17.6.1969 Länget. A:sta.
104. 17.6.1969 Ruumislauta. Käytännössä A:n torpassa viime vuosisadan alkupuoliskolta vuoteen 1944. Tähän laulettiin ruumiit ja säilytettiin aitassa tahi riihessä kunnes ruumisarkku tehtiin.
105. 17.6.1969 Voi pytty. Säilytettiin voita suolattuna. A:sta.
106. 17.6.1969 Isompi voi pytty. A:sta.
107. 17.6.1969 Syltty pytty. Sylttyä, jota tehtiin kun eläviä lahdattiin säilytettiin, A:sta.
108. 17.6.1969 Pieni voi pytty. Säilytettiin voita, A:sta.
109. 17.6.1969 Voi soikko. Tässä sotkettiin ja suolattiin kirnuttu tuore voi. A:ssa kauan käytössä, satoja kiloja voita.
110. 17.6.1969 Lypsykirnu. Tähän lypsettiin lehmästä maito sekä navetassa, että ulkona. A:sta.
111. 17.6.1969 Voi soikko. Voin suolaukseen, uutempi. A:sta.
112. 17.6.1969 Pesusoikko. Astioita pestiin tässä. A:sta.
113. 17.6.1969 Korvallinen voi soikko. Hyvin vanha. A:sta.
114. 17.6.1969 Voi pytty. Kauan säilötty voita. A:sta.
115. 17.6.1969 Voi pytty, jota kuljetettiin heinäpellolla ja niityillä josta heinäväki söi voita. A.
116. Sama kuin no 115.
117. 17.6.1969 Perunajauho mylly. Jauhettiin raa-asta perunasta jauhoa, joka veteen liuotettiin ja sitten kuivattiin. A:n.
118. 17.6.1969 Pytyn kansi. Kannessa hakaristi, vanha käsityömerkki.
119. 17.6.1969 Kupari saavi. Käytettiin korennolla kannettaessa sekä sahtiastiana. Saavin sisältö tinattu. Kotoisin X:sta (talonnimi?, ES), perintönä A.A:lle (museoijan vaimo, ES) A:han (torppaan, ES) 1923.
120. 17.6.1969 Pyötittävä (pyörítettävä?) kirnu. Kirnuttu voita A:ssa v 1925-40.
121. 17.6.1969 Sama kuin no 120. Tällä tehtaan valmistamalla kirnulla kirnuttiin paljon voita v:na 1908-25.
122. 17.6.1969 Vanha pysty kirnu. Kirnuttiin voita 1900. A:sta.
123. Sama kuin no 122. Kirnuttiin voita 1888. A:sta.
124. 17.6.1969 Syltty pytty. Säilöttiin sian sylttyä. A:sta.
125. 17.6.1969 Kala pytty. Suolattiin ja säilöttiin kaloja. A:sta.
126. Sama kuin no 125.
127. Paistin pannu. Paistettiin sian ja lehmän, lampaan kinkkuja uunissa. Paljon käytetty A:n vanhassa 2 mt pit. uunissa.
128. 17.6.1969 Separaattori. Tehtiin kermaa v. 1914-1935 A:ssa.
129. 17.6.1969 Maito sihvillä. Sihtattiin maito lypsyn jälkeen A:ssa.
130. 17.6.1969 Puinen maito raina. Tähän kuusen hakoja ja maito laskettiin läpi. Roskat jäi havuihin.

131. 17.6.1969 Maito astia. Tähän laskettiin separaattorista juokseva kurri, eli kuorittu maito.
132. 17.6.1969 Viili kahlo. Tässä hapatettiin maito viiliksi. Kurri otettiin pystykirnuun ja kirnuttiin voiksi. Kotkalosta tehtiin piimää. V.ta 1888.
133. Sama kuin no 132, ovat molemmat A:sta.
134. Sama kuin 132 ja 133.
135. 17.6.1969 Vaate vakka vuodelta 1841. Säilytetty aikoinaan vaatteita, myöhemmin rauta esineitä. Matkoilla käytetty. Seppä X.X:n.
136. 17.6.1969 Kahvimylly. Jauhettu kahvia v. 1828-1925.
137. Sama kuin no 136, X:sta perintönä A:han 1885. Tämä kahvimylly on sepän tekoa kahdeksantoista sadan alkupuolelta kuten edellinenkin. A.
138. 17.6.1969 Sama kuin no 136, vuodelta 1917. A:ssa käytössä.
139. 17.6.1969 Kahvi rännäli. Pyöritettävä. Paahdettiin kahvia A:ssa kymmeniä vuosia.
140. 17.6.1969 Kahvi rännäli. Puistettava (?, ES). Paahdettiin kahvia A:ssa kymmeniä vuosia.
141. 17.6.1969 Silitysrauta. Silitettiin vaatteita X:ssa.
142. 17.6.1969 Kahvijauho purkki. Säilytettiin jauhettua kahvia. Taite työtä (epäselvää, ES) A:ssa 1890.
143. 17.6.1969 Sauna kippa. Heitettiin löyly vettä kiukaaseen. On vuodelta 1874. X:n torppa.
144. 17.6.1969 Talkkuna velli kuppi. Syötiin talkkuna velliä viiliin ja tehtynä. A.
145. 17.6.1969 Viilikahlo. Yhden hengen viili tehtiin tähän.
146. 17.6.1969 Puu-lusikoita. Nämä oli käytössä syötäessä, myöskin pitoissa A:n torpassa 1870-1920.
147. 17.6.1969 Suola kuppi. Tässä jauhettiin kivellä karkeasta suolasta hienoa suolaa.
148. 17.6.1969 Suola kivi. Tällä jauhettiin karkeasta suolasta hienoa suolaa.
149. 17.6.1969 Kukka ruukku. Tuohesta kukka astia.
150. 17.6.1969 Sama kuin 149.
151. 17.6.1969 Seinä lamppu. Tässä öljyä polttaa. A:sta.
152. 17.6.1969 Pöytä lamppu. Tässä öljyä polttaa. A:sta.
153. 17.6.1969 Pirtukanisteri. Näitä oli kieltoain aikana tuhansittain myytävänä salakuljettajilla. Pirtua täynä.
154. 17.6.1969 Tupeukset. Nämä oli entisaikaan joka miehen vyöllä. Nämä on timpermannin tupeukset, jossa oli kaksi puukkoa. Ovat X.X:n v. 1840.
155. 17.6.1969 Astiankuivaus teline. Tehnyt kansan laulaja X.X. v. 1938 A.A.:lle (museoija, ES). Oli laulu mukana.
156. Sokeri kurikka. X.X. (naishenkilö, ES) lohko puukolla tämän avulla sokeria puntista.
157. 17.6.1969 Vaneri aski. Tämä oli matka laukkuna matkoilla v. 1917-1940 A:ssa.
158. 17.6.1969 Viulu. Tehty 1909 A.A. (museoija, ES). On yhdestä puusta paitsi kansi eri puuta.
159. 17.6.1969 Sama kuin 158 (paitsi tekijä museoijan veli, ES). On hyvä ääninen.

160. 17.6.1969 Viulukotelo. A.A. (museoijan poika, ES) v. 1945.
161. 17.6.1969 Raina kone. Tehnyt X.X. Näyteltiin postikortteja y.m. kuvia vuonna 1930.
162. 17.6.1969 Sama kuin 161. A.A:n tekemä.
163. 17.6.1969 Seinä lamppu. A:sta.
164. 17.6.1969 Pöytä lamppu. Vanha salissa käytetty pöytä lamppu. X:n talo X.
165. 17.6.1969 Rulla revolveri. X.X. ostanut 1874.
166. 17.6.1969 Olympia soihtu kuljetus lamppu v. 1952. Tässä kuljetti viestiä X:n (urheiluseuran nimi, ES) puolesta A.A. (museoijan poika, ES) viimeisenä ja toi lampun kotia.
167. 17.6.1969 Palkinto pokaali v. 1915. X:n työv.yhd.
168. 17.6.1969 Pokaali. Palkintona saanut köyden vetosta X:n työv.yhd. 1916.
169. 17.6.1969 Kangaspuiden niisien kannattimet mulukusin.
170. Sama kuin 169.
171. Sama kuin 169.
172. 17.6.1969 Mulukusimet.
173. 17.6.1969 Kupari kattila. A:ssa 1919 – puuro y.m.
174. 17.6.1969 Kupari kattila. X:sta perintönä A:han. Kattila on sepän tekemä 1870.
175. 17.6.1969 Viljan mittaus 6 l. kappa ruunattu 1882 A.
176. 17.6.1969 Sama kuin 175. 2 l.
177. 17.6.1969 Sama kuin 175. 5 l. Kruunattu 1916. A.
178. 17.6.1969 Vaate arkku. Pidettiin vaatteita ja muita aarteita. Omistaja v. 1840 oli seppä X, jonka huutokaupasta arkku on saatu v. 1905.
179. 17.6.1969 Arkku, jossa säilytettiin pöytäliinoja y.m. vaatetavaraa. Peräisin X:sta (maakunta, ES). Maalattu v. 1801 ja saatu X:n perheeltä. Kannessa kukka maalaus ja vuosiluku.
180. 17.6.1969 Jiiri lauta. Tässä sahataan kulmauksia.
181. 17.6.1969 Kerin nakka. Keritään lankoja vyyhdeltä.
182. 17.6.1969 Väki finssi. Tällä nostettiin multaa A:n haikupirtin laipiolle v. 1785.
183. 17.6.1969 Keluveneen rissa, veneen perässä lauttaa kelattaessa. X.X.
184. 17.6.1969 Lastaus kärryjä. Pyörät vuodelta 1908.
185. (tästä eteenpäin luettelointipäivämäärää ei mainittu, ES) Silpus myllyn kampi. Kuuluisan sepän X.X:n töitä. X:sta.
186. Tuura. Löytetty järven pohjasta.
187. Suo-oja piilu A:sta. Käytetty suoajan kaivussa.
188. Kivi kuokka, löydetty X:n (paikannimi, ES) pellosta.
189. Hiili hanko, ranstakka. A:sta v.ta 1870.
190. Astia höylä A:sta. Höylään työnnetään astia lauta, höylä kiinnitetään penkin reikään.
191. Kuurto höylä. X.X:n puus.verstaalta. Höylätty v.ta 1860.
192. Härkä höylä. X:sta (talonnimi, ES). Höylätään jalaksia, permantoja, lankkuja y.m.
193. Sama kuin 192. A:sta.

194. Sims-höylä (?), ES) A:sta erilaisia kuurtoja varten.
195. Sama kuin 194, Kansakoulu.
196. Rupu höylä. A, höylätään vääriä kupelia esim.
197. Sama kuin 196, höylätään suoria kupelia esim.
198. Sarvi höylä A. Astia lautoja (pieniä y.m.)
199. Ruusa höylä. A:sta. Puuseppä X:n perintöjä, sitä ennen X.X:n. Ollut X:n (pitäjä, ES) kirkon teon koristelussa.
200. Sama kuin edellinen, A:sta. Ruusattu listoja y.m.
201. Puntti höylä. A.A:n (museoijan veli, ES), tehdään punttauksia ovilautoihin y.m. v. 1860.
202. Punttih. Kaksiteräinen. Tehdään punttauksia ovilautoihin y.m. v. 1860.
203. Päärmehöylä A:sta. Lautain lankkuja y.m.
204. Sama kuin 203. Pienempi.
205. Piena höylä A:sta. Oven pienoja asetettiin y.m.
206. Reen jalas höylä A:sta. Jalaksen väärän osan höyläykseen.
207. Koriste eli ruusuhöylä. X:n puus.verstaalta. Sitä ennen X.X:n. Ollut X:n (pitäjä, ES) kirkkoa tehtäessä käytännössä koriste töissä.
208. Sama kuin 207.
209. Sama kuin 207.
210. Silitys sarvihöylä. A. Pintojen höyläystä.
211. Ruupenkki höylä. A. Pintojen höyläystä.
212. Piena saha. A. Oven y.m. pienoja sah.
213. Asetettava vinkkeli. A. Suunnan viivoja.
214. Rykmetti (rykmatti, rykmotti, ES) vinkkeli. A. Suunta piirrin.
215. Piipurin pää visaa. X:sta (pitäjä n. 100 km päässä A:sta, ES) 17 vuosisad.
216. Tesso. A:sta. Tehtiin ruuhia, kaukaloita ym. lantakottia. V. 1780.
217. Napa-kaira. X.X:lta. Kaivettiin reikiä. 18vuosis. alussa tehty.
218. Kurikka, hakattiin poran y.m. päälle.
219. Pieni kaira. Porattiin reikiä puuhun.
220. Malkuri. Porattiin reikiä hirsiin.
221. Vuolurauta. Astian sisuksia tasotettiin.
222. Sama kuin 221.
223. Kovelon. A. lusikan kouha- (? , ES) teossa.
224. Puupora, reikien hakkausta.
225. Puupora, viisto. Kuurtoja pohjia siloitettiin y.m.
226. Rykmetti (rykmatti, rykmotti, ES) X:sta 18vuosis. alusta.
227. Viistokulma A. Kulmia asetettiin.
228. Tapura (? , ES). A. Hakattiin pyykkiä.
229. Vatupassi asetettiin asentoja seinä y.m.
230. Suorakulma, eli vinkkeli.
231. 20.8. Pihkan juoksutus rauta. X:sta (pitäjä n. 100 km A:sta, ES). X.X. Männyistä vuoltu viiluja. Saatu tervas tarpeita.
232. Vanhoja rahoja. Saatu X.X., A.A. ja A.A. (museoija ja vaimonsa), X.X. y.m. v 1866-1980.

233. Pitsiä vuodelta 1828, pitsi on käsin kudottu Ruotsalaisella alueella Vaasan läheisyydessä. X:n suvulta. Museolle lahjoittanut taidemaalari X.X. v. 1981.
234. X:n (kylä, ES) voimistelu- ja urheiluseura X:n tyttöjen voimistelu puku v. 1914. Silloin tytöt voimisteli kovasti.
235. Riihimakko (?, ES), pidettiin riihellä, se oli hyvä haratessa. A.A. 1925.
236. Sotilasvyö ja lakki, tuotu Armeijasta v. 1919. A.A:n (museoija, ES) välineitä armj.
237. Kirjoja, siirretty X:n (kylä, ES) koululta, kun kirjasto lakkaut. v. 1968.
238. Tuohikontti tehnyt A.A. (museoijan veli, ES) v. 1885.
239. Sama kuin 238, X.X. v. 1910.
240. X:n papin X:n kauluksia.
241. Puuluistimet A.A:n vuodelta 1914.
242. Ketunraudat, X.X. vuodelta 1893.
243. Korpijaru tehtaan putkistoa. Käytännössä, X-niminen keittäjä kieltolain aikana. A.A:n löytö X:sta (paikannimi, ES), oli raitt.poliisina.
244. Puusepän ruuvipuristimia. Peräisin puuseppä X.X:n verstaalta, ovat v. 1890-95.
245. Sukset, X.X. tekemät v. 1914 A.A:lle. Hiihtetty monta palkintoa.
246. Sukset vuodelta 1916 A.A:n (museoijan vaimo, ES).
247. Perunalaikkoja (?, ES), joilla kaivettiin perunat lautista (?, ES).
248. Pellavan nostokoukku, jolla nostettiin pellavia likoomasta kykitettäväksi. Oli A:n käytännössä v. 1910 alkaen sitä ennen nostettiin puukalikoilla.
249. Sirppi. Hämäläis mallinen, A:n 1910.
250. Sirppi. Savolaismallinen v. 1865.
251. Viikate, väärä varsi v. 1868.
252. Viikate, suoravarsi v. 1908.
253. Lehmän kaulaimia ja kytkyet. Käytössä v. 1860-1920.

Liite 3

Kotiseutumuseon esillä olevien esineiden luettelo (tunnistetiedot poistettu)

1. Seinäpuhelin
2. Merkkivalolyhty
3. Iso ruskea kaappi (luetteloimaton, sisällä lappu jossa lyhyt historiikki)
4. Perunakopsa
5. Tervapönttö ja kepit
6. Nuotan verkkoa
7. Museon oven avain (käy museon oveen ja toimii hyvin)
8. Tuohilaukku
9. Rautakautinen työkirves (viikinkiajalta)
10. Ruukun kappaleita (peräisin kampakeraamiselta ajalta; n. 4300 vuotta vanhoja.)
11. Pärepihti (Mallissa on säädettävä valonkorkeus)
12. Kahden istuttava keinutuoli (Paikallinen nimitys "kiikkutuoli")
13. Kolmehaarainen kynttilänjalka
14. Kirjoituspöytä (Pöydän toista puolta käytetty leipomiseen. Kirjoituspöydällä kansankuvalehti vuodelta 1929 ja Karjala sanomalehti vuodelta 1929)
15. Kello (Kello on kulkeutunut erään suomalaisen upseerin mukana Suomeen ja upseeri on lahjoittanut kellon opettajille.)
16. Sarkatamppi (sisälle tultaessa heti oikealla puolella. Käytetty sarkakan-kaan vanuttamiseen. Kangas on kasteltu, laitettu kojeen sisään ja miesvoimin rynkytetty edestakaisin päällimmäistä levyä. Näin on saatu sara-rasta paksua.)
17. Savolaisen pihapiirin pienoismalli (vuoden 1991 ja 1992 lukion III luokan oppilaiden kuvaamataidon tunnilla tekemä, kuvitteellinen savolaisen pihan pienoismalli)
18. Lihatiinu (n. 65 vuotta vanha)
19. 10 litran kappi (kyljissä kruunaukset. Saatu X:n lainajyvistä)
20. 1 litran mitta (luetteloimaton. Peltinen vuodelta 1932)
21. 1 litran kappi (kyljissä kruunaukset. Saatu X:n lainajyvistä)
22. 1 litran kappi (kyljissä kruunaukset. Saatu X:n lainajyvistä)
23. 5 litran kappi (kyljissä kruunaukset. Saatu X:n lainajyvistä)
24. Pieni peltinen purkki (paikalliselta nimeltään "tuija". Ei tietoa käyttötarkoituksesta)
25. Reen kahva eli pankko (saatu torpparimuseon perustajalta. Käytetty tukkeja ajettaessa)
26. Puuluistimet (seinällä. X:n kansakoululta)
27. Sukset
28. - " -
29. - " -

30. - " -
31. - " -
32. - " -
33. - " -
34. Aituri hevosen konkka (saatu torpparimuseon perustajalta)
35. Puusatula (Ollut joskus punaisella maalattu)
36. Lapsen puusatula
37. Puusatula (luetteloimaton)
38. Kakkulat (kutsuttu myös "setolkaksi". Kuuluu osana varustukseen. Sijoitetaan hevosen pään päälle)
39. Hevosen suokengät (Kengät on tehty 1912.)
40. Länget (härän länget)
41. - " -
42. - " -
43. - " -
44. - " -
45. Justeerisaha
46. Tukkimitta (käytettiin puiden paksuuden mittaamiseen. Kruunaukset vuosilta 1863 ja 1871)
47. Tukkimitta (paikallinen nimitys "tukkisakset". Käytettiin puiden paksuuden mittaamiseen. Kruunaus vuodelta 1872.)
48. Justeerisaha
49. Kaarisaha (paikallinen nimitys "vannesaha". Käytetty ympyrää sahatesa.)
50. Jännesaha
51. Pokasaha (Käytetty halkojen sahaukseen)
52. - " - (Käytetty halkojen sahaukseen)
53. Radio
54. Mandoliini (luetteloimaton.)
55. Gramofoni ja levyt (luetteloimaton.)
56. Kaksi kutsukorttia vihkiäisiin (vuodelta 1946)
57. Joulukortti
58. Korttipakka (n. 47 korttia)
59. Nahkakantinen virsi-evankeliumikirja vuodelta 1914 (sisäkannessa omistuskirjoitus)
60. Kultainen vihkisormus (sisällä nimikirjaimet X.X.)
61. Piippaussakset (käytetty naisten hiuksien kihartamiseen)
62. X.X.:n kirje
63. Partaveitsi (Käytetty parran leikkuuseen)
64. - " -
65. - " -
66. Lapinniemen puuvillatehtaan virkkuulankamainos
67. Kansanopiston laulukirja (luetteloimaton)
68. Jyvien säilytyslaatikko (saatu X:n lainajyvästöstä)
69. Jyvien kantolaatikko

70. 20 litran kapp (saatu X:n lainajvästöstä. Käytetty viljan mittaamiseen)
71. 2 kpl viljamittoja (paikallinen nimitys "viljalarin hehtoliträmitta". Käytetty viljan mittaamiseen)
72. Jyvien kaatolaatikko (saatu X:n lainajvästöstä)
73. - " - (saatu X:n lainajvästöstä)
74. 100 litran kapp (saatu X:n lainajvästöstä. Käytetty viljan mittaamiseen)
75. Kessuhakkuri
76. Parkkivellinsotkin (Käytetty X:n nahkurinliikkeessä, joka lopetettiin v. 1948)
77. Petkele
78. Lihatiinu (n. 65 vuotta vanha)
79. Rautakanki
80. Pellavan ruohkuupönttö (ruohkatusta pellavasta saatu siemenet pois)
81. - " - (ei numeroa, käyttötarkoitus luultavasti sama kuin edellä)
82. Lipsu (käytettiin pellavien ja liinojen puhdistukseen)
83. - " - (Käytettiin pellavien ja liinojen puhdistukseen)
84. Värttinä
85. Pellavaharja (Paikallinen nimitys "härkin". Käytetty pellavan viimeistelyyn harjaamalla. Tehty sian harjasta, sidottu langalla ja pihkattu päältä.)
86. - " - (samat tiedot kuin edellä paitsi lahjoittajasta ei tietoa)
87. Teerenkuva 4 kpl (Käytetty houkutuslintuna metsästykseseen.)
88. Kela (paikallinen nimitys "nuottakuppi" tai "nuotanperäkuppi". Käytettiin merkinä, jotta nuotta osataan vetää tasaisesti)
89. Nuotan koho 4 kpl (Paikallinen nimitys "lauvus")
90. Jouhikintaat (Käytetty nuotan vedossa. Tehty sianjouhesta)
91. Nuotan porkka (paikallinen nimitys "tarvoin")
92. Korkinpalasia 3 kpl (luetteloinaton)
93. "Tikkuja" 5 kpl (luetteloinattomat. Puisia tikkuja. Luutavati käytetty verkon tekoon / tai paikkaukseen)
94. Lasinen verkonkoho (luetteloinaton)
95. Ongenkohoja 5 kpl (luetteloinattomat. Korkista ja puutikuista valmistetuja ongenkohoja)
96. Tuohesta kierrettyjä kohoja 3 kpl
97. Kananmunan kokoinen puukappale
98. Narua kierrettynä tulitikkuaskin ympärille
99. Nuotan porkka (paikallinen nimitys "tarvoin". Käytetty veden "survomiseen" nuottaa vedettäessä, jolloin kalat menneet verkkoon)
100. Kopra (käytetty tuulastuksessa tervaksilla varustettuna tulen näyttäjänä)
101. Nuotan kohoja 12 kpl (paikallinen nimitys "lauvus")
102. Kela + niiniköyttä (paikallinen nimitys "köyskela". Käytetty köyttä tehtäessä.)
103. Sudenraudat
104. Ketunraudat (saatu X:n kansakoulusta)
105. Pyyntiraudat (pyydetty kettuja tms.)

106. Sudenraudat
107. Tuohikontti (paikallinen nimitys "eväskontti")
108. Äyskäri
109. Tuohikontti (kalakontti)
110. Kopra (käytetty tuulastuksessa tervaksien kanssa valaisimena)
111. Tuulastuskopra, terä (saatu X:n kansakoulusta. Käytetty kuten edellä)
112. Köysinippu
113. Ruuhi (yhdestä puusta veistetty vene)
114. Aatran tukiraudat (aatran sarvet sidottuna aisoihin kiinni)
115. Auran nide 2 kpl
116. Auran suurin osa (luetteloimaton)
117. Aura (luetteloimaton)
118. Puulapion kärkiosa (rautakärkisen lapion kärkiosa. Saatu X:n kansakoulusta)
119. Sirppi (Juho Kutvosen jäämistöstä. Käytetty viljan leikkuuseen)
120. - " - (kuten edellä)
121. - " - (kuten edellä)
122. Kynkkävartinen viikate (paikallinen nimitys "kynkkäviikate")
123. Lehmän kaulain (Käytetty lehmän kaulassa ikään kuin kaulapantana)
124. Porsaan koukku eli hanko (käytetty lehmiä navettaan kytkettäessä. Käytetty porsaan kaulaimena)
125. Aiturilehmän koukku
126. - " - (luetteloimaton. Samanlainen kuin edellinen, mutta isompi kokoinen)
127. Tuohituokkonen (Käytetty marja astiana)
128. - " -
129. - " -
130. Aatran sorkat (paikallinen nimitys "aatran sarvet")
131. - " -
132. Varsta 3 kpl (paikallinen nimitys "riusa")
133. Heinähanko (käytettiin viljalyhteiden kantamiseen)
134. Aatran sorkat eli sarvet
135. Talikon terä (paikallinen nimitys "hangon terä". Maasepän tekemä)
136. Heinähanko
137. Perunannostotalikko
138. Heinähanko
139. Heinäharava
140. Kuokka
141. Perunakuokka
142. - " -
143. - " -
144. Kuokka
145. Seula (käytetty jauhojen seulomiseen)

146. - " - (paikallinen nimitys "viljaseula". Saatu X:n kansakoululta. Käytetty viljan puhdistamiseen)
147. Seula (Käytetty jauhojen puhdistukseen)
148. Jauhopullo
149. - " -
150. - " - (Tehty 1800-1850-luvulla)
151. - " -
152. Seula (luetteloimaton)
153. Heinä- yms. hanko (paikallinen nimitys "viljahanko". Käytetty heinien, viljan, olkien yms. nostamiseen)
154. Hara
155. Käsikivet (Käytetty viljan jauhamiseen)
156. Käsikiven napa (Käsikiven osa, kiinnitettynä kiveen)
157. Jauhokoussikka (Veistetty yhdestä puusta)
158. - " -
159. Puulapio (jyvälapio. Käytetty jyvien luomiseen jyvästössä)
160. Lapio
161. - " -
162. Huhmare (paikallinen nimitys "huhmar")
163. - " -
164. - " -
165. - " -
166. Piimäleili
167. - " -
168. Kirnu ja mäntä
169. - " -
170. - " -
171. - " - (Käytetty voin kirnuamiseen)
172. Voinvaivauspulikka
173. Piimäkauha (paikallinen nimitys "piimäkapusta")
174. - " - (paikallinen nimitys "piimäkapusta")
175. Voikapusta
176. Kauha
177. - " -
178. Lasta 3 kpl
179. Voilusikka
180. Lasta 2 kpl
181. Voivakkanen
182. Voirasia
183. Voivakka (paikallinen nimitys "voiaski")
184. Lypsyrainta
185. Maitosiivilä
186. - " -
187. Lypsyrainta (saatu X:n kansakoululta)
188. Maitosiivilä (paikallinen nimitys "maitosihti")

189. Kiulu
190. Maitokehlo
191. Voiastia (paikallinen nimitys "voipytty")
192. Hinkki (Käytetty alun perin maitohinkkinä myöh. marja-astiana)
193. - " - (Käytetty alun perin maitohinkkinä myöh. marja-astiana)
194. Pyykkikarttu
195. - " - (käytetty pyykkiä pestessä. Kartuttiin l. hakattiin likaista pyykkiä jotakin alustaa [esim. kiveä] vastaan)
196. Kauluslauta (Käytetty pyykin silitykseen)
197. Kauluspulikka (Käytetty tekstiilien silitykseen)
198. Pyykkikarttu
199. Kauluslauta (paikallinen nimitys "kauluulauta". Käytetty mankelina. Silitettävä tekstiili on kiedottu tiukasti puukapulan ympärille ja toisella osalla on pyöritetty kapulaa edestakaisin, jolloin lopputuloksena on tullut sileä tekstiili.)
200. Kauluulauta
201. Pyykkilauta (käytetty pyykin pesussa, jolloin märkää pyykkiä on harjattu lautaa vasten)
202. - " - (Käytetty pyykin pesussa)
203. - " -
204. Penkki
205. Pärekori (Käytetty pyykkikorina)
206. Pesukone
207. Suolakopsa (sisällä itsetehtyä saippuaa [lipeästä ja teurasjätteestä])
208. Kerinpuu (paikallinen nimitys "kerinlauat")
209. Vyyhdinpitelijä (Käytetty vyyhdeltä kerimiseen.)
210. Hollarit (Hollari on pidellyt vyyhtä kerittäessä.)
211. Kehinkakko
212. Rukki (käytetty langan kehräämiseen)
213. Luomapuut (Käytetty kankaan loimilankoja luodessa.)
214. Pystyrukka (Käytetty langan kehräämiseen)
215. Tynnyri
216. Puuratti (suppilo puusta)
217. Korvo
218. Voin suolauskapusta
219. Vesisanko
220. Puuratti (suppilo puusta)
221. Korvo (Käytetty piimäkorvona)
222. Piimäkauha
223. Puuratti (Käytetty kaljaa tehtäessä. Suppilon on tehnyt X.X. v. 1885)
224. Leipälapio (Käytetty leipien nostamiseen uuniin ja uunista pois)
225. Uhvatta (Käytetty ruukkujen ja patojen nostamisessa ruokaa laitettaessa. Ikä noin 100 vuotta)
226. - " - (käyttötarkoitus kuten edellä)
227. Hiilikoukku (koukulla on vedetty hiiliä uunista)

228. Vispilä (Käytettiin parojen ja kirnujen puhdistamiseen ja kerman vispaamiseen. Tehty koivun oksista.)
229. - " - (Käytetty pyykin kostutuksessa ja kuten ed.)
230. Paistinpannu
231. Uunipelti
232. - " -
233. Peltinen paistinpannu
234. Kahvirännäli (käytetty kahvipapujen paahtamiseen)
235. Kahvipannu (mahdollisesti maasepän tekemä)
236. Kahvimylly (Ikä 100 vuotta.)
237. Kahvipannu (maasepän tekemä)
238. Iso keltapunainen kahvipannu (luetteloimaton)
239. Pullollinen raakoja kahvinpapuja (luetteloimaton)
240. Puukauha 5 kpl
241. Haahlat (paikallinen nimitys "huahlat")
242. Survin
243. Huhmareen pulikka
244. Piimäleili
245. - " -
246. Pärekori
247. Huosia 4 kpl (paikallinen nimitys "hoskain" tai "huosia". Tuohesta punottu, käytetty astioiden pesussa.)
248. Pärekori
249. - " - (kuten ed.)
250. Pärekoppa
251. Pärekori
252. Kangaspuut (paikallinen nimitys "tellit". Puut ovat kulkeutuneet huutokauppojen välityksellä viim. ent. kanavan kasööriltä. Puut on tuotu museoon X:n talosta, missä niillä on viimeksi kutonut X.X.)
253. Viipsinpuu 2 kpl
254. - " - 1 kpl
255. - " -
256. - " -
257. Pirta 7 kpl
258. Villakoppa (Päreestä tehty)
259. Karstat
260. - " - (Paikallinen nimitys "kartat".)
261. Villakarstat (saatu X:n kansakoulusta. Käytetty villan karstaamiseen)
262. Yötuoli (lapselle)
263. Kätkyt (Kätkyt on ollut X:n suvussa niin kauan kuin muistetaan)
264. Lapsenpöytä (tuki, johon seisomaan opetteleva lapsi on hetkeksi asetettu. Antoi äidille vapaat kädet ja piti lapsen kaukana tulisijasta)
265. Lusikka 7 kpl (Itsetehtyjä.)
266. Tuvan pöytä

267. Rihvelitaulu (saatu X:n kansakoulusta)
268. Sylkykuppi
269. Kansakoulun Luonnontieto-kirja (luetteloimaton)
270. X.X.:n kirjoitusvihko (luetteloimaton)
271. Kirjoitusmustepullo (luetteloimaton)
272. X.X.:n kaunokirjoitusvihko (luetteloimaton)
273. Vuoden 1920 almanakka (luetteloimaton)
274. Karvan leikkuri
275. Keritsimet (paikallinen nimitys "kerihtimet". Saatu X:n kansakoulusta. Lampaan villojen kerimiseen.)
276. Tupakanleikkuri (paikallinen nimitys "kessunleikkuri")
277. Viinaleili (paikallinen nimitys "viinanassakka")
278. Kynttiläsakset (käytetty kynttilöiden sammuttamiseen)
279. Kynttilän valumuotti (Käytetty kynttilän valamiseen)
280. Piimätuoppi (paikallinen nimitys "piimätäkänä" tai "piimäkiulu". Käytetty juoma-astiana.)
281. Lusikka
282. - " -
283. Piimätuoppi
284. - " -
285. Lusikka
286. Piimähaarikka eli tuoppi
287. Piimätuoppi
288. Kauha
289. Kuppaussarvi (saatu X:n kansakoulusta)
290. - " -
291. - " - (saatu X:n kansakoulusta)
292. Makkarasarvi (Käytetty makkaroitteiden valmistuksessa)
293. Leikkuulauta (kalanmallinen)
294. - " - (kuten ed., mutta luetteloimaton)
295. Penkki
296. Käämikori (paikallinen nimitys "kiämi". Tehty pärestä. Korissa on säilytetty käämejä)
297. Sukkula 8 kpl (käytetty kankaan kudonnassa)
298. Vyyhti valkoista lankaa (luetteloimaton)
299. Leipäkorvon hierin
300. Puuratti
301. - " -
302. Puulaatikko
303. Pata
304. Kuppaussarvi (saatu X:n kansakoulusta)
305. Lasipullo (Pullo on sisältänyt appelsiinilimonadia)
306. Lääkepullo
307. Pullo
308. Isännänkaappi

309. Pärekoppa
310. Almanakkoja 9 kpl (Vuodet 1920, 1927, 1934-1940)
311. Arkku (saatu X:n kansakoulusta)
312. Seinälampetti (saatu X:n kansakoulusta)
313. Tuohilaukku (paikallinen nimitys "eväslaukku". Saatu X:n kansakoulusta)
314. Puupuntari
315. - " -
316. - " -
317. Puntari (vuodelta 1981. Talouskalu.)
318. - " - (puuttuu luettelosta)
319. - " - (saatu X:n kansakoulusta)
320. Pokasaha (Sahaa on käytetty halkojen sahaamiseen.)
321. Jännesaha
322. Pokasaha
323. Seinälamppu (öljylamppu)
324. Höyläpenkin palat (saatu kirkonkylän kansakoulusta)
325. Saha (Käytetty puusepän töissä)
326. Höylä (kuten ed.)
327. - " - (kuten ed.)
328. Ruutihöylä (paikallinen nimitys "härkähöylä". Höylää on käytetty suksien pohjien höyläämiseen. Työhön on tarvittu kaksi miestä.)
329. Sepän pora
330. Harppi
331. Puristin (luetteloimaton)
332. Mittasakset 2 kpl (saatu X:n sahalta. Käytettiin tukkien paksuuden mittaamiseen)
333. Kulmamitta
334. Viivotin
335. Suorakulmamitta
336. Nuorapora (saatu X:n kansakoulusta. Käytetty reikien ja / tai tulen tekoon.)
337. Poljettava ompelukone (Räätäli X.X. [1896-1967] on käyttänyt konetta työssään. Pöytä ja kone kuuluvat yhteen.)
338. Mallitilkut 5 nippua
339. Vaateharja (räätälin työväline)
340. Silitysrauta
341. Hihalauta (käytetty hihojen silyksessä)
342. Matala silityslauta (erikoisnimitys "silityshevonen". On ollut hevosen käytössä.)
343. Kallotukki (Tukkia on käytetty hattujen tekemiseen.)
344. Silityslappu
345. Valkoinen kangastilkku (luetteloimaton)
346. Ruskea paksu lappu (luultavasti myös silityslappu)
347. Matkalaukku

348. Lainajyvästön kirjurin pöytä (ollut käytössä X:n lainajyvästössä)
349. Ompelukone
350. Rullatuoli, sisällä esineet 351-354 (säilytetty lankarullia ym. ompelutarvikkeita. Kulkeutunut Karjalasta evakkojen mukana v. 1941.)
351. Lankarulla (2 kpl)
352. Vesipussi (käytetty kankaan kasteluun)
353. Neulatyyny
354. Suonirauta koteloineen
355. Rääätälin mittakirja 2 kpl
356. - " -
357. Rääätälin suorakulma
358. Rääätälin kyynäräkeppi
359. Kyynäräkeppi (Käytetty mittana.)
360. Tuoli
361. Miesten pukumallikirja (kuulunut kirkonkyläläiselle räätäli X.:lle, saatu perikunnalta)
362. Hintataulukko (kuten ed.)
363. Pukumallijuliste (kuten ed.)
364. Ompelukoneen kotelo
365. Kaljatynnyri
366. Sällinnokka (räätäli on käyttänyt nokkaa esim. kanttisaumojen aukaisemiseen)
367. Puuvakka (paikallinen nimitys "eväsaski")
368. Kiikkutuoli
369. Penkki
370. Jakkara (käytetty vesikorvon alla)
371. Vesikorvo
372. Kärpäslätkä
373. Akan länget (paikallinen nimitys "ämmänlänget". Saatu rovasti X.:lta. Länkiä on käytetty vesikorvon kantamiseen.)
374. Vesikorento (paikallinen nimitys "korinta")
375. Kaappi (Käytetty vaatteiden ja arvokkaampien esineiden säilyttämiseen, noin sata vuotta vanha)
376. Puuarkku (saatu X:n kansakoulusta)
377. Juurikori
378. Matkakori (Rottinkia)
379. Puusohva / sänky (sivusta vedettävä. Paikallinen nimitys "kahen hengen kuppeestaveettava")
380. Arkku (luetteloimaton)
381. Pärekori
382. Lestiparit 3 kpl (X.X.:n jäämistöstä. Hänen itsensä valmistamia.)
383. Lestipari (X.X.:n jäämistöstä, hänen itsensä valmistamia)
384. Pariton lesti (kuten ed.)
385. - " - (kuten ed.)
386. - " - (kuten ed.)

- 387. - " - (kuten ed.)
- 388. Lestipari (kuten ed.)
- 389. Pariton lesti, 2 kpl (kuten ed.)
- 390. - " - (kuten ed.)
- 391. Lestin kiila 5 kpl (kuten ed.)
- 392. Kengän korko (kuten ed.)
- 393. Kiila (kuten ed.)
- 394. - " - (kuten ed.)
- 395. Pariton lesti (kuten ed.)
- 396. - " - (kuten ed.)
- 397. Lesti
- 398. Tuohikerä
- 399. Kovasimen tuppi
- 400. Lipan tuppi
- 401. Virsut (paikallinen nimitys "tuotohvelit")
- 402. Suolapullo
- 403. Suolakopsa (paikallinen nimitys "suolasalkkari")
- 404. Suolapullo (käytetty suolan säilytykseen)
- 405. Suolakopsa
- 406. Tuohilaukku (käytetty käsilaukkuna)
- 407. Tuohivirsut
- 408. Suolapullo
- 409. Tuohituokkonen
- 410. Jauhovakka (paikallinen nimitys "kopsa")
- 411. Matkalaukku (saatu X:n kansakoulusta. Laukku on puuta ja pahvia, ja päällystetty tuohella. Tehty sota-aikana 1940-44)
- 412. Puulesti (lestiä on käytetty kenkiä korjattaessa)
- 413. Lestipari (Käytetty kenkien teossa)
- 414. Puulesti
- 415. - " -
- 416. Saapaskiila
- 417. Kenkä
- 418. Kengät
- 419. Tikkilauta (käytetty kengänteossa)
- 420. Rukkasten ja lipokkaiden kaavoja
- 421. Taltta
- 422. Hevosenkenkä
- 423. Haulintekomuotti
- 424. Naula
- 425. Rässinaula
- 426. Hohtimet
- 427. Vilja-aitan lukko (viljamakasiinin lukko, joka on tuplalukko)
- 428. Lehmän kello (vaskisia ja hieman keskeneräisiä 2 kpl, saatu X.X.:lta 1977. Seppä X.X.:n jäämistöstä. Ikä vuonna 1977 noin 120 vuotta.)
- 429. Aisakello (saatu X:n kansakoulusta)

430. Lehmän kellon valumuotin sisus (kuulunut seppä X.:lle. Saatu X.X.:lta vuonna 1977. Ikä tuolloin 120 vuotta.)
431. Lehmän kellon valumuotti (saatu X.X.:lta, X.X.:n jäämistöstä)
432. - " - (2 kpl, lahjoittanut X.X. vuonna 1977 seppä X:n jäämistöstä. Ikä tuolloin noin 120 vuotta)
433. Kengänkantarauta 2 kpl (luetteloimattomat)
434. Palkeet (Palkeita on käytetty ilman puhaltamiseen hiillockseen, jotta tuli syttyisi.)
435. Nahkurin pihdit (Pihdeillä on nostettu nahkoja korvoista.)
436. Alasin (luetteloimaton)
437. Tahko (paikallinen nimitys "kivitahko")
438. Kastelukannu (saatu X:n kansakoulusta)
439. Polkupyörä
440. Apetalikko (paikallinen nimitys "apehanko". Talikka on käytetty hevosen appeen sekoittamiseen.)
441. Varsta eli riusa (Tarkoitettu lapselle. Varstaa on käytetty viljan puimiseen.)
442. Heinäharava
443. - " -
444. - " -
445. Heinähanko
446. - " -

Liite 4

Kotiseutumuseon esinekokoelma 1

Luettelosta on poistettu esineiden kuvaukset niiden paikkaan ja aikaan sitoutuvien viitteiden vuoksi. Esineet 1:1-1:20 talosta, jonka omistaja lahjoittanut kokoelman ja perustanut sittemmin oman yksityisen museonsa, esineet 1:21-1:42 naapuritalosta ja esineet 1:43-1:44 toisesta naapuritalosta.

- 1:1 PAININPUU
- 1:2 KETRÄTIN
- 1:3 PÄREPIHTI
- 1:4 KEHÄ
- 1:5 KIRJATELINE
- 1:6 LÄNGET
- 1:7 LÄNGET; LÄNGEN PUOLIKAS
- 1:8 TALIKKO; LANTATALIKKO; TADIKKO
- 1:9 LUISTIMET
- 1:10 SÄNTI; KOVASIN
- 1:11 HAKOKIRVES; HAKORAUTA; HAKOVESOIN
- 1:12 VIKATTEEN VARSII; VÄÄRÄVARSI
- 1:13 LUKKO
- 1:14 SIRPPI
- 1:15 SIRPPI
- 1:16 1:17 RAUTAVÄNKÄRI
- 1:18 RUUVIPURISTIN
- 1:19 KÄRRYNPYÖRÄN PAHTAN MALLI
- 1:20 KÖYSIKELA
- 1:21 KÄRRYNPYÖRÄT
- 1:22 HEVOSEN LUKKO
- 1:23 KETTULAPIO
- 1:24 KETTULAPIO
- 1:25 SUKSET
- 1:26 PALOARRA; KASKIMAAN AURA
- 1:27 PIIMÄLASKU
- 1:28 PIIMÄKAUHA
- 1:29 VÄRTTINÄ
- 1:30 KÖYSIKELA
- 1:31 LUKKO
- 1:32 SILPPUPETKELE
- 1:33 PELTISAKSET
- 1:34 MALKURI; MALAKUR
- 1:35 KIRKKOVAKKA

1:36 PUUSATULA
1:37 NAUHAPIRTA
1:38 PAININPUU
1:39 HEVOSENKENKÄ
1:40 HEVOSEN KAVIO
1:41 RUUTISARVI
1:42 RUUTISARVI
1:43 HÄKILÄ; HÄKYLÄ; PELLAVAHÄKILÄ
1:44 VÄRTTINÄ

- 1 KOSTIAINEN, EMMA, Viestintä ammattiosaamisen ulottuvuutena. - Communication as a dimension of vocational competence. 305 p. Summary 4 p. 2003.
- 2 SEPPÄLÄ, ANTTI, Todellisuutta kuvaamassa - todellisuutta tuottamassa. Työ ja koti television ja vähän radionkin uutisissa. - Describing reality - producing reality. Discourses of work and home in television and on a small scale in radio news. 211 p. Summary 3 p. 2003.
- 3 GERLANDER, MAIJA, Jännitteet lääkärin ja potilaan välisessä viestintäsuhteessa. - Tensions in the doctor-patient communication and relationship. 228 p. Summary 6 p. 2003.
- 4 LEHIKONEN, TAISTO, Religious media theory - Understanding mediated faith and christian applications of modern media. - Uskonnollinen mediateoria: Modernin median kristilliset sovellukset. 341 p. Summary 5 p. 2003.
- 5 JARVA, VESA, Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa. - Russian influence and expressivity in the lexicon of Finnish dialects. 215 p. 6 p. 2003.
- 6 USKALI, TURO, "Älä kirjoita itseäsi ulos" Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957-1975. - "Do not write yourself out" The beginning of the Finnish Moscow-correspondency in 1957-1975. 484 p. Summary 4 p. 2003.
- 7 VALKONEN, TARJA, Puheviestintätaitojen arviointi. Näkökulmia lukioikäisten esiintymis- ja ryhmätaitoihin. - Assessing speech communication skills. Perspectives on presentation and group communication skills among upper secondary school students. 310 p. Summary 7 p. 2003.
- 8 TAMPERE, KAJA, Public relations in a transition society 1989-2002. Using a stakeholder approach in organisational communications and relation analyses. 137 p. 2003.
- 9 EEROLA, TUOMAS, The dynamics of musical expectancy. Cross-cultural and statistical approaches to melodic expectations. - Musiikillisten odotusten tarkastelu kulttuurienvälisen vertailujen ja tilastollisten mallien avulla. 84 p. (277 p.) Yhteenveto 2 p. 2003.
- 10 PAANANEN, PIIRKKO, Monta polkua musiikkiin. Tonaalisen musiikin perusrakenteiden kehittyminen musiikin tuottamis- ja improvisaatio-tehtävissä ikävuosina 6-11. - Many paths to music. The development of basic structures of tonal music in music production and improvisation at the age of 6-11 years. 235 p. Summary 4 p. 2003.
- 11 LAAKSAMO, JOUKO, Musiikillisten karakterien metamorfoosi. Transformaatio- ja metamorfoosiprosessit Usko Meriläisen tuotannossa vuosina 1963-86. - "Metamorphosis of musical characters". Transformation and metamorphosis processes in the works of Usko Meriläinen during 1963-86. 307 p. Summary 3 p. 2004.
- 12 RAUTIO, RIITTA, *Fortspinnungstypus* Revisited. Schemata and prototypical features in J. S. Bach's Minor-Key Cantata Aria Introductions. - Uusi katsaus kehitysmuotoon. Skeemat ja prototyyppiset piirteet J. S. Bachin kantaattien molliarioiden alkusoitoissa. 238 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 13 MÄNTYLÄ, KATJA, Idioms and language users: the effect of the characteristics of idioms on their recognition and interpretation by native and non-native speakers of English. - Idiomien ominaisuuksien vaikutus englannin idiomien ymmärtämiseen ja tulkintaan syntyperäisten ja suomea äidinkielenään puhuvien näkökulmasta. 239 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 14 MIKKONEN, YRJÖ, On conceptualization of music. Applying systemic approach to musicological concepts, with practical examples of music theory and analysis. - Musiikin käsitteellistämistä. Systemisen tarkastelutavan soveltaminen musikologisiin käsitteisiin sekä käytännön esimerkkejä musiikin teoriasta ja analyysistä. 294 p. Yhteenveto 10 p. 2004.
- 15 HOLM, JAN-MARKUS, Virtual violin in the digital domain. Physical modeling and model-based sound synthesis of violin and its interactive application in virtual environment. - Virtuaalinen viulu digitaalisella alueella. Viulun fyysikaalinen mallintaminen ja mallipohjainen äänisynteesi sekä sen vuorovaikutteinen soveltaminen virtuaalitodellisuus ympäristössä. 74 p. (123 p.) Yhteenveto 1 p. 2004.
- 16 KEMP, CHRIS, Towards the holistic interpretation of musical genre classification. - Kohti musiikin genreluokituksen kokonaisvaltaista tulkintaa. 302 p. Yhteenveto 1 p. 2004.
- 17 LEINONEN, KARI, Finlandssvenskt sje-, tje- och s-ljud i kontrastiv belysning. 274 p. Yhteenveto 4 p. 2004.
- 18 MÄKINEN, EEVA, Pianisti cembalistina. Cembalotekniikka cembalonsoittoa aloittavan pianistin ongelmana. - The Pianist as cembalist. Adapting to harpsichord technique as a problem for pianists beginning on the harpsichord. 189 p. Summary 4 p. 2004.
- 19 KINNUNEN, MAURI, Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870-1939. - The Conviction on the boundary of two cultures. Laestadianism in Karelia in 1870-1939. 591 p. Summary 9 p. 2004.
- 20 Лилия Сибберг, "БЕЛЫЕ ЛИЛИИ". ГЕНЕЗИС ФИНСКОГО МИФА В БОЛГАРИИ. РОЛЬ РУССКОГО ФЕННОИЛЬСТВА. ФИНСКО-БОЛГАРСКИЕ КОНТАКТЫ И ПОСРЕДНИКИ С КОНЦА XIX ДО КОНЦА XX ВЕКА. 284 с. - "Belye lilii". Genezis finskogo mifa v Bolgarii. Rol' russkogo fennoil'stva. Finsko-bolgarskie kontakty i posredniki s konca XIX do konca XX veka. 284 p. Yhteenveto 2 p. 2004.

- 21 FUCHS, BERTOLD, *Phonetische Aspekte einer Didaktik der Finnischen Gebärdensprache als Fremdsprache*. - Suomalainen viittomakieli vieraana kielenä. Didaktinen fonetiikka. 476 p. Yhteenveto 14 p. 2004.
- 22 JÄÄSKELÄINEN, PETRI, *Instrumentatiivisuus ja nykysuomen verbinjohto. Semanttinen tutkimus*. - Instrumentality and verb derivation in Finnish. A semantic study. 504 p. Summary 5 p. 2004.
- 23 MERTANEN TOMI, *Kahdentoista markan kapina? Vuoden 1956 yleislakko Suomessa*. - A Rebellion for Twelve Marks? - The General Strike of 1956 in Finland. 399 p. Summary 10 p. 2004.
- 24 MALHERBE, JEAN-YVES, *L'œuvre de fiction en prose de Marcel Thiry : une lecture d'inaboutissements*. 353 p. Yhteenveto 1 p. 2004.
- 25 KUHNA, MATTI, *Kahden maailman välissä. Marko Tapion Arktinen hysteria Väinö Linnan haastajana*. - Between two worlds. Marko Tapio's Arktinen hysteria as a challenger to Väinö Linna. 307p. Summary 2 p. 2004.
- 26 VALTONEN, HELL, *Minäkuvat, arvot ja mentaliteetit. Tutkimus 1900-luvun alussa syntyneiden toimihenkilönaisten omaelämäkerroista*. - Self-images, values and mentalities. An autobiographical study of white collar women in twentieth century Finland. 272 p. Summary 6 p. 2004.
- 27 PUSZTAI, BERTALAN, *Religious tourists. Constructing authentic experiences in late modern hungarian catholicism*. - Uskontoturistit. Autenttisen elämyksen rakentaminen myöhäismodernissa unkarilaisessa katoliisuudessa. 256 p. Yhteenveto 9 p. Summary in Hungarian 9 p. 2004.
- 28 PÄÄJOKI, TARJA, *Taide kulttuurisena kohtauspaikkana taidekavatuksessa*. - The arts as a place of cultural encounters in arts education. 125 p. Summary 3 p. 2004.
- 29 JUPPI, PIRITA, *"Keitä me olemme? Mitä me haluamme?" Eläinoikeusliike määrittelykamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomalehdistössä*. - "Who are we? What do we want?" The animal rights movement as an object of discursive struggle, marginalization and moral panic in Finnish newspapers. 315 p. Summary 6 p. 2004.
- 30 HOLMBERG, JUKKA, *Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987-2003*. - Front page politics. Representation of societal actors in Finnish newspapers' news articles in 1987-2003. 291 p. Summary 2 p. 2004.
- 31 LAGERBLUM, KIMMO, *Kaukana Kainuussa, valtavyhlän varrella. Etnologinen tutkimus Kontiomäen rautatieläisyhteisön elinkaaresta 1950 - 1972*. - Far, far away, nearby a main passage. An ethnological study of the life spans of Kontiomäki railtown 1950 - 1972. 407 p. Summary 2 p. 2004.
- 32 HAKAMÄKI, LEENA, *Scaffolded assistance provided by an EFL teacher during whole-class interaction*. - Vieraan kielen opettajan antama oikea-aikainen tuki luokkahuoneessa. 331 p. Yhteenveto 7 p. 2005.
- 33 VIERGUTZ, GUDRUN, *Beiträge zur Geschichte des Musikunterrichts an den Gelehrtenschulen der östlichen Ostseeregion im 16. und 17. Jahrhundert*. - Latinankoulujen musiikinopetuksen historiasta itäisen Itämeren rannikkokaupungeissa 1500- ja 1600-luvuilla. 211 p. Yhteenveto 9 p. 2005.
- 34 NIKULA, KAISU, *Zur Umsetzung deutscher Lyrik in finnische Musik am Beispiel Rainer Maria Rilke und Einjuhani Rautavaara*. - Saksalainen runous suomalaisessa musiikissa, esimerkkinä Rainer Maria Rilke ja Einjuhani Rautavaara. 304 p. Yhteenveto 6 p. 2005.
- 35 SYVÄNEN, KARI, *Vastatunteiden dynamiikka musiikkiterapiassa*. - Counter emotions dynamics in music therapy. 186 p. Summary 4 p. 2005.
- 36 ELORANTA, JARI & OJALA, JARI (eds), *East-West trade and the cold war*. 235 p. 2005.
- 37 HILTUNEN, KAISA, *Images of time, thought and emotions: Narration and the spectator's experience in Krzysztof Kieslowski's late fiction films*. - Ajan, ajattelun ja tunteiden kuvia. Kerronta ja katsojan kokemus Krzysztof Kieslowskin myöhäisfiktiossa. 203 p. Yhteenveto 5 p. 2005.
- 38 AHONEN, KALEVI, *From sugar triangle to cotton triangle. Trade and shipping between America and Baltic Russia, 1783-1860*. 572 p. Yhteenveto 9 p. 2005.
- 39 UTRIAINEN, JAANA, *A gestalt music analysis. Philosophical theory, method, and analysis of Iegor Reznikoff's compositions*. - Hahmoperustainen musiikkianalyysi. Hahmofilosofien teoria, metodi ja musiikkianalyysi Iégor Reznikoffin sävellyksistä. 222 p. Yhteenveto 3 p. 2005.
- 40 MURTORINNE, ANNAMARI, *Tuskan hauska!* Tavoitteena tiedostava kirjoittaminen. Kirjoittamisprosessi peruskoulun yhdeksännellä luokalla. - Painfully fun! Towards reflective writing process. 338 p. 2005.
- 41 TUNTURI, ANNA-RIITTA, *Der Pikareske Roman als Katalysator in Geschichtlichen Abläufen. Erzählerische Kommunikationsmodelle in Das Leben des Lazarillo von Tormes, bei Thomas Mann und in Einigen Finnischen Romanen*. 183 p. 2005.
- 42 LUOMA-AHO, VILMA, *Faith-holders as Social Capital of Finnish Public Organisations*. - Luottojoukot - Suomalaisen julkisten organisaatioiden sosiaalista pääomaa. 368 p. Yhteenveto 8 p. 2005.

- 43 PENTTINEN, ESA MARTTI, Kielioppi virheiden varjossa. Kielitiedon merkitys lukion saksan kieliopin opetuksessa. - Grammar in the shadow of mistakes. The role of linguistic knowledge in general upper secondary school German grammar instruction. 153 p. Summary 2 p. Zusammenfassung 3 p. 2005.
- 44 KAIVAPALU, ANNEKATRIN, Lähdekieli kielenoppimisen apuna. - Contribution of L1 to foreign language acquisition. 348 p. Summary 7 p. 2005.
- 45 SALAVUO, MIIKKA, Verkkoavusteinen opiskelu yliopiston musiikkikasvatuksen opiskelukulttuurissa - Network-assisted learning in the learning culture of university music education. 317 p. Summary 5 p. 2005.
- 46 MAIJALA, JUHA, Maaseutuyhteisön kriisi-1930-luvun pula ja pakkohuutokaupat paikallisena ilmiönä Kalajokilaaksossa. - Agricultural society in crisis - the depression of the 1930s and compulsory sales as a local phenomenon in the basin of the Kalajoki-river. 242 p. Summary 4 p. 2005.
- 47 JOUHKI, JUUKA, Imagining the Other. Orientalism and occidentalism in Tamil-European relations in South India. -Tulkintoja Toiseudesta. Orientalismi ja oksidentalismi tamileiden ja eurooppalaisten välisissä suhteissa Etelä-Intiassa. 233 p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 48 LEHTO, KEIJO, Aatteista arkeen. Suomalaisten seitsemänpäiväisten sanomalehtien linjapapereiden synty ja muutos 1971-2005. - From ideologies to everyday life. Editorial principles of Finnish newspapers, 1971-2005. 499 p. Summary 3 p. 2006.
- 49 VALTONEN, HANNU, Tavallisesta kuriositeetiksi. Kahden Keski-Suomen Ilmailumuseon Messerschmitt Bf 109 -lentokoneen museoarvo. - From Commonplace to curiosity - The Museum value of two Messerschmitt Bf 109 -aircraft at the Central Finland Aviation Museum. 104 p. 2006.
- 50 KALLINEN, KARI, Towards a comprehensive theory of musical emotions. A multi-dimensional research approach and some empirical findings. - Kohti kokonaisvaltaista teoriaa musiikillisista emootioista. Moniulotteinen tutkimuslähestymistapa ja empiirisiä havainnot. 71 p. (200 p.) Yhteenveto 2 p. 2006.
- 51 ISKANJUS, SANNA, Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti. - Language and identity of Russian-speaking students in Finland. 264 p. Summary 5 p. Peфepar 6 c. 2006.
- 52 HEINÄNEN, SEIJA, Käsityö - taide - teollisuus. Näkemyksiä käsityöstä taideteollisuuteen 1900-luvun alun ammatti- ja aikakauslehdissä. - Craft - Art - Industry: From craft to industrial art in the views of magazines and trade publications of the early 20th Century. 403 p. Summary 7 p. 2006.
- 53 KAIVAPALU, ANNEKATRIN & PRUULI, KÜLVI (eds), Lähivertailuja 17. - Close comparisons. 254 p. 2006.
- 54 ALATALO, PIIRJO, Directive functions in intracorporate cross-border email interaction. - Direktiiviset funktiot monikansallisen yrityksen englanninkielisessä sisäisessä sähköpostiviestinnässä. 471 p. Yhteenveto 3 p. 2006.
- 55 KISANTAL, TAMÁS, „...egy tömegmészárlásról mi értelmes dolgot lehetne elmondani?” Az ábrázolásmód mint történelemkonceptió a holokauszt-irodalomban. - "...there is nothing intelligent to say about a massacre". The representational method as a conception of history in the holocaust-literature. 203 p. Summary 4 p. 2006.
- 56 MATIKAINEN, SATU, Great Britain, British Jews, and the international protection of Romanian Jews, 1900-1914: A study of Jewish diplomacy and minority rights. - Britannia, Britannian juutalaiset ja Romanian juutalaisten kansainvälinen suojeleminen, 1900-1914: Tutkimus juutalaisesta diplomatiasta ja vähemmistöoikeuksista. 237 p. Yhteenveto 7 p. 2006.
- 57 HÄNNINEN, KIRSI, Visiosta toimintaan. Museoiden ympäristökasvatusta sosiokulttuurisena jatkumona, säätelymekanismina ja innovatiivisena viestintänä. - From vision to action. Environmental education in museums as a socio-cultural continuum, regulating mechanism, and as innovative communication 278 p. Summary 6 p. 2006.
- 58 JOENSUU, SANNA, Kaksi kuvaa työntekijästä. Sisäisen viestinnän opit ja postmoderni näkökulma. - Two images of an employee; internal communication doctrines from a postmodern perspective. 225 p. Summary 9 p. 2006.
- 59 KOSKIMÄKI, JOUNI, Happiness is... a good transcription - Reconsidering the Beatles sheet music publications. - Onni on... hyvä transkriptio - Beatles-nuottijulkaisut uudelleen arvioituna. 55 p. (320 p. + CD). Yhteenveto 2 p. 2006.
- 60 HIETAHARJU, MIKKO, Valokuvan voi repiä. Valokuvan rakenne-elementit, käyttöympäristöt sekä valokuvatulkinnan syntyminen. - Tearing a photograph. Compositional elements, contexts and the birth of the interpretation. 255 p. Summary 5 p. 2006.
- 61 JÄMSÄNEN, AULI, Matrikelitaiteilijaksi valikoituminen. Suomen Kuvaamataiteilijat -hakuteoksen (1943) kriteerit. - Prerequisites for being listed in a biographical encyclopedia criteria for the Finnish Artists Encyclopedia of 1943. 285 p. Summary 4 p. 2006.
- 62 HOKKANEN, MARKKU, Quests for Health in Colonial Society. Scottish missionaries and medical culture in the Northern Malawi region, 1875-1930. 519 p. Yhteenveto 9 p. 2006.

- 63 RUUSKANEN, ESA, Viholliskuviin ja viranomaisiin vetoamalla vaiennetut työväentalot. Kuinka Pohjois-Savon Lapuan liike sai nimismiehet ja maaherran sulkemaan 59 kommunistista työväentaloa Pohjois-Savossa vuosina 1930–1932. - The workers' halls closed by scare-mongering and the use of special powers by the authorities. 248 p. Summary 5 p. 2006.
- 64 VARDJA, MERIKE, Tegelaskategooriad ja tegelase kujutamise vahendid Väinö Linna romaanis "Tundmatu sõdur". - Character categories and the means of character representation in Väinö Linna's Novel *The Unknown Soldier*. 208 p. Summary 3 p. 2006.
- 65 TAKÁTS, JÓZSEF, Módszertani berek. Írások az irodalomtörténet-írásról. - The Grove of Methodology. Writings on Literary Historiography. 164 p. Summary 3 p. 2006.
- 66 MIKKOLA, LEENA, Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. - Meanings of social support in patient-nurse interaction. 260 p. Summary 3 p. 2006.
- 67 SAARIKALLIO, SUVI, Music as mood regulation in adolescence. - Musiikki nuorten tunteiden säätelyä. 46 p. (119 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 68 HUJANEN, ERKKI, Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa. - On the fringes of readership. The changing meanings of newspaper in everyday life. 296 p. Summary 4 p. 2007.
- 69 TUOKKO, EEVA, Mille tasolle perusopetuksen englannin opiskelussa päästään? Perusopetuksen päättövaiheen kansallisen arvioinnin 1999 eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin linkitetyt tulokset. - What level do pupils reach in English at the end of the comprehensive school? National assessment results linked to the common European framework. 338 p. Summary 7 p. Sammanfattning 1 p. Tiivistelmä 1 p. 2007.
- 70 TUUKKA, TIMO, "Kekkonen konstit". Urho Kekkonen historia- ja politiikkakäsitykset teoriasta käytäntöön 1933–1981. - "Kekkonen's way". Urho Kekkonen's conceptions of history and politics from theory to practice, 1933–1981 413 p. Summary 3 p. 2007.
- 71 Humanistista kirjoa. 145 s. 2007.
- 72 NIEMINEN, LEA, A complex case: a morphosyntactic approach to complexity in early child language. 296 p. Tiivistelmä 7 p. 2007.
- 73 TORVELAINEN, PÄIVI, Kaksivuotiaiden lasten fonologisen kehityksen variaatio. Puheen ymmärrettävyyden sekä sananmuotojen tavoittelun ja tuottamisen tarkastelu. - Variation in phonological development of two-year-old Finnish children. A study of speech intelligibility and attempting and production of words. 220 p. Summary 10 p. 2007.
- 74 SIITONEN, MARKO, Social interaction in online multiplayer communities. - Vuorovaikutus verkkopeliyhteisöissä. 235 p. Yhteenveto 5 p. 2007.
- 75 STJERNVALL-JÄRVI, BIRGITTA, Kartanoarkkitehtuuri osana Tandefelt-suvun elämäntapaa. - Manor house architecture as part of the Tandefelt family's lifestyle. 231 p. 2007.
- 76 SULKUNEN, SARI, Text authenticity in international reading literacy assessment. Focusing on PISA 2000. - Tekstien autenttisuus kansainvälisissä lukutaidon arviointitutkimuksissa: PISA 2000. 227 p. Tiivistelmä 6 p. 2007.
- 77 KÓSZEGHY, PÉTER, Magyar Alcibiadés. Balassi Bálint élete. - The Hungarian Alcibiades. The life of Bálint Balass. 270 p. Summary 6 p. 2007.
- 78 MIKKONEN, SIMO, State composers and the red courtiers - Music, ideology, and politics in the Soviet 1930s - Valtion säveltäjiä ja punaisia hoviherroja. Musiikki, ideologia ja politiikka 1930-luvun Neuvostoliitossa. 336 p. Yhteenveto 4 p. 2007.
- 79 SIVUNEN, ANU, Vuorovaikutus, viestintä-tekniologia ja identifiointuminen hajautetuissa tiimeissä. - Social interaction, communication technology and identification in virtual teams. 251 p. Summary 6 p. 2007.
- 80 LAPPI, TIINA-RIITTA, Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalisuuden ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa. - Negotiating urban spatiality. An ethnological study on the interplay of social and material environment in urban narrations on Jyväskylä. 231 p. Summary 4 p. 2007.
- 81 HUHTAMÄKI, ÜLLA, "Heittäydy vapauteen". Avantgarde ja Kauko Lehtisen taiteen murros 1961–1965. - "Fling yourself into freedom!" The Avant-Garde and the artistic transition of Kauko Lehtinen over the period 1961–1965. 287 p. Summary 4 p. 2007.
- 82 KELA, MARIA, Jumalan kasvot suomeksi. Metaforisaatio ja erään uskonnollisen ilmauksen synty. - God's face in Finnish. Metaphorisation and the emergence of a religious expression. 275 p. Summary 5 p. 2007.
- 83 SAARINEN, TAINA, Quality on the move. Discursive construction of higher education policy from the perspective of quality. - Laatu liikkeessä. Korkeakoulupolitiikan diskursiivinen rakentuminen laadun näkökulmasta. 90 p. (176 p.) Yhteenveto 4 p. 2007.
- 84 MÄKILÄ, KIMMO, Tuhoa, tehoa ja tuhlausta. Helsingin Sanomien ja New York Timesin ydinaseutisoinnin tarkastelua diskurssi-analyttisestä näkökulmasta 1945–1998.

- "Powerful, Useful and Wasteful". Discourses of Nuclear Weapons in the New York Times and Helsingin Sanomat 1945-1998. 337 p. Summary 7 p. 2007.
- 85 KANTANEN, HELENA, Stakeholder dialogue and regional engagement in the context of higher education. - Yliopistojen sidosryhmävuoropuhelu ja alueellinen sitoutuminen. 209 p. Yhteenveto 8 p. 2007.
- 86 ALMONKARI, MERJA, Jännittäminen opiskelun puheviestintätilanteissa. - Social anxiety in study-related communication situations. 204 p. Summary 4 p. 2007.
- 87 VALENTINI, CHIARA, Promoting the European Union. Comparative analysis of EU communication strategies in Finland and in Italy. 159 p. (282 p.) 2008.
- 88 PULKKINEN, HANNU, Uutisten arkkitehtuuri - Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto. - The Architecture of news. Order and flexibility of newspaper design structures. 280 p. Yhteenveto 5 p. 2008.
- 89 MERILÄINEN, MERJA, Monenlaiset oppijat englanninkielisessä kielikylpyopetuksessa - rakennusaineita opetusjärjestelyjen tueksi. - Diverse Children in English Immersion: Tools for Supporting Teaching Arrangements. 197 p. 2008.
- 90 VARES, MARI, The question of Western Hungary/Burgenland, 1918-1923. A territorial question in the context of national and international policy. - Länsi-Unkarin/Burgenlandin kysymys 1918-1923. Aluekysymys kansallisen ja kansainvälisen politiikan kontekstissa. 328 p. Yhteenveto 8 p. 2008.
- 91 ALA-RUONA, ESA, Alkuarviointi kliinisenä käytäntönä psyykkisesti oireilevien asiakkaiden musiikkiterapiassa - strategioita, menetelmiä ja apukeinoja. - Initial assessment as a clinical procedure in music therapy of clients with mental health problems - strategies, methods and tools. 155 p. 2008.
- 92 ORAVALA, JUHA, Kohti elokuvallista ajattelua. Virtuaalisen todellisen ontologia Gilles Deleuzen ja Jean-Luc Godardin elokuvakäsityksissä. - Towards cinematic thinking. The ontology of the virtually real in Gilles Deleuze's and Jean-Luc Godard's conceptions of cinema. 184 p. Summary 6 p. 2008.
- 93 KECSKEMÉTI, ISTVÁN, Papyrusista megabitteihin. Arkisto- ja valokuvakokoelmien konservoinnin prosessin hallinta. - From papyrus to megabytes: Conservation management of archival and photographic collections. 277 p. 2008.
- 94 SUNI, MINNA, Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa. - Second language in interaction: sharing linguistic resources in the early stage of second language acquisition. 251 p. Summary 9 p. 2008.
- 95 N. PÁL, JÓZSEF, Modernség, progresszió, Ady Endre és az Ady-Rákosi vita. Egy konfliktusos eszmetörténeti pozíció természete és következményei. 203 p. Summary 3 p. 2008.
- 96 BARTIS, IMRE, „Az igazság ismérve az, hogy igaz”. Etika és nemzeti identitás Sütő András Anyám könnyű álmot ígér című művében és annak recepciójában. 173 p. Summary 4 p. 2008.
- 97 RANTA-MEYER, TUIRE, Nulla dies sine linea. Avauksia Erkki Melartinin vaikutteisiin, verkostoihin ja vastaanottoon henkilö- ja reseptiohistoriallisena tutkimuksena. - *Nulla dies sine linea*: A biographical and reception-historical approach to Finnish composer Erkki Melartin. 68 p. Summary 6 p. 2008.
- 98 KOIVISTO, KEIJO, Itsenäisen Suomen kanta-aliupseeriston synty, koulutus, rekrytointitausta ja palvelusehdot. - The rise, education, the background of recruitment and conditions of service of the non-commissioned officers in independent Finland. 300 p. Summary 7 p. 2008.
- 99 KISS, MIKLÓS, Between narrative and cognitive approaches. Film theory of non-linearity applied to Hungarian movies. 198 p. 2008.
- 100 RUUSUNEN, AIMO, Todeksi uskottua. Kansandemokraattinen Neuvostoliitto-journalismi rajapinnan tulkkina vuosina 1964-1973. - Believed to be true. Reporting on the USSR as interpretation of a boundary surface in pro-communist partisan journalism 1964-1973. 311 p. Summary 4 p. 2008.
- 101 HÄRMÄLÄ, MARITA, Riittääkö *Ett ögonblick* näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näyttötutkinnoissa. - Is *Ett ögonblick* a sufficient demonstration of the language skills required in the qualification of business and administration? Language assessment in competence-based qualifications for adults. 318 p. Summary 4 p. 2008.
- 102 COELHO, JACQUES, The vision of the cyclops. From painting to video ways of seeing in the 20th century and through the eyes of Man Ray. 538 p. 2008.
- 103 BREWIS, KIELO, Stress in the multi-ethnic customer contacts of the Finnish civil servants: Developing critical pragmatic intercultural professionals. - Stressin kokemus suomalaisen viranomaisten monietnisessä asiakaskontaktissa: kriittis-pragmaattisen kulttuurivälisen ammattitaidon kehittäminen. 299 p. Yhteenveto 4 p. 2008.
- 104 BELIK, ZHANNA, The Peshekhonovs' Workshop: The Heritage in Icon Painting. 239 p. [Russian]. Summary 7 p. 2008.
- 105 MOILANEN, LAURA-KRISTINA, Talonpoikaisuus, säädyllisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana. - Peasant values, estate society and the Finnish in late nineteenth- and early

- and early twentieth-century narrative literature. 208 p. Summary 3 p. 2008.
- 106 PÄÄRNILÄ, OSSI, Hengen hehkusta tietostrategioihin. Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan viisi vuosikymmentä. 110 p. 2008.
- 107 KANGASNIEMI, JUKKA, Yksinäisyyden kokemuksen avainkomponentit Yleisradion tekstitelevision Nuorten palstan kirjoituksissa. - The key components of the experience of loneliness on the Finnish Broadcasting Company's (YLE) teletext forum for adolescents. 388 p. 2008.
- 108 GAJDÓ, TAMÁS, Színháztörténeti metszetek a 19. század végétől a 20. század közepéig. - Segments of theatre history from the end of the 19th century to the middle of the 20th century. 246 p. Summary 2 p. 2008.
- 109 CATANI, JOHANNA, Yritystapahtuma kontekstina ja kulttuurisena kokemuksena. - Corporate event as context and cultural experience. 140 p. Summary 3 p. 2008.
- 110 MAHLAMÄKI-KAISTINEN, RIikka, Mätänevän velhon taidejulistus. Intertekstuaalisen ja -figuraalisen aineiston asema Apollinairen L'Enchanteur pourrissant teoksen tematiikassa ja symboliikassa. - Pamphlet of the rotten sorcerer. The themes and symbols that intertextuality and interfigurality raise in Apollinaire's prose work L'Enchanteur pourrissant. 235 p. Résumé 4 p. 2008.
- 111 PIETILÄ, JYRKI, Kirjoitus, juttu, tekstielementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771-2000. - Written Item, Story, Text Element. Finnish print journalism in the light of the development of journalistic genres during the period 1771-2000. 779 p. Summary 2 p. 2008.
- 112 SAUKKO, PÄIVI, Musiikkiterapian tavoitteet lapsen kuntoutusprosessissa. - The goals of music therapy in the child's rehabilitation process. 215 p. Summary 2 p. 2008.
- 113 LASSILA-MERISALO, MARIA, Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. - On the borderline of fact and fiction. The poetics of literary journalism in Finnish magazines. 238 p. Summary 3 p. 2009.
- 114 KNUUTINEN, ULLA, Kulttuurihistoriallisten materiaalien menneisyys ja tulevaisuus. Konservoinnin materiaalitutkimuksen heritologiset funktiot. - The heritological functions of materials research of conservation. 157 p. (208 p.) 2009.
- 115 NIIRANEN, SUSANNA, «Miroir de mérite». Valeurs sociales, rôles et image de la femme dans les textes médiévaux des *trobairitz*. - "Arvokkuuden peili". Sosiaaliset arvot, roolit ja naiskuva keskiaikaisissa *trobairitz*-teksteissä. 267 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 116 ARO, MARI, Speakers and doers. Polyphony and agency in children's beliefs about language learning. - Puhujat ja tekijät. Polyfonia ja agenttiivisuus lasten kielenoppimiskäsityksissä. 184 p. Yhteenveto 5 p. 2009.
- 117 JANTUNEN, TOMMI, Tavu ja lause. Tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön oleuksesta suomalaisessa viittomakielessä. - Syllable and sentence. Studies on the nature of two sequential basic units in Finnish Sign Language. 64 p. 2009.
- 118 SÄRKKÄ, TIMO, Hobson's Imperialism. A Study in Late-Victorian political thought. - J. A. Hobsonin imperialismi. 211 p. Yhteenveto 11 p. 2009.
- 119 LAIHONEN, PETTERI, Language ideologies in the Romanian Banat. Analysis of interviews and academic writings among the Hungarians and Germans. 51 p. (180 p) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 120 MÁTYÁS, EMESE, Sprachlernspiele im DaF-Unterricht. Einblick in die Spielpraxis des finnischen und ungarischen Deutsch-als-Fremdsprache-Unterrichts in der gymnasialen Oberstufe sowie in die subjektiven Theorien der Lehrenden über den Einsatz von Sprachlernspielen. 399 p. 2009.
- 121 PARACZKY, ÁGNES, Näkeekö taitava muusikko sen minkä kuulee? Melodiadiktaatin ongelmat suomalaisessa ja unkarilaisessa taidemuusiikin ammattikoulutuksessa. - Do accomplished musicians see what they hear? 164 p. Magyar nyelvű összefoglaló 15 p. Summary 4 p. 2009.
- 122 ELOMAA, Eeva, Oppikirja eläköön! Teoreettisia ja käytännön näkökohtia kielten oppimateriaalien uudistamiseen. - Cheers to the textbook! Theoretical and practical considerations on enhancing foreign language textbook design. 307 p. Zusammenfassung 1 p. 2009.
- 123 HELLE, ANNA, Jäljet sanoissa. Jälkistrukturalistisen kirjallisuuskäsityksen tulo 1980-luvun Suomeen. - Traces in the words. The advent of the poststructuralist conception of literature to Finland in the 1980s. 272 p. Summary 2 p. 2009.
- 124 PIMÄ, TENHO ILARI, Tähtäin idässä. Suomalainen sukukansojen tutkimus toisessa maailmansodassa. - Setting sights on East Karelia: Finnish ethnology during the Second World War. 275 p. Summary 2 p. 2009.
- 125 VUORIO, KAIJA, Sanoma, lähettäjä, kulttuuri. Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos. - Message, sender, culture. Traditions of research into the history of the press in Finland and structural change in the media. 107 p. 2009.
- 126 BENE, ADRIÁN, Egyén és közösség. Jean-Paul Sartre *Critique de la raison dialectique* című műve a magyar recepció tükrében. - Individual and community. Jean-Paul Sartre's

- Critique of dialectical reason* in the mirror of the Hungarian reception. 230 p. Summary 5 p. 2009.
- 127 DRAKE, MERJA, Terveystiedon tuottajat ja hankkijat Internetissä. - At the interstices of health communication. Producers and seekers of health information on the Internet. 206 p. Summary 9 p. 2009.
- 128 ROUHIAINEN-NEUNHÄUSERER, MAIJASTIINA, Johtajan vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen. Johtamisen viestintähaasteet tietoperustaisessa organisaatiossa. - The interpersonal communication competence of leaders and its development. Leadership communication challenges in a knowledge-based organization. 215 p. Summary 9 p. 2009.
- 129 VAARALA, HEIDI, Oudosta omaksi. Miten suomenoppijat keskusteleivat nykyromanilla? - From strange to familiar: how do learners of Finnish discuss the modern short story? 317 p. Summary 10 p. 2009.
- 130 MARJANEN, KAARINA, The Belly-Button Chord. Connections of pre-and postnatal music education with early mother-child interaction. - Napasointu. Pre- ja postnataalin musiikkikasvatuksen ja varhaisen äiti-vauva-vuorovaikutuksen yhteydet. 189 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 131 BŐHM, GÁBOR, Önéletírás, emlékezet, elbeszélés. Az emlékező próza hermeneutikai aspektusai az önéletírás-kutatás újabb eredményei tükrében. - Autobiography, remembrance, narrative. The hermeneutical aspects of the literature of remembrance in the mirror of recent research on autobiography. 171 p. Summary 5 p. 2009.
- 132 LEPPÄNEN, SIRPA, PITKÄNEN-HUHTA, ANNE, NIKULA, TARJA, KYTÖLÄ, SAMU, TÖRMÄKANGAS, TIMO, NISSINEN, KARI, KÄÄNTÄ, LEILA, VIRKKULA, TIINA, LAITINEN, MIKKO, PAHTA, PÄIVI, KOSKELA, HEIDI, LÄHDESMÄKI, SALLA & JOUSMÄKI, HENNA, Kansallinen kyselytutkimus englannin kielestä Suomessa: Käyttö, merkitys ja asenteet. - National survey on the English language in Finland: Uses, meanings and attitudes. 365 p. 2009.
- 133 HEIKKINEN, OLLI, Äänitemoodi. Äänite musiikillisessa kommunikaatiossa. - Recording Mode. Recordings in Musical Communication. 149 p. 2010.
- 134 LÄHDESMÄKI, TUULI (ED.), Gender, Nation, Narration. Critical Readings of Cultural Phenomena. 105 p. 2010.
- 135 MIKKONEN, INKA, "Olen sitä mieltä, että". Lukiolaisten yleisönosastotekstien rakenne ja argumentointi. - "In my opinion..." Structure and argumentation of letters to the editor written by upper secondary school students. 242 p. Summary 7 p. 2010.
- 136 NIEMINEN, TOMMI, Lajien synty. Tekstilaji kielitieteen semioottisessa metateoriassa. - Origin of genres: Genre in the semiotic metatheory of linguistics. 303 p. Summary 6 p. 2010.
- 137 KÄÄNTÄ, LEILA, Teacher turn allocation and repair practices in classroom interaction. A multisemiotic perspective. - Opettajan vuoronanto- ja korjauskäytänteet luokkahuonevuorovaikutuksessa: multisemioottinen näkökulma. 295 p. Yhteenveto 4 p. 2010. HUOM: vain verkkoversiona.
- 138 SAARIMÄKI, PASI, Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla. - The norms, practices and conflicts of sex and marriage. Premarital and marital sexual activity in rural Central Finland in the late nineteenth century. 275 p. Summary 12 p. 2010.
- 139 KUUVA, SARI, Symbol, Munch and creativity: Metabolism of visual symbols. - Symboli, Munch ja luovuus - Visuaalisten symbolien metabolismi. 296 p. Yhteenveto 4 p. 2010.
- 140 SKANIAKOS, TERHI, Discoursing Finnish rock. Articulations of identities in the Saima-Ilmiö rock documentary. - Suomi-rockin diskursseja. Identiteettien artikulaatioita Saima-Ilmiö rockdokumenttielokuvassa. 229 p. 2010.
- 141 KAUPPINEN, MERJA, Lukemisen linjaukset - lukutaito ja sen opetus perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden opetussuunnitelmassa. - Literacy delineated - reading literacy and its instruction in the curricula for the mother tongue in basic education. 338 p. Summary 8 p. 2010.
- 142 PEKKOLA, MIKA, Prophet of radicalism. Erich Fromm and the figurative constitution of the crisis of modernity. - Radikalismien profeetta. Erich Fromm ja modernisaation kriisin figuratiivinen rakentuminen. 271 p. Yhteenveto 2 p. 2010.
- 143 KOKKONEN, LOTTA, Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestä uuteen sosiaaliseen ympäristöön. - Interpersonal relationships of refugees in Central Finland: perceptions of relationship development and attachment to a new social environment. 260 p. Summary 8 p. 2010.
- 144 KANANEN, HELI KAARINA, Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946-1959). - Controlled integration: Displaced orthodox Finns in postwar upper Savo (1946-1959). 318 p. Summary 4 p. 2010.

- 145 NISSI, RIIKKA, Totuuden jäljillä. Tekstin tulkin-
ta nuorten aikuisten raamattupiirikeskuste-
luissa. – In search of the truth. Text interpre-
tation in young adults' Bible study conversa-
tions. 351 p. Summary 5 p. 2010.
- 146 LILJA, NIINA, Ongelmista oppimiseen. Toisen
aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä kes-
kustelussa. – Other-initiated repair sequences
in Finnish second language interactions.
336 p. Summary 8 p. 2010.
- 147 VÁRADI, ILDIKÓ, A parasztpolgárosodás
„finn útja”. Kodolányi János finnországi
tevékenysége és finn útirajzai. – The “Finn-
ish Way” of Peasant-Bourgeoisization. János
Kodolányi's Activity in Finland and His
Travelogues on Finland. 182 p. Summary 3 p.
2010.
- 148 HANKALA, MARI, Sanomalehdellä aktiiviseksi
kansalaiseksi? Näkökulmia nuorten sanoma-
lehtien lukijuuteen ja koulun sanomaleh-
tiopetukseen. – Active citizenship through
newspapers? Perspectives on young people's
newspaper readership and on the use of
newspapers in education. 222 p. Summary 5
p. 2011.
- 149 SALMINEN, ELINA, Monta kuvaa menneisyy-
destä. Etnologinen tutkimus museoko-koelm-
ien yksityisyydestä ja julkisuudesta. – Images
of the Past. An ethnological study of the
privacy and publicity of museum collections.
226 p. Summary 5 p. 2011. HUOM: vain verk-
koversiona.